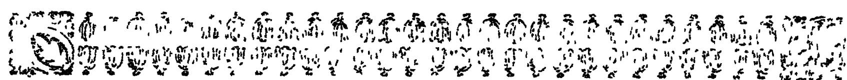
శ్రీరస్తు.

శ్రీమచ్చెన్న వేంకటేశ్వరస్వామిసహాయోస్తు.
శ్రీవేంకటాంబాగర్భ
సంభూతేన
శ్రీసుబ్రహ్మణ్యసుధీవరేణవిరచితః.
అభినవషడశీతినామా
ఆశౌచనిర్ణయప్రతిపాదకో గ్రంథః.
తేనైవకృతయాధర్మప్రదీపికాఖ్యయా
వ్యాఖ్యయాసహ
కుంభకోణం - సీతారామశాస్త్రిణా.
సంశోధ్యపరిష్కృతశ్చ
మోచర్ల - రాఘవార్యేణ.

శ్రీమచ్చెన్నపుర్యాభరణాయమానాయాం-
యనమదల, వేంకటాచార్యాణాం
వివేకకళానిధిముద్రాక్షర
శాలాయాం.
ముద్రాక్షరైస్సంప్రకాశితస్సన్
విజయతేతరామ్.

౧౮౭౮ సం॥ డిసంబరునెల



శ్రీరామజయః

శ్రీగణేశాయనమః

అభినవషడశీతివ్యాఖ్యా

వాగీశవాసుదేవాదివరదానవిశారదం। వారంవారమహంవందేవారణేంద్రాననంముహుః॥ సౌజన్యంసుమనోభినంద్యమమృతంసత్యంతువేలాతటంస్వాచారస్సహజోమహామధురిమాధర్మస్సురాణాంద్రుమః। యత్రాద్యాఃకులదేవతాపదమితఃశ్రీవేంకటేశోహరిః। సోయంసర్వమనోరథానివిజయతేపాందూరువంశార్ణవః। సుధాంశుస్తత్రసంజాతస్సుబ్రహ్మణ్యాసుధీరితి। అజస్రంపరిపూర్ణాభిఃకలాభిరుపశోభతే।కులశీలవివేకాదిప్రశస్తగుణజన్మభూః। వేంకటాంబామహాభాగాజననీయస్యపావనీ। వేంకటేశాహ్వయోయస్యపితాసజ్జనపూజితః। పవిత్రకీర్తిరత్యంతమహనీయ్యోగుణోజ్జ్వలః। తర్కాదిశాస్త్రతంత్రప్రవితతగహనప్రక్రియాదుర్గమార్గస్థానస్వైరప్రచారప్రబలమృగపతిర్భూరిసద్గ్రంథబంధః। కావ్యాలంకారజాలప్రచురపరిచయోయస్సుధాసింధుపూరప్రేంఖత్కల్లోలజాలప్రతిభటకవితామాధురీసాధురీతిః। సోహంసాధుజనానాంసంతతసంతోషసంవిధానచరణాం।సదసద్వివేకజననీంసకలస్మృతిభిఃప్రతీతసంవాదాం। ఆశౌచనిర్ణయాఖ్యామభినవషడశీతిమాత్మనారచితాం। వ్యాకుర్వేమన్వాదివ్యాహారానప్యుదాహరన్విశదం॥ ననుచంద్రికామాధవీయాదినిబంధేషుతత్తన్మునిస్మృతివచనానిసంకలయ్యసర్వైకమత్యోపపాదనపూర్వకం। సర్వేధర్మాస్సమ్యగేవవ్యవస్థాపితాః। తేష్వాశౌచమపిసమ్యగేవనిరూపితంతథాపితేషునిబంధేషుప్రత్యేకంకృత్స్నస్యాభిధానాత్తత్తద్విషయేషుభూయశ్చర్చాభిః। గ్రంథవిస్తరాచ్చమందానాంతత్త్వనిర్ణయోనసంభవతీతితత్సిద్ధ్యర్థంకౌశికాదిత్యేనసారాంశమాత్రంనిష్కృష్యసంక్షేపతష్షడశీతినిబద్ధాసర్వైరుపాదీయమానాదరీదృశ్యతేతత్కిమర్థోయమభినవషడశీతేరారంభఇత్యాశంకాంప్రసరతి- తత్రోత్తరం।యద్యపిప్రాచీనషడశీతౌసుఖోపలం

ఘార్థం తత్తన్నిబంధేభ్యస్సారాంశమాత్రం నిష్కృష్య జాతకాద్యాశౌచభేదా నిరూపితాః। తథాపి న తత్ర కార్త్స్న్యేనాభిధానం తథాహి। ప్రసవే జనకస్య స్నానం నాభిహితం। చతుర్థమాసప్రసవే జ్ఞాతీనాం స్నానం నాభిహితం। తత్రైవ షట్కృతిన ప్రసవే జనకస్య త్రిరాత్రాశౌచం నాభిహితం। పాతే మృతప్రసవే చ జాతాశౌచమాత్రముక్తం స్నానమాత్రాపనోద్యం శావాశౌచం నాభిహితం- జన్మదశాహమధ్యే బాలమరణే మాతాపితృభ్రాతౄణాం దశాహశేషపర్యంతం శావాశౌచం నాభిహితం- దశాహాదూర్ధ్వమాచౌలాన్మరణే జ్ఞాతీనాం ఖననదహనత్యాగేష్వాశౌచవైషమ్యం నాభిహితం। సమానోదకానాం జననమరణయోస్త్రిరాత్రాశౌచం నాభిహితం। తత్రైవ ఉపనీతానుపనీతమృతావాశౌచసదసద్భావో నాభిహితః। పుత్రీమరణే మాతాపిత్రోర్మాతాపితృమరణే పుత్ర్యాః భగినీమరణే భ్రాతుః భ్రాతృమరణే భగిన్యాశ్చాతిక్రాంతాశౌచవైషమ్యం నాభిహితం దంపత్యోః పరస్పరమతిక్రాంతాశౌచం నాభిహితం। సాపత్న్యమాతృమరణే పుత్రవత్త్వతదభావకృతం సంవత్సరపూర్వాపరకాలకృతం చాతిక్రాంతాశౌచవైషమ్యం నాభిహితం। ప్రుసదర్హనే జ్ఞాతీనాం పర్ణాస్థిదహనయోరాశౌచవైషమ్యం నాభిహితం। అనుపనీతమృతావతిక్రాంతాశౌచాభావో నాభిహితః। దౌహిత్రభాగినేయయోరుపనీతానుపనీతభేదేనాశౌచవైషమ్యం నాభిహితం। సవర్ణాసవర్ణశవానుగమనేష్వాశౌచవైషమ్యం నాభిహితం। సవర్ణాసవర్ణశవనిర్హరణాదావాశౌచవైషమ్యం నాభిహితం। తత్రాపి స్నేహార్థలోభాదికృతమాశౌచవైషమ్యం నాభిహితం। అదృష్టార్థశవనిర్హరణాదావాశౌచాభావో నాభిహితః। సవర్ణాసవర్ణాతురవ్యంజనేష్వాశౌచవైషమ్యం నాభిహితం। తత్రైవ సంచయనపూర్వాపరకాలకృతమాశౌచవైషమ్యం నాభిహితం। ఆశౌచనియమేష్వధశ్శయనబ్రహ్మచర్యాదికం నాభిహితం అగ్నిహోత్రౌపాసనయోః కర్తృభేదేనానుష్ఠానం నాభిహితం। సంధ్యాయాం ప్రాణాయామస్య మంత్రకత్వం నాభిహితం। ఏవమాదికమన్యదపి బహువక్తవ్యమత్ర నోక్తం- గ్రంథవిస్తరభయాన్న ప్రదర్శ్యతే వక్తవ్యం-దురుక్తం చ క్వచిత్కృవముపలభ్యతే- యథా। శావాశౌచం త్రిధా కృత్వా పూ

ర్వభాగంవినామధ్యమాంతిమభాగయోరాశౌచినామస్పృశ్యత్వంనాస్తీత్యుక్తం। తత్కలియుగేనిషిద్ధం। తథాకదర్యాదీనాంమరణాంతమాశౌచముక్తం। తదపిసంపాతాయాతంమరణాన్తాశౌచప్రతిపాదకానాంవచనానాం నిందార్థవాదత్వేన మాధవీయ్యాదిషువ్యవస్థాపనాత్ । యదితత్రోదాహృతానాంవ్యాధితస్యకదర్యస్యేత్యాదివచనానాంజననమరణయోర్వ్యాధితాదీనాంమరణాంతమాశౌచమితినార్థః కింతువ్యాధితానాం మరణేషు మరణాదావివతః ద్బంధూనాం సద్య శ్శౌచమితి తత్ర త్యభస్మాంత పదస్యమృతవ్యాధితాదిశవదహనపర్యంతత్వ పరత్వాదితి మతం - తదప్యయుక్తం। వ్యాధితాదీనాంమరణేసద్యశ్శౌచస్యస్మృతిషుక్వాప్యదర్శనాత్ । అన్యథాదుష్కృతానామివవ్యాధితకదర్యాదీనామపిశూద్రవద్దహనసంవత్సరప్రతీక్షణప్రాయశ్చిత్తాదేరవర్జనీయ్యతాపత్తేః। వచనానాం చనిందార్థవాదకత్వాత్ ఏవమాదికమన్యదపిదురుక్తంతత్రద్రష్టవ్యం। తస్మాత్ప్రాచీనషడశీతావనుక్తస్యసంగ్రహార్థందురుక్తస్య నిరాసార్థం చఅభినవగ్రంధారంభః। అత్రచాశౌచమాత్రవివేచనంక్రియతేఆశౌచేకర్తవ్యంతిలోదకాదికంత్వస్మత్కృతధర్మచింతామణౌద్రష్టవ్యం। అథ ప్రారిఫ్సితగ్రంథస్యనిర్విఘ్నపరిసమాప్తయేప్రచయగమనాయచాచరితం విశిష్టేష్టదేవతాప్రణామరూపంమంగళంశిష్యశిక్షార్థంగ్రంథతోనిబధ్నన్ ప్రేక్షావత్ప్రవృత్త్యర్థంఅభిధేయాభిధానద్వారాప్రయోజనంచదర్శయన్ శ్రోతృబుద్ధ్యవధానాయచికీర్షితంప్రతిజానీతే ॥

మూ ॥ గణనాథంనమస్కృత్యగురూనపిమహాత్మనః। సుబ్రహ్మణ్యోవితనుతేసుధీరాశౌచనిర్ణయం ॥

వ్యా ॥ మహాత్మనఇతిగురూణాంవిశేషణంస్వకీయ్యసద్గురుకటాక్షజనితబుద్ధివైశద్యాభిప్రాయం - ఆశౌచనిర్ణయఇతిగ్రంథస్యనామ - ఆశౌచస్యనిర్ణయోయస్మాదితిబహువ్రీహిః। తతశ్చాశౌచకలాపైః గ్రంథస్యవిషయ ఇత్యుక్తంభవతి- తద్జ్ఞానమవాంతరప్రయోజనం - తద్ద్వారేణార్థ ప్రాప్తిరనర్థానవాప్తిశ్చ ఉపక్రమః ప్రయోజనం తత్తద్బంధుమరణేతేషాంతేషామాశౌచస్యఆశౌచకాలపరిమాణస్యచనిశ్చయేసతితేషుతేషుది

నేకృత్యృతానుద్దిశ్య తిలోదకదానాదిభిరైహికాముష్మికలాభః - ఏవంవిహి
తానామాచరణాన్నిషిద్ధానాం స్త్రీసంగతాంబూలపరాన్నభోజనప్రతి
గ్రహాదీనాంవర్జనాచ్చవిధినిషేధాతిక్రమనిమిత్తప్రత్యవాయజన్యానర్థ
విరహశ్చేతి - ఆశౌచస్వరూపానుదర్శనేనైతద్విషయవిచారస్యకర్తుమశక్య
త్వాత్ - ప్రథమంతావదాశౌచలక్షణమాహ ॥

మూ ॥ కర్మస్వనధికారత్వమస్పృశ్యత్వంచ దేహినాం। యతః
పాపాత్ప్రభవతితదాశౌచమితీర్యతే ॥

వ్యా ॥ దేహినాంమనుష్యాణాంసామాన్యశబ్దస్యవిశేషేలక్షణా। కర్మస్వన
ధికారత్వమస్పృశ్యత్వంచయస్మాత్పాపాదుత్పద్యతే। తత్పాపమాశౌచమి
త్యుచ్యతే- తత్పాపంజన్మమరణాదిభిరుత్పద్యతే కాలస్నానాదిభిర్నివర్తతే-
తథోత్తరత్ర ఆశౌచనిమిత్తప్రతిపాదనావసరేషుసర్వత్రస్ఫుటీభవిష్యతి॥
ఆశౌచంవిభజతే ॥ మూ ॥ జాతకంమృతకంచేతిద్విధాశౌచముదీరితం ॥

వ్యా ॥ ఆశౌచంసామాన్యతోజాతకంమృతకంచేతిద్వివిధం। విశేష
తోవిభజతే ॥

మూ ॥ అల్పాధికవిభేదేనపూర్ణాపూర్ణవిభేదతః। పునశ్చ
తుర్విధంప్రోక్తమేకైకంమునిసత్తమైః॥

వ్యా ॥ జాతకంమృతకంచప్రత్యేకమల్పమధికంపూర్ణమపూర్ణంచేతి
చతుర్విధం। జాతమాత్రంవిభజతే ॥

మూ ॥ స్రావఃపాతఃప్రసూతిశ్చత్రివిధంజాతకంమతం ॥

వ్యా ॥ స్రావనిమిత్తకంపాతనిమిత్తకంప్రసూతినిమిత్తకంచేతిజాతకం
త్రివిధం। నిమిత్తశబ్దాన్నైమిత్తికేలక్షణా। జాతకమృతకయోర్లక్షణం।
విస్పష్టత్వాదుపేక్ష్యఅల్పాదీనాంలక్షణమాహ ॥

మూ॥ అల్పాధికేసమాఖ్యాతేతత్రాల్పాధికకాలకే ॥

వ్యా ॥ అల్పకాలత్వంఅల్పాశౌచస్యలక్షణం-అధికకాలత్వమధికాశౌచస్య
లక్షణమిత్యర్థః। పూర్ణాపూర్ణయోర్లక్షణమాహ ॥

మూ ॥ దశాహాద్వాదశాహార్ధమాసమాసానువర్తియత్ ।
తద్వర్ణానాంక్రమాత్పూర్ణమపూర్ణమితరత్పునః ॥

వ్యా॥ బ్రాహ్మణానాందశాహంపూర్ణం - క్షత్రియాణాంద్వాదశాహంపూర్ణం - వైశ్యానాంపంచదశాహంపూర్ణం - శూద్రాణాంమాసమాశౌచంపూర్ణమిత్యర్థః । తథాచదక్షః ॥ శ్లో॥ శుధ్యేద్విప్రోదశాహేన ద్వాదశాహేనభూమిపః । వైశ్యఃపంచదశాహేనశూద్రో మాసేనశుధ్యతీతిమార్కండేయోపి ॥ శ్లో॥ దశాహంబ్రాహ్మణస్తిష్ఠేద్దానహోమాదివర్జితః । క్షత్రియోద్వాదశాహంతువైశ్యోమాసార్థమేవచ । శూద్రస్తుమాసమాసీతనిజకర్మవివర్జితఇతి। విష్ణురపి ॥

సూ॥ బ్రాహ్మణస్యసపిండానాంజననమరణయోర్దశాహమాశౌచం ద్వాదశాహంరాజన్యస్యపంచదశాహంవైశ్యస్యమాసంశూద్రస్యేతి॥ శూద్రగ్రహణంసంకీర్ణానాముపలక్షణం॥తథాచ బ్రాహ్మే॥ శ్లో॥ శావాశౌచంప్రకుర్వంతిశూద్రవద్వర్ణసంకీర్ణాఇతి॥ ఆపస్తంబస్తువిశేషమాహ॥ శ్లో॥ సర్వేషామనులోమానామాశౌచంమాతృవద్భవేత్ । పైత్రకంప్రతిలోమానామాశౌచంసద్భిరిష్యతఇతి।తథాచ బ్రాహ్మవచనంవైశ్యబీజశూద్రయోనిజసంకరవిషయం। శూద్రబీజసంభవానాంప్రతిలోమానామాశౌచాభావమాహహారీతః ॥ శ్లో॥శూద్రజప్రతిలోమానామాశౌచంనాస్తికించనేతి । జాబాలిరపి ॥శ్లో॥మాసంశూద్రస్యశేషాణాంసదాశౌచమితిస్మృతిః।తథాపిమరణేతేషాంస్నానమాత్రంవిధీయతఇతి। బ్రాహ్మణాదీనాందశరాత్రాద్యధికాశౌచస్యస్మృతిషువ్యాప్యదర్శనాత్। ఇదమేవపూర్ణమిత్యుచ్యతే। అధికాశౌచప్రతిపాదకవచనానాంనిందార్థవాదత్వస్యమాధవీయాదిషువ్యవస్థాపనాత్ । స్రావాదీనాంలక్షణమాహ।స్రావాద్యాశౌచలక్షణం॥

మూ॥ గర్భస్యనిర్గమస్స్రావఆద్యేమాసచతుష్టయే । తతో
మాసద్వయేపాతఃప్రసూతిస్స్యాత్తతఃపరం ॥

వ్యా॥ గర్భాధానప్రభృత్యాద్యేషుచతుర్షుమాసేషుగర్భనిర్గమఃస్రావః। పంచమషష్ఠయోఃపాతః। సప్తమాదిషుప్రసవః। తథాచపరాశరః॥ శ్లో॥ ఆచతుర్థాద్భవేత్స్రావఃపాతఃపంచమషష్ఠయోః। అతఊర్ధ్వంప్రసూతిస్స్యాద్దశాహంసూతకంభవేదితి। స్మృతిసంగ్రహేపి॥శ్లో॥ మాసత్ర

యేచతుర్థేచగర్భస్య స్రావఇష్యతే। పాతస్స్యాత్పంచమేషష్ఠే ప్ర
సూతిస్సప్తమాదిష్వితి। స్రావాశౌచమాహ॥

మూ॥ స్రావేమాసత్రిరాత్రంస్యాన్మాసేషు త్రిషుసూత
కం। చతుర్థేతుచతూరాత్రంపితాస్నానేనశుధ్యతి। చతుర్థ
ఈషత్కాఠినస్రావే త్రిదివసంపితుః।మృదుస్రావేతుసర్వేషాం
చతుర్థేస్నానమాత్రకం॥

వ్యా॥ ఆద్యేషుత్రిషుమాసేషుగర్భస్రావేమాసత్రిరాత్రమాశౌచం-చతుర్థేమాసిచతూరాత్రం - పితుస్తుమాసచతుష్టయేపిస్నానమాత్రం-చతుర్థేమాసిఈషత్కాఠినస్రావేపితుస్త్రిరాత్రమాశౌచం - తస్మిన్నేవమృదుస్రావేపిజ్ఞాతీనాంచసర్వేషాంస్నానమాత్రం। చతుర్థమాసఏవవిశిష్యజ్ఞాతీనాంస్నానవిహితత్వాదర్వాచీనేమాసత్రయేస్నానంనాస్తీత్యవగమ్యతే॥ తత్రహారీతః॥ శ్లో॥ త్రిషుమాసేషుగర్భస్యస్రావేమాసత్రిరాత్రకమితి। మరీచిరపి॥ శ్లో॥ స్రావేమాసత్రిరాత్రంస్యాత్సపిండాశౌచవర్జనం। పాతేమాసైర్యథామాసంపిత్రాదీనాందినత్రయమితి।యమోపి॥శ్లో॥ స్రావేచైవపితుస్స్నానంసపిండానాంనవిద్యతే। రజోదర్శనవన్మాతుః పతనేమాససంఖ్యయేతి। ఇదంమాసత్రయవిషయం। పితురితిసోదరభ్రాతౄణాముపలక్షణంయత్రయత్రజనకగ్రహణంతత్రసర్వత్రసోదరాణాముపలక్షణమితిచంద్రికాదిష్వభిధానాత్। పైఙ్గ్యేపి। గర్భస్రావేమాసతుల్యారాత్రయః స్త్రీణాంస్నానమాత్రమేవపురుషస్యేతి- ఆదిపురాణేపి॥ శ్లో॥ షణ్మాసాభ్యంతరేయావద్గర్భస్రావోభవేద్యది। తదామాససమైస్తాసాందివసైశ్శుద్ధిరిష్యతఇతి। అత్రస్రావశబ్దోనిర్గమమాత్రపరః। ఇదంమాససంఖ్యావిధానంత్రితీయమాసప్రభృతివేదితవ్యం। సర్వవిషయత్వేపూర్వోదాహృతహారీతవచనవిరోధాపత్తేః బ్రాహ్మేపి॥ శ్లో॥ సద్యశ్శౌచంసపిండానాంగర్భస్యపతనేసతీతి। ఇదంచతుర్థమాసాంతర్గతమృదుస్రావవిషయమితిచంద్రికాయాముక్తం।విజ్ఞానేశ్వరేణాప్యేతద్వచనంలిఖిత్వా ఇదంచసపిండానాంసద్యశ్శౌచవిధానంద్రవరూపగర్భస్రావపతనేవేదితవ్యం। యత్తు వసిష్ఠవచనం ఊనద్వివర్షేప్రేతేగర్భపతనేవాస

పిండానాం త్రిరాత్రమితి తత్పంచమషష్ఠయోః కఠినగర్భ విషయమిత్యుక్తం। తథాచవిజ్ఞానేశ్వరేణాపిద్రవరూపగర్భస్రావవిషయత్వేనవ్యవస్థాపితం సపిండానాంసద్యశ్శౌచంచతుర్థమాసాంతర్గతమృదుస్రావవిషయత్వేన పర్య వస్యతి। తతోర్వాచీనేమాసత్రయేనపిండానాంస్నానాభావేన తదీయసద్యశ్శౌచస్యమాసత్రయవిషయత్వానుపపత్తేః। ఏవమస్యాప్యపినిబంధేషుద్రవరూపగర్భపాతేసపిండానాంసద్యశ్శౌచంకఠినగర్భ పాతేత్రిరాత్రమితి। ప్రతిపాదనాత్ ద్రవత్వస్యపంచమషష్ఠయోరసంభవాత్। పంచమాదర్వాగేవసపిండానాంసద్యశ్శౌచమిత్యాపతతి। తత్రాపిమాసత్రయేసపిండానాంస్నానాభావేనతద్విషయత్వానుపపత్తేశ్చతుర్థమాస విషయత్వేనపర్యవస్యతీతినిరవద్యంచతుర్థమాసఈషత్కాఠినస్రావేజనకస్యవిశేషోవృద్ధవసిష్ఠేనదర్శితః॥ మూ॥గర్భస్రావేమాసతుల్యారాత్రయస్త్రీణాంస్నానమాత్రమేవపురుషస్యేషత్కాఠినస్రావేతుత్రిరాత్రమితి। ఇదంచతుర్థమాసవిషయం। తత్పూర్వమీషత్కాఠినస్రావాసంభవాత్। చతుర్థమాసేబహుషుదినేషుగతేషుస్వల్ప కాఠిన్యసంభవాత్। అత్రపురుషస్యేత్యేకవచనాత్పితురేవత్రిరాత్రమితిచంద్రికాయాముక్తం। స్మృతిముక్తాఫలేప్యనుమోదితం। నాత్రసోదరభ్రాతురుపలక్షణం। జనకగ్రహణాభావాత్। తస్యైవతదుపలక్షకత్వాత్। అత్రతుపురుషగ్రహణాన్నచేదం పంచమాదిమాసవిషయం। పంచమషష్ఠయోస్సపిండానామపిత్రిరాత్రవిధానేనపితురేవత్రిరాత్రమిత్యనుపపన్నంస్యాత్। ఏవం॥ శ్లో॥ త్రిరాత్రం స్రావమాశౌచంమాతురేవవిధీయతే। పిత్రాదీనాంసపిండానాం శుద్ధిస్సద్యోజలాప్లుతాదితివృద్ధవిష్ణువచనేపిత్రిరాత్రాశౌచంమాసత్రయేమాతృవిషయంసద్యశ్శౌచంతుచతుర్థమాసేజ్ఞాతివిషయంఅన్యథా॥ శ్లో॥స్రావేనైవపితుస్స్నానంసపిండానాంనవిద్యతఇతియమరవచన విరోధాపత్తేః। పాతాశౌచమాహ॥

మూ॥ మాససంఖ్యాదినంమాతుఃపాతేస్యేషాందినత్రయం॥

వ్యా॥ పంచమషష్ఠయోఃపాతేమాతుఃక్రమేణపంచదినంషడ్దినంచాశౌ

చంపిత్రాదీనాంసపిండానాం త్రిరాత్రమిత్యర్థః। వచనానిస్రావప్రకరణఏవోదాహృతాని। ఇదంచాశౌచంగర్భనిర్గమనిమిత్తంజాతకమేవనిర్గతస్యగర్భస్య నిష్ప్రాణత్వాత్ మరణనిమిత్తమపిస్నానమాత్రనివర్త్యమితిశావాశౌచప్రకరణేవక్ష్యతే। యత్తుయమవచనం॥ శ్లో॥ అదంతజాతేతనయే శిశౌగర్భచ్యుతేతథా। సపిండానాంతుసర్వేషామహోరాత్రమశౌచకమి. తి। తద్గ్రామాంతరేగర్భపాతవిషయం। అదంతజాతేమృతేజ్ఞాతీనామహోరాత్రందహనేవేదితవ్యం। స్రావపాతాశౌచసంగ్రహః అనుమత్రసంగ్రహః। మాసత్రయమధ్యేగర్భస్రావేమాతుస్త్రిరాత్రమాశౌచం। చతుర్థేమాసిచతూరాత్రం। మాసచతుష్టయేపిజనకస్యస్నానమాత్రం। చతుర్థమాసఈషత్కఠినస్రావేజనకస్యత్రిరాత్రం। మృదుస్రావేతుస్నానమాత్రం। జ్ఞాతీనాంమాసత్రయమధ్యేస్నానమపినాస్తి। చతుర్థమాసేతుస్నానమస్తి। సోదరభ్రాతౄణాంతుజనకతుల్యమాశౌచం। ఈషత్కఠినస్రావమాత్రే సోదరస్యస్నానమాత్రమితివిశేషః। పంచమషష్ఠయోర్గర్భపాతేమాతుః క్రమేణపంచదినంషడ్దినంచాశౌచం। పిత్రాదీనాంసర్వేషాంత్రిరాత్రం జాతాశౌచం। స్రావాశౌచంతుస్నానమాత్రాన్నివర్తతే। గ్రామాంతరేగర్భపాతేపిత్రాదీనామేకరాత్రమితి॥ ఇతిశ్రీవేంకటాంబాగర్భసంభూతశ్రీసుబ్రహ్మణ్యసుధీవరవిరచితాయాం అభినవషడశీతివ్యాఖ్యాయాంధర్మప్రదీపికాఖ్యాస్రావపాతాయాంశౌచనిర్ణయః॥

ప్రసవాశౌచమాహ.

మూ॥ ప్రసూతౌతుసపిండానాంపూర్ణాశౌచముదీరితం। ఏకోదకానాంత్రిదినంసగోత్రాణాంనకించన। స్త్రీపుంసప్రసవేమాతుర్మాసవింశత్యహఃక్రమాత్। అస్పృశ్యత్వంతునైవాస్తిసూతకేసూతికాంవినా। శావాశౌచేతుసర్వేషామస్పృశ్యత్వంసదాభవేత్। సూతకీమృతకీచైవనస్పృశేతాంపరస్పరమ్॥

వ్యా॥ సప్తమాదిషుప్రసవేపిత్రాదీనాంసర్వేషాందశాహాదికంపూర్ణమాశౌచం। ఏకోదకానాంత్రిరాత్రం। సగోత్రాణాంకిమపినాస్తి। సూ

తికాయాస్తు స్త్రీప్రసవేమాసమాశౌచం। పుంప్రసవే వింశతిరాత్రం। సూత
కేపితాదీనామస్పృశ్యత్వం నాస్తి। సూతికాయాస్తు యావదాశౌచమస్పృ
శ్యత్వం। తదపిదశాహపర్యంతమేవేతియుక్తం। శావాశౌచేతుసర్వేషాం
యావదాశౌచమస్పృశ్యత్వం। సూతకిమృతకినోఃపరస్పరమస్పృశ్యత్వమి
తిశ్లోకత్రయస్యార్థః॥ అత్రసపిండవిషయేవచనాని ప్రాగేవోదాహృతాని।
సమానోదకవిషయే జాబాలిః॥ శ్లో॥ జన్మన్యేకోదకానాంతుత్రిరాత్రాచ్ఛు
ద్ధిరిష్యత ఇతి। సగోత్రవిషయేజననాశౌచస్యాప్యస్మరణాత్ తేషాంకిమపి
నాస్తీతిద్రష్టవ్యం। మాతృవిషయే పైఠీనసిః॥ సూ॥ సూతికాంపుత్రజననీంవింశ
తిరాత్రేణకర్మాణికారయేన్మాసేన స్త్రీజననీమితి। ఇదమేకాదశదినప్రభృతీతి
ద్రావిడాః। తదన్యేతుప్రసవదినప్రభృతీత్యాహుః। అస్పృశ్యత్వవిషయేఆదిపు
రాణం॥ శ్లో॥ పతితంసూతికామంత్యంశవంస్పృష్ట్వాచ కామతః। స్నాత్వాస
చేలంస్పృష్ట్వాగ్నింఘృతంప్రాశ్యవిశుధ్యతీతి॥ అంగిరా అపి॥ శ్లో॥ సూతకేసూ
తికావర్జంసంస్పర్శో నవిషిధ్యతే। సంస్పర్శేసూతికాయాస్తుస్నానమేవవిధీయ
త ఇతి-ఏవకారేణఘృతప్రాశనాదేర్నివృత్తిః। అత్రపూర్వవచనంబుద్ధిపూర్వక
స్పర్శవిషయం। ద్వితీయవచనంతు అబుద్ధిపూర్వకవిషయం। ఇదంచాస్పృశ్య
త్వందశాహపర్యంతమేవ। తథాచశాతాతపః॥ శ్లో॥ సూతికాసర్వవ
ర్ణానాందశరాత్రేణశుధ్యతి। ఋతౌచనపృథక్శౌచంసర్వవర్ణేష్వయం
విధిరితి। పారస్కరోపి॥ శ్లో॥ ద్విజాతిః సూతికాయాస్స్యాత్స్నాదశాహేనశు
ధ్యతి। త్రయోదశేహ్ని సంప్రాప్తే శూద్రా శుధ్యత్యసంశయ ఇతి। సం
వర్తోఽపి॥ శ్లో॥ అజాగావోమహిష్యశ్చ బ్రాహ్మణ్యశ్చ ప్రసూతికాః। ద
శరాత్రేణశుధ్యంతిభూమిష్ఠంచనవోదకమితి। సూతికావ్యతిరిక్తానాం పి
త్రాదీనాం అస్పృశ్యత్వంనాస్త్యేవ। తథాచపరాశరః॥ శ్లో॥ బ్రాహ్మ
ణానాంప్రసూతౌతుదేహస్పర్శో విధీయత ఇతి। అంగిరా అపి॥ శ్లో॥ సూత
కేసూతికావర్జంసంస్పర్శో నవిషిధ్యత ఇతి। కార్ష్ణేపి॥ శ్లో॥ సూతకేతుస
పిండానామంగస్పర్శో నదుష్యత ఇతి। జనకస్యతుస్నానాత్పూర్వమస్పృశ్య
త్వం। తదూర్ధ్వంతుస్పర్శేనదోషః। తథాచసంవర్తః॥ శ్లో॥ జాతేపుత్రే
పితుస్స్నానంసచేలంతువిధీయతే। మాతాశుద్ధ్యేద్దశాహేనస్నానాత్తు

స్పర్శనం పితురితి। ఆదిపురాణేపి॥ శ్లో॥ సూతకేతు ముఖం దృష్ట్వా జాతస్య జనకస్తతః। కృత్వా సచేలం స్నానం తు శుద్ధో భవతు తత్క్షణాదితి। వసిష్ఠోపి॥ శ్లో॥ నాశౌచం విద్యతే పుంసస్సంసర్గం చేన్న గచ్ఛతి। రజస్తత్రాశుచి జ్ఞేయం తచ్చ పుంసో న విద్యత ఇతి। పైఠీనసిరపి॥ శ్లో॥ జననే సపిండాశ్శుచయో మాతాపిత్రోస్తు సూతకం। సూతకం మాతురేవ స్యాదుపస్పృశ్య పితా శుచిరితి

ద్రావిడవిషయే ప్రసవాశౌచం.

సూతకం అస్పృశ్యత్వలక్షణం। ఉపస్పర్శనం స్నానం। ద్రావిడాస్తు జననాశౌచే చతుర్దినపర్యంతమస్పృశ్యత్వమిత్యాహుః। తథా చ తదీయే శతకే॥ శ్లో॥ ఆతంకావెంగసంస్పర్శం త్యజేత్సూతాశౌచ చతుర్దినమితి - స్మృతిముక్తాఫలే తు మూలస్మృతివచనాభావాత్। ఉపస్పృశ్య పితా శుచిః। స్నానాత్తు స్పర్శనం పితుః। కృత్వా సచేలం స్నానం తు శుద్ధో భవతి తత్క్షణాదిత్యాదిబహుస్మృతివచనవిరోధాచ్చ తదప్రమాణమిత్యుక్తం। యత్తు శతకకారేణ స్మృత్యంతరవచనముదాహృతం॥ శ్లో॥ న స్పృశేయుర్నాసన్నాః పిత్రస్యాసన్నబాంధవాః జన్మన్యపి విపత్తౌ చ యావచ్చతురహం భవేదితి। తద్ద్విజాతీయాశౌచినః పరస్పరమస్పృశ్యత్వాభిప్రాయమిత్యుక్తం। యచ్చ శతకే సూతికాయాః దశాహాదూర్ధ్వమప్యాశౌచనివృత్తిపర్యంతమస్పృశ్యత్వముక్తం॥ శ్లో॥ దశాహం దర్శనం వాక్యం సూతికాయాస్త్యజేత్తతః। అఘాంతం స్పర్శనమేవేత్థం పితుస్తు యమళోద్భవ ఇతి॥ శ్లో॥ మాతా శుద్ధ్యేద్దశాహేన స్నానాత్తు స్పర్శనం పితుః। బ్రాహ్మణీ క్షత్రియా వైశ్యా ప్రసూతా దశభిర్దినైః। గతైశ్శూద్రా చ సంస్పృశ్యా తత్ర యో దశభిరేవ వేత్యాదిసంవర్తస్మృతిబ్రహ్మపురాణాదివచనవిరోధాచ్చాప్రమాణమిత్యుక్తం। కించ। సూతికాం పుత్రజననీం వింశతిరాత్రేణ కర్మాణి కారయేదితి వచనే కర్మాస్వధికారస్యైవ వింశతిరాత్రాదిపర్యంతమనువృత్తిరభిధీయత ఇతి నాస్పృశ్యత్వశంకావకాశః। యత్తు బోధాయనవచనం॥ సూ॥ జననే తావన్మాతాపిత్రోర్దశాహమాశౌచం మాతురిత్యేక ఇతి తచ్చాంద్రికాయాం మాతాపిత్రోరస్పృశ్యత్వమితి పూర్వపక్షత్వేనోక్తమితి తావచ్ఛబ్దేనావగమ్యతే॥ మాతురేవాస్పృశ్యత్వమితి పక్ష ఏవ సమీచీన ఇతి వ్యాఖ్యాతం। అఖండాదర్శే తు మాతాపి

త్రోరస్పృశ్యత్వం యమళస్త్రీపుంసప్రసవవిషయమిత్యుక్తం । అథవా దశాహమస్పృశ్యత్వమితి పక్షాంతరం భవతు । చతుర్దినమిత్యేతత్తు సర్వథైవాయుక్తం । యది దశాహమధ్యే భర్తా వా సపిండో వాన్యో వా సూతికాం స్పృశతి తదా స్పృష్టినిమిత్తస్నానాదేః పూర్వమస్పృశ్యత్వమస్త్యేవ - తథా

సంపర్కాశౌచం.

చ పారస్కరః॥ శ్లో॥ యది పత్న్యాం ప్రసూతాయాం ద్విజస్సంపర్కమిచ్ఛతి । సూతకం తు భవేత్తస్య యది విప్రష్షడంగవిదితి - సంపర్కం స్పర్శనం ద్విజ ఇత్యుక్త్యా పతివ్యతిరిక్తానామప్యస్పృశ్యత్వమస్తీతి గమ్యతే - సుమంతురపి॥ సూ ॥ సూతకం మాతురేవ - తాం స్పృశతాం నేతరేషామితి - తన్నివృత్తిస్తు ప్రాగేవ దర్శితా ॥ సూతికయా సహ శయనాసనాదికరణే తు యస్మిన్దినే సహ శయనాదికం కృతం - తద్దినం కృత్స్నమప్యస్పృశ్యత్వం - దశాహం సహ శయనాదికం చేద్దశాహమస్పృశ్యత్వం - తథా చ బృహస్పతిః ॥ శ్లో॥ తయా సహ సపిండోపి ప్రకుర్యాచ్ఛయనాసనం - బాంధవో బాంధవో వాపి స దశాహేన శుద్ధ్యతీతి - మృతకాశౌచే తు సర్వేషామాశౌచనివృత్తిపర్యంతమస్పృశ్యత్వం - న ను॥ శ్లో॥ స్వాశౌచకాలే విజ్ఞేయం స్పర్శనం తు త్రిభాగతః - దశాహాది త్రిభాగేన కృతే సంచయనే క్రమాత్ । అంగస్పర్శనమిచ్ఛంతి వర్ణానాం తత్త్వదర్శిన ఇతి - దేవలాదివచనైస్త్రిధాకృతస్య శావాశౌచస్య పూర్వభాగం విహాయ మధ్యమాంతిమభాగయోరస్పృశ్యత్వం నాస్తీత్యుక్తమితి చేన్న - త్రిభాగాదూర్ధ్వం అంగస్పర్శనస్య కలౌ నిషిద్ధత్వాత్॥ శ్లో॥ అస్థిసంచయనాదూర్ధ్వమంగస్పర్శనమేవ చేత్యాద్యనుక్రమ్య ॥ శ్లో॥ కలౌ యుగే త్విమాన్ ధర్మాన్ వర్జ్యానాహుర్మనీషిణ ఇతి - చంద్రికామాధవీయాదిష్వభిధానాత్ - తస్మాన్మృతకాశౌచే సర్వథైవాస్పృశ్యత్వం । యది స్వయం శావాశౌచీ సన్ - సపిండవ్యతిరిక్తం సూత్యాశౌచినం స్పృశతి - తదా బుద్ధిపూర్వకస్పర్శే సాంతపనం చరేత్ - అబుద్ధిపూర్వకే తు తదర్ధం - సంచయనాదూర్ధ్వం - బుద్ధిపూర్వకస్పర్శే పాదకృచ్ఛ్రం - అబుద్ధిపూర్వకే త్వేకరాత్రముపవాసః - యదా తు స్వయం సూత్యాశౌచీ సన్ సపిండవ్యతిరిక్తం శావాశౌచినం స్పృశతి - తదా బుద్ధిపూర్వకస్పర్శే కృచ్ఛ్రద్వయం- అబుద్ధి

పూర్వకేత్వేకకృచ్ఛ్రం - సంచయనాదూర్ధ్వంతుపూర్ణవత్ ॥ అత్రభృగుః॥ శ్లో॥ శావాశౌచేసముత్పన్నేసూతకంతుయదాభవేత్ । అన్యాశౌచవతాంస్పర్శనకర్తవ్యోద్విజన్మనామితి । స్వస్యశావాశౌచేపరస్యసూతకంయదాభవేదిత్యర్థః- స్మృత్యంతరేపి శ్లో॥పరస్యాశౌచినఃస్పర్శేశావాశౌచంకథంభవేత్ - మత్యాసాంతపనంకుర్యాదమత్యాతుతదర్ధకం - అస్థిసంచయనాదర్వాగేవంశుద్ధిర్విధీయతే । ఊర్ధ్వంత్రిరాత్రంవిజ్ఞేయమమత్యాతుదినంభవేత్ । సూతకేశావసంస్పర్శేమత్యాకృచ్ఛ్రద్వయంచరేత్ । అమత్యాకృచ్ఛ్రమేకంస్యాదిత్యువాచబృహస్పతిరితి - మూలశ్లోకగతసపిండాదిశబ్దార్థస్తు ఏకస్మిన్గోత్రే కూటస్థప్రభృతిగణితాఃపుత్రపౌత్రాదయస్సప్తపూరుషాస్సపిండాః - ఏవంపితృపితామహప్రపితామహాదయోపిపూర్వేసప్తపూరుషాస్సపిండాఇత్యుచ్యతే । సంతానభేదేపియతఃప్రభృతిద్వౌవాబహవోవాసంతానాః ప్రవృత్తాస్స కూటస్థః । కూటస్థప్రభృతిగణితానానాసంతానవర్తినోప్యేకగోత్రానుప్రతిష్ఠాస్సప్తపూరుషాః పరస్పరంసపిండాఇత్యుచ్యంతే - దౌహిత్రాదయస్తుగోత్రభేదాత్ సపిండానభవంతి - అష్టమప్రభృతిచతుర్దశపర్యంతా ఏకగోత్రాస్సమానోదకాః- తతఃపరంఏకవింశతిపర్యంతాస్సగోత్రాః - చతుర్దశాత్ప్రాగపిజన్మనామ్నోరుభయోరప్యన్యతరస్యవావిస్మృతౌసగోత్రాఏవ - అస్మత్కులప్రభవోయమితిస్మరణాభావోజన్మవిస్మృతిః - దేవదత్తవంశ్యావయమితిస్మరణాభావోనామవిస్మృతిః - స్త్రీణాంతుత్రిపూరుషపర్యంతంసాపిండ్యం - తదూర్ధ్వంత్రిపూరుషపర్యంతంసమానోదకత్వం - సప్తమప్రభృతిసగోత్రత్వం - వివాహోర్ధ్వంతదపినాస్తి - తథాభర్తృపక్షేసప్తపూరుషంసాపిండ్యం - తత్రశంఖః॥ శ్లో॥ సపిండతాతునిర్దిష్టాగోత్రతస్సప్తపూరుషేతి-గోత్రతఏకగోత్రతః- పరాశరోపి॥ శ్లో॥సపిండతాతుపురుషేసప్తమేవినివర్తతేసజాతీయేషువర్ణేషుచతుర్ధేభిన్నజాతిష్వితి- బ్రాహ్మణత్వాదినాసజాతీయత్వం-శాతాతపోపి॥శ్లో॥ పుత్రాణాంచాసవర్ణానామప్రత్తానాంచయోషితాం - సపిండతాతునిర్దిష్టాపితృపక్షేత్రిపూరుషాదితి- బ్రహ్మపురాణేపి- సపిండతాతుకన్యానాంసవర్ణానాం త్రిపూరుషీ।ఏకోదకాస్తతశ్చోర్ధ్వంనిర్ది

ష్టాస్తు త్రిపూరుషాదితి- తస్మాత్కన్యా జననే త్రిపూరుషపర్యంతమేవ పూ
ర్ణాశౌచమితి - విజ్ఞానేశ్వరమాధవాచార్యాదయః- తత్రాపి భిన్నోదర
పితృవ్యపుత్రస్యాశౌచం నాస్తి ॥ శ్లో॥ భిన్నోదరస్య భార్యా తు స్త్రీప్రసూ
తా భవేద్యది - భ్రాతురర్ధాహమాశౌచం తత్పుత్రస్య న విద్యత ఇతి స్మర
ణాత్ కమలాకరాదయస్త్విదం త్రిపూరుషసాపిండ్యం కానీనకన్యాపరం- అ
న్యాసాం సప్తపూరుషమేవ - అన్యథా॥ శ్లో॥ అప్రత్తానాం తథా స్త్రీణాం
సాపిండ్యం సప్తపూరుషం ప్రత్తానాం భర్తృసాపిండ్యం ప్రాహ దేవః ప్రజా
పతిరితి- కౌర్మ్యవచనవిరోధాదిత్యాహుః - యథాచారస్తథాచరణీ
య్యః వైకల్పికేషు పదార్థేషు శిష్టాచారస్య నియామకత్వాత్ ప్రకృతే చ ని
రుద్ధమోరుభయోరపి కల్పయోశ్శాస్త్రవిహితత్వేన వైకల్పికత్వాత్। విక
ల్పో హి ద్వివిధః। వ్యవస్థితోవ్యవస్థితశ్చ। యత్ర వ్యవస్థిత ఆచారః। తత్ర వి
కల్పోపి వ్యవస్థితః। యత్రాచారోవ్యవస్థితః। తత్రైచ్ఛికో వికల్ప ఇతి స
ర్వనిబంధేష్వభిధానాత్! ప్రకృతే చ విజ్ఞానేశ్వరాదిమతానుసారేణ ద్రా
విడానామాచారో దృశ్యతే। అన్యేషాం తు కమలాకరాదిమతానుసారేణ।
తథా చ తైస్తైస్తథాచరణీయమితి వ్యవస్థా। యత్తు కేషుచిద్వచనేషు కన్యా
నాం పంచపూరుషసాపిండ్యం ప్రతీయతే తద్వివాహనిషేధవిషయం। ఆశౌ
చే తు త్రిపూరుషమేవ। సమానోదకవిషయో వ్యాఘ్రః ॥ శ్లో॥ సమానోదక
భావస్తు నివర్తేతా చతుర్దశాత్ జన్మనామ్నోః స్మృతేరేకే తత్ప
రం గోత్రముచ్యత ఇతి- ఆజః స్మృతేరిత్యత్రాప్యనుషంగ ఇతి। ఇయం చా
నుస్మృతిశ్చతుర్దశపర్యంతమేవ। తతః పరం జన్మనామ్నోః స్మరణేన సగోత్ర
త్వమేవేతి చంద్రికాయాముక్తం। మనురపి ॥ శ్లో ॥ సపిండతా తు పురుషే
సప్తమే వినివర్తతే। సమానోదకభావస్తు జన్మనామ్నోరవేదన ఇతి - స్మృ
త్యంతరేపి ॥ శ్లో॥ సమానోదకభావస్య నివృత్తిస్స్యాచ్చ వేదనే। జన్మనామ్నో
రన్యతరావిజ్ఞానేపి నివర్తత ఇతి। యత్తు సపిండనివృత్తిః సప్తమే పంచమే వా॥
శ్లో॥ దాయాద్విచ్ఛేదమాప్నోతి పంచమే వాత్మవంశజ ఇతి । గౌతమపరాశ
రాదివచనైః పంచమ ఏవ సాపిండ్యనివృత్తిమంగీకృత్య ॥ శ్లో ॥ చతుర్థే దశ
రాత్రం స్యాత్షణ్ణిశాః పుంసి పంచమే। షష్ఠే చతురహాచ్ఛుద్ధిః సప్తమే తు దినత్రయ

యాదితి। క్రమేణాశౌచసంకోచనం। యదపి॥ శ్లో॥ గ్రంథార్థంతో విజానాతి వేదమంగైస్సమన్వితం। సంకల్పంసరహస్యంచ క్రియావాంశ్చేన్నసూతకం। ఏకాహాచ్ఛుధ్యతే విప్రో యోగ్నివేదసమన్విత ఇత్యాదివచనైర్విద్యాదితారతమ్యేన ఆశౌచసంకోచనంతత్కలియుగేనిషిద్ధం॥ శ్లో॥ దశాహాదేవవిప్రస్యసపిండమరణేసతి। కల్పాంతరాణికుర్వాణఃకలౌవ్యామోహాత్కిల్బిషీతి। హారీతవచనేనశాహాశౌచభిన్నస్య క్రమాశౌచస్య గుణాశౌచస్యచనిందితత్వాత్॥ శ్లో॥అసవర్ణాసుకన్యాసువివాహశ్చద్విజాతిషు।వృత్తస్వాధ్యాయసాపేక్షమఘసంకోచనంతథా।అస్థిసంచయనాదూర్ధ్వమంగస్పర్శనమేవచేత్యాద్యనుక్రమ్య॥ శ్లో॥ ఏతానిలోకగుప్త్యర్థంకలేరాదౌమహాత్మభిః। నివర్తితానికర్మాణివ్యవస్థాపూర్వకంబుధైరితి చంద్రి

యావజ్జీవాశౌచనిందా.

కాదిష్వభిధానాచ్చ - యదపి॥ శ్లో॥ క్రియాహీనస్యవిప్రస్య మహారోగిణ ఏవచ। యథేష్టాచరణస్యాహుర్మరణాంతమశౌచకమితి కౌర్మవచనేన॥ శ్లో॥ వ్యాధితస్యకదర్యస్యఋణగ్రస్తస్యసర్వదా। క్రియాహీనస్య మూర్ఖస్య స్త్రీజితస్యవిశేషతః। వ్యసనాసక్తచిత్తస్యపరాధీనస్యనిత్యశః। భక్తిశ్రద్ధావిహీనస్య భస్మాంతంసూతకంభవేత్। నాసూతకంకదాచిత్స్యాద్యావజ్జీవంతుసూతకమితి। దక్షవచనేనచసత్కర్మహీనానామాశౌచాధిక్యవర్ణనం- తదవ్యనాదరణీయ్యం॥ శ్లో॥ జన్మకర్మపరిభ్రష్టసంధ్యోపాసనవర్జితః। నామధారకవిప్రస్తుదశాహంసూతకీభవేత్। ఇతిపరాశరవచనేనపరమభ్రష్టస్యాపినామధారకవిప్రస్య దశాహాశౌచవిధానేనకదర్యాదీనాంయావజ్జీవాశౌచమత్యంతాయుక్తమిత్యుదాహృత కౌర్మాది వచనానాం నిందార్థవాదత్వేసమాధవీయాదిషువ్యవస్థాపనాత్॥ జన్మకర్మపరిభ్రష్టఃగర్భాధానాదిసంస్కారరహితః- నామధారకస్వరూపమాహ వ్యాసః॥ శ్లో॥ బ్రహ్మబీజసముత్పన్నో మంత్రసంస్కారవర్జితః। జాతమాత్రోపజీవీచసభవేన్నామధారకః। గర్భాధానాదిభిర్యుక్తస్తథోపనయనేనచ। నకర్మకృన్నచాధీతేసభవేన్నామధారకఇతి। పుత్రజననానంతరంజాతకర్మకరణాయ ముహూర్తమాశౌచంనాస్తీత్యాహ॥

మూ॥ నాభిఁకృంతనతఃపూర్వంసూతకంనవిధీయ్యతే ॥

వ్యా ॥ నాభిచ్ఛేదాత్పూర్వంజాతకర్మకరణాయతత్సాహాయ్యకరణా
యచమాతాపిత్రోర్భ్రాతౄణాంజ్ఞాతీనాంచసూతకంనాస్తీత్యర్థః॥ శ్లో॥
యావన్నచ్ఛిద్యతేనాళంతావన్నాప్నోతిసూతకం। ఛిన్నేనాళేతతఃపశ్చా
త్సూతకంతువిధీయతే। ఇతిజైమినిస్మరణాత్। దానవిషయేకృత్స్నేపిజన్మ
దినేసూతకంనాస్తీత్యాహ ॥

పితృగృహేపుత్రీప్రసవే.

మూ॥ పుత్రజన్మదినేపిత్రాధనధాన్యగవాదికం।పక్వమన్నం
వినాదేయంప్రతిగ్రాహ్యంతథేతరైః॥

వ్యా॥ స్పష్టంతథాచదానమాత్రవిషయేజనకస్యశుద్ధిః। ఇతరేషాం
చప్రతిగ్రహమాత్రేనదోషః। అత్రమనుః॥ శ్లో॥ జాతేకుమారేతదహః
కామంకుర్యాత్ప్రతిగ్రహం। హిరణ్యధాన్యగోవాసస్తిలానాంగుడసర్పి
షామితి। శంఖలిఖితావపి॥సూ॥ కుమారప్రసవేనాభ్యామచ్ఛిన్నాయాం
గుడతిలవస్త్రహిరణ్యప్రావరణధాన్యాదిప్రతిగ్రహేష్వదోషస్తదహరి
త్యేకఇతి। వృద్ధయాజ్ఞవల్క్యోపి॥ శ్లో॥ కుమారజన్మదివసేవిప్రైఃకార్యః
ప్రతిగ్రహః। హిరణ్యభూగజాశ్వాజవాసశ్శయ్యాసనాదిషు। తత్రసర్వం
ప్రతిగ్రాహ్యంకృతాన్నంతునభక్షయేత్।భక్షయిత్వాతుతన్మోహాత్ద్విజ
శ్చాంద్రాయణంచరేదితి। అత్రయస్మిన్దినేపక్వాన్నభోజనంకృతంత
త్ప్రభృతియావంతిసూతకదినాన్యవశిష్టానితావద్దినపర్యంతమాశౌచమస్తి।
తదగ్రేవక్ష్యతే। బోధాయనోపి॥ శ్లో॥ గుడతైలహిరణ్యానాంగోధా
న్యానాంచవాససాం। తస్మిన్నహనివాస్యస్యవిప్రైఃకార్యఃప్రతిగ్రహః।
ప్రాఙ్నాభిచ్ఛేదనాద్గ్రాహ్యాణ్యేతానీత్యపరేజగురితి। పరాశరోపి॥ శ్లో॥
ఖలేయజ్ఞేవివాహేచసంక్రాంతౌగ్రహణేతథా। పుత్రేజాతేవ్యతీపా
తేదత్తంభవతిచాక్షయం। శర్వర్యాందానమస్తీతినాన్యత్రతువిధీయ్యతఇతి।
స్మృతిసంగ్రహేపి॥ శ్లో॥ పుత్రజన్మనియాత్రాయాంశర్వర్యాందత్తమ
క్షయమితి। ఇదంరాత్రిదానంరాత్రిప్రసవేవేదితవ్యం॥

పితృగృహేపుత్రిప్రసవే ॥

మూ ॥ ప్రసూతాచేత్పితుర్గేహేపుత్రీపిత్రోస్త్రిరాత్రకం।
భ్రాతౄణాంచత్రిరాత్రంస్యాత్ జ్ఞాతీనామేకరాత్రకం॥

వ్యా ॥ పితుర్గేహేపుత్రీప్రసూతాచేత్పిత్రోర్భ్రాతౄణాంచత్రిరాత్రం। జ్ఞాతీనామేకరాత్రమిత్యర్థః। దత్తానారీపితుర్గేహే ప్రసూయేత మ్రియేతవా। తద్బంధువర్గస్త్వేకేనశుద్ధస్తజ్జనకస్త్రిభిరితిబ్రహ్మపురాణవచనాత్ ॥

మూ ॥ శేషతశ్శుచయస్సర్వేదశాహాంతర్జనిశ్రుతౌ॥

వ్యా ॥ దశాహాభ్యంతరేజననశ్రవణేదశాహశేషేణైవసర్వేపితృభ్రాతృజ్ఞాతయశ్శుద్ధాభవంతి। తథాచశంఖః ॥ శ్లో॥ దేశాంతరగతంశ్రుత్వా కల్యాణంమరణంతథా। యచ్ఛేషందశరాత్రస్య తావదేవాశుచిర్భవేదితి। బృహస్పతిరపి ॥ శ్లో ॥ అన్యదేశమృతంజ్ఞాతింశ్రుత్వాపుత్రస్యజన్మచ। అనిర్గతదశాహంతుశేషాహోభిర్విశుధ్యతీతి। పుత్రస్యేతిజ్ఞాతేరప్యుపలక్షణం॥

మూ ॥ స్నానంపితురక్రాంతేజ్ఞాతీనాంతునకించన ॥

వ్యా ॥ అతిక్రాంతేదశాహేపశ్చాజ్జననశ్రవణేజనకస్యసచేలస్నానమాత్రం। జ్ఞాతీనాంతదపినాస్తి ॥ శ్లో॥ నిర్దశంజ్ఞాతిమరణంశ్రుత్వా పుత్రస్యజన్మచ।సవాసాజలమాప్లుత్యశుద్ధోభవతిమానవఇతి।మనుస్మరణాత్। అత్రపుత్రగ్రహణాత్పితురేవస్నానంనాన్యేషాం। అతఏవదేవలః ॥ శ్లో ॥ నాశుచస్స్వల్పమప్యస్తివ్యతీతేషుదినేష్వపీతి। స్వల్పమపినాస్తీత్యనేనజ్ఞాతీనాం స్నానమపినాస్తీతిప్రతీయతేదశాహమధ్యేశిశుమరణే ॥

మూ ॥ అచ్ఛిన్ననాభేమరణేజనన్యాఃపూర్ణసూతకం। పిత్రాదీనాంసపిండానాంత్రిరాత్రంమునిభిఃస్మృతం। ఛిన్ననాభిర్యదిమృతోమృతోవాజాయతేయది। పూర్ణాశౌచంజనన్యాశ్చ పిత్రాదీనాంచనిశ్చితః॥

వ్యా ॥ జాతస్యశిశోర్నాభిచ్ఛేదాత్ప్రాక్స్వంమరణేమాతుఃపూర్ణం జాతాశౌచం। పితాదీనాంసర్వేషాంత్రిరాత్రంజాతాశౌచం। ఇదంచవక్ష్యమాణదశరాత్రేణవికల్ప్యతే। మృతకాశౌచంతుస్నానమాత్రమేవ

త్యమితిశావాశౌచ ప్రకరణేవక్ష్యతే। నాభిచ్ఛేదాదూర్ధ్వంమరణేమా
తాపిత్రోర్భ్రాతౄణాంచదశాహశేషపర్యంతమ్మృతకాశౌచం।తథా
చజన్మదినేమృతౌదశాహంపూర్ణం। ద్వితీయాదిదినేషుమృతౌశేషేణశుద్ధిః
మృతప్రసవేమాతుఃపూర్ణంమృతకాశౌచం। పితుఃపూర్ణంజాతాశౌచం।జ్ఞా
తీనాంతుఛిన్ననాభిమరణేమృతప్రసవేచపూర్ణంజాతాశౌచమేవ। మృతకా
శౌచంతుస్నానమాత్రనివర్త్యమితివక్ష్యతే । ఏవంవిభజ్యశ్లోకార్థోద్రష్ట
వ్యః- శ్లోకస్తుఋషివచనచ్ఛాయానుసారేణసంకలితాత్మనారచితఇత్యవ
గంతవ్యం। అత్రవృద్ధమనుః ॥ శ్లో॥ జీవన్ జాతోయదితతోమృతస్సూతకఏ
వతు। సూతకంసకలంమాతుఃపిత్రాదీనాంత్రిరాత్రకమితి।ఇదంనాభిచ్ఛే
దాత్పూర్వంమరణవిషయమితివిజ్ఞానేశ్వరాదయః। హారీతోపి॥శ్లో ॥ జాతె
మృతేమృతేజాతేసపిండానాందశాహకమితిజాతాశౌచమితిశేషః। ఇదంనా
భిచ్ఛేదాదూర్ధ్వంమరణవిషయమితితఏవాహుః। పారస్కరోపి। శ్లో॥ గ
ర్భేయదివిపత్తిస్స్యాద్దశాహంసూతకంభవేదితి। పిత్రాదీనామితిశేషః।
సూతకంసూత్యాశౌచం। అస్మిన్నేవవిషయేమృతకాశౌచప్రతిపాదకవచ
నాన్యుపరిష్టాదుదాహరిష్యంతే - యత్తు ॥ శ్లో ॥ అధస్తాన్నవమాన్మాసా
చ్ఛుద్ధిస్స్యాత్ప్రసవేసదా। మృతేజీవతివాతస్మిన్నహోభిర్మాససంఖ్యయే
తిచతుర్వింశతివచనేనసప్తమాష్టమయోః ప్రసవే క్రమేణసప్తరాత్రమష్టరా
త్రముక్తం। తద్వైకల్పికమితిమాధవీయాదావ్యవస్థాపితం - అత్రయథా
చారస్తథాచరణీయం। ఏవంప్రథమోద్దిష్టంజాతకంసమ్యగేవనిరూపితం।
అత్రయత్కించిద్విస్మృతంచేత్తదస్మత్కృతధర్మచింతామణౌద్రష్టవ్యం।
సంగ్రహస్తుపితృపితామహప్రపితామహాదయస్సప్తపూర్వాఃపురుషాః।

ప్రసవాశౌచసంగ్రహః.

పుత్రపౌత్రాదయస్సప్తాపరాఃపురుషాస్సపిండాఃసంతానభేదేపియతః
ప్రభృతిద్వావాబహవోవాసంతానాఃప్రవృత్తాస్సకూటస్థః। కూటస్థప్రభృ
తిగణితానానాసంతానవర్తినోప్యేకగోత్రానుప్రవిష్టాస్సప్తపూరుషాః
పరస్పరంసపిండాః। తేజ్ఞాతయఇత్యుచ్యంతే। దౌహిత్రాదయస్తుభిన్నగో
త్రాస్సపిండానభవంతి - అష్టమప్రభృతిచతుర్దశపర్యంతాఏకగోత్రా

సప్రవిష్టాస్స మానోదకాః। పంచదశప్రభృత్యేకవింశతిపర్యంతాస్సగోత్రాః। పంచదశాత్ప్రాగపి అస్మత్కులప్రభవోఽయం దేవదత్తవంశ్యావయమితిజన్మనామ్నోరస్యతరస్యాపి విస్మృతౌ సగోత్రా ఏవ। అనూఢాః స్త్రియస్తుకూటస్థప్రభృతిత్రిపూరుషపర్యంతాస్సపిండాః। తతస్త్రిపూరుషపర్యంతాస్స మానోదకాః। సప్తమప్రభృతిసగోత్రాః। తత్రప్రసూతౌ సపిండానాందశరాత్రమాశౌచం - క్షత్రియాదీనాంద్వాదశరాత్రాదికం। సంకీర్ణానాంతు అనులోమానాంమాతృవర్ణవదాశౌచం। ప్రతిలోమానాంపితృవర్ణవత్। శూద్రబీజసంభవానాం ప్రతిలోమానామాశౌచంనాస్త్యేవ। మృతకేస్నానమాత్రం। సమానోదకానాంత్రిరాత్రం. క్షత్రియాదీనామపి సమానోదకానాంత్రిరాత్రమేవ- సగోత్రాణాంకిమపినాస్తి-సూతికాయాస్తుఅస్పృశ్యత్వంయుగత్రయపరిహరణాదిహేతుభూతమత్యంతాశౌచందశరాత్రం-శూద్రాయాద్వాదశరాత్రం - కర్మానధికారలక్షణంతుస్త్రీప్రసవేమాసం। పుంప్రసవేవింశతిరాత్రం - పితృగృహేపుత్రికాప్రసూతాచేన్మాతాపితృభ్రాతౄణాంత్రిరాత్రం-జ్ఞాతీనామేకరాత్రం - గృహాంతరేప్రసూతాచేత్కిమపినాస్తి - తత్రాపిద్రవ్యప్రదానేత్రిరాత్రమస్తీతికేచిత్ - కన్యాజననేతుపక్షిణ్యాశౌచం - కిమపినాస్తీతికేచిత్। దూరవృత్తంపుత్రజననంజ్ఞాతిజననసంవాదశాహమధ్యే శ్రుతంచేద్దశాహశేషేణైవశుద్ధిః- దశాహాదూర్ధ్వంశ్రుతంచేత్పితుస్సచేలస్నానమాత్రం- భ్రాతౄణాంజ్ఞాతీనాంకిమపినాస్తి- సమానోదకానాంతుత్రిరాత్రమధ్యే జననశ్రవణేత్రిరాత్రశేషేణశుద్ధిః- తదూర్ధ్వంశ్రవణేకిమపినాస్తి- జాతస్యశిశోర్నాభిచ్ఛేదాత్పూర్వంమరణేమాతుఃదశరాత్రంజాతాశౌచం- అస్పృశ్యత్వంచ - కర్మానధికారలక్షణంతుస్త్రీప్రసవేమాసం- పుంప్రసవేవింశతిరాత్రం - పిత్రాదీనాంసర్వేషాంత్రిరాత్రంజాతాశౌచందశరాత్రంవా- మృతకాశౌచంతుస్నానమాత్రాన్నివర్తతే। నాభిచ్ఛేదాదూర్ధ్వంమరణేమాతాపితృభ్రాతౄణాంజన్మదశాహశేషపర్యంతంమృతకాశౌచం - తథాజన్మదినేమరణేదశరాత్రం - ద్వితీయాదిదినేషుమరణేన

వరాత్రాదికం - జ్ఞాతీనాంతుదశరాత్రంజాతాశౌచమేవ - మృతకాశౌ
చంతుస్నానమాత్రాన్నివర్తతేమృతప్రసవేమాతుఃదశరాత్రంమృత
కాశౌచం- పిత్రాదీనాంసర్వేషాందశరాత్రంజాతాశౌచమేవ - మృత
కాశౌచంతుస్నానమాత్రనివర్త్యం-సూత్యాశౌచేసూతికావ్యతిరిక్తానాం
పిత్రాదీనామస్పృశ్యత్వంనాస్తి - పితుఃపుత్రజననానంతరభావిస
చేలస్నానాత్పూర్వమస్పృశ్యత్వం- పశ్చాదస్పృశ్యత్వంనాస్తి- మృతకా
శౌచేతుసర్వేషామాశౌచనివృత్తిపర్యంతమస్పృశ్యత్వం - యదిపతిఃపుత్రో
జ్ఞాతిరన్యోవాయఃకశ్చిత్పురుషోవాస్త్రీవాదశరాత్రమధ్యేసూతికాం
స్పృశతి- తస్యసచేలస్నానాగ్నిస్పర్శనఘృతప్రాశనైశ్శుద్ధిః - అన్యోపి
యఃకశ్చిత్సూతికాస్పృష్టినంపురుషంస్త్రియంవాస్పృష్టినిమిత్తస్నానాదేః
పూర్వంస్పృశతి- తస్యాపిస్నానమాత్రం- సూతికయాసహశయనాసనా
దికరణేకృత్స్నమేవతత్తదహోరాత్రమాశౌచంయస్మిన్దినేసహశయనా
దికంకృతంతదహోరాత్రంకృత్స్నమాశౌచం-జాతస్యశిశోస్తదానీమేవ
జాతకర్మకరణేపిత్రాదీనాంసర్వేషాంజాతకర్మసమాప్తిపర్యంతంసూ
తకంనాస్తి- దానవిషయేతుకృత్స్నేపిజన్మదినేసూతకంనాస్తి - అన్యకర్మ
సుసూతకమస్త్యేవ - తత్రపక్వాన్నవ్యతిరిక్తంసర్వందేయంబ్రాహ్మణా
నామపితత్ప్రతిగ్రహేనదోషః-పక్వాన్నభోజనేతుసూతకినాంయావత్సూ
తకసమాప్తిస్తావత్కాలంభోక్తురపిసూతకంభవతి - అజ్ఞానాత్సూతకాన్న
భోజనేతునైష్పురీష్యపర్యంతమేవభోక్తుస్సూతకం - తథాచలఘుభోజనే
త్రిరాత్రం- భక్ష్యాదిగురుభోజనేసప్తరాత్రం-అంతేసచేలంస్నాత్వాచాం
ద్రాయణంచరేత్ । యదిశావాశౌచీసూత్యాశౌచినంసంచయనాత్పూ
ర్వంస్పృశతి - తదాబుద్ధిపూర్వకస్పర్శేసాంతపనంచరేత్- అబుద్ధిపూర్వ
కేతుతదర్ధం। సంచయనాదూర్ధ్వంచేద్బుద్ధిపూర్వకస్పర్శేపాదకృచ్ఛ్రం
అబుద్ధిపూర్వకేత్వేకరాత్రముపవాసః। యదితుసూత్యాశౌచీశావాశౌచి
నంస్పృశతితదాసంచయనాత్పూర్వంబుద్ధిపూర్వకస్పర్శేకృచ్ఛ్రద్వయం-
అబుద్ధిపూర్వకస్పర్శేత్వేకకృచ్ఛ్రం- సంచయనాదూర్ధ్వంబుద్ధిపూర్వక
స్పర్శేపాదకృచ్ఛ్రంఅబుద్ధిపూర్వకస్పర్శేత్వేకరాత్రముపవాసః। ద్రా

౨౭ గర్భపాతమృతప్రసవదశాహాభ్యంతరశిశుమరణాశౌచనిర్ణయః.

విడానాంతుకన్యాజననేమాతాపితృభ్రాతౄణాంపితృవ్యతత్పుత్రయోః పితామహతద్భ్రాత్రోశ్చాశౌచం-అన్యేషాంకిమపినాస్తి- పితృవ్యోభిన్నోదరశ్చేత్తస్యైవాశౌచం- తత్పుత్రస్యాశౌచంనాస్తి- ప్రసవాశౌచినాంచతుర్దినపర్యంతమస్పృశ్యత్వమస్తీతిశతకకారః- నాస్తీతిస్మృతిముక్తాఫలకారః। సూతికాయాస్త్రీప్రసవేచత్వారింశద్దినాన్యాశౌచం- పుంప్రసవే మాసమాశౌచం- తావత్పర్యంతమస్పృశ్యత్వమస్తీతిశతకకారః। దశాహపర్యంతమేవాస్పృశ్యత్వంతదూర్ధ్వంకర్మానధికారమాత్రమితిస్మృతిముక్తాఫలకారః- పితృగృహేపుత్రీప్రసూతాచేత్తస్యామాతాపిత్రోస్త్రిరాత్రం- తద్భ్రాతురేకరాత్రం- జ్ఞాతీనాంకిమపినాస్తి- దశాహమధ్యేశిశుమరణేమాతాపిత్రోర్దశాహశేషపర్యంతంమృతకాశౌచం- భ్రాతుర్జాతాశౌచమేవ-దశమదినేశిశుమరణేమాతాపిత్రోర్దశాహాదూర్ధ్వంద్విరాత్రం- తస్మిన్నేవదినేఅష్టమయామేశిశుమరణేత్రిరాత్రం-అన్యత్సర్వంసమానం ॥ ఇతివేంకటాంబాగర్భసంభూత శ్రీసుబ్రహ్మణ్యసుధీవరవిరచితాయామభినవషడశీతివ్యాఖ్యాయాం- ధర్మప్రదీపికాఖ్యాయాం- ప్రసవాశౌచనిర్ణయః.

మూ॥ పాతేమృతస్య ప్రసవేదశాహాంతర్మృతౌతథా । శావాశౌచంతుబంధూనాంవిజ్ఞాతవ్యమనేకధా ॥

వ్యా॥ పంచమషష్ఠయోర్గర్భపాతేసప్తమాదిషుమృతప్రసవేప్రసవానంతరంనాభిచ్ఛేదాత్పూర్వంమరణేచసర్వేషాంశిశుమరణనిమిత్తంసద్యస్స్నానమాత్రం- మృతప్రసవేమాతుర్దశాహంమరణాశౌచం- నాభిచ్ఛేదాదూర్ధ్వంమరణేమాతాపితృభ్రాతౄణాంజన్మదశాహసమాప్తిపర్యంతంమరణాశౌచం- జన్మదినేచేద్దశాహం- ద్వితీయాదిదినేషుచేచ్ఛేషరాత్రాదికం- జ్ఞాతీనాంతుస్నానమాత్రం- ఏతేషాంజాతాశౌచంతుప్రాగుక్తమేవ। తథాచాదిపురాణం ॥ శ్లో॥ స్త్రీణాంతుపతితోగర్భస్సద్యోజాతోమృతోథవా । అజాతదంతోమాసైర్వామృతఃషడ్భిర్గతైస్తథా। వస్త్రాద్యైర్భూషితంకృత్వాక్షేప్తవ్యస్సతుకాష్ఠవత్ । ఖనిత్వాతుశనైర్భూమింసద్యశ్శౌచంవిధీయతఇతి। గతైః ప్రాప్తైర్నత్వతిక్రాంతైః।

తథాచ అజాతదంతో వా మృతః షణ్మాసాభ్యంతరే వా మృత ఇత్యర్థః॥ వృద్ధ విష్ణురపి॥ సూ॥ మృతే జాతే కులస్య సద్యశ్శుద్ధిరితి॥ వ్యాఘ్రోఽపి॥ శ్లో॥ జాతే మృతే సపిండానాం సద్యశ్శుద్ధిర్విధీయతే॥ దశాహాన్నైవ దంపత్యోస్సోదరాణాం తథైవ చేతి। ఇదం నాభిచ్ఛేదాదూర్ధ్వం మరణవిషయం - దశాహాన్నైవ జనన్యా దశాహాన్నైవ - సోదరశబ్దో భిన్నోదరస్యాప్యుపలక్షకః - సద్యశ్శబ్దస్తత్కాలపరః - యదా మరణనిశ్చయః తదానీమేవ స్నానం కృత్వా శుధ్యతీత్యర్థః - పునశ్చ సఏవ॥ శ్లో॥ అంతర్దశాహే జాతస్య శిశోర్నిష్క్రమణం యది। సూతకేనైవ శుద్ధిస్స్యాత్పిత్రోశ్శాతాతపోఽబ్రవీదితి - పిత్రోరితి సోదరభ్రాతౄణాముపలక్షణం - పూర్వవచనానుసారాత్। సూతకేనైవ సూతకాహోభిరేవ - తథాచ నాభిచ్ఛేదాదూర్ధ్వం శిశుమరణే యుత్పిత్రాదీనాం మరణనిమిత్తమాశౌచం తత్సూతకాహోభిరేవ గచ్ఛతీతి చంద్రికామాధవీయాదౌ వ్యాఖ్యాతం - సను జాతే మృతే సపిండానామితి వ్యాఘ్రవచనం దశాహోర్ధ్వమరణవిషయం భవితుమర్హతి - అన్యథా గర్భస్థే ప్రేతే మాతురేవ స్యాదాశౌచం జాత ఉభయోః- కృతే నామ్ని సోదరాణాం భిన్నోదరాణామప్యేవమితి పైంగవచనవిరోధాత్। అత్ర నామకరణకాలాదేకాదశదినాదారభ్యైవ భ్రాతుర్మృతకాశౌచవిధానాత్। అతస్సోదరాణాం పితృతుల్యమృతకాశౌచవిధాయకం వ్యాఘ్రవచనం దశాహోర్ధ్వమరణవిషయమేవ - న తు నాభిచ్ఛేదనాదూర్ధ్వం దశాహమధ్యే మరణవిషయమితి చేన్న॥ శ్లో॥ జాతమాత్రే మృతే చాపి దశాహాత్పితరావశుచీ - కృతే నామ్ని సనాభీనాం దశరాత్రమఘం భవేత్। భిన్నోదరాణాం భ్రాతౄణాం జాతదంతే మృతే త్వఘం - దశాహం కృతచౌళే తు దత్తాదీనాం విధీయత ఇతి - బృహస్పతివచనవిరోధేన పైంగవచనమపి దంతజననాదూర్ధ్వం మరణవిషయం స్యాత్ - తత్ర భిన్నోదరభ్రాతౄణాం దంతజననాదూర్ధ్వమేవ మృతకాశౌచవిధానాత్ - తత్ర నానార్థవిధాయకస్య పైంగవచనస్య తదేకవిషయత్వావశ్యంభావాచ్చ న చ కృతే నామ్నీతి నామకరణానంతరమేవ మృతకాశౌచవిధానాత్ - న కాలాంతరవిషయత్వమితి వాచ్యం - తథాచ సతి జాతే మృత ఇతి జననానంతరమేవ మృతకాశౌచవిధానే సవ్యాఘ్రవచనస్యాపి కా

లాంతరవిషయత్వానుపపత్తేః - తస్మాద్విరుద్ధానాం త్రయాణాం వచనానాం వికల్పః. అతః యథాచారం వ్యవస్థా - అత్ర తావదాంధ్రాః వ్యాఘ్రవచనానుసారేణ దశాహమధ్యే శిశుమరణే మాతాపితృభ్రాతరస్త్రియోపి దశాహసమాప్తిపర్యంతమాశౌచమాచరంతి - దశాహాదూర్ధ్వంచేత్త్రిరాత్రం - ద్రావిడాస్తు దశాహాదూర్ధ్వమేవ భ్రాతరో మృతకాశౌచమాచరంతి - దశాహమధ్యే తు జాతాశౌచమేవ - తత్రాపి కేచిత్కులాచారానుసారేణ బృహస్పతివచనమాశ్రిత్య భిన్నోదరభ్రాతరో దంతజననాదూర్ధ్వమేవ మృతకం దశాహమాచరంతి - తస్మాద్దేశకులధర్మాపేక్షయా యథాయథాశౌచమితి యుక్తముత్పశ్యామః। గర్భస్థే ప్రేతే మాతురేవ స్యాదాశౌచమితి పైంగవచనస్యాయమర్థః। మృతప్రసవాదినిమిత్తభేదేన మాత్రాదిషు వ్యవస్థితత్వేన విధీయమానమాశౌచం మృతకమేవ - జాతాశౌచవిధానే తస్య సాధారణ్యేన మాతురేవ స్యాదిత్యాది వ్యవస్థితవిధానాసంభవాత్ బృహస్పతివచనే సనాభిశబ్దస్య సోదరభ్రాతృపరత్వం - దత్తాదీనాం పుత్రాణాం కృతచౌలమరణే దశాహవిధానం దానాదినా పుత్రపరిగ్రహానంతరం జాతస్యౌరసభ్రాతృమరణే వేదితవ్యం - ఆంధ్రాణాం తు అస్మిన్విషయే త్రిరాత్రం తుల్యన్యాయత్వాత్ - శంఖోపి॥ శ్లో॥ దశాహాంతమృతే బాలే శుద్ధిస్స్యాజ్జన్మనా సహేతి - జన్మనా సహ జన్మదశాహేన సహ - యద్వా- జ్ఞాతీనాం యజ్జననాశౌచం తేన సహ మాతాపిత్రోర్మృతకాశౌచస్యాపి నివృత్తిరిత్యర్థః - ఆపస్తంబోపి. సూతకే చోత్థానాదాశౌచమితి। సూతకోత్థానపర్యంతమిత్యర్థః - తథాచ- దశమదినే బాలమరణే తద్దినమేవాశౌచం. సత్యహశ్శేషే ద్వాభ్యాం - ప్రభాతే తిసృభిరితి విశేషోత్రేతి చంద్రికాయాముక్తం - శతకకారేణ తు అత్రాపి సవిశేషోస్తీత్యుక్తం॥ శ్లో॥ సూతకాంతస్తు జాతస్య మృతౌ శిష్టాహమిష్యతే॥ పితుస్తు ద్వ్యహమంత్యాహే తత్ప్రభాతే త్ర్యహం భవేదితి - దశాహమధ్యే బాలమరణేపి త్రోః పూర్ణాశౌచత్వేపి। శ్లో॥ సూతకేనైవ శుద్ధిస్స్యాత్పిత్రోర్శాతాతపో బ్రవీదితి - వచనబలాద్దశాహశేషేణైవ శుద్ధిః। అంతిమదినే బాలమరణే తదూర్ధ్వం పితుర్ద్విరాత్రం - తత్ప్రభాతే తు త్రిరాత్రమితి। నాత్ర సోదరస్యేదమాశౌచం - కృతే

నామ్నిసోదరాణామితిదశాహాత్పరమేవతస్యమృతకాశౌచవిధానాదితి । ఇదంద్రావిడేనోక్తత్వాత్ । ద్రావిడవిషయం ॥ చంద్రికాదౌతు - కృతేనామ్నిసోదరాణామితివచనమన్యథావ్యాఖ్యాతం । పారస్కరోపి ॥ సూ ॥ ఆసూతికోత్థానాదాశౌచంసూతకవదితి ॥ పతిప్రత్యయేన శిశూపరమ నిమిత్తోదకదానరాహిత్యముచ్యత ఇతి విజ్ఞానేశ్వరాదయః । జ్ఞాతివిషయేవృద్ధమనుః ॥ శ్లో ॥ దశాహాభ్యంతరేబాలే ప్రమీతేతస్యబాంధవైః । శావాశౌచంనకర్తవ్యంసూత్యాశౌచంసమాచరేదితి ॥ యమోపి ॥ శ్లో ॥ దశాహాభ్యంతరేబాలఃకదాచిన్మ్రియతేయది । శావాశౌచంనకర్తవ్యంసూత్యాశౌచంవిధీయత ఇతిమృతకస్యస్నానమాత్రాన్నివృత్తిః అత్ర కేచిత్ ॥ శ్లో ॥ సూతిమధ్యేమృతేబాలేశావంసద్యఃపరాకృతమితి । ప్రాచీనషడశీతివచనస్య వ్యాఖ్యానేసద్యశ్శబ్దస్యాహమాత్రపర్వత ప్రతిపాదనాదస్తమయపర్యంతమాశౌచమాచరంతి ॥ కేచిత్తు - ఏకత్ర నిర్ణీతశ్శాస్త్రార్థఇతిన్యాయాదాశౌచప్రకరణేసర్వత్ర సదశ్శబ్దస్యాహమాత్రపరత్వమిత్యాదంతజన్మనస్సద్యఇత్యాదివచనవిషయేపిసూర్యాస్తమయపర్యంతమాశౌచమాచరంతి । తత్రమేతావద్దశాహాంతర్బాలమరణవిషయేసద్యశ్శబ్దస్యాహమాత్రపరత్వంమన్యంతేతేషాం ॥

మూ ॥ గర్భేయదివిపత్తిస్స్యాద్దశాహంసూతకంభవేత్ । మృతకేస్నానతశ్శుద్ధిస్సపిండానాంవినిశ్చయః । నాభికృంతనతఃపశ్చాద్దశాహంసూతకంభవేత్ ॥

వ్యా ॥ మృతకేస్నానతశ్శుద్ధిః । సర్వేషాంసపిండానాంచస్నానేనమరణాచ్ఛుద్ధిః ॥ శ్లో ॥ నాభికృంతనతఃపూర్వంశిశోర్నిష్క్రమణంయది । జాతాశౌచంతుసర్వేషాంత్రిరాత్రమితినిశ్చయః । సద్యశ్శుద్ధిస్తుమృతకేపిత్రాదేఃపూర్ణముచ్యతే । పిత్రోస్తుమరణాశౌచంసద్యఏవసపిండవదితిపారస్కరవచనవిరోధః । సద్యశ్శబ్దస్థానేస్నానశబ్దప్రయోగాత్ । అత్రనాభికృంతనాత్పూర్వంబాలమరణేపిత్రోర్భార్తుశ్చ పూర్ణాశౌచవిధానంవైకల్పికంబోధ్యం - తథైవాచారస్యక్వచిత్క్వచిదుపలంభాత్ ॥ శ్లో ॥ బాలేదేశాంతరంస్థేచపతితేచయతౌమృతే । సద్యశ్శౌచంయదేచ్ఛాతోజలాగ్న్యుద్బంధనాది

ష్వితిపరాశరవచనవిరోధశ్చ ॥ తత్ర సద్య శ్శబ్దస్యా హర్మాత్ర పరత్వా సంభవాత్ । అత్ర బాలమరణేసద్యశ్శబ్దస్యతత్కాలపరత్వస్యా వశ్యంవక్త వ్యత్వాత్ । అన్యథాదేశాంతరమరణేప్యహర్మాత్రమాశౌచంస్యాత్ । న చేష్టాపత్తిః - స్నాత్వాదేశాంతరేషు చిరేతి ప్రాచీనషడశీతివచనవిరోధా త్ । తథాయతిమరణేదుర్మరణేచఅహర్మాత్రమాశౌచంస్యాత్ । నచే ష్టాపత్తిః - స్నానమాత్రవిధాయకబహుస్మృతివచనవిరోధాదాచారవి రోధాచ్చనహియతిమరణేజ్ఞాతయఃకదాచిత్క్వచిదప్యహర్మాత్రమా శౌచమాచరంతి ॥ శ్లో॥ సద్యశ్శౌచేతుతావత్స్యాదాశౌచంసంస్థితస్యతు । యావత్స్నానంనకుర్వంతిసచేలంబాంధవాబహిరిత్యంగిరోవచనవిరోధ శ్చ । తత్రసద్యశ్శౌచస్యతాత్కాలికస్నానమాత్రజన్యశుద్ధిపరత్వేన వ్యా ఖ్యాతత్వాత్ । విజ్ఞానేశ్వరవ్యాఖ్యానవిరోధశ్చ- తేనహిదశాహమధ్యేబా లమరణేజ్ఞాతీనాంసూత్యాశౌచంవ్యపస్థాప్య అనంతరముక్తంయత్పునర్బృ హద్విష్ణునోక్తంవచనం । జాతేమృతేమృతేజాతేవాకులస్యసద్యశ్శుద్ధిరితి । త చ్ఛిశూపరమనిమిత్తస్యాశౌచస్యస్నానాచ్ఛుద్ధిప్రదిపాదనపరంనతు ప్రసవ నిమిత్తస్యేతి । యేత్వాదంతజన్మనస్సద్యఇత్యాదావప్యాశౌచప్రకరణేస త్యత్ర సద్యశ్శబ్దస్యఅహర్మాత్ర పరత్వంమన్యంతే - తేషాం॥ శ్లో ॥ అనుజా తస్యతావత్స్యాదాశౌచంసంస్థితస్యతు । యావత్స్నానంనకుర్వంతిసచే లంబాంధవాబహిరిత్యంగిరోవచనవిరోధః - అనుజాతోజాతదంతాద్బాల తరః అనుత్పన్నదంతఇతిచంద్రికాదౌ వ్యాఖ్యాతం॥ శ్లో ॥ ఋత్విజాందీక్షి తానాంచయజ్ఞీయంకర్మకుర్వతాం । సత్రివ్రతిబ్రహ్మచారిదాతృబ్రహ్మ విదాంతథా । దానేవివాహేయజ్ఞేచసంగ్రామేదేశవిప్లవే । ఆపద్యపిచక ష్టాయాంసద్యశ్శౌచంవిధీయతఇతి । యాజ్ఞవల్క్యాదివచనవిరోధశ్చ - త త్రసద్యశ్శబ్దస్యతత్కాలపరత్వాత్ । కర్మలోపోమాభూదిత్యేవమర్థం ఋత్విగ్దీక్షితాదీనాంసద్యశ్శౌచంవిహితం - యదితత్ర సద్యశ్శబ్దోఽహర్మా త్రపరస్స్యాత్ । తదాప్రవర్గ్యోపసదాదికర్మకలాపస్యాసూతకదినేకర్మ లోపఏవస్యాత్ ॥ శ్లో॥ శిల్పినఃకారవోవైద్యాఃదాసీదాసాశ్చనాపితాః । రాజానోరాజభృత్యాశ్చసద్యశ్శౌచాఃప్రకీర్తితాఇత్యాదిబహుస్మృతివచ

నవిరోధశ్చ - యదితత్రసద్యశ్శబ్దోహమాత్రపరస్స్యాత్ । తదావైద్యస్యయస్మిన్దినేసూతకంతస్మిన్దినేదోషజ్వరాదియుక్తస్యాపిరోగిణోధాతుపరీక్షాద్యసంభవేన ప్రాణాత్యయఏవస్యాత్ - ఏవంరాజ్ఞోరాజభృత్యానాంచయుద్ధేప్రసక్తే ప్రాస్థానికహోమదేవతాప్రార్థన బ్రాహ్మణాశీర్వచనపరిగ్రహాదావేకస్మిన్దినేప్రవృత్త్యభావేనయుద్ధాభావాదుదాసీనోరాజాశత్రుభిర్హతఏవస్యాత్ । తస్మాదాశౌచప్రకరణేసద్యశ్శబ్దస్తత్కాలపరఃస్మృతివచనేషుసమానవిషయేషుసద్యశ్శబ్దస్థానేస్థానశబ్దప్రయోగాత్ కేషుచిద్వచనేష్వనవ్యంతత్కాలఏవతాత్పర్యనిశ్చయాత్ అంగిరోవచనేనతత్కాలఇతి వ్యాఖ్యానాత్ విజ్ఞానేశ్వరాదిభిస్తథావ్యాఖ్యానాచ్చ - ఏవంబహుస్మృతివిరోధంలోకప్రసిద్ధప్రాచీననిబంధవ్యాఖ్యానవిరోధంచానాదృత్యకస్యచిదజ్ఞానముద్రితస్య ప్రాచీనషడశీతివ్యాఖ్యాతురజ్ఞత్వనిబద్ధమత్యంతాప్రామాణికంచవ్యాఖ్యానమవలంబ్యకేషాంచిత్స్మృతిపరిశీలనహీనానాంసద్యశ్శబ్దస్యాహమాత్రపరత్వభ్రమః - తదనుసారేణతేషామాచారః - తదుపదిష్టార్థానాంకేషాంచిద్గతానుగతికత్వాచ్చారోజాత్యంధాయరోచేత - నను॥ శ్లో॥ ద్విసంధ్యంసద్యఇత్యాహుస్త్రిసంధ్యమహరేవచ - ద్విరాత్రిరేకాచపక్షిణీత్యభిధీయత ఇతిసద్యశ్శబ్దస్యాహమాత్రవాచకత్వేననిర్వచనమస్తీతిచేత్ - అహోబతాయమస్మద్భాగ్యవిశేషాదాక్షిప్తాసాదితః పండితసార్వభౌమః ప్రజ్ఞాప్రకర్షపర్యంతః యోయంసద్యశ్శబ్దస్యాహమాత్రేవివృత్తిరస్తీత్యేతావతాసర్వత్రవితతైవతాత్పర్యంకల్పయతి - ఏతాదృశోహిభుంజానైజానంప్రస్థానేసైంధవమానయేత్యుక్తోదేవానాంప్రియఃపర్యేమధ్యేప్యశ్వమవస్థాపయేత్ - అశ్వేపిసైంధవపదస్యప్రవృత్తేస్తుల్యత్వాత్ - నానార్థానాంశబ్దానాంఅర్థవిశేషనిర్ధారణమనాద్రియమాణశ్శబ్దవ్యుత్పత్తిమర్యాదానభిజ్ఞః కథమస్మాభిశ్శక్యతే సమాధాతుం-ననుభవేదేవంయదిసద్యశ్శబ్దోనానార్థస్స్యాత్ - సహితదహమాత్రేవర్తతేనతుతత్కాలేప్రమాణాభావాత్ - భవదుపన్యస్తానాంప్రమాణానాంస్మృతివచనరూపత్వేనశక్తిగ్రహేతేషామతంత్రత్వాత్ వైదికానాంహిశబ్దానాంలోకఏవశక్తిగ్రహః - అతఃకోశా

దికం లౌకికమేవ ప్రమాణం శక్తిగ్రాహకం చ వక్తవ్యమితిచేత్ - అహో బ
తాసౌ విధిరేవాస్మాభిరుపాలబ్ధవ్యః - యోహి సర్వసాధారణ్యే న బాహ్యైర
ప్యధీయ్యమానం కోశమప్యజ్ఞానతా భవతాస్మాకం వివాదమాపాదయతి ॥
శ్లో॥ సద్యస్సపదితత్క్షణ ఇత్యభిధానాత్ - కోశోహి సద్యశ్శబ్దస్య తత్కాలే శ
క్తిముద్ఘోషయతి - క్షణో నామ ముహూర్తాద్ద్వాదశాంశః స చాశౌచశ్రవ
ణానంతరం సచేలస్నానాయ పర్యాప్తః - అయం చ కోశో విశ్వాదికోశాంత
రాపేక్షయా పరమాభ్యర్థితః వైయ్యాకరణమూర్ధన్యేన పాణిన్యమరజై
నేంద్రాజయంత్యష్టాదిశాబ్దికా ఇత్యభియుక్తోక్త్యా ఆదిశాబ్దికేషు వ్యాకర
ణసూత్రకారేణ పాణినినా తుల్యతయా పరిగణితేనామరసింహేన ప్రణీత
త్వాత్ అయమేవ కోశస్సర్వైరప్యర్థస్యనస్థార్థముపాదీయ్యతే చ - అ
స్యైవ కోశస్య వైయ్యాకరణసార్వభౌమైరనేకైర్భట్టోజిదీక్షితాదిభిః కృ
తాని వ్యాఖ్యానాని బహూని దృశ్యంతే- ఏతస్యైవ ప్రచారేణ విశ్వాదికోశాం
తరాణాం విరళః ప్రచారస్సంవృత్తః - తస్మాదస్మిన్ కోశే ప్రసిద్ధాం సద్య
శ్శబ్దస్య తత్కాలే శక్తిం వ్యుత్పన్నో నాక్షిపతి - న చ సద్యః పరుత్పరారీతి వ్యా
కరణసూత్రే భాష్యకారేణ అహన్యభిధేయే ద్యస్ప్రత్యయో నిపాత్యత ఇ
త్యభిధానాత్తదర్థమేతదితి వాచ్యం - అస్మిన్నేవ సూత్రే సప్తమ్యాః కాల
ఇతి చానువర్తత ఇతి వృత్త్యాదిష్వభిధానాత్ కాలేపి ద్యస్సస్సిద్ధ్యా సద్యస్సిద్ధేః
ఏతత్కోశవ్యాఖ్యానేషు చ తథైవ తత్కాలే తదహర్మాత్రే చ శక్తిద్వయ
స్య ఉభయత్ర ప్రయోగద్వైవిధ్యస్య చ దర్శితత్వాచ్చ - ప్రత్యుత తత్కాల ఏవ
ప్రయోగాణాం బహూనాముపలంభాత్ ॥ శ్లో॥ కశ్చిద్విపక్షఖడ్గహతోత్త
మాంగస్సద్యో విమాన ప్రభుతాముపేత్య - వామాంగసంసక్తసురాంగనః
స్వం నృత్యత్కబంధం సమరే దదర్శ - హారోయం కేరళస్త్రీవిహసితశుచిభిః
పఙ్క్తిభిర్మౌక్తికానాం సద్యః పాణ్మాసికానాం మమ మదిరదృశా దత్తచంద్రో
దయశ్రీః । సోత్కంఠం కంఠమూలే ఝటితి కుచతటాదోన్న మోమన్మథా
యేత్యస్తో యన్మధ్యరత్నచ్ఛురయతి కకుభః కౌంకుమీభిః ప్రభాభిః । ధారా
యంత్రవిముక్తసంతతపయః పూరాప్లుతే సర్వతస్సద్యస్సాంద్రవిమర్దక
ర్దమరసక్రీడాతుమే ప్రాంగణే - ఉద్దామ ప్రమదాకపోలనిపతత్సిందూ

రరేఖారుణం సైందూరం క్రియతే జనేన చరణన్యాసైః పునః కుట్టిమం - ఆక్షిప్తోజ్ఝితకుంజరేణ తురగాః నిర్వర్ణయ స్వల్లభాః సంగీతధ్వనినా హృతః క్షితిభృతో గోష్ఠీషు తిష్ఠంతి క్షణాత్ - సద్యో విస్మృతసింహళేంద్రవిభవః కష్టేప్రదేశేష్వహో ద్వాస్థేనైవ కుతూహలేన మహతా గ్రామ్యో యథాహం ధృతః - ఇత్యాదిషు తదహర్మాత్రపరత్వస్య సర్వథైవాసంభవాత్ - ఇత్థం లౌకికప్రమాణం గవేషయతో భవతః ప్రత్యయార్థం లౌకికం ప్రమాణముక్తం - ఆర్షం చ ప్రమాణం ప్రాగేవాస్మాభిరుపన్యస్తం - తస్మాత్సద్యశ్శబ్దస్య తత్కాలే శక్త్యా న కశ్చిద్వివాదమర్హతి మాస్తు వా తత్కాలే శక్తిః - తుష్యతు దుర్జన ఇతి న్యాయాత్ । తథాపి స్మృతిష్వాశౌచప్రకరణేషు బహుస్మృతివచనవిరోధపరిహారాయ విజ్ఞానేశ్వరాదివ్యాఖ్యానవిరోధపరిహారాయ చ లక్షణయా తత్కాలపరత్వం అవశ్యం వక్తవ్యం ఏతావద్భిః ప్రమాణైరసందిగ్ధావిపర్యస్తసిద్ధ్యర్థే కులశీలవయోవిద్యాదివిపర్యయాపన్నో మూఢస్సంభాషణాయాపి న పర్యాప్త ఇత్యలమతిదుర్విదగ్ధకలహావమానేన ॥ ఇతి శ్రీ వేంకటాంబాగర్భసంభూత శ్రీసుబ్రహ్మణ్యసుధీవరవిరచితాయాం - అభినవషడశీతివ్యాఖ్యాయాం - ధర్మప్రదీపికాఖ్యాయాం - దశాహాంతశ్శిశుమరణాశౌచనిర్ణయః.

దశాహోర్ధ్వశిశుమరణాశౌచానుపనీతాశౌచనిర్ణయః.

మూ॥ అర్వాగుపనయాత్పిత్రోర్భ్రాతౄణాంచ దినత్రయం।
ఆర్వాగ్దంతోద్గమాచ్చౌలాత్తథోపనయనాత్క్రమాత్ । సద్యోది
నం త్రిరాత్రంచ సపిండానాం ప్రకీర్తితం। దహనే తు త్రిరాత్రం
స్యాదాశౌచమపి గోత్రిణాం। అజాతదంతదహనే త్యాగేశ్చైకా
హమిష్యతే। అతిక్రాంతం తూపనయాదర్వాక్స్నాత్యేవ కస్యచిత్॥

వ్యా॥ జన్మదశాహాదూర్ధ్వం ప్రాగుపనయనాద్బాలమరణే ఖననత్యాగదహనేషు త్రిష్వపి సంస్కారేషు మాతాపిత్రోర్భ్రాతౄణాంచ దినత్రయమాశౌచం - జ్ఞాతీనాం తు దంతోద్గమాత్పూర్వం చేత్ఖననపక్షే స్నానమాత్రం - తదూర్ధ్వం చౌలాత్ప్రాగేకరాత్రం - తదూర్ధ్వముపనయనాత్ప్రాక్త్రిరాత్రం - దహనపక్షే తు దంతోద్గమాత్ప్రాగేకరాత్రం - తదూర్ధ్వం తు త్రిరాత్రం - జాతదంతస్య త్యాగో నామ కశ్చిత్సంస్కారో వక్ష్యతే - తత్ర

కరాత్రం- దంతోద్గమాదిగ్రహణం తత్కాలానాముపలక్షణం - తథాచ
దంతోద్గమాద్యభావేపితత్కాలప్రాప్తిమాత్రేణతత్తదాశౌచం భవతి- ఉ
పనయనాత్పూర్వంబాలమరణేపిత్రాదీనాంసర్వేషామతిక్రాంతాశౌచం
నాస్తీతిశ్లోకత్రయస్యార్థః । అత్రజమదగ్నిః॥ శ్లో॥ యదినామక్రియాపూ
ర్వంపంచత్వంహిసగచ్ఛతి । గతఏవోపగూహ్యైనంస్నానాచ్ఛుధ్యంతి-
గోత్రిణః । ఊర్ధ్వంనామక్రియాయాస్తుబాలోఽవిపదేస్స్మృతః । సద్యశ్శు
ద్ధిస్సపిండానాంభూమౌనిఖననస్మృతే। తహోద్వికాత్రపక్షేలంఘ్యేపేదేకా
హమేవహి । చౌలేకృతేకృతేవాపిజాతదంతోద్గతేయది । అత్రైవర్గాత్తుద
హనేత్రిరాత్రేణవిశుధ్యతి । ఇత్యనేనైకశుద్ధిస్సపిండానాంవినిర్ణయః। త
థాచాకృతచౌలస్యత్రివర్షాద్వ్యపనాయనం । ఆశౌచంతుత్రిరాత్రంస్యా
త్పిత్రోశ్చైవతుసర్వదేతి । పిత్రోర్మాతాపిత్రోస్సర్వదా అజాతదంత
త్వాదిసర్వదశాసుత్రిరాత్రమిత్యర్థః । మనురపి॥ శ్లో॥ నిరస్యతుపుమాఞ్శు
క్లముపస్పృశ్యైవశుధ్యతి। బైజికాదభిసంబంధాదనురుంధ్యాదఘంత్ర్యహ
మితి। బైజికసంబంధోజన్యజనకభావః। తథాచపయోరవస్థావిశేషమనాదృత్య
జన్యజనకసంబంధమాత్రేణపిత్రోస్త్రిరాత్రమితివిజ్ఞానేశ్వరాదిభిర్వ్యా
ఖ్యాతం- కశ్యపోఽపి॥ సూ॥ బాలానామజాతదంతానాంత్రిరాత్రేణేతి। ఇదం
మాతాపితృవిషయమితిత్రైరేకవ్యాఖ్యాతం । వైవస్వతోఽపి॥ సూ॥ బాలేవా
జాతదంతేవాత్రిరాత్రమితి। పైఠీనసిరపి॥ సూ॥ అకృతచౌలకానాంత్రిరా
త్రమితి। ఆదిపురాణేపి॥ శ్లో॥ అవిశేషేణవర్ణానామర్వాక్సంస్కారకర్మ
ణః। త్రిరాత్రేణభవేచ్ఛుద్ధిఃకన్యాస్వహ్నావిధీయత ఇతి॥ అస్మిన్నిత్యజాతదం
తావిషయం ఇదంసర్వంత్రిరాత్రాశౌచవిధాయకం వచనజాతంమాతా
పితృభ్రాతృవిషయం - యత్తు॥ శ్లో॥ త్రిరాత్రందశరాత్రంవాశావమాశౌ
చమిష్యతే । ఊనద్వివర్షఉభయోస్సూతకంమాతురేవహీతి। యాజ్ఞవల్క్య
వచనం తద్దేశభేదేనవ్యవస్థాపనీయం- అనుపనీతమరణేమాతాపిత్రోర్ద
శరాత్రాశౌచాచారస్యద్రావిడదేశేదర్శనాత్ । యద్యపిచంద్రికాయామి
దంవచనమూనద్వివర్షవిషయేత్రిరాత్రవిధిపరత్వేనైవవ్యాఖ్యాతం - తథా
పివిజ్ఞానేశ్వరేణదశరాత్రవిధిపరత్వేనవ్యాఖ్యాతత్వాదేవముక్తం । జ్ఞాతివి

షయే శంఖః॥ శ్లో॥ అజాతదంతే బాలే తు సద్యశ్శౌచం విధీయతే। అహోరా
త్రాత్తదా శుద్ధిర్బాలే త్వకృతచౌలకే। తథైవానుపనీతేపి త్రిరాత్రముపది
శ్యత ఇతి। యాజ్ఞవల్క్యోపి॥ శ్లో॥ ఆదంతజన్మనస్సద్య ఆచౌలాన్నైశికీస్మృ
తా। త్రిరాత్రమావ్రతాదేశాద్దశరాత్రమతః పరమితి। నైశికీ నిశయా నిర్వృ
త్తా శుద్ధిః। ఏకరాత్రేణ శుద్ధిరితి విజ్ఞానేశ్వరేణ వ్యాఖ్యాతం। వ్యాసోపి॥ శ్లో॥
ఆదంతజన్మనస్సద్య ఆచౌలాదేకరాత్రకం। త్రిరాత్రముపనీతేః ప్రాగ్దశ
రాత్రమతః పరమితి। ఇదం ఖననవిషయం - దహనే తు జ్ఞాతీనాం చౌలాత్ప్రా
గపి త్రిరాత్రం - అజాతదంతదహనే త్వేకరాత్రం - తదాహ సంగ్రహకారః॥
శ్లో॥ నామ్న్యాదంతోద్గమాచ్చౌలాదుపనీతేరథ క్రమాత్॥ సద్యశ్శౌచమహ
స్త్ర్యహమేకాహో నిఖాతాస్థ్యుదకః పర ఇతి। పర- చౌలాత్పరం ఉపనయనాత్పూ
ర్వం మృతః - నిఖాతాస్థ్యుదకః నిఖాత అస్థ్యుదకం యస్య సః। స్మృత్యం
తరేపి॥ శ్లో॥ ప్రాఙ్నామకరణాత్సద్యస్పిండకాహం దంతజన్మనః। చూడాయా
స్త్రిదినం ప్రోక్తం తస్మాదస్థ్యుదకం మాత్రతాదిని। ఏకస్యా రాత్రా శౌచం
చ అస్థ్యుదకం చ నియమితం తు తేన సః। ఇదం వచనద్వయం జ్ఞాతివిషయం - దహ
నవిషయం చేతి విజ్ఞానేశ్వరమాధవాచార్యాదయః। నామకరణాత్పూర్వం తు
దహనాభావాత్ఖననవిషయమేవ। పరాశరోపి॥ శ్లో॥ దంతజాతేఽనుజాతే చ
కృతచూడే చ సంస్థితే। అగ్నిసంస్కరణే తేషాం త్రిరాత్రమశుచిర్భవేదితి।
అనుజాతస్య దహనే త్రిరాత్రవిధానం కృతచూడవిషయం। తథా చ షట్త్రిం
శన్మతం॥ శ్లో॥ యద్యప్యజాతదంతస్స్యాత్కృతచూడస్సంస్థితః। దాహ
యిత్వా తథాప్యేనం మాసిచం త్ర్యహమాచరేదితి। ఖననవిషయే ఆదిపు
రాణం॥ శ్లో॥ జాతదంతం మృతం త్యక్త్వా చరేదేకాహమేవ హి। యత్తు ఆ
రణ్యేకాష్ఠవత్త్యక్త్వా క్షపేత్త్ర్యహమేవ హీతి మనువచనం తన్మాతాపితృ
విషయమితి మాధవీయాదిషు వ్యాఖ్యాతం। త్యాగో నామ - అరణ్యే స్థాప
నగతెవత్యాం భూమౌ కాష్ఠవత్త్యక్త్వా లోష్టపాషాణాదిభిః ప్రచ్ఛాదనం
ఖననం తు భూమిం ఖాత్వా తత్ర నిధానమితి భేదః। అయం చ త్యాగో జాతదం
తస్యైవ కర్తవ్యః - జాతదంతం మృతం త్యక్త్వేతి తస్యైవ తద్విధానాత్। ద
హనం తు నామకరణప్రభృతిచౌలపర్యంతం వైకల్పికం। తతః పరం నిత్యం చౌ

లాత్పూర్వం విహితప్రతిషిద్ధత్వాత్॥ శ్లో॥ ఊనద్వివార్షికం ప్రేతం నిదధ్యు
ర్బాంధవా బహిః। అలంకృత్య శుచౌ భూమావస్థిసంచయనాదృతే। నాస్య
కార్యోఽగ్నిసంస్కారో నాపి కార్యోదకక్రియేతి మనువచనేన తృతీయవర్షా
త్పూర్వం దహనస్య నిషేధాత్ -అస్థిసంచయనాదృత ఇతి అస్థిసంచయనరహి
తాయాం భూమావిత్యర్థః। తృతీయవర్షేణ చౌలమప్యుపలక్ష్యతే॥ శ్లో॥ నా
త్రివర్షస్య కర్తవ్యా బాంధవైరుదకక్రియా। జాతదంతస్య వా కుర్యాన్నా
మ్ని వాపి కృతే సతీతి తస్యైవ వచనేన నామకరణప్రభృతి దహనస్య విధా నా
చ్చ ఉదకక్రియయా దహనమాక్షిప్యతే తయోరవినాభావాత్ - అత్రివర్ష
స్య అప్రాప్తతృతీయవర్షస్యేత్యర్థః। ఇదం చ దహనం దేశాచారానుసారే
ణ కర్తవ్యం- వైకల్పికేషు పదార్థేషు శిష్టాచారస్య నియామకత్వాత్ ఖననప్ర
కారో యమేన దర్శితః॥ శ్లో॥ ఊనద్వివార్షికం ప్రేతం ఘృతాక్తం నిఖనేద్భువి।
యమగాథాం గాయమానో యమసూక్తమనుస్మరన్నితి - యమగాథా నా
మ - యోఽస్య కౌష్ఠ్య జగత ఇత్యాద్యాస్తిస్ర ఋచః - యమసూక్తం - పరే
యువాగ్ంసమితి షోడశర్చం - ప్రకేతునేతి నవర్చమితి కేచిత్ - అంతే ప్రణ
వం చోక్త్వా నిక్షిపేత్ - మృతజాతస్య తు ప్రణవో న వక్తవ్యః॥ శ్లో॥ శుచౌ దే
శే వటం ఖాత్వా దర్భైః ప్రచ్ఛాద్య సర్వశః। ఘృతాభ్యక్తం మృతం తత్ర ప్రణ
వేన వినిక్షిపేత్। మృతజాతం తు నిఖనేత్ భూమౌ ప్రణవవర్జితమితి - స్మర
ణాత్ - తత్ర చాయం ప్రయోగః - ఇమం బాలం ఖననేన సంస్కరిష్య ఇతి సం
కల్ప్య శ్మశానాదన్యత్ర శుచౌ దేశే వటం ఖాత్వా వోత్త్యదక్షిణాగ్రాన్ దర్భా
నాస్త్రీర్య యోఽస్య కౌష్ఠ్య జగత ఇత్యాది యమోరాజాభితిష్ఠతీత్యంతాం యమ
గాథాం గాయమానః పరేయువాగ్ంసమితి షోడశర్చం యమసూక్తం మనసా
స్మరన్ మృతం బాలం ప్రక్షాళితం ఘృతాభ్యక్తమలంకృతం తస్మిన్నవటే ప్రణ
వేన నిక్షిప్య పాంసుభిర్గర్తం పూరయిత్వా స్నాత్వా గృహం గచ్ఛేత్ అత్ర
బంధూనాం శవానుగమనం కృతాకృతం ఉదకదానాభావేన ప్రయోజనాభా
వాత్ ఉదకదానం సపిండైః కృతజటస్యేతి గౌతమేన చౌలాత్పరమేవ జ్ఞాతీనా
ముదకదానవిధానాత్- సంపూర్ణద్వివర్షస్య దహనప్రకారమాహ। యా
జ్ఞవల్క్యః-ఆశ్మశానాదనువ్రజ్య ఇతరో జ్ఞాతిభిర్వృతః। యమసూక్తం తథా

గాథాంజపద్భిర్లౌకికాగ్నినా. సద్యగప్యఉపేతశ్చేదాహితాగ్నావప్యృతార్థ వదితి-ఇతరఃఊనద్వివర్షాదితరః - సంపూర్ణద్వివర్షఇతివిజ్ఞానేశ్వరేణవ్యాఖ్యాతం । అత్రబాంధూనామనుగమనముదకదానార్థం - లౌకికాగ్నిశ్చండాలాగ్నివ్యతిరిక్తోగ్రాహ్యః ॥ శ్లో॥ చండాలాగ్నిరమేధ్యాగ్నిస్సూతకాగ్నిశ్చకర్హిచిత్ । పతితాగ్నిశ్చితాగ్నిశ్చనశిష్టగ్రహణోచితా। ఇతిదేవలస్మరణాత్।అనుపనీతశ్చేదర్ధవద్యావత్తంత్రముపయుజ్య తేతావత్తైవాహితాగ్నితంత్రేణపాత్రచయినాదిరహితేనకపాలాగ్నినాదగ్ధవ్యఇత్యర్థః।లౌకాక్షిస్తుఅమంత్రకందహనమాహ॥ శ్లో॥ తూష్ణీమేవోదకందద్యాత్తూష్ణీంసంస్కారమేవచ । సర్వేషాంకృతచూడానామన్యత్రాపీచ్ఛయాద్వయమితి । కృతచూడాదన్యత్రాపీచ్ఛయాప్రేతాభ్యుదయకామనయాద్వయందహనముదకదానంచకుర్యాదిత్యర్థః। అస్మిన్మతేయమగాథాదేర్నివృత్తిః- స్త్రీణామప్యేవంచౌలప్రభృతిదహనంకుర్యాత్ । చౌలాభావేపిత్రితీయవర్షప్రభృతికుర్యాత్ । ఆపస్తంబస్తు । అస్మాత్త్వమధిజాతోసీతిపునర్దహనమంత్రేణదహనమాహ ॥సూ॥ అనుపేతాః కన్యాశ్చపునర్దహనమంత్రేణదహేయురితియథాసూత్రమత్రవ్యవస్థాఇదంచదహనంసంపూర్ణద్వివర్షస్యైవ నిత్యం -ఏకేనాపిదినేనద్వితీయవర్షేన్యూనేసతివైకల్పికంనతునిత్యమితి- విజ్ఞానేశ్వరాదయః । ఆశ్మశానాదనువ్రజ్యఇతివచనేదహనసంస్కారపరస్యఇతరశబ్దస్యపూర్ణద్వివర్షపరత్వేనవ్యాఖ్యాతత్వాత్ । కర్మప్రదీపికాయాంతు॥ శ్లో॥ కన్యాబాలకయోరూర్ధ్వంత్రయోవింశతిమాసతః । ఉపోషణంతుకర్తవ్యంతత్పూర్వంఖననంతయోరితి । వచనముదాహృత్యచతుర్వింశతిమాసేదహనముక్తం- స్మృతిముక్తాఫలేపి॥ శ్లో॥ త్రయోవింశతిమాసాత్తుమృతయోర్బాలకన్యయోః।ఏకర్చాదహనంత్వస్తిపంచమాత్పగహా।వ్రతాదితి-స్మృత్యంతరవచనముదాహృత్యతథైవోక్తం- వస్తుతస్తుత్రితీయవర్షస్యైవదహనంనిత్యంనాత్రివర్షస్యేతి - మనునాత్రితీయవర్షాత్పూర్వందహనస్యనిషేధాత్ - తస్యైవచౌళకాలత్వాచ్చ - చౌలకర్మణశ్చాలకాలస్యచదహనేనిమిత్తత్వం-తథైవోత్తరత్రవక్ష్యామః - నహిచతుర్వింశతిమాసస్యచౌలకాలత్వంస్మృతిషుక్వాప్యవగతం- తస్మాత్త్రితీయవర్షప్రభృత్యేవదహనంని

త్యం - త్రిరాత్రంచతత్రాశౌచం- తచ్చసర్వవర్ణసాధారణం । కుత్రస్య ద్వాదశాహశనీత్యాదిపూర్ణాశౌచవచనేష్వివవర్ణవిశేషముపాదాయ-విధానాభావాత్ - తథాచవిజ్ఞానేశ్వరః-ఇదంవయోవస్థానిమిత్తమాశౌచంసర్వవర్ణసాధారణం! యథాపిండయజ్ఞావ్రతాజ్ఞేయమితిపిండదానవిధిస్సర్వవర్ణసాధారణః- యథావాసమానోదకాశౌచవిధిః - అంతరాజన్మమరణఇతిసన్నిపాతాశౌచవిధిః- గర్భస్రావేమాసతుల్యాఇతిస్రావాద్యాశౌచవిధిః ప్రోషితేకాలశేషస్స్యాదితి- విదేశస్థాశౌచవిధిః - అశేషేత్ర్యహమేవత్వితిఅతిక్రాంతాశౌచవిధిః - గుర్వాద్యాశౌచవిధిశ్చ సర్వవర్ణసాధారణః-తథావయోవస్థానిమిత్తమాశౌచంసర్వవర్ణసాధారణంభవితుమర్హతీతిపునశ్చశైనైవేహముక్తం॥ శ్లో ॥ క్షత్రేషడ్భిఃకృతేచౌలేవైశ్యేనవభిరుచ్యతే - ఊర్ధ్వంత్రివర్షాచ్ఛూద్రేతుద్వాదశాహావిధీయతేతథా॥ శ్లో॥ యత్రత్రిరాత్రంవిప్రాణామాశౌచంసంప్రదృశ్యతే। తత్రశూద్రేద్వాదశాహష్షణ్ణవక్షత్రవైశ్యయోరిత్యాదీనియాని ఋష్యశృంగాదివచనానితానిసత్వ బుద్ధ్యానాద్రియమాణైఃవిశ్వరూపధారేశ్వర మేధాతిథిప్రభృతిభిః- అయమేవసాధారణఃపక్షోంగీకృతఇతి-తథాచమేధాతిథిప్రభృతినామపిఋషిత్వాత్తద్వచనానాంఋష్యశృంగాదివచనానాంచతుల్యబలత్వేనవికల్పఇతితాత్పర్యం - అంగిరాఅపి ॥ శ్లో ॥ అవిశేషేణవర్ణానామర్వాక్సంస్కారకర్మణః। త్రిరాత్రాత్తుభవేచ్ఛుద్ధిఃకన్యాస్వహ్నావిధీయతఇతి- వ్యాఖ్యాపి- తుల్యంవయసిసర్వేషామతిక్రాంతేతథైవచ- ఉపనీతేతువిషమంతస్మిన్నేవాతికాలజమితివయసీత్యవస్థాయాఉపలక్షణం- వయోవస్థానిమిత్తమతిక్రాంతాశౌచంచసర్వవర్ణసాధారణం- ఉపనీతేతుమృతేవిషమందశాహద్వాదశాహాదికంవిలక్షణమాశౌచం- తస్మిన్నేవఉపనీతఏవమృతేఅతికాలజమతిక్రాంతాశౌచంచ- తస్మాదనుపనీతేమృతేపిత్రాదీనాంఅతిక్రాంతాశౌచంనాస్తీత్యవగంతవ్యం- చంద్రికాయామపిసర్వవర్ణసాధారణమాశౌచముక్తం ॥ శ్లో ॥ ఆశౌచమసపిండేషుప్రోషితేశ్రోత్రియేగురౌ। అతీతేనృపతౌతద్వద్రుతుకాలేచయోషితాం - అప్రజాసుతథాస్త్రీషుమాతులేబాంధవేషుచ- ఏవమాద్యాశౌచస్యచతుర్ణామపితుల్యతేతి అప్రజాసుగర్భస్రావాదినాసప్ప్ర

జాసు- తస్మాదుపనయనాదేః పూర్వం యద్వయోవస్థానమిత్రమాశౌచం తత్స ర్వవర్ణసాధారణం - ఉపనయనాదేః పరం పూర్ణాశౌచం తు వర్ణభేదేన వ్యవస్థితం - ఉపనయనాద్యభావేపి తత్తత్కాల ప్రాప్తిమాత్రేణ పూర్ణాశౌచమేవ॥ శ్లో॥ ఆమౌంజీబంధనాద్విప్రః క్షత్రియశ్చాధనుర్గ్రహాత్। ఆప్రతోదగ్రహాద్వైశ్యః శూద్రోవస్త్రద్వయగ్రహాత్। మ్రియతే యత్ర తత్ర స్యాదాశౌచం త్ర్యహమేవతు। ద్విజన్మనామయం కాలస్త్రియాణాంతు షడబ్దికః। పంచాబ్దికస్తు శూద్రాణాం స్వజాత్యుక్తమతః పరమితి। హారీత వచనాత్ ॥శ్లో॥ విప్రస్త్వనుపనీతోహి క్షత్రియశ్చాధనుర్గ్రహః। అగృహీతప్రతోదస్తు వైశ్యశ్శూద్రో ద్వివస్త్రభృత్। మ్రియతే యత్ర తత్ర స్యాదాశౌచం త్ర్యహమేవతు। ద్విజన్మనామయంకాలస్త్రియాణాంతుషడబ్దికః। పంచాబ్ధికస్తుశూద్రాణాంస్వజాత్యుక్తమతః పరమితి। బ్రహ్మపురాణవచనాచ్చ। షడబ్దికః సంపూర్ణజన్మషడబ్దః సంపూర్ణగర్భసప్తమః ప్రాప్తగర్భాష్టమ ఇతియావత్। పంచాబ్దికశబ్దోప్యేవమేవ వ్యాఖ్యేయః। స్వజాత్యుక్తంశుద్ధ్యై ద్విప్రోదశాహేనేత్యాదివచనై ర్బ్రాహ్మణాదీనాముక్తం దశరాత్రాదికమిత్యర్థః - తథాచ - ఉపనీతానాం బ్రాహ్మణానాం ధనుర్గ్రహణంకృతవతాం క్షత్రియాణాం ప్రతోదగ్రహణంకృతవతాం వైశ్యానాం వస్త్రద్వయంధృతవతాం శూద్రాణాం మృతౌ పూర్ణాశౌచం- ఉపనయనాద్యభావేపి ప్రాప్తగర్భాష్టమవర్షాణాం త్రయాణాం వర్ణానాం పూర్ణాశౌచం- శూద్రాణాంతు వస్త్రద్వయగ్రహణాభావేపి ప్రాప్తగర్భసప్తమానాం మృతౌ పూర్ణాశౌచం - బ్రాహ్మణానాంగర్భాష్టమ ఉపనయనకాలః। తథాసప్తవత్ క్షత్రియవైశ్యయోర్ధనుః ప్రతోదగ్రహణకాలః - ఉపనయనాది క్రియాపేక్షితమంత్రోచ్చారణజ్యాకర్షణాదివిషయదేహేంద్రియపాటవస్యజన్మప్రభృతి పంచవర్షానంతరమేవసంభవాత్ తతః ప్రాగసంభవాత్- శూద్రాణాంగర్భసప్తమో వస్త్రద్వయగ్రహణకాలః- తత్పూర్వమతిబాల్యేనలజ్జాహీనానాం అనపేక్షితాధోవస్త్రాణాం పంచవర్షానంతరం లజ్జాయాముదితాయాం అధోవస్త్రాపేక్షణాత్ - శీతనివారణార్థముత్తరీయస్యద్వితీయస్యాపేక్షణాచ్చేతి వచనస్య తాత్పర్యం- యత్తుశూద్రా

ణాం ద్వాదశాబ్దేవ స్త్రీద్వయమితి కైశ్చిదుక్తం - తద్దేశభేదేన వ్యవస్థాపనీయం - యచ్చ ॥ శ్లో ॥ అనూఢభార్యశ్శూద్రస్తు షోడశాద్వత్సరాత్పరం - మృత్యుం సమధిగచ్ఛేచ్చేన్మాసాత్తస్యాపి బాంధవాః - శుద్ధిం సమధిగచ్ఛంతి నాత్ర కార్యా విచారణేతి - శంఖవచనం తదపి దేశభేదేన వ్యవస్థాపనీయం - యచ్చ ॥ శ్లో ॥ అష్టభ్యశ్చోర్ధ్వం వర్షేభ్యశ్శుద్ధిశ్శూద్రస్య మాసికీతి - మేధాతిథినా కించిద్వచనముదాహృతం - తదపి దేశభేదేన యోజ్యం - త్రైవర్ణికానాం ప్రాప్తగర్భాష్టమానామేవ పూర్ణాశౌచం సర్వదేశసాధారణం - తద్విషయే విరుద్ధవచనాభావాత్ - త్రిరాత్రమా వ్రతాదేశాదిత్యత్ర వ్రతం గర్భాష్టమకాలోపలక్షణార్థమితి మేధాతిథిహరదత్తకమలాకరాద్యైరభిధానాత్ - క్షత్రియవైశ్యయోర్ధనుః ప్రతోదావష్టసంబద్ధ ఇతి కమలాకరేణోక్తత్వాత్ - ద్విజన్మనామయం కాల ఇత్యాదివచనాచ్చ - శూద్రాణామివ త్రైవర్ణికానాం గర్భాష్టమవ్యతిరిక్తకాలస్య పూర్ణాశౌచనిమిత్తస్యేతి స్మృతిషు క్వాప్యదర్శనాచ్చ - తస్మాద్గర్భాష్టమ ఏవ త్రయాణాం వర్ణానాం పూర్ణాశౌచనిమిత్తం - యస్య తు గర్భపంచమ ఏవ ఉపనయనం కృతం తస్యాపి మృతౌ పూర్ణాశౌచమేవ - ఆమౌంజీబంధనాద్విప్రః - త్రిరాత్రమా వ్రతాదేశాద్దశరాత్రమతః పరమిత్యాదివచనైరుపనయనస్యాపి తన్నిమిత్తత్వావగమాత్ - తథా క్షత్రియవైశ్యయోరపి గర్భాష్టమాత్ప్రాగేవ ధనుః ప్రతోదగ్రహణే పూర్ణాశౌచం - క్షత్రియశ్చాధనుర్గ్రహాత్ - అప్రతోదగ్రహాద్వైశ్య ఇత్యాదివచనైర్ధనుః ప్రతోదగ్రహణస్యాపి తన్నిమిత్తత్వావగమాత్ - న చ పంచమాదేరప్యుపనయనకాలత్వేన తత్ప్రాప్తావపి పూర్ణాశౌచం స్యాదితి వాచ్యం - న హి స్వేచ్ఛాధీనం కాలస్యాశౌచనిమిత్తత్వం - కింతు వచనాధీనం - వచనాని చ ద్విజన్మనామయం కాల ఇత్యాదీని గర్భాష్టమస్యైవ పూర్ణాశౌచనిమిత్తత్వం ప్రతిపాదయంతి । అతో గర్భాష్టమప్రభృత్యేవ పూర్ణాశౌచమితి సిద్ధం - తథా చౌలాభావేపి తృతీయవర్షప్రభృతి త్రిరాత్రాశౌచం - జన్మనోథ తృతీయే వర్షే చౌలమిత్యాదివచనైర్జన్మతృతీయవర్షస్య చౌలకాలత్వావగమాత్ న చ ॥ శ్లో ॥ ప్రథమేబ్దే తృతీయే వా కర్తవ్యం శ్రుతిచోదనాదిత్యాదివచనైః ప్రథమవర్షస్యాపి చౌలకాలత్వంతు

ల్యమితినాచ్యం॥ శ్లో॥ తథాచాకృతచూడస్య త్రివర్షాదోపనాయనం। ఆశౌ
చంతు త్రిరాత్రం స్యాదిత్యాదివచనై స్తృతీయవర్షస్యైవ త్రిరాత్రాశౌ
చనిమిత్తత్వప్రతిపాదనాత్ - యస్యతు ప్రథమసంవత్సర ఏవచౌలంకృతంత
స్యచౌలప్రభృతిత్రిరాత్రమేవ- నిమిత్తత్వప్రతిపాదనాత్ - ఆచౌలాన్నైశి
కీస్మృతా। త్రిరాత్రమాత్రతాదేశాత్- నివృత్తే చౌలకానాంతు త్రిరా
త్రాచ్ఛుద్ధిరిష్యత ఇత్యాదివచనైశ్చౌలకర్మణోపి త్రిరాత్రాశౌచనిమిత్త
త్వప్రతిపాదనాత్ - తథా అజాతదంతోమాసైర్వాష్షడ్భిర్గతైస్తథే
త్యాదివచనైరజాతదంతత్వావస్థాయాష్షణ్మాసాభ్యంతరకాలస్య చసద్య
శ్శౌచనిమిత్తత్వావగమాద్దంతజననాత్పూర్వం షణ్మాసాభ్యంతరేచ సద్య
శ్శౌచం - తథాచదంతజననాభావేపి షణ్మాసాదూర్ధ్వంనసద్యశ్శౌచం- కిం
తుఏకరాత్రం- తథాచపంచమేమాసిదంతజననేపినసద్యశ్శౌచం - తథా -
ప్రాఙ్నామకరణాత్సద్య ఏకాహందంతజన్మనః - నామ్నివాపికృతేసతీ
త్యాదివచనైర్నామకరణస్య దహనైకరాత్రాశౌచయోర్నిమిత్తత్వావ
గమాత్। ఊర్ధ్వందశాహాదేకరాత్రమిత్యాదివచనైరేకాదశాహరూపస్య
నామకరణకాలస్యాపితన్నిమిత్తత్వావగమాన్నామకరణోత్కృష్టేప్యేకాద
శాహప్రభృతివికల్పేనదహనైకరాత్రాశౌచేభవతః- నచదశరాత్రేవ్యు
ష్టేశతరాత్రే సంవత్సరేవేత్యాదివచనైర్నామకరణకాలానాంబహూనా
ముపలంభాత్కథమేతదితివాచ్యం - ఊర్ధ్వందశాహాదేకరాత్రమిత్యాదివ
చనైరేకాదశాహస్యైవతన్నిమిత్తత్వావగమాత్ - నామకరణదంతజనన
చౌలోపనయనకాలానాంబహుత్వేపి నసర్వేషామాశౌచనిమిత్తత్వం- కిం
తుయస్యవచనేషునిమిత్తత్వమవగమ్యతే- తస్యైవేతినిర్ణయః - ఏతేనయ
దికాలస్యాశౌచనిమిత్తత్వంతదా- శతాయుఃపురుషఇతిశ్రుతేః। సంవత్సర
శతానంతరకాలస్యమరణకాలత్వావగమాత్ । తదూర్ధ్వంప్రబలాదృష్ట
వశాజ్జీవతోపిదహనాది ప్రేతకృత్యంప్రసజ్యేత- తథాదురదృష్టవశాదల్పా
యుషఃప్రాగేవమృతస్యప్రేతకృత్యంనస్యాదితికస్యచిత్ప్రలపితమపాస్తం
మరణకాలప్రాప్తిమాత్రస్య వచనేషు ప్రేతకృత్యనిమిత్తత్వానుపలం
భాత్ । మరణమేవహ్యేకంతత్రనిమిత్తమవగమ్యతే- తచ్చ సంవత్సరశతే

వాతదూర్ధ్వమర్వాగ్వా వృత్తం ప్రేతకృత్యమాపాదయతి - నతత్కాల
ప్రాప్తిమాత్రం - నచైతద్దృష్టాంతేన చౌలాదికాలానాం తథాత్వం వక్తుం
శక్యం - తథాసతి - తథాచాకృతచూడస్య త్రివర్షాదౌపనాయనం త్రిరాత్రా
త్తు భవేచ్ఛుద్ధిరిత్యాదివచనజాతం దత్తజలాంజలిస్యాదిత్యలం ప్రపంచేన - ఇ
దంచానుపనీతే మరణాశౌచం సంస్కారప్రభృత్యేవ ॥ శ్లో॥ ఖనిత్వా తు శుచౌ
ర్భూమిం సద్యశ్శౌచం విధీయతే । జాతదంతం వ్యతీత్య చేద్దశాహ
మేవ హి । దాహయిత్వా తథాప్యేనమాశౌచం త్ర్యహమాచరేదిత్యాదిషు
క్త్వా ప్రత్యయబలేన తదాశౌచస్య సంస్కారపశ్చాద్భావిత్వావగమాత్ - అన్యే
తు - త్రితీయవర్షాత్ప్రాగేవ సంస్కారప్రభృత్యాశౌచం తత్ప్రాక్ క్త్వా ప్ర
త్యయదర్శనాదితి మన్యంతే - యథాచారస్తథాచరణీయం - నామకరణా
త్పరం పంచహాయనపర్యంతే మాతాపితృభ్యాముదకదానం పిండదానంచ కర్తవ్యం॥
శ్లో॥ అగ్నినాసంస్కృతస్యాపి కార్యా పిండదానోదకక్రియేతి స్మరణాత్ । త
చ్చ చౌలాదర్వాగ్దర్భరహితం అకృతచౌళస్య దర్భవర్జితమితి అఖండాదర్శాభి
ధానాత్ । యత్తు పంచజననాదిమాతాపితృభ్యామితి గౌతమవచనం - తద్దం
తజననాత్పూర్వం పాక్షికదహనోదకదాననివృత్త్యభిప్రాయం - నామ్నివా
పికృతే సతి త్రిపంచనా నామకరణాత్పరమేవ తయోరభ్యనుజ్ఞానాత్ - త్రితీయ
వర్షప్రభృతి తు జ్ఞాతిభిరప్యుదకదానం కార్యం - ఉదకదానం సపిండైః కృతజ
టస్యేతి గౌతమస్మరణాత్ - సంస్కృతాత్పిండదానం కార్యం । పంచమవ
ర్షప్రభృత్యస్థిసంచయనం చ ఏకోద్దిష్టం చ కార్యం॥ శ్లో॥ షట్పంచాద్వా త్రిరా
త్రేణ త్రివర్షాదుదకం బలిం । పంచమాద్యస్థిచయనం శ్రాద్ధం కుర్యాచ్చతుర్ది
నఇతి కాత్యాయనవచనాత్ । త్రితీయవర్షాదారభ్య పిండోదకదానం దర్భే
షు కార్యం॥ శ్లో॥ అష్టమాత్పరమేవాస్య దృషత్స్థాపనపూర్వకం।ఉదకంపిం
డదానం చ కుర్యాత్ప్రేతస్య శాంతయే । దర్భస్తంబే తతః పూర్వం సర్వకర్మ
సమాచరేదితి స్మరణాత్ । యత్తు॥ శ్లో॥ ఉదకం పిండదానం చ త్ర్యహం స్యాత్తు
త్రివర్షతః । దశాహం పిండదానం స్యాదష్టమాబ్దాత్పరం స్మృతం । ప్రేత
పిండం బహిర్దద్యాద్దర్భమంత్రవివర్జితమితివచనం తద్వికల్పాభిప్రాయం - ది
నత్రయేణోదకపిండాః పంచసప్తతిరుదకాంజలయశ్చ దేయాః॥ శ్లో॥ అష్ట

మాద్వత్సరాదర్వాఙ్మృతయోర్బాలకన్యయోః । పిండోదకం త్రిరాత్రేణ
హ్యేకరాత్రేణసంకటే । త్రీన్పిండాన్ప్రథమేదద్యాద్ద్వితీయేచతురస్త
థా । త్రింశద్దద్యాత్తృతీయేహ్ని బాలానాంపిండకల్పనా శిశోస్త్రివత్సరా
దూర్ధ్వముదకంపంచసప్తరితిస్మరణాత్ । అష్టమాద్గర్భాష్టమాదిత్యర్థః-మౌ
త్తు॥శ్లో॥ త్రిరాత్రంపిండదశకం త్రింశద్దద్యాత్తిలోదకమితివచనం-తత్సూత్ర
భేదేనవ్యవస్థాపనీయం- పంచమవర్షాదారభ్య ఉపనయనపర్యంతంతూష్ణీ
మేవసంచయనాంగజాతంకార్యం- హోమోనకర్తవ్యః- ప్రధానంతుసం
చయనమాత్రంసమంత్రకమేవకార్యం- తృతీయేహ్ని నవకుంభమాదా
యదహనంవ్రజేత్॥ శ్లో॥ జలేనపయసాచైవంసంప్రోక్ష్యాస్థీన్యమంత్రతః
తానికుంభేసమాప్యాథపయసాపూరయేద్ఘటం ।ఇదంతఇతిమంత్రేణఘటం
కుర్యాత్సురక్షితమిత్యాపస్తంబస్మరణాత్ । ఇదంతఇత్యేకఋచాతానికుం
భేసమాస్యేత్యశ్వలాయనః । శ్లో॥ తుషాగ్నినాదహేత్పూర్వకంఅస్థ్నాత్వమధిమం
త్రతః । కుర్యాత్సంచయనంత్వస్థ్నామేకర్చాప్రతబంధనాదితి - స్మృత్యం
తరవచనాచ్చ - పంచమవర్షాత్పూర్వంతుప్రధానమపితూష్ణీమేవకార్యం॥
శ్లో॥ పంచమాద్వత్సరాదర్వాఙ్మృతయోర్బాలకన్యయోః। అస్థిసంచయనం
తూష్ణీంకుర్యాదిత్యాహగౌతమఋషిః- గౌతమస్మరణాత్ - తృతీయవర్షప్రభృ
త్యకృతచౌలకస్యమరణేఅమంత్రకంచౌలంవిధాయదహనంకుర్యాత్॥శ్లో॥
బాలాన్మృతాన్ద్విత్రివర్షాద్యకృతాన్యజ్ఞోపవీతస్యవిధేఃపురస్తాత్- అ
మంత్రకంచౌలవిధింవిధాయమంత్రేణసంస్కారవిధింవిదధ్యాదితి - బో
ధాయనస్మరణాత్-చౌలాభావేసమంత్రకసంస్కారయోగ్యతానాస్తీతితా
త్పర్యం- చతుర్థదివసప్రోద్దిష్టంకృత్వాపంచమదివసేనారాయణబలింకుర్యా
త్॥ శ్లో॥ తథాబాలస్యకన్యాయాః షండస్యపతితస్య చ । నారాయణబలిః కా
ర్యోహ్యన్యేషాంమోక్షకాంక్షిణామితి - వ్యాసవచనాత్॥శ్లో॥ మృతంద
ద్యాత్త్రిరాత్రేణత్రివర్షాద్యుదకంబలిమితి- గౌతమవచనాచ్చ - యత్తుత్రి
వర్షాదుదకంపిండంచతుర్థాద్యుదకంబలిమితిబోధాయనవచనంతత్తదీయ
సూత్రవిషయం- గర్భాష్టమాదారభ్యఉపనీతస్యానుపనీతస్యవానవశ్రా
ద్ధానిషోడశశ్రాద్ధానిచకుర్యాత్॥ శ్లో॥అష్టమాద్వత్సరాదూర్ధ్వంనవశ్రా

ద్ధానికారయేత్ - అబ్దాదేవాష్టమాదూర్ధ్వం ఏకోద్దిష్టానిషోడశ- త్రివర్షాదుదకంపిండం శ్రాద్ధాంతంపంచమాత్పరం - అష్టమాత్సకలం గార్హ్యం సపిండీకరణంవినా- సప్తమాద్వాదశాదూర్ధ్వంగృహస్థబ్రహ్మచారిణోః సపిండీకరణంకుర్యాన్న ప్రాగితియమోదితమిత్యాదివచనేభ్యఃఅష్టమాద్గర్భాష్టమోపక్రమాదిత్యర్థః-సపిండీకరణాభావేనారాయణబలిః -నిషిద్ధసాపిండ్యానాంతద్విధానాత్- అత్రగర్భాష్టమప్రభృత్యనుపనీతస్య మరణేనవశ్రాద్ధానిషోడశ శ్రాద్ధానిచఅమంత్రకమామద్రవ్యేణకుర్యాదితివిశేషోద్రష్టవ్యః- ద్రావిడానాంతుగర్భాష్టమాదర్వాగ్బాలమరణేమాతాపితృభ్రాతౄణాందశాహాశౌచిత్వేనసంస్కర్తౄణాంప్రథమత ఏవదినత్రయేపిండోదకంసమాప్యఏకాదశఏకోద్దిష్టంకృత్వాద్వాదశేనారాయణబలింకుర్యాత్ ॥ శ్లో॥ త్రివర్షాద్యుదకంపిండంసర్వేషాంతర్పణంభవేత్ - త్రిరాత్రంపిండదశకంత్రింశద్దద్యాత్తిలోదకం। ఆదితస్త్రిదినేకుర్యాద్బాలానాంత్వుదక్రియేత్యాదివచనాత్ - యత్తు॥ శ్లో॥ కన్యాబాలకుమారేభ్యస్త్ర్యహంపిండోదకక్రియాః- కుర్యాద్దశాహమాశౌచంవర్తతేనాత్రసంశయః। కన్యాబాలకుమారాణామష్టమాదిదినత్రయే- పిండోదకేచనిర్వర్త్యద్వాదశేబలిమాచరేదితి- వచనంతద్వికల్పాభిప్రాయం- జ్ఞాతిఃకర్తాచేదాంధ్రాదివదేవకుర్యాత్-తస్యత్రిరాత్రాశౌచిత్వాత్-శతకేతుతస్యదశాహాశౌచముక్తం తత్స్మృతిముక్తాఫలేదూషితం- యథాచారస్తథాచరణీయం- అసపిండస్యసంస్కర్తృత్వేతుపిండోదకదానాభావేసద్యశ్శుద్ధిః - ఉపనీతదహనేప్యసపిండస్యగ్రామాద్బహిర్వాసఃవిషయభేదేనసద్యః త్రిరాత్రాద్యాశౌచవిధానాత్ అశౌచమాత్రవివేచనపరేస్మిన్ గ్రంథేబాలానాంసంస్కారాదినిరూపణంస్మృతినిబంధేషువిరళత్వేనాప్రసిద్ధత్వాదిత్యవగంతవ్యం- కన్యామరణేవిశేషమాహ ॥

కన్యామరణాశౌచనిర్ణయః.

మా॥ అనూఢాయామృతౌపిత్రోర్భ్రాతౄణాంచదినత్రయం। దినమాదంతజననాదితిధర్మవిదోవిదుః। జ్ఞాతీనాం స్నానమాచౌలాదావాగ్దానాద్దినంభవేత్। వాగ్దానేతుత్రిరాత్రంస్యాత్

పితృభర్తృకులద్వయోః। అనూఢాచేద్రజఃపశ్యేద్దశాహంతన్మృ
తౌభవేత్ ॥

వ్యా॥ అనూఢాయాఃస్త్రియాఃదంతజననాత్పూర్వంమరణేమాతాపితృ
భ్రాతౄణాంఏకరాత్రం- త్రిరాత్రమితికేచిత్ - దంతజననాదూర్ధ్వం
వివాహపర్యంతంత్రిరాత్రం - జ్ఞాతీనాంతుచౌలాత్తృతీయవర్షాద్వాపూ
ర్వంసద్యశ్శౌచం- చౌలాదూర్ధ్వంతృతీయవర్షప్రభృతివాగ్దానపర్యంతమే
కరాత్రం - వాగ్దానంతరంవివాహపర్యంతంపితృభర్తృకులయోర్ద్వయో
రపిత్రిరాత్రం- యదితువివాహాత్ప్రాగేవరజస్వలాజాతా-తదాతన్మృతౌ
సర్వేషాందశరాత్రమిత్యర్థః- ఉదకదానంతుకన్యావిషయేవైకల్పికం- ఏకే
ప్రత్తానామితిగౌతమేనవికల్పస్మరణాత్- అత్రయమః॥ శ్లో॥ పిత్రోరుపరమే
స్త్రీణామూఢానాంతుకథంభవేత్ - త్రిరాత్రేణవిశుద్ధిస్స్యాదిత్యాహభగ
వాన్యమఇతి- అనూఢానాంస్త్రీణాముపరమేమాతాపిత్రోస్త్రిరాత్రే
ణవిశుద్ధిరిత్యర్థః- కాష్ణాజినిరపి॥ శ్లో॥ ప్రత్తాప్రత్తాసుయోషిత్సు సంస్కృ
తాసంస్కృతాసుచ। మాతాపిత్రోస్త్రిరాత్రంస్యాదితరేషాంయథా
విధీతి- సంస్కృతాయాఃపితృగృహేమరణేత్రిరాత్రంవేదితవ్యం- ప్రత్తా
ప్రక్రాంతదానావాగ్దత్తేత్యర్థః- అప్రత్తావాగ్దానరహితా అసంస్కృతా
వివాహరహితాఇదంత్రిరాత్రందంతజననాదూర్ధ్వంవేదితవ్యం - తత్పూ
ర్వంతుఅజాతదంతాసుపిత్రోరేకరాత్రమితిశంఖకాష్ణాజినిభ్యాంవిశేష
స్మరణాదేకరాత్రమితిమాధవీయేభిహితం- తత్క్రమలాకరేణాప్యనుమో
దితం- గ్రంథాంతరేచవ్యాపినదూషితం- విద్యారణ్యోక్తిశ్చ తత్ప్రామా
ణ్యాయనగ్రంథాంతరసంవాదమపేక్షతే- జ్ఞాతివిషయేఆపస్తంబః॥ సూ॥ ఆ
చూడాయాంకన్యాయాంసద్యశ్శౌచమితి-పారస్కరేపి॥ శ్లో॥ అజన్మనస్తుచౌలాం
తాకన్యాయత్రవిపద్యతే। సద్యశ్శౌచంభవేత్తత్రసర్వవర్ణేషునిత్యశః- తతో
వాగ్దానపర్యంతంయావదేకాహమేవహి - తతస్తత్రప్రవృత్తాయాంత్రిరా
త్రమితినిశ్చయః - వాగ్దానేతుకృతేయత్ర తత్రహ్యుభయతస్త్ర్యహం- పితు
ర్వరస్యచతతోదత్తానాంభర్తురేవహి-స్వజాత్యుక్తమశౌచంస్యాన్మృతకేజన
నేపిచేతి - తత్రప్రవృత్తాయాంవాగ్దానావస్థాయామేవమృతాయామిత్యర్థః.

వర్షద్వయాత్పూర్వంవివాహితాయాఃకన్యాయాఃస్మృత్యంతరేవిశేషోద
ర్శితః॥శ్లో॥ఊనద్వివర్షకన్యాయాః పాణిగ్రహణకర్మణి-ఖనిత్వానిక్షిపేద్యా
మంపశ్చాద్దాహోవిధీయతఇతి-వివాహాత్పూర్వంరజోదర్శనేశంఖః॥శ్లో॥
పితృవేశ్మనియానారీరజఃపశ్యత్యసంస్కృతా।తస్యాంమృతాయాంనాశౌ
చంకదాచిదపిశామ్యతీతి।దశాహాత్పూర్వంనశామ్యతీత్యర్థః।సంగ్రహస్తు॥
అనుపనీతస్యత్రయస్సంస్కారాః-ఖననంత్యాగోదహనంచ-తత్రజన్మదశా
హాభ్యంతరేబాలమరణేఖననమేవసంస్కారః।దశాహాత్పరంషాణ్మాసప
ర్యంతంఖననందహనంవా-సప్తమాసాదారభ్యవర్షద్వయపూర్తిపర్యంతం
ఖననంత్యాగోదహనంవా-తృతీయవర్షప్రభృతిదహనమేవసంస్కారః।పం
చమేమాసిదంతజననేపిత్రయోపిసంస్కారావికల్పేనభవంతి।సప్తమాది
షుదంతజననాభావేపిత్రయోపిసంస్కారావికల్పేనభవంతి।ప్రథమవర్షప
పచౌలంకృతంచేచ్చౌలప్రభృతిదహనమేవసంస్కారః।వర్షద్వయాదూ
ర్ధ్వంచౌలాభావేపిదహనమేవసంస్కారః-తథాకన్యామరణేపి ఇయాంస్తు
విశేషః।వర్షద్వయాదర్వాగుద్వాహితాయాఃకన్యాయాఃమరణేఖననం
కృత్వాయామమాత్రంభూగర్భేస్థాపయిత్వాపశ్చాద్దహనంకుర్యాత్।కై
ముతికన్యాయేనవర్షద్వయాదర్వాక్కృతచౌలాయాఃకృతచౌలస్య చఖన
నంకృత్వాపశ్చాదుద్ధృత్యదహనంకార్యం।కృతచౌలస్య వర్షద్వయాద
ర్వాగ్దహనందేశాచారానుసారేణకర్తవ్యం- దహనపక్షే తృతీయవర్షప
ర్యంతంమాతాపితృభ్యాందర్భరహితాయాంభూమావుదకదానంకర్తవ్యం
దర్భరహితాయాంభూమౌసంస్కర్త్రా పిండదానంచకార్యంఅమంత్ర
కంసంచయనం-తృతీయవర్షప్రభృతిజ్ఞాతిభిరుదకదానంకర్తవ్యం-దర్భా
ణాంవికల్పః-సంస్కర్త్రా పిండదానంకార్యంఅమంత్రకంసంచయనం
పంచమవర్షప్రభృతిసప్తమవర్షపర్యంతంసంచయనంప్రధానమంత్రం
సమంత్రకం-అస్థిప్రోక్షణాదికంతూష్ణీమేవ-హోమస్తూష్ణీమపినకర్తవ్యః।చ
తుర్థదినఏకోద్దిష్టంకర్తవ్యం।పంచమేనారాయణబలిః-సప్తమవర్షస్యగర్భా
ష్టమత్వేనతత్ప్రభృత్యుపనీతస్యానుపనీతస్య వా సశ్రాద్ధానిషోడశశ్రా
ద్ధానిచకర్తవ్యానిఅనుపనీతస్య అశ్రాద్ధాని అమంత్రకాణీతి కేచిత్।ద్వా

దశవర్షాదూర్ధ్వం సపిండీకరణం ఆబ్దికంచ। గృహస్థానాంతు అష్టమాదూ
ర్ధ్వం సపిండీకరణమాబ్దికంచకుర్యాత్ । స్త్రీణాంతువివాహాత్పూర్వం పిం
డోదకాదికం వైకల్పికం- తదూర్ధ్వంతుభర్తుః సర్వంకర్తవ్యం - వర్షద్వ
యాదూర్ధ్వం గర్భాష్టమాత్పూర్వం త్ర్యహాశౌచిత్వేపి దశపిండాః పంచసప్త
తితిలోదకానిచ దినత్రయమధ్యే సమాపనీయాని। ప్రథమదినే త్రయః పిండాః ఏ
కవింశతితిలోదకాని- ద్వితీయేచత్వారః పిండాః త్రయస్త్రింశత్తిలోదకాని తృ
తీయే త్రయః పిండాః - ఏకవింశతితిలోదకాని- ఆశౌచాంతే ఏకోద్దిష్టం- దినాం
తరే నారాయణబలిః- పంచమాదర్వాగేకోద్దిష్టాదికం నాస్తి - బ్రహ్మచారి
ణం భోజయేత్ । ద్రావిడానాంతు అనుపనీతమరణే మాతాపితృభ్రాతౄ
ణాం దశాహాశౌచిత్వేపి ప్రథమతస్త్రిదినే వా అష్టమాదిదినత్రయే వా పిండో
దకదానాదికం - ఆశౌచంతు జన్మదశాహాదూర్ధ్వం గర్భాష్టమాదర్వాగ్బాల
మరణే ద్రావిడవ్యతిరిక్తానాం మాతాపితృభ్రాతౄణాం ఖననత్యాగదహ
నేషు త్రిష్వపి సంస్కారేషు త్రిరాత్రం- జ్ఞాతీనాంతు జన్మదశాహాదూర్ధ్వం
షణ్మాసపర్యంతం ఖననపక్షే స్నానమాత్రం- తదూర్ధ్వం వర్షద్వయపూ
ర్తిపర్యంతమేకరాత్రం- తదూర్ధ్వం గర్భాష్టమాదర్వాక్ త్రిరాత్రం- పంచ
మే మాసి దంతజననే తత్ప్రభృత్యేకరాత్రం- దంతజననాభావేపి సప్తమాది
ష్వేకరాత్రం- ప్రథమవర్షఏవకృతంచౌలంచేచ్చౌలప్రభృతి త్రిరాత్రం- తృతీ
యవర్షప్రభృతి చౌలాభావేపి త్రిరాత్రం- పంచమవర్షఏవ ఉపనయనంకృ
తంచేత్తత్ప్రభృతి సర్వేషాం దశరాత్రం- ఉపనయనాభావేపి। గర్భాష్టమా
దారభ్య దశరాత్రం- జన్మదశాహాదూర్ధ్వం దహనపక్షేతు దంతజననాత్పూ
ర్వం షణ్మాసమధ్యే వా జ్ఞాతీనామేకరాత్రం- తదూర్ధ్వం త్రిరాత్రమేవ- త్యా
గపక్షే త్వేకరాత్రం- కన్యామరణేతు జన్మదశాహాదూర్ధ్వం దంతజననాత్పూ
ర్వం షణ్మాసమధ్యే వా ఖననపక్షే మాతాపితృభ్రాతౄణామేకరాత్రం- త్రి
రాత్రమితి కేచిత్- తదూర్ధ్వం వివాహపర్యంతం త్రిరాత్రం- పంచమే మా
సి దంతజననే తత్ప్రభృతి త్రిరాత్రం - దంతజననాభావేపి సప్తమాదిషు త్రిరా
త్రం- దహనపక్షేతు దంతజననాత్పూర్వమపి త్రిరాత్రమేవ- త్యాగపక్షేపి త్రి
రాత్రమేవ- జ్ఞాతీనాంతు జన్మదశాహాదూర్ధ్వం వర్షద్వయపూర్తిపర్యం

తంఖననపక్షేస్నానమాత్రం- తదూర్ధ్వంవాగ్దానపర్యంతమేకరాత్రంతత్ దూర్ధ్వంవివాహపర్యంతంపితృభర్తృకులద్వయోరపిత్రిరాత్రం - దహన త్యాగపక్షయోః పుంవత్ - సమానోదకానామ నుపనీతమరణే స్నాన మాత్రం-అతిక్రాంతాశౌచంతు పిత్రాదీనామపినాస్తి - స్నానమాత్రం- కర్తవ్యం- క్షత్రియవైశ్యశూద్రాణాంతుక్రమేణధనుర్గ్రహణప్రతోద గ్రహణవస్త్రద్వయగ్రహణేభ్యఃపూర్వంమరణేబ్రాహ్మణవదేవాశౌచం- ధనుర్గ్రహణాద్యనంతరంతుక్రమేణద్వాదశాహాదికంపూర్ణమాశౌచం-ధ నుర్గ్రహణాద్యభావేపిక్షత్రియవైశ్యయోర్గర్భాష్టమాదారభ్య పూర్ణం - శూద్రస్యగర్భసప్తమాదారభ్యపూర్ణం- క్వచిద్దేశేఅష్టమాదూర్ధ్వం - క్వ చిద్ద్వాదశాదూర్ధ్వం - క్వచిత్షోడశాదూర్ధ్వం- క్షత్రియవైశ్య యోస్తు బ్రాంహ్మణవదేవేతి- ద్రావిడానాంతుజన్మదశాహాదూర్ధ్వంబాలమరణే మాతాపితృభ్రాతౄణాందశరాత్రమాశౌచం-భిన్నోదరాణాంభ్రాతౄ ణాందంతజననాదూర్ధ్వమేవదశరాత్రమితికేచిత్ - అన్యత్సర్వంసమా నం॥ ఇతిశ్రీవేంకటాంబాగర్భసంభూత శ్రీసుబ్రహ్మణ్యసుధీవరవిరచితా యాం- అభినవషడశీతివ్యాఖ్యాయాం-ధర్మప్రదీపికాఖ్యాయామనుపనీతా శౌచనిర్ణయః.

ఉపనీతమృతాశౌచనిర్ణయః.

మూ॥ ఉపనీతమృతౌపూర్ణంసర్వేషాంమృతకంభవేత్ । ఏ
కోదకానాం త్రిదినంసగోత్రాణాంతుమజ్జనం॥

వ్యా॥ ఉపనీతశబ్దోవివాహితస్త్రీణామప్యుపలక్షకః॥ శ్లో॥ స్త్రీణాము పనయస్థానేవివాహఃపరికీర్తితఇతిస్మరణాత్- మజ్జనంస్నానంఅత్రమనుః॥ శ్లో॥ దశాహంశావమాశౌచంసపిండేషువిధీయతఇతి- కార్ష్ణేపి॥ శ్లో॥ దశా హంశావమాశౌచంసపిండేషువిపశ్చితఇతి- బృహస్పతిరపి॥ శ్లో॥ దశాహేన సపిండాస్తుశుధ్యంతిప్రేతసూతకే- త్రిరాత్రేణసకుల్యాస్తుస్నాత్వాశు ధ్యంతిగోత్రజా ఇతి- సకుల్యాస్సమానోదకాః- గోత్రజాస్సగోత్రాః- యత్తు॥ శ్లో॥ సమానోదకానాంత్రిహాగోత్రజానామహఃస్మృతమితి-త జ్జన్మనామస్మృతిమత్సగోత్రవిషయం-సమానోదకానాముపనీతమరణఏవత్రి రాత్రం-అనుపనీతమరణేతుస్నానమాత్రం॥ శ్లో॥ బాలేదేశాంతరస్థేచపృ

ధక్షిండేచసంస్థితే-సవాసాజలమాప్లుత్యసద్యఏవవిశుధ్యతీతి-మనుస్మరణాత్॥ సూ॥ బాలదేశాంతరితప్రవ్రజితాసపిండానాంసద్యశ్శౌచమితిగౌతమస్మరణాచ్చ అసపిండస్సమానోదకః -ఇదమనుపనీతవిషయమితిస్మృతిసారసర్వస్వకారాదయః-మితాక్షరాయామపి- త్ర్యహాత్తూదకదాయిన ఇతిమనువచనే నసమానోదకానాంత్రిరాత్రముక్త్వా ఇదముపనీతవిషయంతతోర్వాక్స్నా నమేవేత్యుక్తం - యత్తుపక్షిణీమసపిండయోనిసంబంధ ఇతిగౌతమవచనవ్యాఖ్యానావసరేతత్త్రైవసమానోదకానాంపక్షిణ్యాశౌచముక్తం- తదుపనీతపరోక్షమరణవిషయమితిస్మృతిసారసర్వస్వకారః - అసపిండాశౌచమాహ ॥

మూ॥ బహుప్రకారమాశౌచమసపిండవృతౌభవేత్ ।

వ్యా ॥ అసపిండామాతులాదయః- అత్రబృహస్పతిః॥శ్లో॥త్ర్యహంమాతామహాచార్యశ్రోత్రియేష్వశుచిర్భవేదితి - ఆచార్యోనామ॥శ్లో॥ఉపనీయతుయశ్శిష్యంవేదమధ్యాపయేద్ద్విజః - సకల్పంసరహస్యంచతమాచార్యంప్రచక్షత ఇత్యుక్తలక్షణః - శ్రోత్రియ ఏకశాఖాధ్యాయీ॥ సూ ॥ ఏకాంశాఖామధీత్య శ్రోత్రియోభవతీతిబోధాయనస్మరణాత్ - సచోపసంపన్నో వివక్షితః శ్రోత్రియేచోపసంపన్న ఇతిగౌతమవచనేన తాదృశశ్రోత్రియమరణఏవత్రిరాత్రాశౌచవిధానాత్- ఉపసంపన్నోనామమైత్ర్యాగృహవాసేన వాద్రవ్యప్రదానాదినావాఉపకృతః - దౌహిత్రశిష్యయోః త్రిరాత్రవిధానంపరేణదహనాదౌక్రియమాణేవేదితవ్యం - స్వ [illegible] దశరాత్రం - తథోత్తరత్రవక్ష్యామః త్ర్యహమిత్యనువృత్తౌగౌతమః॥ సూ॥ ఆచార్యతత్పుత్రస్త్రీయాజ్యశిష్యేషుచైవమితి - అంగిరా అపి॥సూ॥ మాతామహమాతులమాతామహీమాతులానీనాంత్రిరాత్రే ణశ్వశురస్యచేతి- ప్రచేతా అపి॥ శ్లో॥ మాతృష్వసామాతులయోఃశ్వశ్రూశ్వశురయోర్గురోః - మృతేచర్త్విజియాజ్యేచత్రిరాత్రమశుచిర్భవేదితి - ఋత్విగ్యాజ్యౌకులక్రమాగతౌవివక్షితౌ - అతథాభూతయోః పక్షిణ్యాచేర్వక్ష్యమాణత్వాత్-శ్వశురయోస్త్రిరాత్రంజీవద్భార్యవిషయం॥ శ్లో ॥ఆశౌచంతుత్రిరాత్రంస్యాచ్ఛ్వశ్రూశ్వశురయోర్మృతౌ - జీవంత్యామేవభార్యాయాంమృతాయాందివసాచ్ఛుచిః - తత్సంతతౌస్థితాయాంతుత్రిరాత్రమశుచిర్భవేదితి- వ్యాసవచ

నాత్ - రాజపురోహితయోః పరస్పరం త్రిరాత్రం-తథాచ గాలవః॥శ్లో॥పు
రోహితే మృతే రాజ్ఞస్త్రిదినాచ్ఛుద్ధిరిష్యతే- పురోహితో మృతే రాజ్ఞి త్రిదినా
దేవ శుధ్యతీతి- రాజగ్రహణం వైశ్యస్యాప్యుపలక్షణం-వృద్ధమనుః అపి॥ శ్లో॥ పి
త్రోరుపరమే స్త్రీణామూఢానాంతు కథం భవేత్-త్రిరాత్రేణ విశుద్ధిస్స్యా
దిత్యాహ భగవాన్ యమ ఇతి- పిత్రోర్మరణే వివాహితానాం స్త్రీణాం త్రి
రాత్రమిత్యర్థః - దౌహిత్ర భాగినేయ విషయే పి సఏవాహ॥ శ్లో ॥ సంస్థితే ప
క్షిణీ కార్యా దౌహిత్రే భగినీసుతే- సంస్కృతే తు త్రిరాత్రం స్యాదితి ధర్మో
వ్యవస్థిత ఇతి- సంస్కృతః ఉపనీతః-యద్యప్యనుపనీతానామసపిండానాం స
ద్యశ్శౌచం వక్ష్యతే - తథాపి విశేషవిధినా దౌహిత్ర భాగినేయయోరనుపనీ
తయోరపి పక్షిణ్యాశౌచం - బోధాయనో పి- శిష్య సతీర్థ్య సబ్రహ్మచారిషు
త్రిరాత్రమహోరాత్రమేకరాత్రమితి- ఆచార్య ప్రతియోగీ శిష్యః కాలభే
దేనాధ్యయనం కృతవాననేకగురుస్సతీర్థ్యః- ఏకాచార్యోపనీతస్స బ్రహ్మచా
రీ సహాధీత వేదైకదేశో వా- ఉభయథాపి స్మృతిముక్తాఫలే వ్యాఖ్యానాత్-హా
రీతో పి॥ శ్లో॥ పరపూర్వాసు భార్యాసు పుత్రేషు కృతకేషు చ- మాతామహే
త్రిరాత్రం స్యాదేకాహస్తు సపిండత ఇతి- పరపూర్వాసు పునర్భూషు కృతకే
షు దత్తాదిషు పుత్రేషు మృతేషు పూర్వాపరభర్తృణః పూర్వాపరపిత్రో
శ్చ త్రిరాత్రం- తేషాం యే సపిండాః తేషామేకరాత్రమిత్యర్థః - మాతామ
హే మృతే దౌహిత్రస్యాశౌచం- నతు తత్సపిండానామపి- అస్మిన్ వచనే పూ
ర్వాపరపిత్రోరిత్యధ్యాహృత్య సపిండత ఇత్యస్య చానువృత్తిమంగీకృత్య పూ
ర్వాపరపిత్రోస్తత్సపిండానాం చ మృతౌ దత్తపుత్రస్యాపి త్రిరాత్రమేకరా
త్రం చేతి స్మృతిసారసర్వస్వకారః-తదౌరసపుత్రేణ దహనాదౌ క్రియమాణే
వేదితవ్యం - దత్తస్య స్వీకారానంతరమౌరసపుత్ర సంభవాత్- స్వయం సం
స్కారే దశరాత్రం- తస్యౌరసపుత్రతుల్యత్వాత్-అతఏవ॥శ్లో॥దశాహమధ్యే
యది దర్శ ఆపతేద్దద్యుర్దశాహం తిలవారిపిండాన్- పుత్రీసుతో దత్తక ఔరస
శ్చ శేషాస్సుతాస్తత్ర సమాపయేయురితి - స్మృత్యంతరవచనేన చ చంద్రద్వ
యదోషేపి దత్తస్య దశాహం తిలోదకాదికముక్తం- ఏతాదృశ దత్తపుత్ర మర
ణే ప్రతిగ్రహీతుః పితురపి దశాహమేవ - అత్రాస్య మరణే పూర్వారసపిండా

నామేకరాత్రవిధానం ఉపనీతవిషయం- అనుపనీతేతుస్నానమాత్రం॥ శ్లో॥ పరాశ్రితేషుదారేషుపరనారీసుతేషుచ - గోత్రిణస్నానశుద్ధాస్స్యుస్త్రిరాత్రేణైవతత్పితేతి ప్రజాపతిస్మరణాత్- ఇదం వచనమనుపనీతవిషయమితిస్మృతిసారసర్వస్వకారః- ఉపనీతఏవపరోక్షవిషయమితిగ్రంథాంతరేషు- తస్మాదనుపనీతస్యదత్తస్యమరణేఉపనీతస్యపరోక్షమరణేచపూర్వా పరసపిండానాంస్నానమాత్రం- వ్యవస్థాద్వయస్యాపిన్యాయ్యత్వాత్- దత్తస్యపరోక్షమరణేపూర్వాపరపిత్రోరేకరాత్రం- తదుత్తరత్రవక్ష్యామః- తథాస్వైరిణీమరణేపిపూర్వభర్తుస్త్రిరాత్రం॥ శ్లో॥ అనౌరసేషుపుత్రేషుభార్యాస్వన్యగతాసుచ। పరపూర్వాసుచస్వాసుత్రిరాత్రాచ్ఛుద్ధిరిష్యత ఇతి- శంఖస్మరణాత్- అన్యగతాః స్వైరిణ్యః- పరపూర్వాః పునర్భువః స్వైరిణ్యాదీనాం ప్రసవేపిత్రిరాత్రమస్తి॥ శ్లో॥ అనౌరసేషుపుత్రేషుజాతేషుచమృతేషుచ- పరపూర్వాసుభార్యాసుప్రసూతాసుమృతాసుచేతి- విష్ణుస్మరణాత్- క్షేత్రజాదిషుజాతేష్విత్యర్థః- పరపూర్వాసుశబ్దేనస్వైరిణ్యభిధీయతే- అత్రస్వైరిణీనామాశౌచవిధానమనులోమవ్యభిచారవిషయం ప్రతిలోమవ్యభిచారేతుఆశౌచంనాస్తీతినిబంధకారాః- ఏకస్యాంమాతరపితృద్వయోత్పాదితయోఃపరస్పరంత్రిరాత్రమస్తి॥ శ్లో॥ మాత్రైకయాద్విపితృకౌభ్రాతరావన్యగోచరౌ- ఏకాహంసూతకంతత్ర త్రిరాత్రంమృతకేతయోరితి- మరీచిస్మరణాత్- ఉపసంపన్నాశౌచమాహ- అంగిరాః॥ శ్లో॥ గృహేయస్యమృతఃకశ్చిదసపిండఃకథంచన- తత్రాశౌచంతువిజ్ఞేయం త్రిరాత్రంనాత్రసంశయ ఇతి- శ్రోత్రియవిషయమేతత్- అశ్రోత్రియవిషయత్వేకరాత్రమేవ- శ్రోత్రియేచోపసంపన్న ఇత్యాదాహరిష్యమాణవచనాత్ - అనేనైవాభిప్రాయేణవిష్ణురపి॥ సూ॥ అసపిండేషుస్వవేశ్మనిమృతేష్వేకరాత్రమితి- అసపిండోనామబంధుత్వరహితోయఃకశ్చిదుచ్యతేనతుసమానోదకాదిః- తస్యస్వగృహాదన్యత్రమరణేపిత్రిరాత్రస్యావర్జనీయత్వాత్- ఊఢావిషయే బ్రహ్మపురాణం॥ శ్లో॥ దత్తానారీపితుర్గేహేప్రసూయేత మ్రియేత వా। తద్బంధువర్గస్త్వేకేనశుద్ధస్స్యాజ్జనకస్త్రిభిరితి- జనకగ్రహణం సోదరాణామప్యుపలక్షణమితిచంద్రికాయాముక్తం- బంధువర్గోజ్ఞాతివర్గః- కేచిత్తుగం

ధువర్గశబ్దేనభ్రాతృవర్గోభిధీయతే- జనకశబ్దేనజననీమాతాపిత్రోపలక్షణమితి వ్యాచక్షతే - తద్ద్రావిడదేశవిషయం - ద్రావిడాఅపిపక్షిణీమాచరంతి- ఇదంచస్వగృహే ప్రసవే గృహాంతరేతు ప్రసవేపిత్రోరాశౌచంనాస్తీతిచంద్రికాయాముక్తం - స్మృత్యంతరేతుకన్యాప్రసూతౌపక్షిణీత్యుక్తం - యదిపిత్రాదయోవిభక్తాఃభిన్నగృహవాసినః తదాపితృగృహేపుత్ర్యాః ప్రసవమరణయోఃపితురేవత్రిరాత్రం- భ్రాతృగృహేచేద్భ్రాతురేవత్రిరాత్రం- జ్ఞాతిగృహేచేత్ జ్ఞాతీనామేకరాత్రం- నతుత్రిరాత్రం- గృహేయస్య మృతఃకశ్చిదిత్యాంగిరోవచనేపిహిశబ్దస్యోపసంపన్నాశౌచస్య పురుషమరణవిషయత్వాత్- శ్రోత్రియవిషయత్వాచ్చ ॥ శ్లో॥ శ్రోత్రియేచోపసంపన్నే త్రిరాత్రమశుచిర్భవేత్-అశ్రోత్రియేత్వహఃకృత్స్నమనూచానేతథావిధావితి - మనునాశ్రోత్రియాశ్రోత్రియపురుషోల్లేఖేనైవఉపసంపన్నాశౌచవిధానాత్ - నస్త్రీయస్మృతావిదంకించిదితి స్త్రీయస్మృతావుపసంపన్నాశౌచస్యనిషేధాచ్చేతిస్మృతిముక్తాఫలాదిష్వభిధానాత్ - గుర్వనూచానశబ్దావంగాధ్యాపకతత్పుత్రయోగివాచినౌ- నచైకరాత్రమపినస్యాదితివాచ్యం వైలక్షణ్యాత్ నహీదమేకరాత్రముపసంపన్నాశౌచం-కింతువిశేషవిధానాదన్యదేవ [illegible] ॥ శ్లో॥ పితృగేహేదతోస్యత్రయదికన్యాప్రమీయతే। తత్రస్యా [illegible] స్త్యేషామితినిశ్చయః। పుత్రిగేహేథవాన్యత్రపితరౌ ప్ర[illegible]సాహాభ్యంతరేపుత్ర్యాస్త్రిరాత్రంశావసూతకం। స్వసుర్గేహే [illegible]తోభ్రాత్రాభ్రాతుర్వాథగృహేస్వసా। ఆశౌచంత్రిదినంతత్రపక్షిణ్యోన్యగృహేతు। భగినీసూతకంచైవభ్రాతుశ్చైవాథసూతకం- నైవస్యాద్భ్రాతృపత్న్యాస్తుతథాచభగినీపతేః। తస్యైవయస్య యత్ప్రోక్తమాశౌచంచాన్యగోత్రిణాం। భవేన్నైవాథతత్పత్న్యా ఇత్యేవంమునయోవిదురితి। యత్తు॥ శ్లో॥ యావద్భర్తురఘంతావత్తత్పత్నీనాంతథైవచేతి- లిఖితవచనంద్రావిడవిషయం- అత్రభగినీపతేరాశౌచాభావప్రతిపాదనవచనంగృహాంతరమరణవిషయం -స్వగృహమరణేతు ఉపసంపన్నాశౌచస్యత్రిరాత్రస్యావర్జనీయత్వాత్ - పుత్రీమరణేమాతాపిత్రోఃపక్షిణీవిధానంగ్రామాంతరవిషయమితిస్మృత్యర్థసారేప్రతిపాదితం॥ తథాచ॥

స్వగ్రామే స్వగృహే పుత్రీ మరణే గ్రామాంతరస్థితస్య పితుః పక్షిణ్యేవ। స్వగృ
హే యస్య కస్యచిన్మరణే బంధుత్వాభావేపి దంపత్యోస్త్రిరాత్రం- నతుపురు
షస్యైవ। ఉపసంపన్నాశౌచస్య గృహస్వామిసాధారణత్వాత్ పత్న్యా
అపి గృహస్వామిత్వాత్ విభాషాసపూర్వస్యేతిసూత్రే పత్నీ విషయే గృహ
పతిశబ్దస్య రూపభేదేన వైయ్యాకరణైరుదాహరణాత్। యల్లాజీయే పైతృ
మేధికసంస్కారప్రకరణే పత్న్యా అప్యేవం స్వామిత్వావిశేషాదితి బహుశః
ప్రతిపాదనాచ్చ। నచపుత్రాణామపి స్వామిత్వమాశంకనీయం। క్వచిదపిత
థావ్యవహారాభావాత్। అథ పక్షిణ్యాశౌచవిధిః। అత్ర గౌతమః॥ సూ॥ పక్షి
ణీమసపిండయోనిసంబంధేసహాధ్యాయినిచేతి। పితృవ్యాదియోనిసంబంధ
వ్యావృత్త్యర్థమసపిండవిశేషణం। తథావిధాయోనిసంబంధామాతులమా
తృష్వస్రేయాదయ ఇతి చంద్రికాదిషు వ్యాఖ్యాతం- మాధవీయాదిషుతు అస
పిండో యోనిసంబంధశ్చేతి ద్వంద్వః- అసపిండోనామ యః కశ్చిద్బంధుత్వర
హిత ఇతి వ్యాఖ్యాతం। అత్ర చంద్రికావ్యాఖ్యానమేవ సమ్యక్ - మాధవీయ
వ్యాఖ్యానస్య శ్రోత్రియే చోపసంపన్నే త్రిరాత్రమిమన్వాది వచన విరో
ధాత్। నను యోనిసంబంధానామ కూటస్థైకమిథునోత్పన్నాః తేచ మాతృ
ష్వసృమాతులాదయోపి - తేషుచ త్రిరాత్రవిధానాత్కథం పక్షిణీతి చేన్న -
యోనిసంబంధేషు యత్ర విశేషవిధానాదధికాశౌచం తద్వ్యతిరిక్తవిషయ
త్వాత్పక్షిణ్యాశౌచస్య - ఇదంచ త్రిపూరుషమేవ పక్షిణీ- యోనిసంబంధబాం
ధవేషు త్రిపూరుషమితి వ్యాసవచనాత్। యోనిసంబంధేషు త్రిపూరుషమే
వాశౌచమితి చంద్రికాదిష్వభిధానాచ్చ - తథాచ కూటస్థప్రభృతిగణితా
నాం త్రయాణామేవాశౌచం - బాంధవాస్తు స్మృత్యంతరే దర్శితాః॥ శ్లో॥ ఆ
త్మపితృష్వసుః పుత్రా ఆత్మమాతృష్వసుస్సుతాః। ఆత్మమాతులపుత్రాశ్చ
విజ్ఞేయా ఆత్మబాంధవాః। పితుః పితృష్వసుః పుత్రాః పితుర్మాతృష్వసుస్సు
తాః। పితుర్మాతులపుత్రాశ్చ విజ్ఞేయాః పితృబాంధవాః। మాతుః పితృష్వ
సుః పుత్రా మాతుర్మాతృష్వసుస్సుతాః। మాతుర్మాతులపుత్రాశ్చ విజ్ఞే
యా మాతృబాంధవా ఇతి। అత్ర మాతృష్వస్రాదీనామపి బాంధవత్వం విజ్ఞేయం
సహాధ్యాయిని పక్షిణీవిధానం ద్వాదశాబ్దసహ్యంతం - సహాధ్యాయిష్వపి

సహాధీతకృత్స్నవేదవిషయంవా - అల్పకాలసహాధ్యాయినిసహాధీతవేదైక
దేశేచఏకరాత్రస్యవక్ష్యమాణత్వాత్ । తథైవచంద్రికాదిష్వభిధానాచ్చ-
వృద్ధమనురపి॥ శ్లో॥ శ్వశురయోర్భగిన్యాంచమాతులాన్యాంచమాతులే। పితృ
ష్వసరితద్వచ్చపక్షిణీంక్షపయేన్నిశాంమాతులేశ్వశురేమిత్రేగురౌగుర్వం
గనాసుచ । అశౌచంపక్షిణీంరాత్రింమృతామాతామహీయదీతిశ్వశురాదీ
నాంపక్షిణీవిధానం అసన్నిధానవిషయం । పునర్మాతులగ్రహణంతస్యైవ
శ్వశురత్వే పిపక్షిణనాతోధికమితిప్రదర్శనార్థమితిచంద్రికాదిషువ్యాఖ్యా
తం॥ శ్లో॥ నిషేకాదీనికర్మాణియఃకరోతియథావిధి - సంభావయతిచాన్నే
నసవిప్రోగురురుచ్యతే - అల్పంవాబహువాయస్యశ్రుతస్యోపకరోతియః
తమపీహగురుంవిద్యాచ్ఛ్రుతోపక్రియయాతయేతి- మనువచనోక్తలక్షణో
గురుః - యత్తుజాబాలివచనం॥ శ్లో॥ మాతృబంధౌగురౌమిత్రే మండలాధిప
తౌతథేతిగోత్రజానామహఃస్మృతమిత్యేకరాత్రంప్రకృతం - తత్రగురో
ర్మాతృబంధూనాంచైకరాత్రవిధానమసన్నిధానవిషయం- మండలాధిపతే
ర్మృతావేకరాత్రంమహామండలాధిపతివిషయం - అల్పమండలాధిపతౌస
జ్యోతిరాశౌచస్యవక్ష్యమాణత్వాత్ - యచ్చయాజ్ఞవల్క్యవచనం॥ శ్లో॥ అ
హస్త్వదత్తకన్యాసుబాలేషుచవిశోధనం - గుర్వంతేవాస్యనూచానమాతుల
శ్రోత్రియేషుచ । అనౌరసేషుపుత్రేషుభార్యాస్వన్యగతాసుచేతి - తత్ర
శ్రోత్రియేఏకరాత్రమసంపన్నసమానగ్రామశ్రోత్రియవిషయం - ఏకా
హంసబ్రహ్మచారిణేసమానగ్రామిణేచశ్రోత్రియఇత్యాశ్వలాయనస్మర
ణాత్ - గుర్వాదయస్త్వసన్నిహితావివక్షితాః-అనూచానోంగాధ్యాయీ
శిష్యః - మాతులోభిన్నమాతులః- యచ్చవిష్ణువచనం - ఆచార్యపత్నిగురూ
పాధ్యాయమాతులశ్వశురశ్వశ్రూసహాధ్యాయిశిష్యేష్వేకరాత్రేణశుద్ధి
రితి - తత్రఆచార్యోజప్యమంత్రోపదేష్టేతిస్మృతిముక్తాఫలకారః - ఉపా
ధ్యాయస్తు ॥ శ్లో॥ ఏకదేశంతువేదస్యవేదాంగాన్యథవాపునః-యోధ్యాపయ
తివృత్త్యర్థముపాధ్యాయస్సఉచ్యతఇతి- మనువచనోక్తలక్షణః - మాతులో
భిన్నమాతులః-శ్వశురోమృతదుహితృతత్సంతతికః-ద్వాదశాబ్దన్యూనకాలం
సహాధ్యాయీసహాధీతవేదైకదేశోవాసహాధ్యాయిశబ్దేనవివక్షితః - అస

న్నిహితశిష్యఃమాతులగ్రహణంభిన్నమాతృష్వస్రాదీనామప్యుపలక్షణం॥ శ్లో॥ భిన్నమాతృష్వసుశ్చభిన్నపితృష్వసురహస్స్మృతం - తత్సుతానామథాహశ్చమరణేభృగురబ్రవీదిత్యత్రిస్మరణాత్ - భిన్నమాతులస్సాపత్న్యమాతృభార్యాః భిన్నమాతృష్వసాతద్భగినీ- దత్తస్యప్రతిగ్రహీతృమాతృభార్యాతా భిన్నమాతులఃతద్భగినీభిన్నమాతృష్వసా- జారపితృపత్నీభార్యాతాభిన్నమాతులతద్భగినీభిన్నమాతృష్వసా- దత్తస్యప్రతిగ్రహీతృపితృభగినీభిన్నపితృష్వసా- జారపితృభగినీచభిన్నపితృష్వసా- సర్వోప్యయమర్థస్స్మృతివచనేషువివక్షితఏవేతిస్మృతిముక్తాఫలాదిషువ్యాఖ్యాతం-తథాచ ఉక్తరూపాణాంసర్వేషాంభిన్న మాతులాదీనాంమరణేసాపత్న్య దత్తకుండభాగినేయాదీనామేకరాత్రం - దత్తస్యజనకస్త్రీసంబంధిమాతులాదిమృతౌతుపక్షిణ్యాశౌచమస్తి తేషాంయోనిసంబంధిత్వాత్॥ శ్లో॥ దత్తస్వసరిస్వస్త్రీయేదత్తభార్యాస్వసుతాస్వపి। పితృష్వస్రోశ్చతత్పుత్రదుహిత్రోఃపక్షిణీమృతౌ। పితృవ్యైతదుహిరితత్పుత్రేషుచపక్షిణీఇతిస్మృత్యంతరవచనాచ్చ - యత్తు॥ శ్లో॥ దత్తస్యపుత్రజననేమరణేపూర్వగోత్రిణాం। స్నానమాత్రంసచేలంస్యాన్నాశౌచంవిద్యతేక్వచిదితిస్మృత్యంతరఏవోక్తం- తత్త్రిపూరుషబహిర్భూతవిషయం- తథాపరిణీతాయాస్సపత్నీసుతాయాఃసాపత్న్యమాతుశ్చపరస్పరమేకరాత్రం॥ శ్లో॥ యాసపత్నీసుతామాతృసపత్నీయాచతేమిథః। అహోరాత్రేణశుద్ధ్యేతామాహపారస్కరోమునిరితి- పారస్కరస్మరణాత్॥

అథసజ్యోతిరాశౌచం.

తత్రమనుః॥శ్లో॥ ప్రేతేరాజనిసజ్యోతిర్యస్యస్యాద్విషయేస్థితఇతిఇదంస్వల్పమండలాధిపతివిషయం। వృద్ధమనురపి॥ శ్లో॥ గ్రామేశ్వరేకులపతౌ శ్రోత్రియేచతపస్విని। శిష్యేపంచత్వమాపన్నేశుచిర్నక్షత్రదర్శనాదితి।కులపతిస్సమూహపతిః- అత్రశ్రోత్రియశిష్యగ్రహణమసన్నిధానేవికల్పాభిప్రాయంఅసన్నిహితోపదిష్టజప్యమంత్రశిష్యాభిప్రాయంవా-తథాచ తాదృశగురావపిసజ్యోతిః - యత్త్వంగిరోవచనం॥ శ్లో॥ గ్రామేశ్వరేకూటపతౌపితృమాత్రాత్మబంధుషు। మిత్రేజామాతరిప్రేతేస్యాలకేతత్సుతేతథా। పరేదేకాహమాశౌచంవిదేశేస్నానమాచరేదితి। అత్రగ్రామే

శ్వరకూటపతిమిత్రగ్రహణం- బహూపకారాభిప్రాయం - బంధుగ్రహ
ణమసన్నిధానవిషయం- జామాతృగ్రహణంతథైవ॥ శ్లో॥ జామాతాశ్వశు
రశ్శ్వశ్రూర్మ్రియతే స్వగృహేయది। ఆశౌచంత్రిదినంతత్ర పరవేశ్మని ప
క్షిణీతి - ధర్మప్రవృత్తౌవైషమ్యస్మరణాత్ - స్వగృహశబ్దస్సన్నిధానపరః-
పరవేశ్మశబ్దస్త్వసన్నిధానపరః। నచస్వగృహమరణఏవత్రిరాత్రంఉపసం
పన్నాశౌచమితివాచ్యం- తస్యశ్వశ్రూసమన్వయాభావాత్। నస్త్రీమృతా
విదంకించిదితి స్త్రీమృతావుపసంపన్నాశౌచస్య నిషేధాత్। నచధర్మప్రవృ
త్తివచనేషుబహుషు స్త్రీమృతావప్యుపసంపన్నాశౌచస్యవిధానాద్వికల్పః-
విహితప్రతిషిద్ధానాంవికల్పస్యన్యాయ్యత్వాదితివాచ్యం- తథాపిపరవేశ్మని
పక్షిణీత్యస్యశ్వశ్రూసమన్వయాభావాత్। సన్నిధానమాత్రేణశ్వశ్రూ
విషయేత్రిరాత్రస్యప్రాగుక్తత్వాత్। తథైవశిష్టాచారాచ్చయచ్చోక్తం
స్త్రీమృతావుపసంపన్నాశౌచస్యవికల్పఇతి- తదప్యసత్।అశ్రోత్రియేత్వహః
కృత్స్నమితిమనువచనేనపురుషస్యాప్యశ్రోత్రియస్య స్వగృహమరణేఏక
రాత్రస్యోపసంపన్నాశౌచస్యవిధానాత్। కైముతికన్యాయేనస్త్రీమృతౌ
తస్యలేశతోప్యసంభవాత్। పరంతు-పక్షిణ్యాశౌచవిషయాణాంపితృష్వ
స్రాదీనాంస్వగృహేమరణేవిశేషవిధానాదన్యదేవత్రిరాత్రమితియుక్తం
యథాపుత్ర్యాఃపితృగృహేమరణేపిత్రోస్త్రిరాత్రం। ఉపసంపన్నాశౌ
చంతుశరీరసంబంధరహితస్యపురుషస్యైవస్వగృహేమరణేవేదితవ్యం - త
చ్చశ్రోత్రియేత్రిరాత్రం - అశ్రోత్రియేత్వేకరాత్రం- యత్తు ॥ శ్లో॥ భగి
న్యాంసంస్థితాయాంతుభ్రాతర్యపిచసంస్థితే। మిత్రే జామాతరిప్రేతే దౌ
హిత్రే భగినీసుతే। స్యాలకేతత్సుతేచైవసద్యఃస్నానేనశుధ్యతీతివచనం- త
దతిక్రాంతవిషయం - స్యాలకేత్వసన్నిధానవిషయం- సన్నిహితస్యాలకే
త్వేకరాత్రం॥ శ్లో॥ శ్వశురస్యసుతేప్రేతే త్వహోరాత్రేణశుధ్యతీతివచన
ముదాహృత్యవిజ్ఞానేశ్వరేణాపితథాభిధానాత్। దౌహిత్రభాగినేయయో
స్సద్యశ్శౌచంచౌలాత్పూర్వకాలవిషయంతథాచంద్రికాయామభిధానాత్ -
పరిణీతానాంస్త్రీణాంపితృపక్షేమాతృపక్షేచమాతాపితృభ్రాతృవ్యతిరి
క్తానాంమరణేస్నానమాత్రం- తాసాంమరణేతేషాంచస్నానమాత్రం

తథాచధర్మప్రవృత్తౌ॥ శ్లో॥ భగిన్యశ్చాత్మనఃపిత్రోర్మాతామహాశ్చ తత్సుతాః। మ్రియంతేదత్తకన్యాయాఃస్నానంతేషాంతథోచ్యతఇతి। అస్యార్థః। ఆత్మభగిన్యః- మాతాపిత్రోర్భగిన్యః- మాతామహాః- చకారాన్మాతామహీ- తత్సుతాఃభగినీత్రయసుతాః- మాతామహసుతోమాతులశ్చఏతేమ్రియంతేచేత్ దత్తకన్యాయాఃస్నానమాత్రం-తథాదత్తకన్యామరణేతేషాం భగినీత్రయమాతామహాదీనాంస్నానమాత్రమితి- పునస్తత్రైవ॥ శ్లో॥ పితృష్వసామాతృష్వసాస్వసుర్భర్తామృతోయది। దశాహాభ్యంతరేస్నానాచ్ఛుద్ధిరూర్ధ్వంనకించనేతి- పితృగృహేపుత్రీమరణేతుజ్ఞాతీనామేకరాత్రమితివిశేషః ప్రాగుక్తః- వస్తుతస్తుభగినీత్రయాదివిషయేపక్షిణ్యాశౌచమస్తి- ధర్మప్రవృత్తివచనస్యమూలభూతస్మృతివచనాదర్శనాత్।ఇదంత్విత్థమవధేయం అనుపనీతానామసపిండానాం అనూఢానామసపిండస్త్రీణాఞ్చమరణేతత్పుత్రియోగినాంపురుషాణామపిస్నానమాత్రం॥ శ్లో॥ పక్షిణీయోనిసంబంధే నాతికాలేనసూతకే। నోపనీతేరథఃపుంసోనపాణిగ్రహణాత్స్త్రియాఇతి స్మృత్యంతరవచనాత్। అతికాలేఅతిక్రాంతస్యాశౌచకాలేసూతకేసూత్యాశౌచవిషయేచ- తేషామాశౌచంనాస్తీత్యర్థః- మృతకేతుస్నానమాత్రమస్తి- తథాచఉపనీతవిషయేఊఢావిషయేచఅతిక్రాంతాశౌచంనాస్తిఅనుపనీతవిషయే అనూఢావిషయేచతుఆశౌచకాలేప్యాశౌచంనాస్తీతిసిద్ధం. స్మృతిసారసర్వస్వాదావప్యేవమేవోక్తంఉపనీతానాంయత్రయత్రత్రిరాత్రాదికముక్తంతత్రసర్వత్రప్రాగుపనయనాన్మరణేస్నానమాత్రమితి. అతఏవసమానోదకానామనుపనీతానాంమరణేస్నానమాత్రమిత్యధస్తాదేవోదితం- యత్తు- మాతుశ్చయోనిసంబండేభ్యఃపితుశ్చాసప్తమాత్పురుషాద్యావతావాసంబంధోజ్ఞాయతేతేషాంప్రేతేషూదకోపస్పర్శనంగర్భాన్పరిహాప్యపరిసంవత్సరానిత్యాపస్తంబవచనంతత్సపిండసమానోదకాదిషు మృతేషుస్నానవిధానమాత్రపరం- నతుస్నానమాత్రవిధానపరం- తథా చతస్యవచనస్యతత్తదాశౌచవ్యావృత్త్యానతాత్పర్యంయత్తుతస్మిన్నేవవచనే అసంపూర్ణప్రథమవర్షేషుబాలేషుమృతేషుస్నానవర్జనముక్తం- తద్వికల్పాభిప్రాయంఆపస్తంబమతంవాభవితుమర్హతి- యుగాంతరీయవృత్తస్యా

ధ్యాయసాపేక్షౌఘసంకోచపరంవేతినకశ్చిద్విరోధః - అత్రోదాహృతేషు యత్ర యత్ర విరోధోదృశ్యతే తత్ర సర్వత్ర సన్నిధానాసన్నిధానాభ్యాంబహూపకారతదభావాభ్యాం అతిక్రాంతకాలానతిక్రాంతకాలాభ్యాంవిషయభేదంకల్పయిత్వా తుల్యవికల్పే నచవ్యవస్థాయథాసంభవం యోజనీయా - చంద్రికాదినిబంధేషు తథాదర్శనాత్ -యత్తుగుణావగుణాభ్యాంవ్యవస్థాపనంవచనేషుదృశ్యతే- తద్దేశభేదేనవా కాలభేదేనవాయోజ్యం - కలియుగేపాపబాహుళ్యేనగుణావగుణయోర్వివేచయితుమశక్యత్వాత్। పరాశరేణభస్మాంతసూతకవిషయేపి దశాహాశౌచ విధానాచ్చ - అతోగుణావగుణభేదేనవ్యవస్థాపకానివచనానికాలభేదేనయోజనీయానియాని - తత్ర మత్స్యపురాణేకానిచిత్తాదృశానివచనానిదృశ్యంతే॥ శ్లో॥ మాతామహేతథాచార్యేబహుయజ్ఞకృదృత్విజి। స్వస్త్రీయేచైవదౌహిత్రేగురౌయాజ్యేచసన్నిధౌ। మృతేత్రిరాత్రమాశౌచంవిదేశేపక్షిణీభవేత్। గుణహీనేషుచేతేషు ఏకగ్రామేతుపక్షిణీ। ఏకాహమన్యదేశేతుస్నానంకాలాత్యయేతథేతి। విదేశశబ్దాన్యదేశశబ్దౌగ్రామాంతరపరౌ - గురౌయాజ్యేచసన్నిధౌ - ఏకగ్రామేతుపక్షిణీత్యుక్త్వా- తత్ప్రతిద్వంద్విత్వేనతయోరుపాదానాత్। బృహస్పతిరపి॥ శ్లో॥ ఋత్విగ్యాజ్యసహాధ్యాయిమాతులశ్వశురేషుచ। తథోపనీతదౌహిత్రే శిష్యేచాచార్యపుత్రకే। భాగినేయేభగిన్యాంచశ్వశ్రూమాతామహీషుచ। మాతృష్వసృపితృష్వసృ మాతులానీషుచైవహి। గుర్వాచార్యాదిపత్నీషుపితృమాతృబంధుషు।ఏకగ్రామేతుమరణేపక్షిణ్యాశౌచమిష్యతే। గుణహీనేషుచైతేషుసన్నిధావేకరాత్రకం। గ్రామాంతరేచగుణిషుగుణహీనేషుచాప్లవఇతి -గ్రామాంతరేచగుణిష్వితిపూర్వేణసంబధ్యతే- ఇదంయుగాంతరవిషయమితిస్పష్టమేవ-ఉపనీతదౌహిత్రభాగినేయాదీనామపిపక్షిణ్యాశౌచవిధానాత్- తస్మాద్యథానిబంధేషువ్యవస్థాదర్శితా యథాచశిష్టానామాచారస్తథైవకంచిత్ప్రకారమాశ్రిత్యవ్యవస్థాయోజనీయా -ద్రావిడానాంతుసర్వసాధారణ్యేనమాతులాదీనామసపిండానాంమరణేపరిణీతస్త్రీణామప్యాశౌచమస్తీతివిశేషః - ఆంధ్రాదీనాంతుధర్మప్రవృత్త్యనుసారిణాంఅస్మిన్విషయేస్నానమాత్రంతదనుసారేణద్రావిడవ

దేవపక్షిణ్యాశౌచమితి ప్రాగుక్తం- తథాచతదీయేశతకే॥ శ్లో॥ మాతృష్వస్రుసుతౌపుత్రౌపితృష్వస్రుసుతస్త్రియా- స్వసాపితృవ్యపుత్రీచస్వస్రుపుత్రీపితృష్వసా- భ్రాతృపుత్రీచదౌహిత్రీపౌత్రీతత్ప్రతియోగినా- స్త్రీపుంసౌచక్వచిత్ప్రతేపక్షిణ్యాశౌచినామిథఇతి- జ్యేష్ఠమాతృష్వస్రుపుత్రీపుత్రయోః ప్రతియోగినాస్త్రీపుంసౌకనిష్ఠమాతృష్వస్రుపుత్రీపుత్రౌ- కనిష్ఠమాతృష్వస్రుపుత్రీపుత్రయోఃప్రతియోగినాస్త్రీపుంసౌజ్యేష్ఠమాతృష్వస్రుపుత్రీపుత్రౌ- పితృష్వస్రుపుత్రీపుత్రయోఃప్రతియోగినాస్త్రీపుంసౌమాతులపుత్రీపుత్రౌ - స్వసుఃప్రతియోగినాస్త్రీపుంసౌభగినీభ్రాతరౌ - తత్రజ్యేష్ఠభగిన్యాఃప్రతియోగినాస్త్రీపుంసౌకనిష్ఠభగినీభ్రాతరౌ - కనిష్ఠభగిన్యాఃప్రతియోగినాస్త్రీపుంసౌజ్యేష్ఠభగినీభ్రాతరౌ- పితృవ్యపుత్ర్యాః ప్రతియోగినాస్త్రీపుంసౌపితృవ్యపుత్రీపుత్రౌ- స్వస్రుపుత్ర్యాః ప్రతియోగినాస్త్రీపుంసౌమాతృష్వస్రుమాతులౌ - పితృష్వసు- ప్రతియోగినాస్త్రీపుంసౌభ్రాతృపుత్రీపుత్రౌ - భ్రాతృపుత్ర్యాః ప్రతియోగినాస్త్రీపుంసౌపితృష్వస్రుపితృవ్యౌ - దౌహిత్ర్యాఃప్రతియోగినాస్త్రీపుంసౌమాతామహీమాతామహౌ - పౌత్ర్యాఃప్రతియోగినాస్త్రీపుంసౌపితామహీపితామహౌ-ఏతేషాంపరస్పరంపక్షిణ్యాశౌచమిత్యర్థః- స్మృతిముక్తాఫలేపి॥ శ్లో॥ మహామహ్యాపితామాతాపితృవ్యో మాతులస్తథా। మాతృష్వసామాతులానీపితృవ్యస్త్రీపితృష్వసా। మాతృష్వసుర్మాతులస్యపితృవ్యస్యపితృష్వసుః- పుత్రీపుత్రకస్నుషాస్వస్యస్వసాభ్రాతాతదంగనా।స్వసుర్భ్రాతుఃస్నుషాపుత్రీపుత్రౌస్వదుహితాపిచ - స్వపౌత్రీచస్వదౌహిత్రీస్వదౌహిత్రస్తదంగనా। అష్టత్రింశజ్జనాహ్యేతేస్త్రీవ్యతౌపక్షిణీజుషః। సపిండాద్ద్వాదశైతేషు ముక్త్వాన్యేపుంవ్యతౌతథేతి- మహాపితామహమాతామహా - తథామహ్యావపి- దుహిత్రాదీనాంపక్షిణీవిధానంపరోక్షవిషయం- పునస్తత్రైవ॥ శ్లో॥ మాతృష్వసామాతులశ్చస్వసాభ్రాతాపితృష్వసా - పంచవైతత్సుతాపుత్రాదశపౌత్రీపితామహః।మాతామహశ్చదౌహిత్రీపితృవ్యస్తత్సుతాత్మజౌ - ద్వావింశతిజనాశ్చైతేపరోక్షేదుహితాపితా- దౌహిత్రశ్చత్రయశ్చైతేతత్పత్న్యస్త్రయోదశ - స్త్రీమృతౌపక్షిణీభాజఃఅష్టత్రింశదితిస్థి

తిః - మాతృష్వసృపితృష్వస్రోః పుత్ర్యౌ పుత్రౌ చ తత్స్త్రియా - పితృష్వ
సా స్వసా పుత్రీ భ్రాతృపుత్రీ స్వసుస్సుతా పితృవ్యపుత్రీ దౌహిత్రీ మాతులస్య
సుతా సుతా । తత్స్త్రీ చాసన్నిధౌ పుత్రీ స్వస్రోః పుత్రౌ చ తత్స్త్రియా.
క్వచిచ్చ మాతుః పితరౌ స్వసా చ భ్రాతృతత్స్త్రియా - పక్షిణ్యాశౌచినస్త్వే
తే పుంమృతౌ పంచవింశతిరితి - తత్ర తత్పత్న్యః మాతృష్వసృపుత్ర మాతులతత్పు
త్ర స్వస్త్రియ భ్రాతృతత్పుత్ర పైతృష్వస్రేయ పితామహ మాతామహ పి
తృవ్య తత్పుత్ర పితృదౌహిత్ర పత్న్య ఇత్యర్థః - అత్ర క్వచిదిత్యనేనపరోక్ష
ముచ్యతే - మాతురిత్యస్య స్రాదిష్వపి సంబంధః - అత్ర యేషు యాసు వా
పక్షిణ్యాశౌచం విహితం తేషామేవ తాసామేవ చ మృతౌ తద్భవతి - న తు తత్ప
త్నీనాం తద్భ్రాతౄణాం చ మృతౌ - తథోక్తం శతకే ॥ శ్లో ॥ మాతృతః పితృ
తో యేషు విహితా పుంసు పక్షిణీ । న తత్పత్నీమృతౌ సా స్యాత్స్నానమాత్రం
విధీయత ఇతి - తథా చ ॥ శ్లో ॥ మాతామహీ మాతులానీ మాతులానాం మృతౌ
స్త్రియాః పక్షిణీ పురుషాణాం తు త్రిరాత్రమఘమిష్యత ఇత్యాదివచనైర్య
త్ర యోనిసంబంధపత్నీ విషయే విశిష్యాశౌచం విహితం - తద్వ్యతిరిక్తానాం
తత్పత్నీనాం మృతావాశౌచం నాస్తీతి సిద్ధం - భిన్నమాతామహాదీనాం మర
పరిణీతానామేకత్రం తథా చ శతకే ॥ శ్లో ॥ భిన్నపిత్రోః పితృభ్రాతృస్వస్ర
త్యాని తత్ప్రజాః - శుధ్యంత్యహ్నా మిథశ్చాపేజనాస్తత్ప్రతియోగిన ఇతి - భిన్న
పితృశబ్దేన సాపత్న్యమాతృభిన్నోదరపితృవ్యావభిధీయేతే - పితృవ్యేపి పితృ
త్వప్రసిద్ధేః - తత్పితృభ్రాతృస్వసృపుత్రీపుత్రాః తత్ప్రజాశ్చ దినేన శుధ్యం
తి - పారస్కరోపి ॥ శ్లో ॥ యా సపత్నీసుతా మాతృసపత్నీ యా చ తే మిథః - అ
హోరాత్రేణ శుధ్యేతామాహ పారస్కరో మునిరితి - సంగ్రహస్తు ఉపనీ
తానాం మరణే సపిండానాం పూర్ణమాశౌచం - సమానోదకానాం త్రిరాత్రం
సగోత్రాణాం స్నానమాత్రం - జన్మనామస్మృతిమతాం సగోత్రాణామే
కరాత్రం - అనుపనీతసమానోదకమరణే స్నానమాత్రం - అవివాహితక
న్యామరణే స్నానమాత్రం - అవివాహితసమానోదకానాం మరణే పిత్రైవ-
వివాహితస్త్రీమరణే భర్తృసపిండసమానోదకసగోత్రాణామిదమాశౌ
చం న తు పితృసపిండాదీనాం - మాతామహీ మాతామహ మాతృష్వసృ మాతుల

మాతులానీదౌహిత్రభాగినేయానాంసన్నిధానమరణేత్రిరాత్రం- అసన్ని
ధానేపక్షిణీ- శ్వశ్రూశ్వశురయోస్సన్నిధానేజీవద్భార్యస్యజామాతుస్త్రి
రాత్రం - అసన్నిధానేపక్షిణీ - మృతభార్యస్యజామాతుస్సన్నిధావప్యేక
రాత్రం- భార్యాసంతతౌస్థితాయాంతుత్రిరాత్రం - ఆచార్యతత్పుత్రత
త్పత్నీనాంమరణేసన్నిధానేత్రిరాత్రం-అసన్నిధానేపక్షిణీ- శిష్యస్యసన్ని
ధానమరణేఆచార్యాదీనామప్యేవమేవ - ఉపసంపన్నశ్రోత్రియమరణేస
న్నిధానేత్రిరాత్రం - అసన్నిధానేపక్షిణీ- అశ్రోత్రియోపసంపన్నమరణే
సన్నిధావప్యేకరాత్రం- అసన్నిధానేస్నానమాత్రం-అనుపసంపన్నశ్రో
త్రియే గ్రామేమృతేతద్గ్రామవాసినామేకరాత్రం- అసన్నిధానేసజ్యోతిః-
ఆగంతుకశ్రోత్రియస్యస్వగృహేమరణేత్రిరాత్రం - అశ్రోత్రియేత్వేకరా
త్రం - మరణకాలేస్థలదానేనతస్యాప్యుపసంపన్నత్వాత్ - ఋత్విగ్యాజ్య
యోఃకులక్రమాగతయోఃపరస్పరంసన్నిధానేత్రిరాత్రం - అసన్నిధానే
పక్షిణీ- రాజపురోహితయోఃపరస్పరంసన్నిధానేత్రిరాత్రం- అసన్నిధా
నేపక్షిణీ - వైశ్యపురోహితయోరప్యేవమేవ- వివాహాదూర్ధ్వంపితృగృహే
పుత్రీమరణేమాతాపితృభ్రాతౄణాంఅనూఢభగినీనాంచ త్రిరాత్రం - జ్ఞా
తీనామేకరాత్రం - భ్రాతృపత్నీనాంస్నానమాత్రం- ద్రావిడానాంతుమా
తాపిత్రోస్త్రిరాత్రం - భ్రాతృభగినీనామేకరాత్రం - జ్ఞాతీనాంకిమపినా
స్తి- యదిమాతాపితృభ్రాతరోఽభక్తాభిన్నగృహవాసినశ్చేత్పితృగృహే
మరణేపిత్రోరేవత్రిరాత్రం- భ్రాతృగృహేచెద్భ్రాతురేవత్రిరాత్రం-జ్ఞా
తిగృహేచేత్తేషామేకరాత్రం - అన్యత్రమరణేమాతాపితృభ్రాతౄణాంప
క్షిణీ- జ్ఞాతీనాంకిమపినాస్తి - ఏకగ్రామేపుత్రీమరణేస్వగృహఏవదేవాశౌ
చం- గ్రామాంతరేపక్షిణీతిస్మృత్యర్థసారేభిహితం- యథాచారస్తథా
చరణీయం- స్వగృహేపరగృహేవామాతాపిత్రోస్మరణేపుత్ర్యాస్త్రి
రాత్రం - భగినీగృహేభ్రాతృమరణేభగిన్యాస్త్రిరాత్రం- పరగృహేపక్షి
ణీ - గ్రామాంతరఏకరాత్రం- భగినీపతేస్తుస్వగృహేపరగృహేవాస్యాల
మరణేఏకరాత్రం- స్యాలపుత్రమరణేప్యేకరాత్రం - స్యాలకశ్రోత్రియ
శ్చేత్తస్యస్వగృహేమరణేత్రిరాత్రముపసంపన్నాశౌచం- గ్రామాంతరే

తుస్నానమాత్రం-అనుపనీతభ్రాతృమరణేసన్నిధానేపిభగిన్యాఃస్నానమాత్రం- భ్రాతృపుత్రమరణేప్యేవమేవ- భ్రాతృగృహేభగినీమరణేభ్రాతుస్త్రిరాత్రం- పరగృహేపక్షిణీగ్రామాంతరఏకరాత్రం - దత్తపుత్రమరణేపూర్వాపరపిత్రోస్తత్పుత్రాణాంచత్రిరాత్రం- అసన్నిధానేత్వేకరాత్రం- పితృద్వయజ్ఞాతీనాంసన్నిధావేకరాత్రం- అసన్నిధానేస్నానమాత్రం- అనుపనీతదత్తపుత్రమరణేతుసన్నిధానేపిస్నానమాత్రం- పితృద్వయతత్పుత్రాణాంత్రిరాత్రమేవ- దత్తస్యపుత్రజననేమరణేవా ఉపనయనాత్పూర్వమపిజనకవర్గస్యస్నానమాత్రం- దత్తస్యజనకపితృమరణేత్రిరాత్రం-ప్రతిగృహీతృపితృమరణేదశరాత్రం- తన్మరణేప్రతిగృహీతురపిదశరాత్రం- యదిదత్తస్వీకారానంతరంజాతఔరసపుత్రస్సంస్కర్తాతదాదత్తస్య త్రిరాత్రమేవ - అనులోమవ్యభిచారిణ్యాసన్నిధానేమరణేపూర్వాపరభర్త్రోస్త్రిరాత్రం- తత్సపిండానామేకరాత్రం- వ్యభిచారిణ్యాఃప్రసవేపితథైవ - ప్రతిలోమవ్యభిచారిణ్యాఃప్రసవేమరణేచాశౌచంనాస్తి- పితృద్వయోత్పాదితయోర్వ్యభిచారిణీపుత్రయోఃపరస్పరంత్రిరాత్రంమృతకాశౌచం- జాతాశౌచంత్వేకరాత్రం- ఆత్మబంధూనాంమాతృబంధూనాంపితృబన్ధూనాంచమరణేసన్నిధానేపక్షిణీ - అసన్నిధానేత్వేకరాత్రంసాపత్న్యమాతృవర్గమాతులాదేర్మరణేసన్నిధానేఏకరాత్రం - అసన్నిధానేస్నానమాత్రందత్తస్యప్రతిగృహీతృవర్గ్యమాతులాదేర్మరణేదత్తస్యసన్నిధానేఏకరాత్రం- అసన్నిధానేస్నానమాత్రం- జారపితృవర్గ్యస్యజారపితృపత్నీభ్రాత్రాదేర్మరణేసన్నిధావేకరాత్రం-అసన్నిధానేస్నానమాత్రం।దత్తస్యజనకవర్గ్యమాతులాదేర్మరణేసన్నిధానేపక్షిణీ- అసన్నిధానేఏకరాత్రం-సపత్నీపుత్రీమరణేసాపత్న్యమాతురేకరాత్రంమాతృసపత్నీమరణేసపత్నీపుత్ర్యాఅప్యేకరాత్రం- అసన్నిధానేస్నానమాత్రం- సపత్నీమాతాపితృభ్రాత్రాదిబంధుమరణేసపత్న్యాసన్నిధానేపిస్నానమాత్రం-దౌహిత్రభాగినేయవ్యతిరిక్తానామసపిండానాముపనయనాత్పూర్వంమరణేసన్నిధానేపిస్నానమాత్రం-దౌహిత్రభాగినేయయోస్తుప్రాగుపనయనాన్మరణేపక్షిణీ- తదూర్ధ్వంత్రిరాత్రం- చౌలాత్పూర్వంతుస్నానమాత్రం-మాతృ

ష్వ స్రాదీనామసపిండస్త్రీణాంవివాహాత్పూర్వం మరణేసన్నిధానే
పి స్నానమాత్రం - జామాతృ మరణేసన్నిధానే పక్షిణీ - అసన్ని
ధానేత్వే కరాత్రం - తస్యైవ స్వగృహేమరణేత్రిరాత్రం-యోనిసం
బంధేషుయేయేపురుషాఃతత్పత్నీనాంమరణేసన్నిధానేపిస్నానమాత్రం -
మాతులాన్యాస్తువిశేషవిధానాత్త్రిరాత్రం- యోనిసంబంధేషుయాఃస్త్రి
యఃతద్భర్తృమరణేపిస్నానమాత్రం-గురుతత్పత్నీతత్పుత్రమరణేసన్నిధా
నేపక్షిణీ- అసన్నిధానేత్వేకరాత్రం- శిష్యమరణేతేషామపితథైవ- ద్వాద
శాబ్దపర్యంతంసహాధ్యయనంకృతవతస్సహాధీతకృత్స్నవేదస్యవాసహాధ్యా
యినోమరణేసన్నిధానేపక్షిణీ - అసన్నిధానేత్వేకరాత్రం - అల్ప కాలంస
హాధ్యయనంకృతవతస్సహాధీతవేదైకదేశస్యవామరణేసన్నిధానేఏకరా
త్రం - అసన్నిధానేస్నానమాత్రం- మిత్రేమృతేసన్నిధానేఏకరాత్రం- అ
సన్నిధానేస్నానమాత్రం- తస్యైవబహూపకారిత్వేసన్నిధానేపక్షిణీ-
అసన్నిధానేత్వేకరాత్రం- మండలాధిపతౌరాజనిమృతేసన్నిధానేఏకరా
త్రం - అసన్నిధానేసజ్యోతిః- స్వల్పమండలాధిపతౌసన్నిధానేసజ్యోతిః- అ
సన్నిధానేస్నానమాత్రం- గ్రామేశ్వరేమృతేసన్నిధానేఏకరాత్రం - అ
సన్నిధానేసజ్యోతిః-తపస్వినిమృతేసన్నిధానేసజ్యోతిః- అసన్నిధానేస్నా
నమాత్రం-సమూహపతౌమృతేసన్నిధానేఏకరాత్రం-అసన్నిధానేసజ్యో
తిః- జప్యమంత్రోపదేష్టరిమృతేసన్నిధానేఏకరాత్రం- అసన్నిధానేసజ్యో
తిః- తచ్ఛిష్యమృతౌతస్యాపితథైవ- ఉపసంపన్నాశౌచంతుత్రిరాత్రమేకరా
త్రంవాదంపత్యోరుభయోరపిభవతిపత్న్యాఅపిగృహపతిత్వాదితిప్రాగు
క్తం - అత్రసపిండసమానోదకానామాచార్యమాతామహయోశ్చతత్ప్రతి
యోగిభిస్తిలోదకందేయం - అన్యథాతేషామాశౌచనివృత్తిర్నాస్తి-పునరప్యే
కస్మిన్దిన ఆశౌచంకృత్వా తిలోదకందేయం - పరిణీతానాంస్త్రీణాంమా
తాపితృభ్రాతృతత్పుత్రాన్వినాపితృవర్గ్యబంధుమరణేస్నానమాత్రమితి
ధర్మప్రవృత్త్యనుసారిణఆంధ్రాదయః - ఇతరేతుపక్షిణ్యాదికమాచరంతి
ద్రావిడాస్తుసర్వసాధారణ్యేనపరిణీతాఃస్త్రియస్తత్ప్రతియోగినశ్చపక్షి
ణ్యాదికమాచరంతి - తత్రసంగ్రహశ్లోకాః ప్రాగుదాహృతాద్రష్టవ్యాః-

విస్తరభయాదుపరమ్యతే- ఆశౌచాంతే సంగవే స్నాత్వా బ్రాహ్మణోహ
స్తాభ్యాముదకం స్పృష్ట్వా శుధ్యతి- క్షత్రియో వాహనమాయుధం వా స్పృ
ష్ట్వా శుధ్యతి- వైశ్యః ప్రతోదం రశ్మీం వా- శూద్రో యష్టిమితి॥ ఇతి శ్రీ వేంక
టాంబాగర్భ సంభూత శ్రీ బ్రహ్మణ్య సుధీవర విరచితాయా - మభినవషడశీతి
వ్యాఖ్యాయాం-ధర్మప్రదీపికాఖ్యాయాముపనీతాశౌచనిర్ణయః.

అతిక్రాంతాశౌచనిర్ణయః.

మూ॥ తత్తదాశౌచమాఖ్యాతమతిక్రాంతమనేకధా।

వ్యా॥ సపిండాదీనాం మరణే తన్నిమిత్తమాశౌచమతిక్రాంతమనేకధా భవతీత్యర్థః - అత్ర దేవలః॥ శ్లో॥ ఆత్రిమాసాత్త్రిరాత్రం స్యాత్షణ్మాసాత్పక్షిణీ తథా। పరమేకాహమావర్షాదూర్ధ్వం స్నానేన శుధ్యతీతి - వృద్ధమనురపి॥ శ్లో॥ సంవత్సరే వ్యతీతే తు స్పృష్ట్వైవాపో విశుధ్యతీతి - ఇదం పూర్ణాశౌచవిషయం - కృతక్రియవిషయంచ - అకృతక్రియవిషయే పునర్దహనాశౌచం వక్ష్యతే యత్తు॥ శ్లో॥ మాసత్రయే త్రిరాత్రం స్యాత్షణ్మాసాత్పక్షిణీ భవేత్- అహస్తు నవమాదర్వాగూర్ధ్వం స్నానేన శుధ్యతీతి- వృద్ధవసిష్ఠవచనం తద్వికల్పాభిప్రాయం- యథాచారస్తథాచరణీయం - పుత్రవిషయే తు బహుసంవత్సరాత్యయేపి దశాహమేవ- కృతక్రియవిషయే తు వింశతివర్షపర్యంతం దశాహం - తదూర్ధ్వం త్రిరాత్రం- అత్ర వృద్ధమనుః॥ శ్లో॥ షష్టివర్షాధికాన్న్యూనాచ్ఛ్రుత్వా పితృవిపర్యయం- సంస్కారస్తు కథం తత్ర దశాహాదూర్ధ్వదైహికం - మాతాపిత్రోర్దశాహం తు యథావిధి సమాపయేత్- మధ్యే పిండసమాప్తిశ్చేత్తత్కాలక్షయకరం భవేదితి- షష్టివర్షాధికకాలే న్యూనకాలే చ సర్వదా దశాహమిత్యర్థః - షష్టిసంఖ్యాగ్రహణం లోకోక్త్యనుకరణం- పైఠీనసిరపి॥ శ్లో॥ పితరౌ చేన్మృతౌ స్యాతాం దూరస్థోపి హి పుత్రకః - శ్రుత్వా తద్దినమారభ్య దశాహం సూతకీ భవేదితి- స్మృత్యంతరేపి॥ శ్లో॥ యత్ర కుత్ర స్థితః పుత్రః శ్రుత్వా పితృవిపర్యయం - జ్ఞాత్వా తద్దినమారభ్య దశాహం సూతకీ భవేదితి - మాతాపిత్రోః కృతక్రియత్వే తు విశేషః॥ శ్లో ॥ అర్వాగ్వింశతివర్షాత్తు మాతాపిత్రోర్మృతిశ్రుతౌ- కృతక్రియేపి పుత్రాణాం దశాహం సూతకం భవేత్ - ఊర్ధ్వం వింశతివర్షాత్తు మాతాపిత్రోర్మృతిశ్రుతౌ-కృ

తక్రియే త్రిరాత్రంస్యాద్దశాహమకృతక్రియ ఇతిస్మరణాత్- కేచిత్తు-ప్రథమ
సంవత్సరానంతరమేవ- కృతక్రియేపితరిపుత్రాణాం త్రిరాత్రమిత్యా
హుః - అన్యేతుకనిష్ఠానాం త్రిరాత్రం జ్యేష్ఠానాందశరాత్రమిత్యాహుః-త
ద్బహుస్మృతివిరోధాదనాదరణీయం ఇదంసర్వం దశాహోర్ధ్వంమరణశ్ర
వణవిషయం- దశాహాభ్యంతర ప్రమరణశ్రవణేపుత్రాణాం జ్ఞాతీనాంచ
సర్వేషాందశాహశేషేణశుద్ధిః- తథాచమనుః॥ శ్లో॥ విగతంతువిదేశస్థంశృ
ణుయాద్యోహ్యనిర్దశం- యచ్ఛేషందశరాత్రస్యతావదేవాశుచిర్భవేదితి- ఇ
దం త్రిరాత్రాదేరప్యుపలక్షణం- తథాచ త్రిరాత్రాద్యాశౌచః మిత్రస్య
బంధుమరణస్యత్రిరాత్రాదిమధ్యేశ్రవణేతచ్ఛేషేణశుద్ధిః- శంఖోపి॥ శ్లో॥
దేశాంతరగతంశ్రుత్వా కల్యాణంమరణంతథా- యచ్ఛేషందశరాత్రస్య
తావదేవాశుచిర్భవేదితి- యాజ్ఞవల్క్యోపి- ప్రోషితేకాలశేషస్స్యాదితి
కేచిత్తుదశాహాభ్యంతరేపిచతుర్థదివసాదర్వాక్పితృమరణశ్రవణేదశాహశే
షేణశుద్ధిః - తదూర్ధ్వంతుశ్రవణప్రభృతిదశరాత్రమిత్యాహుః - తత్సం
వాదాయ॥ శ్లో॥ పిత్రోర్మృతౌచేద్దూరస్థశ్శ్రుత్వాపితృవిపర్యయం- పుత్ర
శ్శుద్ధ్యేద్దశాహేనసంచయాత్ప్రాక్తుశేషత ఇతివచనంచోదాహరంతి - త
ద్ద్రావిడదేశవిషయం- త్రిరాత్రాదివిషయేతుఅతిక్రాంతాశౌచంనాస్తి-
కింతుస్నానమాత్రం- యత్తు॥ శ్లో॥ అత్యాశౌచందినంసద్యస్త్ర్యహైకాహ
రశౌచినోః- పక్షిణ్యాఘిస్వఘాంతశ్రుత్వైకకాలోస్యదాప్లవ ఇతి-ద్రావి
డీయ్యాశతకవచనంతద్ద్రావిడైనైవస్మృతిముక్తాఫలకారేణదూషితం।తస్మా
త్త్రిరాత్రాదిష్వతిక్రాంతేషుదశాహమధ్యేపిస్నానమాత్రమేవ-యత్తు
శ్రుత్వాచోర్ధ్వందశమ్యాఏకరాత్రమితిశంఖవచనంశతకకారేణోదాహృ
తం- తదతిక్రాంతపూర్ణాశౌచవిషయం - షణ్మాసోత్తరకాలవిషయంచేతి
చంద్రికాదిషుబహుషునిబంధేషువ్యాఖ్యాతం- యచ్చ॥శ్లో॥ అతీతేపక్షిణీకా
లేదశాహాభ్యంతరేశ్రుతే - దివావాయదివారాత్రావేకకాలేనశుధ్యతీతి
స్మృత్యంతరవచనంతేనోదాహృతం- తదపినిబంధకారైరనుదాహరణాత్
స్మృతిష్వదర్శనాచ్చచింతనీయమితిస్మృతిముక్తాఫలేప్రతిపాదితం- ఆచార
స్తుద్రావిడానామితరేషాంచకేషాంచిచ్ఛతకవచనానుసారేణైవయదత్ర

యుక్తం తద్గ్రాహ్యం- వస్తుతస్తు- త్రిరాత్రపక్షిణీకాలే చాతిక్రాంతే దశాహమధ్యేపి స్నానమాత్రం- తథా మితాక్షరాదిష్వభిధానాత్॥ శ్లో॥ పక్షిణీ యోనిసంబంధే నాతికాలే న సూతక ఇతి- మార్కండేయవచనేన పక్షిణీవిషయే తిక్రాంతాశౌచనిషేధాచ్చ- పితృభ్రాత్రాదివిషయే పుత్రీభగిన్యాదీనాం దశాహాదూర్ధ్వమప్యతిక్రాంతాశౌచం ధర్మప్రవృత్తౌ విహితం॥ శ్లో॥ పిత్రోర్దశదినాదూర్ధ్వం మరణం దత్తకన్యకా। శృణోతి యది చేత్తస్యాః పక్షిణ్యాశౌచమిష్యతే। పుత్రీగేహే థవాస్యత్ర పితరౌ ప్రమృతౌ యది। దశాహ్యాభ్యంతరే పుత్ర్యాస్త్రిరాత్రం శావసూతకం। మరణం శ్రూయతే భ్రాతుర్దశాహాత్పరతో యది। దినమేకం స్వసుః ప్రోక్తం స్నానం స్యాద్భగినీపతేః। దశాహాత్పరతో భ్రాత్రా మరణం శ్రూయతే స్వసుః। తస్యైకదినమాశౌచం తత్పత్న్యాః స్నానముచ్యతే। దశాహాత్పరతః కన్యామరణం శ్రూయతే యది। ఆశౌచం తద్దినం పిత్రోర్జ్ఞాస్యేషామితి నిశ్చయ ఇతి। పుత్రీభగిన్యాదివ్యతిరిక్తవిషయే తు దశాహాత్పరత స్నానమేవేతి తత్రైవోక్తం॥ శ్లో॥ మరణం త్వసపిండానాం దశాహాచ్చేద్బహిః శ్రుతం। తత్ర స్నానేన శుద్ధిస్స్యాదితి ధర్మవిదో విదురితి- ఏతేషాం వచనానాం అన్యనిబంధేష్వనుదాహరణాత్। ఋషికర్తృకత్వస్మరణాభావాచ్చ- ప్రామాణ్యం సందిగ్ధమేవ- ఆచారస్తు శిష్టానామాంధ్రాణాం కేషాంచిదేతద్వచనానుసారేణైవ దృశ్యతే- మరణం త్వసపిండానామితి వచనం తు స్మృతినిబంధసంవాదాత్ప్రమాణం- పోతుభట్టీయాదౌ తు పక్షిణీవిషయే విశేష ఉక్తః- తత్ర హీదం వచనముదాహృతం॥ శ్లో॥ దేశకాలవ్యవాయేపి పక్షిణీం నేవ హీయతే। సంపూర్ణైర్నవతుకర్తవ్యా గతైర్వర్షశతైరపీతి- తథా చ త్రిరాత్రపక్షిణీవిషయే యావజ్జీవం పక్షిణ్యాశౌచమేవ- న త్వతిక్రాంతే సంకోచః- తథా చ పక్షిణీవిషయే ద్వౌ పక్షౌ- పక్షిణీకాలేతిక్రాంతే స్నానమేవ యావజ్జీవం పక్షిణీత్యపరః పక్షః- శతకానుసారిణాం తు పక్షిణీకాలేతిక్రాంతే దశాహాభ్యంతర ఏక కాలః- తదూర్ధ్వం తు స్నానమాత్రమిత్యేక ఏవ పక్షః। యథా దేశకులధర్మస్తథాచరణీయం- పుత్ర్యాదివిషయే విశేషో ధర్మప్రవృత్తౌ దర్శితః॥ శ్లో॥ పుత్రస్యోపనయాదూర్ధ్వం మరణం శ్రూయతే యది। దశాహాత్పరతో యావదబ్దం స్యాత్త్రిదినం తదా। అబ్దా

దూర్ధ్వంతుస్నానమాత్రంతదతిరిక్తాశౌచేమానాభావాత్ అకృతక్రియేతు అబ్దాదూర్ధ్వమపి త్రిరాత్రం॥ శ్లో॥ సాపత్న్యమాతృమరణందశాహాశ్చేద్యహిఃశ్రితం - ప్రథమేబ్దేతుకర్తవ్యం త్రిదినంచాథపక్షిణీ। పితృపత్న్యామతీతాయామపుత్రాయాంతునైయది। సంవత్సరేవ్యతీతేపి త్రిరాత్రమశుచిర్భవేదితి। ఇదం త్రిరాత్రమసపత్న్యసాపత్న్యమాతృవిషయం-స్వస్యైవసంస్కర్తృత్వాత్। అత్రసంవత్సరాదర్వాగ్దశరాత్రం-తతఃపరంత్రిరాత్రం- తథాచవరదరాజీయే। శ్లో॥ ప్రాగబ్దాజ్జననీసమందిశతుతత్ప్రేతోదకాదిక్రియాంతస్మాత్తూపరిగౌణమాతృమరణం శ్రుత్వాసదాఘంత్ర్యహమితి- అత్రప్రేతోదకాదిక్రియాసమభివ్యాహారాదకృతక్రియవిషత్వంగమ్యతేఽతఏవకృతక్రియవిషయేసాపత్న్యమాతుస్సంవత్సరాదూర్ధ్వమేకరాత్రమిత్యుక్తం- తద్విదేశవిషయం- దంపత్యోస్సపత్నీనాంచపరస్పరంపితృవదతిక్రాంతాశౌచం॥ శ్లో॥ మాతాపిత్రోర్యథాశౌచందశాహంక్రియతేసుతైః। అనేకేబ్దేపిదంపత్యోస్తథైవస్యాత్పరస్పరమితి- ధర్మప్రవృత్తివచనేనదంపత్యోఃపరస్పరంపితృవదతిక్రాంతాశౌచవిధానాత్ ॥ శ్లో॥ ప్రోషితభార్యాకృమరణేదత్తపిండోదకక్రియే- త్రిరాత్రంసూతకంతత్రదశాహంపుత్రభార్యయోరితిపైఠీనసివచనేనభార్యాయాఃపుత్రతుల్యాతిక్రాన్తాశౌచవిధానాచ్చ॥ శ్లో॥ ఆశౌచేవర్తమానేతుపునర్దాహక్రియాయది - ఇత్యాదాహరిష్యమాణబృహస్పతివచనేనదంపత్యోస్సపత్నీనాంచపుత్రతుల్యాతిక్రాంతాశౌచవిధానాచ్చ - స్మృత్యర్థసారేపుత్రస్యభార్యాయాశ్చపితృవిషయేపతివిషయేచపునర్దహనాశౌచముక్త్వాసపత్న్యాపునస్సంస్కారేపత్యాశ్చైవమిత్యభిధానాచ్చ - తస్మాద్దంపత్యోస్సపత్నీనాంచపరస్పరంపితృవదతిక్రాంతాశౌచం-సపత్నీదంపతిమాతాపితృవ్యతిరిక్తవిషయేతిక్రాంతాశౌచమేకదేశవిషయం - దేశాంతరేతుస్నానమాత్రం॥ శ్లో॥ దేశాంతరమృతంశ్రుత్వాక్లీబేవైఖానసేయతౌ। మృతేస్నానేనశుధ్యంతిగర్భస్రావేచగోత్రిణ ఇతి- యాజ్ఞవల్క్యస్మరణాత్। దేశాంతరలక్షణమాహమనుః॥ శ్లో॥ మహానద్యంతరంయత్ర గిరిర్వావ్యవధాయకః। వాచోయత్రవిభిద్యంతేతద్దేశాంతరముచ్యతఇతి। బృహస్పతిస్త్వన్యథాలక్షణమాహ॥ శ్లో॥ దే

శాంతరంవదంత్యన్యేషష్టియోజనమాయతం । చత్వారింశద్వదంత్యన్యే త్రింశదన్యేతథైవచేతి । ఇదంమహానదీవ్యవధానాదికంసర్వమపిదేశాంతరత్వే ప్రయోజకమితివిజ్ఞానేశ్వరాదయః- స్మృతిసారసర్వస్వకారాదయస్తుబృహస్పతినోక్తంయోజనవ్యవధానమేవదేశభేదప్రయోజకం- నతుమహానదీవ్యవధానాదికమితిప్రసంగాదిత్యాహుః ॥ ఆచారస్తుబృహస్పతివచనానుసారేణైవ- మహానద్యో వామనపురాణేదర్శితాః॥ శ్లో॥ గోదావరీభీమరథీకృష్ణవేణీచజాహ్నవీ। తుంగభద్రాసుప్రయోగా కావేరీసత్యనామికా।దుగ్ధోదానళినీరేవానిశిడాకలభస్వనా। అన్యాఅపిమహానద్యస్సహ్యమూలాద్వినిర్గతా ఇతి- పర్వతాస్తు॥ శ్లో॥ శ్రీశైలోహిమవాన్ మేరుర్మైనాకోమలయస్తథా। ఋషభఃకూటశైలశ్చ హేమకూటస్తథైవచ । గోవర్ధనశ్చ గోకర్ణో నీలశ్చకకుభస్తథా। సహ్యోవింధ్యశ్చమందారోవిఖ్యాతాఃపర్వతాఅమీ॥ శ్లో॥ దశాహాంతఃపునర్దాహే శేషాచ్ఛుద్ధిరశౌచినాం । తదూర్ధ్వందహనేపూర్వమాశౌచస్యాగ్రహేత్ర్యహం । అమంత్రపూర్వందగ్ధానామంగవైకల్యశేషిణాం । అతథావమృతానాంచపునర్దహనమిష్యతే।మంత్రవత్సంస్కృతస్యాపిహ్యసమాప్తోదకస్యతు । అర్వాగ్దశదినాదూర్ధ్వంపునర్దాహోవిధీయతే। దేశాంతరమృతానాంతు రాజభిర్వావిషాదిభిః । తేషామసంగంపలాశాస్త్రైఃకృత్వాదేహంపునర్దహేత్। శవవత్ప్రతిపత్తిశ్చ ఆజ్యాగ్నిస్పర్శనంవిదురిత్యాదివచనైః- పునర్దాహోవిహితః। తత్ర దశాహాభ్యంతరేపునర్దహనేపుత్రాణాంజ్ఞాతీనాంచదశాహశేషాదేవశుద్ధిః- దశాహోర్ధ్వంపునర్దహనేపూర్వమగృహీతాశౌచానాంజ్ఞాతీనాంత్రిరాత్రం పూర్వమేవాశౌచగ్రహణేతుకిమపినాస్తి-

మూ॥ అనేకాబ్దాత్యయేపిస్యాత్పునర్దాహససూతకం।

వ్యా॥ అగృహీతాశౌచానాంజ్ఞాతీనాంబహుసంవత్సరాత్యయేపిత్రిరాత్రం పునర్దహనాశౌచమిత్యర్థః। పూర్వోక్తస్య సంవత్సరాదూర్ధ్వంసద్యశ్శౌచస్యకృతక్రియవిషయత్వాత్- కర్తుర్విశేషమాహ-

మూ॥ ప్రాగ్గ్రహేపితదాకర్తుస్త్రిదినాశౌచమిష్యతే॥

వ్యా॥ కర్తుఃపూర్వమాశౌచగ్రహణేపిపునర్దాహేత్రిరాత్రమస్తి-

కేచిత్తుకర్తురకర్తుశ్చ సంవత్సరాదూర్ధ్వమేకరాత్రంపునర్గ్రహణాశౌచమిత్యాహుః - యథాచారస్తథాగ్రాహ్యం- పుత్రవిషయేవిశేషమాహ-

మూ॥ కర్తాపుత్రోయదితదాత్రిదినంప్రాగ్గ్రహేసతి।
ప్రాగగ్రహేతుపూర్ణంస్యాదితిధర్మవిదోవిదుః॥

వ్యా॥ కర్తాపుత్రశ్చేత్తదాపూర్వంమరణప్రభృతివా శ్రవణప్రభృతివాదేశవిప్లవేన ద్రవ్యాభావేనవాఅన్యేనవాయేనకేనచిన్నిమిత్తేనసర్వాత్మనాబహుప్రయత్నైరపిమాతాపిత్రోస్సద్యఏవప్రేతకృత్యంకర్తుమశక్తస్సన్ మరణప్రభృతివా శ్రవణప్రభృతివాదశాహమాశౌచనియమాన్వితఃస్థితఃసదశాహమధ్యఏవప్రేతకార్యకరణసమర్థశ్చేత్తదాతచ్ఛేషేణశుద్ధిః। తదూర్ధ్వంతుత్రిరాత్రమేవపునర్దహనాశౌచం-యస్యతుపూర్వమాశౌచగ్రహణంనాస్తితస్యమాతాపిత్రోఃపునర్దహనేపూర్ణమేవాశౌచం- అస్థిదహనేవిశేషమాహ॥

మూ॥ అస్థిదాహేతుసర్వేషాంపూర్ణమాశౌచమిష్యతే॥

వ్యా॥ అస్థిదహనేపుత్రాణాంజ్ఞాతీనాంచపూర్ణమేవాశౌచం- దశాహమధ్యేతుశేషాదేవశుద్ధిః। ఆహితాగ్నివిషయేవిశేషమాహ-

మూ॥ పాలాశదహనేపిస్యాత్పూర్వమేవాహితాగ్నిషు।

వ్యా॥ ఆహితాగ్నిషుమృతేషుపాలాశవిధావపిపుత్రాణాంజ్ఞాతీనాంచపూర్ణమేవాశౌచం - అత్రపైఠీనసిః॥ సూ॥ ఆహితాగ్నిశ్చేత్ప్రవసన్మ్రియేతపునస్సంస్కారంకృత్వా శవవచ్ఛౌచమితి- ప్రత్యక్షశవదహనఇవదశాహేనశుద్ధిరిత్యర్థః। అనాహితాగ్నివిషయేబ్రహ్మపురాణం॥ శ్లో॥ అనాహితాగ్నేర్దాహస్తుకార్యోగృహ్యాగ్నినాద్విజైః। తదభావేపలాశోత్థైఃపర్ణైఃకార్యంశరీరకం। శవంపర్ణమయందగ్ధ్వాత్రిరాత్రమశుచిర్భవేదితి- ఇదంపుత్రవ్యతిరిక్తవిషయం- పుత్రవిషయత్వేపిపూర్వవత్-గృహీతాశౌచవిషయం - స్మృత్యంతరేపి॥ శ్లో॥ దగ్ధ్వాస్థిపిత్రోఃపుత్రస్తుదశాహంసూతకీభవేత్। తయోఃప్రతికృతీదగ్ధ్వాత్రిరాత్రమశుచిర్భవేదితి- ఇదమపిత్రిరాత్రంపూర్వగృహీతశౌచవిషయం- దేవలోపి॥ శ్లో॥ దగ్ధ్వాస్థిపిత్రోఃపుత్రస్తుదశాహంసూతకీభవేత్। తయోఃప్రతికృతీదగ్ధ్వాశవవచ్ఛౌచమిష్యత ఇతి-

ప్రత్యక్షశవదహనఇవదశరాత్రమిత్యర్థః। ఇదమగృహీతాశౌచవిషయం
అతోమాతాపిత్రోర్విపాలాశవిధావప్యగృహీతాశౌచస్య దశరాత్రమేవ-
తథాచస్మృత్యంతరే॥ శ్లో॥ నరంపర్ణమయందగ్ధ్వా త్రిరాత్రమశుచిర్భ
వేత్। మాతాపిత్రోర్దశాహంస్యాదస్థిదాహేతథైవచేతి- యత్తు॥ శ్లో॥
ఆశౌచాంతఃకీకసాదేఃప్రదాహేశేషాచ్ఛుద్ధిస్తద్బహిశ్చేత్త్రిరాత్రాత్-
పుత్రస్యాపిప్రాగశౌచగ్రహశ్చేన్నోచేత్తస్యాప్యత్రసంపూర్ణమాహురి
తి - వచనం- తచ్ఛిష్టాచారవిరోధాదనాదరణీయం - వైకల్పికేషుపదార్థే
షుశిష్టాచారస్యనియామకత్వాత్- గృహీతాశౌచపుత్రవిషయేవసిద్ధః॥ శ్లో॥
ప్రమీతపితృకఃపుత్రశ్చౌర్ధ్వదైహికమాచరేత్। యదికర్తుమశక్తశ్చేదా
శౌచనియమాన్వితః। ఆదశాహాదధోర్ధ్వంవాయదాకార్యక్షమస్తదా। త్రి
రాత్రంసమతిక్రమ్యశ్రాద్ధంకుర్యాద్యథావిధి। దాహకస్యేదమాశౌచమి
తరేషాంనవిద్యతే। కాలాతిపత్తివిషయేయద్యర్వాగపితత్సమమితి- యత్తు
శ్లో॥ గృహీతేపూర్వమాశౌచేపిత్రుశ్చసంస్కృతస్యతు। దాహాదిపునరాశౌ
చందశాహమితికథ్యతఇతివచనం- తదస్థిదాహవిషయం - జ్ఞాతివిషయేస్మృ
త్యంతరం॥ శ్లో॥ పూర్వంగృహీతాశౌచానాంనపునర్దహనేత్వఘం। తస్మి
న్నుదకదాతౄణామాశౌచమనురబ్రవీదితి- పూర్వమాశౌచగ్రహణే
ఉదకదానేచకృతేఆశౌచంకిమపినాస్తి - పూర్వముదకదానాభావేగృహీతా
శౌచానామపిజ్ఞాతీనాంతస్మిన్పునర్దహనేఉదకదాతౄణామేకరాత్రమా
శౌచమిత్యర్థః- అగృహీతాశౌచానాంతుపునర్దహనేత్రిరాత్రం॥ శ్లో॥
దశాహాత్పరతోయస్యపునస్సంస్కారణక్రియా। అనేకాబ్దేపిసర్వేషాంత్రిది
నంశావకంభవేదితి। ధర్మప్రవృత్తివచనాత్ యత్తు॥ శ్లో॥ అతీతేశ్వేతుసం
స్కారేఏకాహాత్పిండమర్పయేత్। శ్రాద్ధందద్యాద్ద్వితీయేహ్ని త్రితీయే
హ్నిసపిండనమితి। గర్గవచనేనకర్తుంకర్తుశ్చసంవత్సరాత్పరంపునర్ద
హనఏకరాత్రవిధానంతదైవకల్పికంబోధ్యం- యథాచారస్తథాచరణీ
యం। అత్రప్రత్యక్షశవదహనేపునర్దహనేవాసపిండానామసపిండానాం
వాయద్యదాశౌచంతత్సర్వమాహితాగ్నివిషయేదహనప్రభృత్యేవాచరణీ
యం- అనాహితాగ్నివిషయేమరణప్రభృతిగ్రాహ్యం- తథాచపారస్క

రః॥ శ్లో ॥ ఆహితాగ్నేస్తుదహనాద్దశాహాశౌచమిష్యతే। అనాహితాగ్నేర్మ
రణాత్పునర్దాహోయదాభవేత్। ఆశౌచేవర్తమానేచేత్తచ్ఛేషేణవిశు
ధ్యతి। గతేత్వాశౌచదివసేపునర్దాహోయదాభవేత్। మరణాదిగృహీత
స్యత్రిరాత్రాచ్ఛుద్ధిరిష్యతే। అగృహీతస్యపుత్రస్య సంపూర్ణాశౌచమిష్య
తే। దుర్మృతానాంద్విజాతీనాందశాహాంతర్బహిస్తువా। నాశుద్ధిర్నైవ
చాశౌచంశుద్ధింలబ్ధ్వాప్రదాహయేత్। తదాదిచోదకంపిండమాశౌచంశ్రా
ద్ధమేవచేతి। అశుద్ధిరస్పృశ్యత్వం- అశౌచంకర్మానధికారత్వం- శుద్ధిఃప్రా
యశ్చిత్తనారాయణబలిభ్యాంమృతస్యదుర్మరణనిమిత్తదురితక్షయః- అత్ర
ప్రథమశ్లోకార్థఆహితాగ్నివిషయంనాస్యాత్। అనాహితాగ్నేరిత్యుపక్ర
మాత్- పైఠీనసిరపి॥ శ్లో ॥ అనగ్నిమతఉత్క్రాంతేనాశౌచంహిద్విజా
షు। దాహాదగ్నిమతోవిద్యాద్విదేశస్థేమృతేసతి। అంగిరాఅపి॥ శ్లో॥ అన
గ్నిమతఉత్క్రాంతేస్సాగ్నేస్సంస్కారకర్మణః। శుద్ధిస్సంచయనందా
హాన్మృతాహస్తుయథావిధీతి। సంచయనందహనప్రభృత్యేవత్రి[illegible]యేతు
ర్థాదిదివసేషుకర్తవ్యమిత్యర్థః- తస్మాదాహితాగ్నేర్యావన్మంత్ర
వత్సంస్కారోనక్రియతేతావత్పుత్రా[illegible]నాంనిత్యనైమిత్తికకర్మలోపోనా
స్తి। యదాహవిజ్ఞానేశ్వరః- ఆహితాగ్నౌపితరిదేశాంతరేమృతేతత్పుత్రా
దీనామాసంస్కారాత్సంధ్యాదికర్మలోపోనాస్తీత్యనుసంధేయమితి- అనా
హితాగ్నేస్తుపునర్దహనాత్పూర్వంజ్ఞాతీనామాశౌచంకృ[illegible]తంచేత్తి
లోదకమపిదేయం- అన్యథాపుత్రేణపునర్దహనసమయేజ్ఞాతీనాంతిలోద
కార్థంఏకరాత్రమాశౌచమస్తి- ఇదంచదశాహాంతశ్శ్ర[illegible]ప్రతిపాదితవ్యం-
తదూర్ధ్వంతుశ్రవణేపునర్దహనాత్ప్రాగాశౌచంనకర్తవ్యం- కింతుపు
నర్దహనసమయేత్రిరాత్రమితిస్మృత్యర్థసారేప్రతిపాదితం- సపత్నీనాం
దంపత్యోశ్చపరస్పరంపితృవత్పునర్దాహేనాశౌచమాహ॥ బృహస్పతిః॥ శ్లో॥
ఆశౌచేవర్తమానేతుపునర్దాహక్రియాయది। తచ్ఛేషేణవిశుద్ధిస్స్యా
దతీతేసూతకంభవేత్। దశాహాదియథావర్ణంపిత్రోరాశౌచమాచరేత్
సపత్నీనాంమిథోజ్ఞేయందంపత్యోశ్చపరస్పరం। సపిండానాంత్రిరాత్రం
స్యాదిత్యువాచప్రజాపతిరితి। అత్రపూర్వోదాహృతేపారస్కరవచనేదు

మృతానామాశౌచం న కర్తవ్యమితి యదుక్తం తద్బుద్ధిపూర్వకదుర్మరణవిష
యం - తథా చ యస్మిన్ వ్యాపారే క్రియమాణే మరణస్య నిశ్చయః। సంశయో
వా౽స్తి తద్వ్యాపారే ప్రవృత్తస్య మరణే సద్యః ప్రేతకృత్యమాశౌచం చ నక
ర్తవ్యం- ప్రమాదాదతర్కితదుర్మరణే తు న దోషః - తస్య సద్య ఏవ ప్రేత
కృత్యమాశౌచం చ కర్తవ్యం - అత్ర బ్రహ్మపురాణం॥ శ్లో॥ శృంగిదంష్ట్రినఖి
వ్యాళవిషవహ్నిమహాజలైః। సుదూరాత్పరిహర్తవ్యైః కుర్వన్ క్రీడాం మృ
తస్తు యః। నాగానాం విప్రియం కుర్వన్ దగ్ధశ్చాప్యథ విద్యుతా। నిగృహీతా
శ్చ యే రాజ్ఞా చౌర్యదోషేణ కుత్రచిత్। పరదారాన్ హరంతశ్చ రోషాత్త
త్పతిభిర్హతాః। అసమానైశ్చ సంకీర్ణైశ్చండాలాద్యైశ్చ విగ్రహం। కృ
త్వా తైర్నిహతాస్తద్వచ్చండాలాదీన్ సమాశ్రితాః। క్రోధాత్ప్రాయం
విషం వహ్నిం శస్త్రముద్బంధనం జలం। గిరివృక్షప్రపాతం చ యే కుర్వంతి న
రాధమాః। మహాపాతకినో యే చ పతితాస్తే ప్రకీర్తితాః। పతితానాం న దా
హస్స్యాన్నోదకం నాస్తి సంచయః। న చాశ్రుపాతః పిండో వా కార్యం శ్రా
ద్ధాదికం క్వచిదితి। యమోఽపి॥ శ్లో॥ చండాలాదుదకాత్సర్పాద్విషాద్వా వైద్యు
తాదపి। దంష్ట్రిభ్యశ్చ పశుభ్యశ్చ మరణం పాపకర్మణాం। ఉదకం పిండదానం
చ ప్రేతేభ్యో యత్ప్రదీయతే। నోపతిష్ఠతి తత్సర్వమంతరిక్షే వినశ్యతి। నా
శౌచం నోదకం నాశ్రువదాహాద్యంతకర్మ చ। బ్రహ్మదండహతానాం చ న కు
ర్యాత్కటధారణమితి। బ్రహ్మదండో బ్రహ్మశాపః-అభిచారో వా-కటశబ్దః
శవవహనయోగ్యఖట్వాదివాచకః- అయం చాశౌచనిషేధః సంవత్సరాత్పూ-
ర్వమేవ- సంవత్సరాదూర్ధ్వం ప్రాయశ్చిత్తం కృత్వా నారాయణబలిం చ
కృత్వా పునర్మంత్రవత్సంస్కారః కర్తవ్యః- తదానీమేవ సర్వేషాం యథా
యథమాశౌచం - యస్తు సంవత్సరపర్యంతం కాలప్రతీక్షాం కర్తుమశక్తస్స
ద్య ఏవ ప్రేతకార్యకరణమిచ్ఛతి- తేన పంచగుణితం ప్రాయశ్చిత్తం కర్తవ్యం
ఏవం త్రిమాసాదిషు ప్రాయశ్చిత్తతారతమ్యమస్తి- ఏతదుపపాదనం అస్మ
త్కృతధర్మచింతామణౌ ద్రష్టవ్యం- ప్రమాదతో దంష్ట్ర్యాదిభిర్మరణం
తు న దుర్మరణం- తత్రాశౌచం చ ప్రేతకర్మ చ సద్యః కర్తవ్యమేవ-తథా
చ బ్రహ్మపురాణం॥ శ్లో॥ ప్రమాదాదపి నిశ్శంకమకస్మాద్విధిచోదితః। శృంగి

దంష్ట్రి నఖివ్యాళవిషవిద్యుజ్జలాదిభిః। చండాలైరథవా చోరైర్నిహతో యత్రకుత్రచిత్। తస్యదాహాదికంకార్యంయస్మాన్నపతితస్తుసఇతి - అంగిరాఅపి॥ శ్లో॥ యదికశ్చిత్ప్రమాదేవ మ్రియతేగ్న్యుదకాదిభిః। తస్యాశౌచంవిధాతవ్యంకర్తవ్యా చోదకక్రియేతి। విహితేభృగ్వాదిమరణేస్మృతిషు త్రిరాత్రాశౌచముక్తం- తత్కలియుగేనకర్తవ్యం- తాదృశభృగ్వాదిమరణస్యకలిసమయేషునిషిద్ధత్వాత్। సంగ్రహస్తు॥ జ్ఞాతీనాంమరణందశాహమధ్యేశ్రుతంచ్ఛేద్దశాహశేషేణశుద్ధిః। దశాహాదూర్ధ్వంతుమాసత్రయమధ్యేత్రిరాత్రం- తతష్షణ్మాసమధ్యేపక్షిణీ- తతస్సంవత్సరపర్యంతమేకరాత్రం- సంవత్సరాదూర్ధ్వంతుస్నానమాత్రం- ఇత్యేకఃపక్షః- అథవానవమాసాదూర్ధ్వమేవస్నానమాత్రం- ఇత్యపరఃపక్షః - త్రిరాత్రాశౌచినాంమరణంత్రిరాత్రమధ్యేశ్రుతంచేత్తచ్ఛేషేణశుద్ధిః - త్రిరాత్రేతిక్రాంతేస్నానమాత్రం। పక్షిణ్యాశౌచినాంతుమరణంపక్షిణీమధ్యేశ్రుతంచేత్తచ్ఛేషేణశుద్ధిః - పక్షిణీకాలేతిక్రాంతేస్నానమాత్రమిత్యేకఃపక్షః॥ యావజ్జీవపిపక్షిణీత్యపరఃపక్షః - యథాచారస్తథాచరణీయం ఏకరాత్రాశౌచినామేకరాత్రేతిక్రాంతేస్నానమాత్రం- మాతాపితృవిషయేదత్తకన్యాయాందశాహాభ్యంతరేత్రిరాత్రం-తదూర్ధ్వంపక్షిణీతిధర్మప్రవృత్త్యనుసారిణః - త్రిరాత్రేతికాంతేస్నానమిత్యన్యే- ఇహావక్- పుత్రికాభగినీభ్రాతృవిషయేతత్పత్రితియోగినాందశాహాభ్యంతరేపక్షిణీ - తదూర్ధ్వమేకరాత్రమితిధర్మప్రవృత్తిపక్షః- యావజ్జీవంపక్షిణీత్యపరఃపక్షః పక్షిణీకాలేతీతేస్నానమితితృతీయః - పుత్రవిషయేపితుర్దశాహాదూర్ధ్వంసంవత్సరపర్యంతంత్రిరాత్రంతదూర్ధ్వంతుస్నానమాత్రం - ఏకరాత్రమితికేచిద్వదంతి- అకృతక్రియేపుత్రేసంవత్సరాదూర్ధ్వమపిత్రిరాత్రమస్తి - సాపత్న్యమాతృమరణేసంవత్సరపర్యంతంత్రిరాత్రం - సంవత్సరాదూర్ధ్వంయావజ్జీవంపక్షిణీ- తస్యాఅకృతక్రియత్వేఅనపత్యత్వేచసంవత్సరాదర్వాగ్దశరాత్రం- తదూర్ధ్వంత్రిరాత్రం - ఇదంచసాపత్న్యమాతురాశౌచంత్రింశద్యోజనదేశవ్యవధానేపిభవతి-అనుపనీతానాంజ్ఞాతీనాంభ్రాతృణాంపుత్రాణాంవామరణేతత్తదాశౌచమధ్యేశ్రవణేతచ్ఛేషేణశుద్ధిః - తత్తదాశౌచకాలేతి

క్రాంతేతుస్నానమాత్రం-మాతాపిత్రోర్మరణేతయోరకృతక్రియత్వే చయావజ్జీవందశరాత్రం- కృతక్రియత్వే తువింశతివర్షపర్యంతందశరాత్రంతదూర్ధ్వంతుత్రిరాత్రందశాహమధ్యేశ్రుతంచేత్తచ్ఛేషేణశుద్ధిః-ద్రావిడానాంతుసంచయనాత్పూర్వంమాతాపితృమరణేశ్రుతే శేషేణశుద్ధిః- తదూర్ధ్వంశ్రవణప్రభృతిదశరాత్రం- దంపత్యోస్సపత్నీనాంచపరస్పరం మాతాపితృవదేవదశరాత్రాదికం -ద్రావిడాస్తుసంవత్సరానంతరమేవపిత్రోఃకృతక్రియత్వేపుత్రాణాంత్రిరాత్రమిత్యాహుః- తత్రాపికనిష్ఠస్యత్రిరాత్రం- జ్యేష్ఠస్య దశరాత్రమితికేచిత్- అత్రసపత్నీదంపతిమాతాపితృవ్యతిరిక్తానాంత్రింశద్యోజనవ్యవహితదేశాంతరమరణేస్నానమాత్రం- తత్రైవదశాహమధ్యేశ్రవణేతచ్ఛేషేణశుద్ధిః- పూర్వోక్తానామేతేషాంయేనకేనచన్నిమిత్తేనయదామంత్రవత్పునర్దహనం క్రియతేతదాబహుసంవత్సరాత్యయేపిఅస్పృష్టాశౌచానాంజ్ఞాతీనాంత్రిరాత్రం-సంవత్సరాత్పరమేకరాత్రమితికేచిత్- పూర్వమేవాశౌచగ్రహణేతుపునర్దహనసమయేతేషామాశౌచంనాస్తి-పూర్వంతిలోదకాభావేతిలోదకార్థమేకరాత్రమాశౌచమస్తి - కర్తుస్తుపూర్వమాశౌచగ్రహణేపిపునర్దహనసమయేత్రిరాత్రమస్త్యేవ- కర్తాపుత్రశ్చేత్తస్యపూర్వమాశౌచగ్రహణాభావేదశరాత్రం- ఆశౌచగ్రహణేతు త్రిరాత్రం- అగ్నిదహనేతుదశరాత్రం- యదాతుబాధకవశాత్పునర్దహనంకాలాంతరేకరిష్యతితదాతైస్తైర్బంధుభిస్సర్వస్వాశౌచంఉదకదానంచనగ్నస్తంభేపూర్వమేవదశాహమధ్యేకర్తవ్యం- దశాహాద్బహిఃశ్రుతంచేత్కర్తవ్యం-కింతుయదాపునర్దహనంతదాకర్తవ్యం దశాహమధ్యేశ్రుతంచేత్కర్తవ్యం- తేషాంపునర్దహనసమయేకిమపినాస్తి- కతుర్స్తదానీంత్రిరాత్రమస్తి- తచ్చబహుసంవత్సరాత్యయేపిభవతి సంవత్సరాత్పరంకతుర్రప్యేకరాత్రమితికేచిత్- దశాహమధ్యేపునర్దహనంచేత్పుత్రాణాంజ్ఞాతీనాంచదశాహశేషేణైవశుద్ధిః-అహితాగ్నేస్తుసంస్కారాత్పూర్వంపుత్రాణాంజ్ఞాతీనాంచసర్వేషామాశౌచంనాస్త్యేవ- కింతుపునర్దహనప్రభృత్యేవాశౌచందశరాత్రం- తచ్చాస్థిదహనేపాలాశవిధౌచసమానం- అనాహితాగ్నేస్తుఅస్థిదహనేసర్వేషాందశరాత్రం-పాలా

శవిధౌతు త్రిరాత్రం అసపిండానాంతు మాతులాదీనాం ఆహితాగ్నివిషయే దహనప్రభృతిస్స్యాదాశౌచకాలతశ్శుద్ధిః- అనాహితాగ్నివిషయేతు మరణదినప్రభృతిస్స్యాదాశౌచకాలతశ్శుద్ధిః- దుర్మరణంచేదాహితాగ్న్యనాహితాగ్న్యోరుభయోరపి పునర్దహనాత్పూర్వం పుత్రాణాం జ్ఞాతీనాంచాశౌచం నాస్తి- కింతు పునర్దహనప్రభృత్యేవాశౌచం అబుద్ధిపూర్వకదుర్మరణేతు మరణప్రభృత్యేవ సర్వేషామాశౌచం- సద్యఏవ సంస్కారశ్చ కర్తవ్య ఇతి ॥ ఇతి శ్రీ వేంకటాంబాగర్భసంభూత శ్రీసుబ్రహ్మణ్య సుధీవరవిరచితాయామభినవషడశీతివ్యాఖ్యాయాం- ధర్మప్రదీపికాఖ్యాయాం- అతిక్రాంతాశౌచనిర్ణయః ॥

మూ ॥ అనేకాశౌచసంపాతే బాధ్యబాధకతా భవేత్ । యుగపత్సన్నిపాతేతు తంత్రమేవ విధీయతే ॥

వ్యా ॥ ఏకాశౌచానువృత్తిదశాయామాశౌచాంతరసన్నిపాతే వక్ష్యమాణప్రకారేణ బాధ్యబాధకతా భవతి- ఏకస్మిన్నేవ దినే త్వనేకాశౌచసంపాతే తంత్రేణైవ శుద్ధిః తంత్రత్వఞ్చ సమయోర్ద్వయోరాశౌచయోరేకస్యైవ దశరాత్రాదికాలస్య ఉపకారాయ పర్యాప్తిః- న పృథక్కాలాంతరమాదర్తవ్యం తావతైవోభయమప్యాచరితం భవతి- బాధ్యబాధకతాయాంతు నైవముభయానుగ్రహః- కింత్వాశౌచాంతరస్య నివృత్తిః- క్వచిత్సంకోచః ॥

మూ ॥ అధికం వా సమం వాపి శావం సూతకబాధకం ॥

వ్యా ॥ సూతకాదధికకాలం తుల్యకాలం వా శావం- సూతకబాధకం జననాశౌచనివర్తకం- శావమేవ స్వకాలసమాప్తిపర్యంతమాచరణీయం ॥

మూ ॥ శావంతు బాధతే సూతిః స్వయం చేదధికా భవేత్ ।

వ్యా ॥ సూతిజననాశౌచం స్వయమధికకాలచేత్ - శావాశౌచం బాధతే నివర్తయతి- క్వచిత్సంకోచయతి చ ॥

మూ ॥ సజాతీయాఘసంపాతే త్వధికం బాధతేల్పకం ॥

వ్యా ॥ సజాతీయయోర్ద్వయోర్జననాశౌచయోర్ద్వయోర్మరణాశౌచయోర్వా బహూనాం వా సజాతీయానాం సన్నిపాతే- యదధికకాలం భవతి- తదల్పకాలమాశౌచం బాధతే ॥

మూ ॥ సజాతీయాఘయోస్సామ్యే పూర్వముత్తరబాధకం,,

వ్యా ॥ సజాతీయయోరఘయోఃకాలతస్సమానత్వేపూర్వం ప్రా
ప్తమాశౌచం- ఉత్తరబాధకంపశ్చాత్ప్రాప్తస్యబాధకం- బాధోనామనివృ
త్తిః- క్వచిత్సంకోచః॥

మూ॥ న్యూనమప్యుత్తరాశౌచ కాలార్ధాధికకాలకం। పూ
ర్వమేవోత్తరాశౌచ బాధకంస్యాదితిస్మృతిః॥

వ్యా॥న్యూనమప్యల్పకాలమపిపూర్వాశౌచం- ఉత్తరాశౌచ కాలార్ధాధి
కకాలంచేదుత్తరాశౌచస్య బాధకంభవతి- యథాసప్తమమాసప్రసవనిమి
త్తకంసప్తరాత్రాశౌచం - తన్మధ్యపతితస్యదశరాత్రాశౌచస్యబాధకం
తస్యదశరాత్రాశౌచకాలార్ధపంచదినాధికసప్తదినరూపకాలవత్త్వాత్॥

మూ॥ దశాహాంతమ్మృతేబాలేపిత్రోర్భ్రాతుశ్చతత్ర తు। త
చ్ఛేషేణైవశావస్యనివృత్తిరభిధీయతే॥

వ్యా॥ జాతేశిశౌ జన్మదశాహాభ్యంతరేమృతేసతి- మాతాపిత్రోర్భ్రా
తుశ్చ దశాహశేషేణైవశిశుమరణాశౌచనివృత్తిః- నతుదశాహామధ్యే నివ
ర్తతే- నచదశాహోర్ధ్వమనువర్తతే॥

మూ॥ పూర్ణాశౌచేరాత్రిశేషే పూర్ణాశౌచాంతరంవిశేత్।
పూర్వాదూర్ధ్వంద్విరాత్రంస్యాద్యామశేషే త్రిరాత్రకం॥

వ్యా॥ పూర్వప్రాప్తపూర్ణాశౌచే అహోరాత్రశేషేస్థితేపూ
ర్ణాశౌచాంతరంయదిప్రాప్నోతి-తదా- పూర్వాశౌచాదూర్ధ్వం ఉ
త్తరాశౌచంద్విరాత్రమనుష్ఠేయం- పూర్వస్మిన్పూర్ణాశౌచే యామశే
షేస్థితేసతి- అష్టమయామోపక్రమప్రభృతిసూర్యోదయాదర్వాక్పునఃపూ
ర్ణాశౌచేప్రాప్తే- పూర్వాశౌచాదూర్ధ్వముత్తరాశౌచంత్రిరాత్రం
త్రిరాత్రాద్యాశౌచేషునాయంవిధిః- తత్రపూర్వేణైవశుద్ధిః - అతోదశ
రాత్రాశౌచేరాత్రిశేషేత్రిరాత్రాద్యాశౌచసంపాతేతస్యనివృత్తిరే
వ- నతుదినద్వయాదికంతత్రభవతి॥

మూ॥ శావంమృతస్యపుత్రాణాందాహకస్యచనాన్యతః। నివ
ర్తతేతథాన్యస్మాత్పిత్రోర్నార్హైతిసూతకం॥

వ్యా॥ మృతస్యపుత్రాణాంమృతశవదాహకస్య చశావాశౌచం

పూర్వస్మాద్వాపరస్మాద్వాఅన్యస్మాదాశౌచాన్న నివర్తతే- తథాపి త్రో
స్నాతకంజననాశౌచంఅన్యస్మాదాశౌచాన్నైపైతినినివర్తతే-పుత్రేజా
తేమాతాపిత్రోర్జననాశౌచం- తన్మధ్యపతితాత్పూర్వోపక్రాంతాచ్చ
జననాశౌచాన్మరణాశౌచాద్వా ననివర్తత ఇత్యర్థః - ఉపలక్షణమేతత్-
సంకోచంచన ప్రాప్నోతీతిమంతవ్యం॥

మూ॥ పిత్రోరాశౌచమాఖ్యాతమన్యాశౌచస్యబాధకం॥

వ్యా॥ పితృమరణాశౌచాదన్యాశౌచంనివర్తతఇత్యర్థః- సంకోచం
చ ప్రాప్నోతీత్యనుసంధేయం॥

మూ॥ పితురాశౌచమధ్యేతుమాతాయదిమృతాభవేత్।పిత్రా
శౌచంసమాప్యాథమాత్రాశౌచంతుపక్షిణీం॥

వ్యా॥ పితృదశాహమధ్యేమాతాయదిమృతాభవేచ్చేత్- పితుర్దశా
హాశౌచంసమాప్య - తతఃపక్షిణీంమాత్రాశౌచంకుర్యాత్॥

మూ॥ పతివ్రతాతుయానారీభర్తారమనుగచ్ఛతి। దినాంతరే
మృతావాపిపక్షిణీనభవేత్తదా॥స్పష్టం॥

మూ॥ మాతురాశౌచమధ్యేతుపితాయదిమృతోభవేత్। పితుః
ప్రయాణాదారభ్యపుత్రాణాందశరాత్రకం॥

వ్యా॥ మాత్రాశౌచస్యమధ్యేపితామృతశ్చేత్ - పితృమరణాదార
భ్యపుత్రాణాందశరాత్రకంపూర్ణాశౌచంభవతి॥

మూ॥ మాతుర్దేశాంతరమృతిఃపిత్రాశౌచేశ్రుతాయది।కృ
తక్రియాయామాశౌచంపిత్రాశౌచేనశుధ్యతి। అకృతాయాం
క్రియాయాంతుపూర్వవత్పక్షిణీభవేత్॥

వ్యా॥ పిత్రాశౌచమధ్యేదేశాంతరగతమాతృమరణశ్రవణే-మాతరికృ
తక్రియాయాంసత్యాం- మాత్రాశౌచంపిత్రాశౌచేనసహనివర్తతే- అకృ
తక్రియాయాంతుపిత్రాశౌచంసమాప్యఅనంతరంమాతుఃపక్షిణీకర్తవ్యా॥

మూ॥ పితుర్దేశాంతరమృతిర్మాత్రాశౌచేశ్రుతాయది।
శ్రవణాదిదశాహాంతమాశౌచంతువిధీయతే॥

వ్యా॥ మాత్రాశౌచమధ్యే దేశాంతరగతపితృమరణశ్రవణే శ్రవణప్రభృతిదశాహంపిత్రాశౌచంభవతి॥

మూ॥ మాతాపిత్రోస్తుమరణేతనయైర్యుగపచ్ఛ్రుతే। తయో
ర్యుగపదాశౌచంకుర్యాదితివినిశ్చయః॥

వ్యా॥ ద్వయోరప్యాశౌచయోస్సహైవోపక్రమాపవర్గాదిత్యర్థః - అత్ర మనుః॥ శ్లో॥ అంతర్దశాహేస్యాతాంచేత్పునర్మరణజన్మనీ- తావత్స్యాదశుచిర్విప్రో యావత్తత్స్యాదనిర్దశమితి - యాజ్ఞవల్క్యోపి॥ శ్లో॥ అంతరాజన్మమరణే శేషాహోభిర్విశుధ్యతీతి-అత్ర వచనద్వయే యథాసంఖ్యం విజ్ఞేయం - తథాచ సమానకాలయోస్సజాతీయయోశ్చ ఆశౌచయోస్సన్నిపాతేపూర్వేణశుద్ధిరిత్యర్థః- అతఏవవిష్ణుః॥ సూ॥ జననాశౌచమధ్యేయద్యపరంజననంస్యాత్తత్ర పూర్వాశౌచవ్యపగమేశుద్ధిరితి- యమోపి॥ శ్లో॥ జననేజననంచేత్స్యాన్మరణేమరణంతథా। పూర్వశేషేణశుద్ధిఃస్యాదుత్తరాశౌచవర్జనమితి - శంఖోపి॥ శ్లో॥ సమానాశౌచసంపాతేప్రథమేన సమాపయేదితి- సమానత్వంసమానకాలత్వం - సజాతీయత్వంచ- విజాతీయాశౌచసన్నిపాతేచతుర్వింశతిమతం ॥ శ్లో॥ మృతజాతకయోర్యోగేయాశుద్ధిస్సాతుకథ్యతే - మృతేనశుధ్యతేజాతంనమృతంజాతకేనత్వితి- షట్త్రింశన్మతేపి॥ శ్లో॥ శావాశౌచేసముత్పన్నేసూతకంతుయథాభవేత్।శావేనశుధ్యతేసూతిర్నసూతిశ్శావశోధనీతి - అంగిరాఅపి॥ శ్లో॥ సూతకేమృతకంచేత్స్యాన్మృతకేత్వపిసూతకం- తత్రాధికృత్యమృతకంశౌచంకుర్యాన్నసూతకమితి - ఇదంసమాధికమృతకసన్నిపాతవిషయం - సజాతీయయోరల్పాధికయోర్యోగేయమః॥శ్లో॥ అఘవృద్ధిమదాశౌచంపశ్చిమేనసమాపయేత్। యథాత్రిరాత్రేప్రక్రాంతేదశాహంప్రవిశేద్యది - ఆశౌచం పునరాగచ్ఛేత్తత్సమాప్యవిశుధ్యతీతి - ఉశనాఅపి॥ శ్లో॥ అల్పాశౌచస్యమధ్యేతుదీర్ఘాశౌచంభవేద్యది।నపూర్వేణవిశుద్ధిస్స్యాత్స్వకాలేనైవశుధ్యతీతి- శంఖోపి॥ శ్లో॥ సమానాశౌచసంపాతేప్రథమేనసమాపయేత్ - అసమానంద్వితీయేన ధర్మరాజవచోయథేతి - హారీతోపి॥ శ్లో॥ శావాంతశ్శావ ఆయాతేపూర్వాశౌచేనశుధ్యతి। గురుణాలఘుశుధ్యేత్తులఘునానైవగుర్వితి - విజాతీయ

యోర్న్యోగేనసమానేనవా అధికేనవా మృతకేనజాతకస్యశుద్ధిః - నతున్యూనే నమృతకేన- తథాచహారీతః॥ శ్లో ॥ ఆశౌచసన్నిపాతేతుసమయోర్మృత జాతయో। నజాతకేనశుద్ధిస్స్యాన్మృతకేనవిశుధ్యతీతి - సమయోరితి విశేష ణేనన్యూనమృతకాన్న జాతకశుద్ధిరిత్యుక్తంభవతి - అత్ర సమత్వేపిమృతకస్య ప్రాబల్యోక్తేరధికత్వేప్రాబల్యంకైముతికన్యాయసిద్ధం- తథాచసమ స్యచాధికస్యచశావస్యప్రాబల్యంతున్యూనస్యేతిద్రష్టవ్యం - ఏవంకేషుచి న్నిబంధేషు ప్రాబల్యదౌర్బల్య వివేకఃకృతః- నిబంధాంతరేషుతున్యూన స్యాపిశావస్యప్రాబల్యముక్తం- గురుత్వలఘుత్వే తుసజాతీయయోః కాలా పేక్షయావిజాతీయయోస్తుస్వరూపేణైవేత్యుక్త్వాకాలపరిమాణతారతమ్య మనపేక్ష్యస్వతఏవప్రాబల్యదౌర్బల్యే - ఇత్యుక్తంభవతి - ఉదాహృతంచ తేష్విదంహారీతస్యవచనం॥ శ్లో॥ మరణోత్పత్తియోగేతుగరీయోమరణంభవే దితి - అత్రకాలపరిమాణస్యానుపాదానాత్స్వతఏవగరీయస్త్వమిత్యవగ మ్యతే - విస్పష్టంచకేషుచిద్వచనేష్వేవమేవప్రాబల్యమవగమ్యతే-తథా చమత్స్యపురాణవచనం॥ శ్లో॥ జాతాశౌచస్యమధ్యేతున్యూనేవాతత్సమేపి వా। జాతాశౌచాన్నశుద్ధిస్స్యాన్మృతకేనైవశుధ్యతీతి- సంగ్రహకారోపి॥ శ్లో॥ దశాహమ్మృతమధ్యేతుదశాహంజాతకంభవేత్ । త్రిరాత్రమ్మృతమధ్యే తుదశాహంజాతకంతువా। మృతాశౌచేనశుద్ధిస్స్యాదిత్యాహభగవాన్య మః। స్వల్పకాలేమృతాశౌచేదీర్ఘంవాజాతకంభవేత్ । స్వల్పకాలేనశుద్ధి స్స్యాన్నదీర్ఘేణవిశుధ్యతీతి- యథాచారస్తథాచరణీయం-క్వచిత్పూర్వ ప్రవృత్తలఘ్వాశౌచస్యపశ్చిమగుర్వాశౌచాధాధికకాలత్వేపూర్వేణైవ శుద్ధిః - తథాచదేవలః॥శ్లో॥ పరతఃపరతోశుద్ధిరఘవృద్ధౌవిధీయతే। స్యా చ్చేత్పంచతమాదహ్నఃపూర్వేణాపివిశుధ్యతీతి - అఘవృద్ధావుత్తరాశౌచ స్య దీర్ఘకాలతాయాంపరతః పరతోశుద్ధిః ఉత్తరముత్తరమాశౌచం కా ర్యం - యదిపూర్వప్రవృత్తలఘ్వాశౌచంపంచతమాదహ్నఃపరంస్యాత్-ష డహాదికాలయుక్తంస్యాత్-ఉత్తరాశౌచాధాధికకాలంస్యాదితియావత్ - తదాపూర్వేణైవశుద్ధిరిత్యర్థః - రాత్రిశేషాదాగాతమః॥ సూ ॥ రాత్రి శేషేద్వాభ్యాంప్రభాతేత్రిభిరితి- ప్రభాతేపూర్వాశౌచదశమదినస్యాప్త

మయామోపక్రమప్రభృతిసూర్యోదయపర్యంతమితి మాధవీయాదౌ వ్యాఖ్యాతం- శంఖలిఖితావపి ॥సూ॥ అథచేదంతరా మ్రియేతజాయేతవాశిష్టైరేవదివసైశ్శుద్ధిరహశ్శేషేద్వాభ్యాం ప్రభాతేత్రిభిరితి - శాతాతపోపి॥ సూ॥ రాత్రిశేషెద్వ్యహాచ్ఛుద్ధిర్యామశేషాత్త్ర్యహాచ్ఛుద్ధిరితి- ఇదంరాత్రిశేషాదాద్విరాత్రాదివిధానంపూర్ణాశౌచవిషయం- అతఏవబోధాయనః॥ సూ॥ అథయదిదశరాత్రసన్నిపాతేయదాద్యందశరాత్రమానవమాద్దివసాదితి - దశరాత్రయోస్సన్నిపాతేయదాద్యందశరాత్రంతదేవకర్తవ్యం- ఇదంచనవమదివసమభివ్యాప్యసన్నిపాతేవేదితవ్యం - దశమదినసన్నిపాతేతునైవమాద్యేనశుద్ధిః - కింతుద్విరాత్రాదికమధికంభవతీతితాత్పర్యం దేవలోపి॥శ్లో॥పునఃపాతేదశాహాత్ప్రాక్పూర్వేణసహగచ్ఛతి-దశమేహ్ని పునఃపాతేద్వ్యహాత్సతువిశుధ్యతి- ప్రభాతేతుత్రిరాత్రేణదశరాత్రేష్వయంవిధిరితి - దశరాత్రేష్వితిపూర్ణాశౌచోపలక్షణం। అత్రసూత్యాశౌచదశమదినేశావసంపాతేశావాశౌచదశమదినేసూత్యాశౌచ సంపాతేచ ద్విరాత్రాదివృద్ధిర్భవతీతికమలాకరః - తదయుక్తం- దినద్వయాదేఃపూర్వశుద్ధ్యపవాదత్వాత్ - పూర్వశుద్ధేర్యత్రప్రసక్తిస్తత్రైవదినద్వయాదికం ప్రవర్తతే-నహిసూత్యాశావస్యశుద్ధిరస్తినవాశావేనసూత్యాశౌచశుద్ధిఃపూర్వత్వప్రయుక్తా - పరేణాపిశావేనతన్నివృత్తేః- మాతాపితృవిషయేశంఖః॥ శ్లో॥ మాతర్యగ్రేప్రమీతాయామశుద్ధౌమ్రియతేపితా - పితుశ్శేషేణశుద్ధిస్స్యాన్మాతుఃకుర్యాత్తుపక్షిణీమితి- మాతరిపూర్వంప్రమీతాయాంయదితన్నిమిత్తాశౌచమధ్యేపితామ్రియేత-తదానపూర్వాశౌచశేషేణశుద్ధిః-కింతుపిత్రాశౌచస్యస్వకాలేనైవశుద్ధిః - పితరిపూర్వంప్రమీతేతన్నిమిత్తాశౌచమధ్యేమాతరిప్రమీతాయానపిత్రాశౌచకాలశేషేణశుద్ధిః - కింతుపిత్రాశౌచంసమాప్యతదూర్ధ్వంమాతుఃపక్షిణీంకుర్యాత్ - అశుద్ధావిత్యనేన ఆత్మహాదేఃపితురాశౌచాభావాన్మాతు నపక్షిణీ కింతుపూర్ణమేవేతి కమలాకరః - ఆదిశబ్దేనయత్యాదేస్సంగ్రహః-ఇయంపక్షిణీదశమదినాత్ప్రాగేవభవతి - దశమదినేతుమాతుర్మరణేద్విరాత్రాదివృద్ధిర్భవతీతిసఏవాహ- ధర్మప్రవృత్తావపి॥ శ్లో॥ దేశాంతరేకృతేపిత్రోఃపుత్రేణప్రేతకర్మణి-ఏక

స్మిన్నేవకాలే చేన్మరణం శ్రూయతే యది- దూరస్థోప్యాచరేత్పుత్రో హ్యా శౌచం తూభయోస్సమం- కుర్యాదేకాదశాహే తు తయోః శ్రాద్ధం పృథక్పృథక్ । పితుర్దశాహమధ్యే తు మరణం శ్రూయతే యది- కృతక్రియాయా మాతుశ్చేత్పిత్రాశౌచేన శుధ్యతి - అసంస్కృతాయా మాతుశ్చేన్మరణం శ్రూయతే యది - దశాహాత్పైతృకాదూర్ధ్వం మాతృకం పక్షిణీ భవేత్ - మాతుర్దశాహమధ్యే చేన్మరణం శ్రూయతే పితుః - పితుః శ్రవణమారభ్య దశాహం సూతకం భవేత్ । ఆశౌచానంతరం కుర్యాన్మాతృకం సకలం తతః- అవశిష్టం చ యత్కించిత్ప్రేతకర్మాథవై పితుః - కుర్యాదాబ్దికవచ్ఛ్రాద్ధమస్య ధాకృతకర్మణః - పైతృకం సకలం ప్రేతకర్మ కృత్వాథ మాతృకం - ఆశౌచం పక్షిణీం మాతుః కుర్యాత్ప్రేతక్రియాదికమితి- ఇదం త్వవధేయం- అతిక్రాంతాశౌచమధ్యే వర్తమానాశౌచసంపాతే తుల్యకాలం వర్తమానమేవాచరణీయం - అతిక్రాంతాద్విద్యమాననిమిత్తస్య ప్రబలత్వాత్ - అతిక్రాంతమధికకాలం చేత్తదేవాచరణీయం- కాలాధిక్యేన తస్య బలవత్త్వాత్- మాతాపితృవిషయే తు నైవం - తదాశౌచస్యైవ బలవత్త్వాత్- ద్వాదశవర్షాత్పరం ప్రోషితసంస్కారాశౌచే ప్రత్యక్షమరణేష్వేవమేవ-దాహకవిషయే విశేషమాహ- దక్షః॥ శ్లో॥ మృతాశౌచనిమిత్తే ద్వే మరణం దహనం తథా- జ్ఞాతీనాం మరణాదేవ దహనాద్దాహకస్య తు పిత్రన్యాన్తరానేకాన్ దగ్ధ్వా పూర్వాఘతశ్శుచిః - పితరౌ చేద్దహేత్తత్ర దశాహాచ్ఛుచిరగ్నిద ఇతి- ప్రథమం తావన్మాతాపితృవ్యతిరిక్తం యం కంచిజ్ఞాతిం దగ్ధ్వా- తదాశౌచమధ్యే భూయోపి ద్విత్రాన్ బహూన్వా దగ్ధ్వా అగ్నిదః పూర్వాశౌచకాల ఏవ శుచిర్భవతి- పితరౌ దహేద్యది తదా పితృదహనప్రభృతి దశాహేనైవ శుద్ధిః- నారదోపి॥ శ్లో॥ అంతర్దశాహే చేత్కర్తుః పునః ప్రేతస్య సంస్కృతిః - తస్య శుద్ధిః పూర్వశేషాదేకోద్దిష్టం యథోదితమితి - ఉత్తరోత్తరదహనాశౌచస్య పూర్వదహనాశౌచకాల ఏవ నివృత్తావపి- తత్తదేకాదశాహ ఏవ తత్తదేకోద్దిష్టం కార్యం - హారీతోపి॥ శ్లో॥ దాహకస్య ద్వయం చేత్స్యాత్కర్తురైక్యే విశేషతః- పూర్వేణైవ సమాప్యేతత్తోయం పిండం ద్వితీయకమితి- అంగిరా అపి॥ శ్లో॥ దాహకస్త్వాదశాహే తు శవమన్యం దహేద్యది - పూర్వేణై

వవిశుద్ధిస్స్యాత్పిత్రోస్తద్దివసాద్భవేదితి- సంవర్తోఽపి॥ శ్లో॥ పూర్వకర్తా
దశాహేతుపితరౌచేద్దహేత్పునః - పూర్వేణనవిశుద్ధిస్స్యాత్పునస్తద్దివసా
ద్భవేదితి- అత్రదాహకస్యాశౌచమతిక్రాంతకాలమపిప్రత్యక్షాశౌచాత్
ప్రబలమితివిశేషః - జననమరణయోస్సన్నిపాతేమాతాపిత్రోర్జననా
శౌచమేవస్వకాలసమాప్తిపర్యంతంకర్తవ్యం - నతుమరణాశౌచేనతస్యనివృ-
త్తిః - తథాచబోధాయనః॥ సూ॥ జననమరణయోఃసన్నిపాతేజననేనమా
తాపిత్రోర్దశాహమాశౌచమితి- స్మృత్యంతరేపి- మాతాపిత్రోర్మృతౌ
చైవజననేప్యారసస్యచ- స్వాశౌచాపగమేనైవశుద్ధిస్స్యాన్నానకాలతఇతి-
ప్రాచీనషడశీత్యామపి - పూర్వాశౌచేనయాశుద్ధిస్సూతినాంమృతినాంచ
సా- సూతికామగ్నిదంహిత్వాప్రేతస్యచసుతానపీతి- అత్రజనకస్యపుత్ర
జన్మనిమిత్తాశౌచప్రాబల్యంప్రేతసంస్కర్తృవ్యతిరిక్తవిషయం-తథాచ-
ప్రేతకర్మకర్తురాశౌచమధ్యేపుత్రజననంచేత్ - పుత్రజననాశౌచమధ్యేస్వ
సంస్కార్యబంధుమరణేవాసంస్కర్తుశ్శావమేవాశౌచం- నతుపుత్రజననా
శౌచం- తథాచశాతాతపః॥ శ్లో॥ అంతర్దశాహేజననాత్పశ్చాత్స్యాన్మర
ణంయది- ప్రేతముద్దిశ్యకర్తవ్యంపిండదానంయథావిధి- ప్రారబ్ధేప్రేత
పిండేతుమధ్యేచేజ్జననంభవేత్-తథైవాశౌచపిండాంస్తుశేషాన్దద్యాద్యథా
విధీతి- అత్రపిండదానవిధిబలాదిదంవచనద్వయంసంస్కర్తృవిషయమితి
స్పష్టమేవ- వచనద్వయేపిజననశబ్దౌపుత్రజననపరౌ- యథావిధీతిదశరా
త్రాశౌచాచరణపూర్వకమిత్యర్థః - తథైవప్రజాపతిరపి॥ శ్లో॥ ఆశౌచేతు
సముత్పన్నే పుత్రజన్మయథాభవేత్। కర్తుస్తాత్కాలికీశుద్ధిః। పూర్వాశౌ
చేనశుధ్యతీతి- ఆశౌచేశావాశౌచే- కర్తుః ప్రేతకర్మణః కర్తుః- జాతకర్మణి
తాత్కాలికశుద్ధిః - పూర్వాశౌచేనశుధ్యతి- నతుపుత్రజన్మాశౌచకాలేన-అ
స్మిన్వచనేపుత్రగ్రహణాద్విస్పష్టమేవజనకవిషయత్వం- ఆశ్వలాయనాది
భిస్తుసంస్కర్తురపిపుత్రజననాశౌచమేవస్వకాలసమాప్తిపర్యంతమనుష్ఠే
యమిత్యుక్తం- యథాచారస్తథాచరణీయం కేచిత్తు- ఆశౌచేతుసముత్పన్న
ఇతిప్రథమచరణేఆశౌచశబ్దోద్వివిధాశౌచపరఇత్యాహుః - తన్మందం॥ శ్లో॥
మాతాపిత్రోర్మృతౌచైవజననేప్యారసస్యచ - స్వాశౌచాపగమేనైవశు

ద్ధిస్స్యాన్నాన్యకాలతఇతి - స్మృత్యంతరవచనవిరోధాత్ - జననమరణయో
స్సన్నిపాతేజననేనమాతాపిత్రోర్దశాహమాశౌచమితిబోధాయనవచన
విరోధాచ్చ-తత్రమరణాశౌచాదపిపుత్రజననాశౌచస్య ప్రాబల్యోక్తేః-ఆ
శౌచేతుసముత్పన్న ఇతివచనేకర్తృగ్రహణేనతాత్కాలికశుద్ధివిధాన
స్వారస్యేనచతత్రత్యాశౌచశబ్దస్యశావాశౌచపరత్వస్యవిస్పష్టత్వాచ్చ సం
గ్రహస్తు- సమయోర్వావిషమయోర్వాసజాతీయయోర్విజాతీయయోర్వాశౌ
చయోర్యుగపత్సన్నిపాతేతంత్రేణశుద్ధిః-సమయోస్సజాతీయయోశ్చాశౌచ
యోఃపౌర్వాపర్యేణసన్నిపాతేపూర్వాశౌచకాలేనైవశుద్ధిః- విషమకాల
యోస్సజాతీయయోరాశౌచయోస్సన్నిపాతేపూర్వంవాపరంవా యదధిక
కాలంతేనైవశుద్ధిః-అల్పమపిపూర్వాశౌచముత్తరాశౌచార్ధాధికకాలంచేద
ల్పేనైవశుద్ధిః-విజాతీయయోర్యోగేసమేనవాధికేనవాశావేనశుద్ధిః-సూతిర
ధికకాలాచ్చేత్సూత్యాశౌచేనశుద్ధిః - పూర్ణాశౌచస్యదశమదినేపునః పూర్ణా
శౌచాంతరేప్రాప్తేపూర్వస్మాత్పూర్ణాశౌచాదూర్ధ్వంఉత్తరాశౌచం
దినద్వయంకుర్యాత్-దశమదినస్య అష్టమయామేసూర్యోదయాదర్వాగస్య
స్మిన్ పూర్ణాశౌచే ప్రాప్తేపూర్వస్మాదూర్ధ్వందినత్రయముత్తరాశౌ
చంకుర్యాత్- మాతాపితృమరణాశౌచస్య ఆశౌచాంతరేణయోగేపూర్వేణ
వాపరేణవామాతాపిత్రోరాశౌచేనశుద్ధిః- దాహకస్య యద్దహననిమిత్త
మాశౌచంతస్యాశౌచాంతరేణయోగేదహనాశౌచేనశుద్ధిః -మాతాపిత్రోః
పుత్రజన్మనిమిత్తాశౌచస్య ఆశౌచాంతరేణయోగేపుత్రజననాశౌచేనశుద్ధిః-
పుత్రీజననేప్యేవమేవ- పితుఃప్రేతసంస్కర్తృత్వే తుపూర్వేణవాపరేణ
వాప్రేతాశౌచేనైవపుత్రజననాశౌచస్య నివృత్తిః- అసంస్కర్తృత్వే తు
మృతాశౌచమపి జననాశౌచేన శుధ్యతి -కేచితు సంస్కర్తురపిపుత్రజననా
శౌచమేవ ప్రబలమిత్యాహుః - పితృమరణాశౌచమధ్యేమాతృమరణేపితుర్ద
శాహాదూర్ధ్వంమాతుఃపక్షిణీంకుర్యాత్-పితుస్సన్యాసేదుర్మరణేవానప
క్షిణీకింతుమాతృమరణాదారభ్యపూర్ణమేవాశౌచంకుర్యాత్-మాతృమర
ణాశౌచమధ్యేపితృమరణేపితుఃపూర్ణమేవాశౌచంకుర్యాత్ । అనుగమనే
తుదినాంతరమరణేపిమాతుఃపక్షిణీనభవతి । కింతుతంత్రేణైవశుద్ధిః - అనుగ

మనంవినాద్రై వాన్మాతృ మరణేపక్షిణీభవతి॥ సాచదశమదినాత్ప్రాగేవపి
తుర్దశమదినేమాతృమరణేతుదినద్వయాదికంభవతి।అత్రపక్షిణీమధ్యేదినద్వ
యమధ్యేచపితురేకాదశేహన్యేవస్వతంత్రైకోద్దిష్టంకుర్యాత్। కర్తుస్తా
త్కాలికీశుద్ధిరస్తి - పితృమరణాశౌచమధ్యేదేశాంతరగతమాతృ మరణశ్ర
వణేమాతరికృతక్రియాయాముభయోస్తంత్రేణశుద్ధిః- అకృతక్రియాయా
న్తుపితుర్దశాహాదూర్ధ్వంమాతుఃపక్షిణీంకుర్యాత్ - మాతృమరణాశౌచ
మధ్యేదేశాంతరగతపితృమరణశ్రవణేశ్రవణప్రభృతిదశాహంపిత్రాశౌ
చంభవతి। దేశాంతరగతయోర్మాతాపిత్రోర్మరణేయుగపచ్ఛ్రుతేతంత్రే
ణశుద్ధిః - అతిక్రాంతవర్తమానయోస్సన్నిపాతేవర్తమానేనాతిక్రా
న్తస్యశుద్ధిః. అతిక్రాన్తస్యకాలాధిక్యేత్వతిక్రాన్తేనైవవర్తమానస్యశుద్ధిః-
ఏవందాహకస్యాతిక్రాంతాశౌచేనైవవర్తమానస్యశుద్ధిః - ఉభయత్రా
గ్నిదానేతువర్తమానమేవప్రబలం- మాతాపితృవిషయేతునాయంవిధిః।కిం
తుపూర్వోక్తమేవ- పూర్వంకస్యచిద్దహనంకృత్వాతదాశౌచమధ్యేఅన్యాన
పిబంధూనేకంద్వా బహూన్వా దహతితదాపూర్వాశౌచేనోత్తరాశౌచా
నాంతదీయప్రేతకృత్యానాంచసమాప్తిః - ఏకోద్దిష్టంతుతత్తదేకాదశాహే
కర్తవ్యం- యదిజ్ఞాతిదహనాశౌచమధ్యే మాతాపితరౌదహతి - తదానపూ
ర్వాశౌచేనశుద్ధిః- కింతుమాతాపిత్రోర్దహనప్రభృతిపూర్ణాశౌచంభవతి॥
ఇతిశ్రీవేంకటాంబాగర్భసంభూతశ్రీసుబ్రహ్మణ్యసుధీవరవిరచితాయామభిన
వషడశీతివ్యాఖ్యాయాం-ధర్మప్రదీపికాఖ్యాయాం-సన్నిపాతాశౌచనిర్ణయః.

గ్రామాశౌచనిర్ణయః,

మూ॥ యావద్గ్రామస్యమధ్యేతుశవంప్రేతస్యతిష్ఠతి। గ్రామ
స్యతావదాశౌచంనిర్హృతేశుద్ధిరిష్యతే॥

వ్యా॥ యావత్కాలంగ్రామమధ్యేప్రేతశరీరంతిష్ఠతి- తావత్కా
లంగ్రామస్యాశౌచం - తస్మిన్ గ్రామాద్బహిర్నిర్హృతేదగ్ధేచసతిగ్రా
మస్యశుద్ధిః -.తుశబ్దశ్శవనిర్హరణాదికమేవగ్రామస్యశుద్ధికారణంనస్నా
నాదికమస్త్యాదితివిశేషందర్శయతి॥

మూ॥ ఏకాదశధనుర్మాత్రవ్యాప్తేవిధికాంతరే। చతుష్పథ

వ్యవాయేపినారాచాంతరయేతథా। అంతశ్శవనిమిత్తస్తునదోష
ఇతిసూరయః॥

వ్యా॥ ఏకాదశధనుమాత్ర వ్యవహితేపీథ్యంతరే- చతుష్పథవ్యవహితేపీథ్యంతరేచనారాచవ్యవహితాయామేకస్యామపివీధికాయామంతశ్శవదోషోనాస్తి-

మూ॥ చతుశ్శతద్విజోపేతే గ్రామేవీథ్యంతరేతథా । ఏకాదశధనుమాత్రాదర్వాచీనేపినాస్త్యఘం॥

వ్యా॥ చతుశ్శతబ్రాహ్మణసంకులేగ్రామేవీథ్యంతరేఏకాదశధనుర్వ్యవధానాభావేపి- నదోషః-

మూ॥ స్త్రీశూద్రానాథబాలానాంశవస్తిష్ఠతియత్రతు। తత్రాశౌచంగృహస్యైవగ్రామదోషోనవిద్యతే॥

వ్యా॥ యత్రస్త్రీశూద్రానాథబాలానాంశవస్తిష్ఠతి - తత్రగృహమాత్రస్యాశౌచం - గ్రామస్యతుఏకవీథ్యామపినదోషః-

మూ॥ వీథ్యంతరేపితుగ్రామఏకవింశతిమందిరే। బహుదూరవ్యవాయేపిశావాశౌచమితిస్మృతి॥

వ్యా॥ ఏకవింశతిగృహాయుక్తేతతోపిన్యూనైర్వాగృహైర్యుక్తేగ్రామేబహుదూరవ్యవహితేపివీథ్యంతరే-శవనిమిత్తమాశౌచంభవత్యేవ-

మూ॥ అగ్నిహోత్రేతుహోతవ్యేశవదోషోనవిద్యతే॥

వ్యా॥ పూర్వోక్తశవదోషఃశ్రౌతకర్మవ్యతిరిక్తవిషయఇతిభావః। అత్రవృద్ధమనుః॥ శ్లో॥ గ్రామమధ్యగతోయావచ్ఛవస్తిష్ఠతికస్యచిత్। గ్రామస్యతావదాశౌచంనిర్గతేశుచితామియాదితి। మనురపి॥ శ్లో॥ నాద్యాదంతశ్శవేగ్రామేనాధీయ్యాన్నజుహోతిచ। తానివీథ్యంతరేకుర్యాద్ధనురేకాదశాన్తరఇతి- స్మృత్యంతరేపి॥ శ్లో॥ అంతశ్శవోయదాగ్రామస్తస్మిన్గ్రామేతదాలయే। నిత్యంనైమిత్తికంకామ్యంనకుర్యాదితిశాసనం।శ్రుతిస్మృత్యోర్విరోధేతుశృతిరేవబలీయసీ। తస్మాదంతశ్శవేగ్రామేజుహుయాచ్ఛ్రౌతపావకమితి। సంగ్రహేపి॥ శ్లో॥ గ్రామస్థేశవచండాలేశూద్రేప్యశుచిసన్నిధా। నాధ్యేతవ్యంనభోక్తవ్యంనహోతవ్యంకదాచనేతి। శవచండాల

ఇతిద్వంద్వైకవద్భావః - శూద్రేసమీపస్థిత ఇతి శేషః- అశుచిసన్నిధౌ అపే
ధ్యాద్యశుచిపదార్థసన్నిధౌ। పునఃస్మృత్యంతరే॥ శ్లో॥ చతుశ్శతాధికైర్వి
ప్రైస్సంపూర్ణే గ్రామమధ్యమే। విశేషం సంప్రవక్ష్యామి జపహోమార్చ
నం ప్రతి। అంతశ్శవస్య దోషస్తు నాస్తి తత్ర సమాచరేత్। గ్రామేనారాచ
విచ్ఛిన్నే కుర్యాద్భిన్నే తథాపథి। వీథ్యంతరే వా మృతకే హరేరర్చాం సమా
చరేత్। అనాథానుపనీతానాం శూద్రాణాంచ తథా స్త్రియాం। అంత
శ్శవస్య దోషస్తు గ్రామాదౌ న చలిష్యతే। మునీనాంచ యతీనాంచ పరకాయ
ప్రవేశినాం। మరణం యత్ర సంభూతం తత్ర దోషో న లిప్యతే। శూద్రాదీ
నాంతు మరణం సంభవేద్యత్ర కుత్రచిత్। ఆశౌచం గృహమాత్రస్య గ్రామస్యా
శౌచం న విద్యతే। కుటకే పత్తనే చైవ ఖర్వటే రాజదానిషు। క్రమేణైవార్చనం
కుర్యాత్తత్ర దోషో న విద్యత ఇతి। క్రమేణైవ శాస్త్రోక్తక్రమేణైవ సమంత్రక
మితియావత్ - యత్తిద్వచనం॥ శ్లో॥ సహస్రవిప్రసంకీర్ణే గ్రామే తదధికే
పివా। ఆలయస్య సమీపే తు త్రింశద్దండాంతరే మృతౌ। అర్చనస్నాపనాదీని న
కుర్యాదపి తత్ర త్వితి- తత్కదాచిదాగంతుకసహస్రబ్రాహ్మణసంకులైక
వింశతిగృహాయుక్తస్వల్పగ్రామవిషయం। తథాచ స్మృత్యంతరే॥ శ్లో॥ ఏకవీ
థ్యాం సమారూఢే ఏకవింశద్గృహస్థితే। త్రింశద్ధనుషిచాధస్త్యే దైవం పిత్ర్య
ఇచ్ఛవర్జయేత్। పంచాశచ్చాపసీమాంతే ఏకవీథ్యాం శవే సతి। అర్చనంచ హరే
ర్ధ్యానం దేవదేవస్య వర్జయేత్। శూద్రాణాం మరణం స్యాచ్చేద్గ్రామమధ్యే
కథంచన। ఆశౌచం గృహమాత్రస్య గ్రామాశౌచం న విద్యత ఇతి॥

మూ॥ పూజామధ్యే మృతే తూష్ణీం పూజాశేషం సమాపయేత్।
ప్రతిష్ఠాయాం పునః ప్రేతే నిర్హృతే శేషమాచరేత్॥

వ్యా॥ దేవపూజామధ్యే గ్రామే యస్య కస్యచిన్మృతౌ సత్యాం పూజాశే
షం తంత్రమాత్రేణ సమాపయేత్। ప్రతిష్ఠాయాం తు మృతస్య శవే గ్రామా
ద్బహిర్నిర్హృతే దగ్ధే చ సతి - ప్రతిష్ఠాశేషం సమంత్రకమేవ సమాపయేత్-
తథాచ స్మృత్యంతరం॥ శ్లో॥ ప్రతిష్ఠాదిషు కాలేషు యస్మిన్ గ్రామే మృతిర్భ
వేత్। శీఘ్రం బహిశ్శవం నీత్వా కర్మశేషం సమాపయేత్ - అగ్రహారే హరేః
పూజా వర్తమానా తు యత్ర చ। అంతశ్శవో యది భవేత్తతో నీత్వా తదా బహిః.

తచ్ఛవంభస్మసాద్భావత్తావత్తంత్రేణపూజయేదితి- భస్మసాదిత్యనేనదహనానంతరమేవగ్రామాశౌచనివృత్తిః - నతుబహిర్నిష్కాసనమాత్రాత్ యత్తు - నిర్హృతే శుచితామియాదితివచనం-తదపిదహనోపలక్షణార్థం- గృహాశౌచమప్యేవమేవ దహనాంతం వేదితవ్యం- తుల్యత్వాత్ యత్తు॥శ్లో॥ నతావచ్ఛుధ్యతేభూమిర్యావత్తాస్య దనిర్దశం- నతత్రకర్మకుర్వీతపిత్ర్యదైవాదికంక్వచిదితి- వచనే- దశాహపర్యంతంగృహాశౌచవిధానం- తద్గృహే ప్రేతక్రియాకరణవిషయం॥ శ్లో॥ దహనాంతంగృహాశౌచంయత్ర పిండోదకక్రియా। దశరాత్రమితిజ్ఞేయంప్రేతస్తత్రైవతిష్ఠతీతిస్మరణాత్ గృహేప్రేతక్రియాకరణంచద్రావిడానాంపిండోదకదానం- అన్యేషాం తుక్షీరోదకపూరితఘటద్వయస్థాపనమాత్రం- తచ్చఘటద్వయందశాహపర్యంతంతిష్ఠతిప్రేతశ్చ తాభ్యాంస్నానపానార్థంప్రత్యహమాగచ్ఛతీతిదశాహపర్యన్తంగృహస్యాశౌచం-ఉభయవిధప్రేతక్రియాయాఅకరణేగృహస్యాశౌచంనాస్త్యేవ- కేచిత్తుస్వామినఆశౌచేసతితత్సంబంధమాత్రేణగృహస్యాశౌచమస్తి॥ శ్లో॥ ద్రవ్యాణిస్వామిసంబంధాదఘాహస్స్వశుచీనిచేతి స్మరణాత్ - గృహస్యాపిద్రవ్యత్వాదిత్యాహుః - స్వామినఆశౌచాభావేసర్వేషాంమతేపిగృహస్యాశౌచంనాస్త్యేవ॥ సంగ్రహస్తు॥ గ్రామమధ్యే యావత్కాలంశవస్తిష్ఠతితావత్కాలంగ్రామస్యాశౌచం - శవేబహిర్నిష్కాసితేదగ్ధేచసతిగ్రామస్యశుద్ధిః - గృహస్యాప్యేవమేవ- గృహేపిండోదకదానేక్షీరోదకపూరితఘటద్వయస్థాపనేవాదశరాత్రంగృహస్యాశౌచం తదభావేకిమపినాస్తిగృహస్వామినఆశౌచిత్వేగృహస్యాశౌచమస్తీతికేచిత్- స్వామినఆశౌచాభావేసర్వేషాంమతేపిగృహస్యాశౌచంనాస్త్యేవ-స్త్రీణాంశూద్రాణామనాథానామనుపనీతానాంచశవేగ్రామమధ్యేతిష్ఠత్యపిగ్రామస్యాశౌచంనాస్తికింతుతద్గృహమాత్రస్యాశౌచం-ఉపనీతమరణే యస్యాంశ్రేణ్యాముపనీతమృతస్యశవస్తిష్ఠతి- తస్యావీథ్యాఏకాదశవ్యామమాత్రార్వాచీనప్రదేశేవిద్యమానస్యవీథ్యంతరస్యచాశౌచం- ఏకాదశవ్యామమాత్రాత్పరతోవిద్యమానస్యశ్రేణ్యంతరస్యాశౌచంనాస్తి - ఏవంచతుష్పథవ్యవధానేనారాచవిచ్ఛేదేవాశవనిమిత్తమాశౌచంనాస్తి- యస్మిన్ గ్రా

మేచతుశ్శతాధికా బ్రాహ్మణా అనాగంతుకానిత్యంవసంతితస్మిన్గ్రామేఏ
కాదశవ్యామమాత్రాదర్వాచీనేపివీధ్యంతరేశవనిమిత్తమాశౌచంనాస్తి-
నగరేషుయత్రక్వాపిశవేవిద్యమానేపితద్గృహంవినాన్యత్రాశౌచంనాస్తి-
యస్మిన్గ్రామేఏకవింశతిస్తన్న్యూనావాగృహాస్సంతితత్రఏకాదశవ్యామ
మాత్రాత్పరతోవిద్యమానస్యాపివీధ్యంతరస్యాశౌచమస్త్యేవ-ఏతదాశౌచ
మనుపక్రాంతవైశ్వదేవాదివిషయం-ఉపక్రాంతేతువైశ్వదేవాదౌగ్రా
మేకస్యచిన్మరణేసతిసుఖేనకర్మశేషంసమాపయేత్- అగ్నిహోత్రేతుగ్రా
మాశౌచంనాస్త్యేవ-పూజామధ్యేకస్యచిన్మరణేసతిమంత్రంవినాతంత్రమా
త్రేణపూజాశేషంసమాపయేత్ - దేవతాప్రతిష్ఠాయాంతుమధ్యే కస్యచి
న్మృతౌతస్యదహనానంతరమేవసమంత్రకంప్రతిష్ఠాశేషంసమాపయేత్-
నతుతంత్రమాత్రేణేతి ॥ ఇతిశ్రీవేంకటాంబాగర్భసంభూతశ్రీసుబ్రహ్మ
ణ్యసుధీవరవిరచితాయా-మభినవషడశీతివ్యాఖ్యాయాం-ధర్మప్రదీపికాఖ్యా
యాం-గ్రామాశౌచనిర్ణయః.

సంపర్కాశౌచనిర్ణయః.

మూ॥ శవానుగమనేచైవశవనిర్హరణేతథా । అతురవ్యంజనే
చైవశవస్య దహనేపిచ । బహుప్రకారమాశౌచంతదీయానాంన
కించన । అదృష్టార్థేష్వనాథానాంకృతేష్వేతేషునాస్త్యఘ ॥

వ్యా॥ అసపిండశవానుగమనేఅసపిండశవనిర్హరణేఅసపిండమరణవిష
యాతురవ్యంజనే అసపిండశవదహనేబహుప్రకారంబహుభేద మాశౌచం
భవతి- ఇదముపలక్షణం - అలంకరణేప్యాశౌచంభవతీతిబోధ్యం - సర్వమే
తన్నిర్హరణశబ్దస్యైవార్థః ఇతికేచిదాహుః- తదిదంసంపర్కాశౌచమి
త్యుచ్యతే- ఇదంచాశౌచంశవానుగమనాదికంసంపర్కంకుర్వతఏకస్యైవ-
తదీయానాంస్త్రీపుత్రాదీనాంతండులాదిద్రవ్యాణాంచనేదమాశౌచం-అ
నాథానాంప్రేతానాందహనవహనానుగమనేష్వదృష్టార్థం దయాపూ
ర్వకంకృతేషునాస్త్యేవాశౌచం- కింతుస్నానమాత్రేణశుద్ధిః - అనాథానా
మిత్యనుపనీతాదీనాముపలక్షణం-తత్ర సవర్ణశవానుగమనేపరాశరః॥శ్లో॥
అనుగమ్యేచ్ఛయాప్రేతంజ్ఞాతిమజ్ఞాతిమేవవా । స్నాత్వా సచేలంస్పృష్ట్వా
గ్నింఘృతంప్రాశ్యవిశుద్ధ్యతీతి- జ్ఞాతిశబ్దేనమాతామహాదిబంధురుచ్యతే-

అజ్ఞాతిశబ్దేనబంధుత్వరహితోయఃకశ్చిదుచ్యతే- జ్ఞాతీనాంనిర్హరణాదే
ర్విహితత్వేనఘృతప్రాశనాగ్నిస్పర్శనయోరభావాదితికేచిత్ - జ్ఞాతిశ
బ్దోముఖ్యార్థఇత్యన్యే - వస్తుతస్తుఘృతప్రాశనాదికమవశ్యంకర్తవ్యం-
జ్ఞాతిశబ్దస్యముఖ్యార్థపరిత్యాగేమానాభావాత్- యాజ్ఞవల్క్యోపి॥శ్లో॥
అనుగమ్యాంభసిస్నాత్వాస్పృష్ట్వాగ్నింఘృతభుక్ఛుచిరితికార్ష్ణేపి॥శ్లో॥ ప్రే
తభూతంద్విజంవిప్రోయోనుగచ్ఛతికామతః। స్నాత్వాసచేలఃస్పృష్ట్వా
గ్నింఘృతంప్రాశ్యవిశుధ్యతీతి- ఘృతప్రాశనానంతరంపునఃస్నానంకర్త
వ్యం- తదాహోశనా॥శ్లో॥ అనుగమ్యనరంప్రేతంతద్జ్ఞాతీననుస్పృత్యచ।
స్నాత్వాఘృతంచభక్షిత్వాపునస్స్నానంసమాచరేదితి- ప్రాణాయామా
శ్చకర్తవ్యాః - తథాచకవషః॥ శ్లో॥ అనుగమ్యశవంబుద్ధ్యాస్నాత్వాస్పృ
ష్ట్వాహుతాశనం -సర్పిఃప్రాశ్యపునస్స్నాత్వాప్రాణాయామైర్విశు
ధ్యతీతి - స్మృత్యంతరేపి॥ శ్లో॥ ఆర్ద్రవస్త్రంపరిత్యజ్య శుష్కవస్త్రేణమా
ర్జనం - శవానుగమనేష్వారేపునస్స్నానంవిధీయతఇతి- శుష్కవస్త్రాలాభే
ద్వాదశవారంధూతవస్త్రేణపునస్స్నానంకర్తవ్యం - అనాథాదివిషయే
స్మృత్యంతరం॥ శ్లో॥ అనాథమనుపేతంచప్రేతంకన్యామనువ్రజేత్। అనూ
చానక్రతుశ్రేష్ఠంనప్రాశ్నీయాద్ఘృతంద్విజఇతి- అగ్నిస్పర్శోపినకర్త
వ్యః- తథాచజాబాలిః॥ శ్లో॥ మృతంబాలంచవృద్ధాంశ్చానాథంవిప్రమనువ్ర
జేత్। ద్విజఃస్నానేనశుధ్యేతఘృతప్రాశాగ్నినాపినేతి - అగ్నిఘృతయోర
భావేస్మృత్యంతరం॥ శ్లో॥ అగ్న్యభావేఘృతాభావేసచేలస్నానమాచ
రేత్ - సవ్యాహృత్యాచగాయత్ర్యాదశకృత్వోభిమంత్రితాః - అర్ఘాంజలీ
రపఃపీత్వాశుద్ధిమాప్నోతివైద్విజఇతి- పునఃస్మృత్యంతరేవిశేషాదర్శితాః॥
శ్లో॥ ప్రేతస్యపాదయోరగ్రేనగచ్ఛేద్యఃకదాచన - యస్మాదగ్రేతుగం
తౄణాంఆయుఃక్షీణంపదేపదే- మృతస్యపశ్చాద్గమనేప్రాయశ్చిత్తంవిధీ
యతే- కిల్బిషాదగ్రగమనేనిష్కృతిర్నోపపద్యతఇతి- ప్రాయశ్చిత్తంసచే
లస్నానాదికముక్తమేవ - అనుగంతౄణాంవాహకానాంచసంస్కర్తౄ
సహైవగ్రామప్రవేశః॥ శ్లో॥ ప్రవేశనాదికంకార్యందాహకేనాపినైవతు।
వోఢ్రైవానుగంత్రాచపురాస్నానాచ్చయోషితాం- అస్నాత్వాచేద్వి

శేద్గ్రామంశ్మశానాద్బుద్ధిపూర్వకం - త్రిరాత్రేణవిశుద్ధిస్స్యాద్యదమత్యా
హ్నైతథైవచేతి- వచనాత్ - అవిస్నైవఅపృథగేవసహైవేత్యర్థః - పురాస్నా
నాదిత్యాదివాక్యాంతరంస్త్రీణాంస్నానాత్పూర్వంస్వయమస్నాత్వావా
గ్రామంవిశేద్యది త్రిరాత్రేణవిశుద్ధిస్స్యాదిత్యన్వయః - వాహకోనుగం
తాచస్నాతాసుస్త్రీషుస్వయమపిస్నాత్వాసంస్కర్త్రాసహ గ్రామం
ప్రవిశేదిత్యర్థః - వృద్ధవసిష్ఠోపి॥ సూ॥ అనుగమ్యాన్వాభాష్యాగ్నీనగ్నిం
స్పృష్ట్వాపునరవగాహ్యాత్తైస్సహద్వారంవిశేరన్నితి- అగ్నీనితిసవర్ణా
నాముపలక్షణం - అగ్నిస్పర్శనంఘృతప్రాశనస్యోపలక్షణం - తైస్సహే
తితేభ్యఃపూర్వంనప్రవేష్టవ్యమిత్యర్థః - అన్వాభాషణంనామదీనవచనరూప
మాతురవ్యంజనం- తదపిశ్మశానగమనపూర్వకంవివక్షితం- గృహంగత్వాతు
రవ్యంజనేతుసహగ్రామప్రవేశాసంభవాత్। శవానుగమనేకృతేతస్మిన్న
హనికర్మయోగ్యతానాస్తి -తథాచస్మృత్యంతరం॥ శ్లో॥మృతముద్దిశ్యయో
గచ్ఛేత్-ఘృతప్రాశనమాచరేత్। వర్జయేత్తదహోరాత్రంజపహోమా
చరణాదికమితి। వారాహేపి॥ శ్లో॥ శ్మశానమధ్యంగత్వాతుయోనరోమామ
థాచర్యేత్ । సప్తజన్మకృతంపుణ్యంతత్క్షణాదేవనశ్యతి। అనుగమ్యనరం
ప్రేతంఛ్ఛాయాయస్తుమానవః।అరాధయితుమిచ్ఛేన్మాంసవ్రజత్యధమాం
గతిం। హరణంచతథాకృత్వామృతకస్యవసుంధరే। భుక్త్వాశ్రాద్ధంమహా
భాగేమన్మజోమాంమథార్చయేత్। ఘటకత్వమనుప్రాప్య తతోగోధావపు
ర్గతఇతి। ఆతురవ్యంజనేపితస్మిన్నహనికర్మయోగ్యతానాస్తి। తథాచపార
స్కరః॥ శ్లో॥మృతస్యబాంధవైస్సార్ధంకృత్వాతుపరిదేవనం। వర్జయేత్తద
హోరాత్రందానంశ్రాద్ధాదికర్మచేతి । అత్రసంధ్యాలోపోనాస్తి-వారా
హవచనేశ్రాద్ధభోజనసాహచర్యాత్।తథాచయథాశ్రాద్ధభోజనేహో
మాదేరేవ నిషేధః తథైవాత్రాపి- పరంతుశ్రాద్ధభోజన ఇవ సంక్షేపే
ణగాయత్రీజపఃహీనవర్ణశవానుగమనేవృద్ధపరాశరః॥ శ్లో॥క్షత్రియంమృ
తమజ్ఞానాద్బ్రాహ్మణోయోనుగచ్ఛతి। కృత్వాశౌచమహోరాత్రంపంచగ
వ్యేనశుద్ధ్యతి। శవంచవైశ్యమజ్ఞానాద్బ్రాహ్మణోయోనుగచ్ఛతి।కృత్వాశౌ
చంపక్షిణీంచప్రాణాయామాన్షడాచరేత్ । ప్రేతభూతంతుయశ్శూద్రం

బ్రాహ్మణోఽజ్ఞానదుర్బలః। అనుగచ్ఛేన్నీయమానం త్రిరాత్రమశుచిర్భవేత్
త్రిరాత్రే తు తతశ్శీర్ణే నదీం గత్వా సముద్రగాం। ప్రాణాయామశతం కృ
త్వా ఘృతం ప్రాశ్య విశుధ్యతీతి। అజ్ఞానాన్మాఖ్యానాత్- నతు బుద్ధిపూర్వకమిత్య
ర్థః। విష్ణురపి॥ సూ॥ ద్విజశ్శూద్రానుగమనం కృత్వా స్రవంతీమాసాద్య గా
యత్ర్యష్టసహస్రం జపేదితి। ప్రాణాయామశతగాయత్ర్యష్టసహస్రయో
ర్వికల్పః ప్రాణాయామశతాద్యనంతరం ఘృతప్రాశనం కర్తవ్యం- ప్రా
ణాయామాదేః పూర్వమగ్నిస్పర్శనం కర్తవ్యం- అబుద్ధిపూర్వకహీనవర్ణశవా
నుగమనేఽంగిరాః॥ సూ॥ శూద్రప్రేతస్య బ్రాహ్మణో యదృచ్ఛయానుగమ
నే స్రవంతీమాసాద్య గాయత్రీసహస్రం జప్త్వా శుధ్యతి- క్షత్రియానుగమ
నేఽర్ధసహస్రం- వైశ్యానుగమనే పాదోనమితి పురతో గచ్ఛన్తం శవమజ్ఞాత్వా
మార్గవశాదనుగమనం యదృచ్ఛయానుగమనం- తత్ర నదీస్నానం గాయత్రీ
జపశ్చ- నత్వేకరాత్రపక్షిణ్యాదికమాశౌచం- క్షత్రియస్య వైశ్యానుగమనే
బుద్ధిపూర్వకే ఏకరాత్రం- శూద్రానుగమనే పక్షిణీ- వైశ్యస్య శూద్రానుగమ
నే పక్షిణ్యేవ- శూద్రస్య శూద్రానుగమనే శవబంధుస్పర్శాభావే ఏకకాలః।
స్పర్శే త్వేకరాత్రమితి విజ్ఞానేశ్వరాదయః। తత్రైవ పారస్కరోఽపి॥ శ్లో॥ సజా
తేర్ద్వివస్త్రైనైవ వ్యూహాత్ క్షత్రియవైశ్యయోః। స్పర్శం వినానుగమనే శూద్రో
నక్తేన శుధ్యతీతి। సజాతేశ్శూద్రసమానజాతేశ్శూద్రస్యేత్యర్థః। దివసేనై
కరాత్రేణ- వ్యూహాదహర్ద్వయయుక్తాత్పక్షిణీకాలాత్- నక్తేనేత్యేకక
కాలోపలక్షణం- దివా చేద్దినశేషేణ- రాత్రౌ చేద్రాత్రిశేషేణ- శూద్రశ్శు
ధ్యతీత్యర్థః- వస్తుతస్తు క్షత్రియవైశ్యయోశ్శూద్రానుగమనే ద్విరాత్రం- ద్వ్యూ
హశబ్దస్య ముఖ్యార్థపరిత్యాగే మానాభావాత్- బ్రాహ్మణస్య క్షత్రియశవా
నుగమనే వైశ్యశవానుగమనే చ సచేలస్నానం- యథోక్తాశౌచం తదంతే సచే
లస్నానమగ్నిస్పర్శనం గాయత్ర్యష్టశతం ఘృతప్రాశనం పునస్స్నానమా
చమనత్రయం చ క్రమేణ కర్తవ్యం- శూద్రశవానుగమనే గాయత్ర్యష్టస
హస్రం విశేషః- తదాహ చ్యవనః॥ సూ॥ సచేలమవగాహ్యోత్తీర్యాగ్నిము
పస్పృశ్య గాయత్ర్యష్టశతం జపేత్- ఘృతం ప్రాశ్య పునస్స్నాత్వా త్రిరా
చామేదితి- విష్ణురపి॥ సూ॥ ద్విజశ్శూద్రానుగమనే స్రవంతీమాసాద్య గాయ

త్యోక్తసహస్రంజపేద్విజప్రేతస్యాష్టశతమితిద్విజశబ్దోవర్ణత్రయపరః. అత్రచ్యవనవచనోక్తంఘృతప్రాశనంవృద్ధపరాశరోక్తపంచగవ్యప్రాశనేనసహవికల్ప్యతే-సముచ్చయఇతికేచిత్-వైశ్యానుగమనేగాయత్రీశతంషడ్భిఃప్రాణాయామైర్వికల్ప్యతే-సముచ్చయఇతికేచిత్-సవర్ణవిషయాతురవ్యంజనేబ్రహ్మపురాణం॥ శ్లో॥ మృతస్యయావదస్థీనిబ్రాహ్మణస్యాహృతానితు। తావద్యోబాంధవస్తత్రరౌతితద్బాంధవైస్సహ।తత్రస్నానాద్భవేచ్ఛుద్ధిస్తతస్త్వాచమనంస్మృతం। సచేలంస్నానమన్యేషామకృతేత్వస్థిసంచయే। కృతేతుకేవలంస్నానంక్షత్రవిట్ఛూద్రజన్మనామితి।బ్రాహ్మణస్యసవర్ణవిషయాతురవ్యంజనేసంచయనాత్పూర్వంస్నానమాత్రం-తదూర్ధ్వమాచమనం-క్షత్రియాదీనాంసవర్ణవిషయాతురవ్యంజనేసంచయనాత్పూర్వంసచేలస్నానం-తతఃపరంకేవలస్నానమితివివేకః-రౌతీత్యాతురవ్యంజనమాత్రోపలక్షణం-తథాచపరిదేవనాశ్రువిమోచన దీనవచనాదిషుసర్వేష్వాతురవ్యంజనేషుస్నానాదికంభవతి-ఉత్తమవర్ణవిషయాతురవ్యంజనేపారస్కరః॥ శ్లో॥ అస్థిసంచయనాదర్వాగ్రుదిత్వాస్నానమాచరేత్। అంతర్దశాహేవిప్రస్యఊర్ధ్వమాచమనంస్మృతమితి-క్షత్రియాదివర్ణోవిప్రస్యాంతర్దశాహేరుదిత్వేతిస్మృతిసారసర్వస్వాదౌవ్యాఖ్యాతం-విప్రగ్రహణంతుక్షత్రియాదీనాముపలక్షణమిత్యఖండాదర్శాదౌ-ఉభయథాప్యుత్తమవర్ణవిషయత్వమేవ-హీనవర్ణవిషయాతురవ్యంజనేబ్రహ్మపురాణం॥ శ్లో॥అనస్థిసంచయేవిప్రోరౌతిచేత్క్షత్రవైశ్యయోః। సద్యాంస్నాత్వాసచేలంతుద్వితీయేహనిశుధ్యతి। కృతేతుసంచయేవిప్రఃస్నానేనైవవిశుధ్యతీతి। విప్రగ్రహణంక్షత్రియోపలక్షణం-తేనక్షత్రియస్యవైశ్యవిషయాతురవ్యంజనఏకరాత్రమితిద్రష్టవ్యం। శూద్రవిషయాతురవ్యంజనేపారస్కరః॥శ్లో॥ అస్థిసంచయనాదర్వాగ్యదివిప్రోశ్రుపాతయేత్। మృతేశూద్రగృహంగత్వాత్రిరాత్రేణవిశుధ్యతి। అస్థిసంచయనాదూర్ధ్వంమాసోయావద్ద్విజాతయః। అహోరాత్రేణశుధ్యంతివాససాంక్షాళనేనచేతి। విప్రశబ్దోబ్రాహ్మణమాత్రపరః-క్షత్రియవైశ్యయోశ్శూద్రవిషయాతురవ్యంజనేద్విరాత్రస్యవక్ష్యమాణత్వాత్। ద్విజాతిశబ్దస్తువర్ణత్రయపరః। తథాచ

సంచయనాత్పూర్వం శూద్రవిషయాతురవ్యంజనే బ్రాహ్మణస్య త్రిరాత్రం-
క్షత్రియవైశ్యయోర్ద్విరాత్రం- సంచయనాదూర్ధ్వంతు త్రయాణామప్యే
కరాత్రమితి ద్రష్టవ్యం। క్షత్రియవైశ్యశూద్రాణామస్థిసంచయనాత్పూ
ర్వం శూద్రవిషయాతురవ్యంజనే పారస్కరః ॥ శ్లో ॥ సజాతేర్దినవాసేనైవ
ద్వ్యహాత్ క్షత్రియవైశ్యయోరితి- సజాతేః శూద్రసమానజాతేః శూద్రస్య
శూద్రవిషయాతురవ్యంజనే సంచయనాత్పూర్వం దివసేన శుద్ధిః- క్షత్రియవై
శ్యయోస్తు శూద్రవిషయాతురవ్యంజనే దినద్వయేన శుద్ధిరితి మాధవీయాదౌ
వ్యాఖ్యాతం- ఇదమేవ వచనమనుగమనవిషయత్వేన స్మృతిసారసంగ్రహాదౌ
వ్యాఖ్యాతం- వ్యాఖ్యానద్వయమపి విషయద్వయలాభాయ గ్రాహ్యమేవ-
నచ॥ శ్లో॥ పూర్వం వినానుగమనే శూద్రోక్తేన పక్షప్రతీత్యుత్తరార్ధవిరోధా
త్కథమాతురవ్యంజనవిషయత్వమితి వాచ్యం- వినివర్త్య యదా శూద్రా ఇ
త్యుదాహరిష్యమాణవచన ఇవ అనుగమనశబ్దస్యోపసర్పణపరత్వాత్। అస్థి
"సంచయనాదర్వాగితి పూర్వోదాహృత పారస్కరవచనే గృహాంగత్వేత్యవి
వక్షితం॥ శ్లో॥ శావే శావగృహం గత్వా శ్మశానే నాంతరేపి వా। ఆతురవ్యం
జనం కృత్వా దూరస్థోప్యశుచిర్భవేత్। అస్థిసంచయనాదర్వాగాతురవ్యంజనే
కృతే దూరస్థోప్యశుచిర్విప్రః పరతస్తు శుచిర్భవేదితి దేవలాదివచనేషు సంచ
యనాత్పూర్వం గృహప్రవేశాభావేపి అశుచిత్వస్మరణాత్। ఆతురత్వమా
త్రిణఃసాస్పృశ్య లేనేనేత్యాతురవ్యంజనం పరిశేవనాదికం- యది బ్రాహ్మణ
స్య క్షత్రియాదిషు స్నేహస్తదా సంచయనాత్ప్రాక్ క్షత్రియవైశ్యాః సమాస్వా
సనీయాః- తదా స్నానమాత్రవిధానాత్। శూద్రాస్తు తదాశౌచాంతే సమా
శ్వాసనీయాః- తథా చ బ్రహ్మపురాణం॥ శ్లో॥ వినివర్త్య యదా శూద్రా ఉ
దకాంతముపస్థితాః। ద్విజైస్తదానుగంతవ్యా ఏష ధర్మస్సనాతన ఇతి। ఉదక
స్యోదకదానస్యాశౌచస్యేతి యావత్। తస్యాంతం సమాప్తిం అనుగంతవ్యా ఆ
తురవ్యంజనార్థముపసర్పణీయాః। స్నేహాదినా సపిండవ్యతిరిక్తశవనిర్హార
ణే మనుః॥ శ్లో॥ అసపిండం ద్విజం ప్రేతం విప్రో నిర్హృత్య బంధువత్। విశుధ్యతి త్రి
రాత్రేణ మాతురాప్తాంశ్చ బాంధవాన్। యద్యన్నమత్తి తేషాం యస్సద
శాహేన శుధ్యతి। అనదన్నన్నమహ్నైవ నచేత్తస్మిన్ గృహే వసేదితి- యస్తు

ప్రేతనిర్హరణంకృత్వాతద్గృహేవసతితదన్నంతుసభుఙ్క్తే తస్యత్రిరాత్రం యస్తుతద్గృహేవసతితదన్నంచభుఙ్క్తే తస్య దశరాత్రం- యస్తుతద్గృహవా సంతదన్నంచపరిత్యజతితస్యైకరాత్రమిత్యర్థః। యస్తు ప్రేతనిర్హరణా నంతరంగ్రామాద్బహిరేవవసతితస్యసజ్యోతిరాశౌచం॥ శ్లో॥ యః ప్రమీత మలంకుర్యాద్వహేద్వాథదహేద్ద్విజం। సశుధ్యత్యేకకాలేనకాలశేషంబ హిర్వసన్। గ్రామేవసన్దినాచ్ఛుధ్యేత్త్రిరాత్రేత్తద్గృహేవసన్నితి।వృ ద్ధమనుస్మరణాత్। హారీతోపి॥సూ॥ప్రేతస్పృశోగ్రామంనప్రవిశేయురాన క్షత్రదర్శనాద్రాత్రౌవాదిత్యస్యేతి దేవలోపి॥శ్లో॥అహ్నిచేద్వహనంకుర్యా దూర్ధ్వమస్తమయాద్రవేః।స్నాత్వాగృహంవిశేద్విప్రోరాత్రౌచేదుదయా ద్రవేః।అసగోత్రమబంధుంచప్రేతీభూతంద్విజోత్తమః।దహిత్వాచవహి త్వాచప్రాణాయామేనశుధ్యతీతి।దివాచేదస్తమయాత్పరంనిశాయాంచేదా దిత్యోదయాత్పరంస్నాత్వాప్రాణాయామేవశుధ్యతీత్యర్థః।నకేవలంస్నా నప్రాణాయామౌ అగ్నిస్పర్శోపికర్తవ్యః తదాహాంగిరాః॥శ్లో॥యఃకశ్చిన్ని హరేత్ప్రేతమసపిండంకథంచన।స్నాత్వాసచేలంస్పృష్ట్వాగ్నింతస్మిన్ నేవాహ్ని వై శుచిరితి- తస్మిన్నేవాహ్ని అస్తమయాత్పరమిత్యర్థః - తథాచవహ నానంతరంసచేలంస్నాత్వాదివాచేదస్తమయపర్యంతంరాత్రౌచేదుదయ పర్యంతంగ్రామాద్బహిరేవస్థిత్వాతదనంతరంపునస్స్నాత్వాగ్నిస్పర్శన ప్రాణాయామంచకృత్వాకృచ్ఛ్రపాదప్రతినిధింకృత్వాపంచగవ్యంప్రా శ్యబ్రాహ్మణైస్స్వస్తివాచయిత్వాశుద్ధోభవతి- కృచ్ఛ్రపాదాదిషుస్మృతి వచనముపరిష్టాదుదాహరిష్యతే- అగ్నిస్పర్శనాదిస్వస్తివాచనాంతపంచకం గ్రామప్రవేశాదిప్రయుక్తేష్వేకరాత్రాదిష్వపిసమానం- ఇదంచదాహ కస్యసజ్యోతిరేకరాత్రంత్రిరాత్రంచాశౌచందహనానంతరంముఖ్యకర్తు రాగమనేసంచయనతిలోదకాన్యతరక్రియాయాఅకరణేచవేదితవ్యం-అన్య థాతుదశరాత్రమస్తి॥శ్లో॥ అజ్ఞాతించనరందగ్ధ్వాత్రిరాత్రమశుచిర్భవేత్। జ్ఞాతీనాందర్శనాచ్ఛుద్ధిస్సంచితేదశరాత్రకమితిస్మృత్యంతరవచనాత్॥శ్లో॥ అసగోత్రస్సగోత్రోవాయదిస్త్రీయదివాపుమాన్। ప్రథమేహనియోదద ద్యాత్సదశాహంసమాపయేదితి- వృద్ధమనుస్మరణాచ్చ- అత్రతిలోదకమిత్యు

ధ్యాహారః॥ శ్లో॥ ఏకోద్దిష్టాంతఏవస్యాత్సంస్కర్తుశ్శుద్ధతాత్వఘాదిభిర్
ధాయనస్మరణాచ్చ-సంచయనేకృతేతిలోదకేవారభ్యేదశరాత్రానంతరమే
కాదశదినేస్వేనవాముఖ్యకర్త్రాఽవాకృతేనైకోద్దిష్టేనశుద్ధిరిత్యర్థః। ఇ
దంచదశరాత్రాశౌచమన్యస్మిన్ముఖ్యకర్తరివిద్యమానేతత్సంబంధముచ్చా
ర్యసంస్కరణేవేదితవ్యం- తదభావేఅనాథప్రేతస్యసంస్కరణేతుస్వల్పమే
వ॥ శ్లో॥ అసపిండోయదిదహేద్ద్వితీయేత్వస్థిసంచయః। ఏకోద్దిష్టంత్రితీయే
హ్న్యామరణాత్తువిధీయత ఇతి। స్మృత్యంతరవచనాత్।ధనలోభేనప్రేతనిర్హా
రణేకృతేపూర్ణమాశౌచం - తథాచకూర్మపురాణం॥ శ్లో॥ యదినిర్హార
తే ప్రేతంప్రలోభాక్రాంతమానసః। దశాహేనద్విజశ్శుధ్యేద్ద్వాదశా
హేనభూమిపః। వైశ్యఃపంచదశాహేనశూద్రోమాసేనశుధ్యతీతి- ఇదం
సవర్ణవిషయం। అసవర్ణశవనిర్హరణేతుతజ్జాతీయమాశౌచం-తదాహ
గౌతమః॥ సూ॥ అవరశ్చేద్వర్ణఃపూర్వంవర్ణముపస్పృశేత్పూర్వోవాప
రంతచ్ఛవోక్తమాశౌచమితి - ఉపస్పర్శనంనిర్హరణం- తచ్ఛవోక్తంశవ
జాత్యుక్తందశాహద్వాదశాహాదికం - ఇదంచస్నేహాదినానిర్హరణవిషయం
తథాచవృద్ధపరాశరః॥ శ్లో॥ యోసవర్ణమమూల్యేననీత్వాచైవదహేన్న
రః। ఆశౌచంతుభవేత్తస్యప్రేతజాతిసమంసదేతి। అర్థలోభాదసవర్ణశ
వనిర్హరణేతుతజ్జాతీయాద్ద్విగుణమాశౌచం- తదాహవ్యాఘ్రః॥ శ్లో॥ అప
రశ్చేత్పరంవర్ణంపరోవాప్యపరంయది। వహేచ్ఛవంతదాశౌచందృష్టార్థే
ద్విగుణంభవేదితి। తదాశౌచంతత్తద్వర్ణాశౌచం- దృష్టార్థేద్రవ్యలాభ
రూపదృష్టప్రయోజనార్థే ఇత్యాదిపురాణం॥ శ్లో॥ యోసవర్ణమమూల్యే
ననీత్వాచైవదహేన్నరః। ఆశౌచంతుభవేత్తస్యప్రేతజాతిసమంసదేతి। త
దాపత్కాలవిషయం। ఉదాహృతేషునిర్హరణశబ్దస్యార్థః। ప్రేతా
లంకరణవహనదహనాన్యతమః॥ శ్లో॥ ప్రేతస్యవాసస్స్రగ్గంధభూషణా
ద్యైరలంక్రియా। వహనందహనంచేతినిర్హారార్థోనిరుచ్యత ఇతి వచ
నాత్ । ఏతాదృశేనిర్హరణేయద్యదుక్తమాశౌచంనతావన్మాత్రేణశుద్ధిః
కింతుప్రాయశ్చిత్తమపికర్తవ్యం- తదాహవిజ్ఞానేశ్వరః॥ శ్లో॥ కృచ్ఛ్ర
పాదోసపిండస్యప్రేతాలంకరణేకృతే - అజ్ఞానాదుపవాసస్స్యాద్దశక్తౌ

స్నానమిష్యత ఇతి। స్మృత్యంతరేతు విశేషాంతరముక్తం॥ శ్లో॥ సజ్యోతిస్తుబ
హిర్వా సోరాత్రౌ నక్షత్రదర్శనాత్। ప్రాశయేత్పంచగవ్యంచ బ్రా
హ్మణైస్స్వస్తివాచయేదితి - ఇదంచ ప్రాయశ్చిత్తం సపిండవ్యతిరిక్తవిష
యం॥ శ్లో॥ విహితంతు సపిండానాం ప్రేతనిర్హరణాదికం। తేషాంకరో
తియఃకశ్చిత్తస్యాధిక్యంనవిద్యత ఇతి। దేవలాదిస్మరణాత్। ఆధిక్యం ప్రా
యశ్చిత్తరూపం- సమానోదకనిర్హరణే దశాహమాశౌచం॥ శ్లో॥ యస్సమా
నోదకం ప్రేతం వహేద్వాథ దహేత్తదా। తస్యాశౌచం దశాహంతు అన్యే
షాంతు త్ర్యహం విదురితి- దేవలాదిస్మరణాత్। అనాథప్రేతనిర్హరణేతు
అసపిండానామపి సద్యస్స్నాన ప్రాణాయామాభ్యామేవ శుద్ధిః - తథాచ ప
రాశరః॥ శ్లో॥ మిత్రబంధుసుహృత్పుత్రధనధాన్యగృహోజ్ఝితం। అనాథం
బ్రాహ్మణం ప్రేతం యేవహంతి ద్విజాతయః। పదే పదే యజ్ఞఫలమానుపూ
ర్వ్యాల్లభంతి తే। న తేషామశుభంకించిత్పాపంవాశుభకర్మణాం। జలావ
గాహనాత్తేషాం సద్యశ్శౌచం విధీయత ఇతి- స్మృత్యంతరేపి॥ శ్లో॥ అనాథం
బ్రాహ్మణం దగ్ధ్వా క్షత్రియం వైశ్యమేవవా। సద్య ఏవ మహాయజ్ఞఫలం ప్రా
ప్నోతి మానవ ఇతి- క్షత్రియాది గ్రహణం సవర్ణవిషయం వృద్ధయాజ్ఞవల్క్యో
పి॥ శ్లో॥ ప్రేతస్పర్శనసంస్కారే బ్రాహ్మణో నైవ దూష్యతే। వోఢా చై
వాగ్నిదాతా చ సద్యస్స్నాత్వా విశుధ్యతీతి- స్నానేత్యుపలక్షణం- ప్రా
ణాయామోపి కర్తవ్యః - తథాచ యాజ్ఞవల్క్యః॥ శ్లో॥ ప్రవేశనాదికం క
ర్మ ప్రేతసంస్పర్శనామపి। ఇచ్ఛతాం తత్క్షణాచ్ఛుద్ధిః పరేషాం స్నానసంయ
మాదితి - సంయమః ప్రాణాయామః - అయంచ శ్లోకో విజ్ఞానేశ్వరేణ వ్యా
ఖ్యాతః - యదేతత్పూర్వోక్తం నింబపత్రదంశాదిక ప్రవేశనాంతం కర్మ -
తన్న కేవలం జ్ఞాతీనాం- కింతు పరేషామపి ధర్మార్థం ప్రేతాలంకరణాది
కం కుర్వతాం భవతి ప్రవేశనాదికమిత్యాదిశబ్దో మాంగళికత్వాత్ప్రతిలో
మక్రమాభిప్రాయః - తేషాంతు ధర్మార్థనిర్హరణాదౌ ప్రవృత్తానాం త
త్క్షణాచ్ఛుద్ధిమిచ్ఛతాం స్నానప్రాణాయామాభ్యామేవ సద్య ఏవ శౌచని
వృత్తిరితి - నింబపత్రదంశాదికం యాజ్ఞవల్క్యేనైవోక్తం॥ శ్లో॥ ఇతి సంశ్రు
త్య గచ్ఛేయుర్గృహం బాలపురస్సరాః। విదశ్య నింబపత్రాణి నియతా ద్వారి

వేశ్మనః। ఆచమ్యాగ్న్యాదిసలిలంగోమయంగౌరసర్షపాన్। ప్రవిశేయు
స్సమాలభ్యకృత్వాశ్మనిపదంశనైరితి- వ్యాఖ్యాతంచేదంవిజ్ఞానేశ్వరేణ- ఏ
వంకులవృద్ధవచాంసిసంశ్రుత్యసద్య గాకర్ణ్యాత్యక్తశోకాస్సంతోబాలాన
గ్రతఃకృత్వా- గృహంప్రతిగచ్ఛేయుః- గత్వాచవేశ్మనోద్వారిస్థిత్వా- నియ
తాస్సంయతమనస్కాః· నింబపత్రాణివిదశ్యదశనైఃఖండయిత్వా చాచ
మనంకృత్వాఅగ్న్యుదకగోమయగౌరసర్షపానాలభ్యస్పృష్ట్వా - ఆదిగ్ర
హణాద్దూర్వాంప్రవాళమగ్నివృషభాంచేతిశంఖోక్తాన్దూర్వాంకురప్ర
వాళవృషభానపిస్పృష్ట్వాశ్మనిపదంనిధాయ- శనైరత్వరితంవేశ్మప్రవిశే
యురితి- శవదర్శనేతుస్మృత్యంతరేవిశేషః॥ శ్లో॥ ఉహ్యమానంశవందృ
ష్ట్వాసవాసాజలమావిశేత్ । అలంకృతంశవందృష్ట్వా సచేలస్నానమాచ
రేత్ । ఆచమ్యకేవలంప్రేతందృష్ట్వాకాష్ఠవదాచరేదితి- కేవలమలంకారా
దిరహితంకాష్ఠవదృష్ట్వాయదృచ్ఛయాదృష్టేత్యర్థః- బుద్ధిపూర్వకంకేవ
లశవదర్శనేపిస్నానంకర్తవ్యం- యదిబ్రహ్మచారీప్రేతనిర్హరణంకు
ర్యాత్। తదాకృచ్ఛ్రంపునరుపనయనంచకర్తవ్యం - తథాచదేవలః॥శ్లో॥
బ్రహ్మచారీనకుర్వీతశవదాహాదికాఃక్రియాః। యదికుర్యాచ్చరేత్కృ
చ్ఛ్రంపునస్సంస్కారమేవచేతి। బోధాయనోపి॥ సూ॥ అథోపనీతస్యావ్ర
త్యానీత్యుపక్రమ్యసూతకాన్నశవదహనశ్రాద్ధభోజనాదీన్పరిగణయ్యాప
తేపునస్సంస్కార్యాఇత్యాహ- పిత్రాదిశవనిర్హరణేతునదోషః- తథా
చమనుః॥ శ్లో॥ ఆచార్యంస్వముపాధ్యాయంపితరంమాతరంగురుం। నిర్హృ
త్యదహతిప్రేతాన్నవ్రతేనవియుజ్యతఇతి। నిర్హృత్యేత్యస్య వహనమా
త్రరూపోముఖ్యోర్థః। నతువహనసంవళితఃపారిభాషికః-దహతీతిపునఃశ్ర
వణాత్। వసిష్ఠోపి॥ సూ॥ బ్రహ్మచారిణశ్శవకర్మణావ్రతనివృత్తిరన్యత్రమా
తాపిత్రోర్గురోర్వేతి। యాజ్ఞవల్క్యోపి॥ శ్లో॥ ఆచార్యపిత్రుపాధ్యా
యాన్నిర్హృత్యాపివ్రతీవ్రతీ। సకటాన్నంచనాశ్నీయాన్నచతైస్సహసం
వసేదితి। సకటాన్నమాశౌచినామన్నం- కటశబ్దేనాశౌచంలక్ష్యత ఇతివిజ్ఞా
నేశ్వరః। భవిష్యోత్తరేపి॥ శ్లో॥ యథావ్రతస్థోపిసుతఃపితుఃకుర్యాత్క్రి
యాంనృప। తథామాతామహస్యాపిదౌహిత్రఃకర్తుమర్హతీతి। సంవర్తో

పి॥ శ్లో॥ పిత్రోర్గుర్వోర్విపత్తౌతు బ్రహ్మచార్యపియస్సుతః। సవ్రతశ్చాపి కుర్వీతఅగ్నిపిండోదకక్రియాః। తేనాశౌచంనకర్తవ్యంసంధ్యాచైవనలుప్యతే। అగ్నికార్యంచకర్తవ్యంసాయంప్రాతశ్చనిత్యశ ఇతి। ఆశౌచమస్పృశ్యత్వలక్షణం- కర్మానధికారిత్వస్యసంధ్యాచైవనలుప్యత ఇత్యాదినా పృథగేవనిషేధాత్। ఇదంద్వితీయాదిదినవిషయం - ప్రథమదినేతుద్వివిధమప్యాశౌచమస్త్యేవ- ద్వితీయాదిదినేష్వపిపిండోదకకాలేకర్మాంగమాశౌచమస్తి- తతస్స్నానేనశుద్ధిః- తథాచబ్రాహ్మే॥ శ్లో॥ ఆచార్యంవాప్యుపాధ్యాయంగురుంవాపితరంచవా। మాతరంవాస్వయందగ్ధ్వావ్రతస్థస్తత్రభోజనం। కృత్వాపతతివైతస్మాత్ప్రేతాన్నంతునభక్షయేత్। అన్యత్రభోజనంకుర్యాన్నచతైస్సహసంవసేత్। ఏకాహమశుచిర్భూత్వాద్వితీయేహనిశుధ్యతీతి। వ్రతస్థోబ్రహ్మచారీకృచ్ఛ్రాదికర్తాచ- సంవర్తవచనేతువ్రతస్థశబ్దఃకృచ్ఛ్రాదిసిద్ధమాత్రపరః- తథాచ- ప్రజాపతిరపి॥ శ్లో॥ బ్రహ్మచారీయదాకుర్యాత్పిండనిర్వాపణంపితుః। తావత్కాలంతదాశౌచంతతస్స్నాత్వావిశుధ్యతీతి। తావత్కాలంద్వితీయాదిదినేషుపిండోదకదానకాలం- క్రియాంతేస్నానేనశుద్ధిః- అసపిండోయఃకశ్చిదాశౌచరహితస్సన్నాశౌచిభిస్సహసంపర్కంకరోతితస్యయావంతిదినానిసంపర్కస్తావద్దినపర్యంతమాశౌచం- సంపర్కశబ్దార్థస్తు॥ శ్లో॥ ప్రేతకర్మోపదర్శిత్వంతత్కృతిశ్చైషిభిస్సహ। సహవాససపఙ్త్యాదిసంపర్కార్థంప్రచక్షత ఇతి వచనోక్తః॥ శ్లో॥ యస్తైస్సహాసపిండోపి ప్రకుర్యాచ్ఛయనాసనం। బాంధవోబాంధవోవాపిసదశాహేనశుధ్యతీతి। వచనముదాహృత్యతత్తన్నిబంధేష్వేవంవ్యాఖ్యాతం। ప్రకర్షవాచినాప్రశబ్దేనసపౌనఃపున్యముచ్యతే-తథాచదశాహంసంపర్కశ్చేద్దశాహమాశౌచం- కతిపయదినానిచేత్తావంత్యేవదినాని- క్షణార్ధఘటికాదిస్వల్పకాలంచేత్। స్నానమాత్రమితి॥

సంగ్రహస్తు.

బ్రాహ్మణాదీనాంత్రయాణాంవర్ణానాంసవర్ణశవానుగమనేసచేలస్నానవహ్నిస్పర్శనఘృతప్రాశనపునస్స్నానప్రాణాయామాఃక్రమేణకర్తవ్యాః। పునస్స్నానంశుష్కవస్త్రేణకర్తవ్యం- తదభావేద్వాదశవా

రంతవస్త్రేణ- బ్రాహ్మణానాంతుఆర్ద్రవస్త్రేణాపికర్తుంయుజ్యతఇ
తిక్వచిదభ్యనుజ్ఞాయతే- ప్రాణాయామాస్త్రయఃకర్తవ్యాః-శూద్రస్య
సవర్ణశవానుగమనేఏకరాత్రం- అనాథానుపనీతకన్యాశవానుగమనేవ
హ్నిస్పర్శనాదికంనకర్తవ్యం- కింతుసచేలస్నానప్రాణాయామాభ్యా
మేవశుద్ధిః- ప్రాణాయామశ్చపునస్స్నానంకృత్వాకర్తవ్యః- తథాచస
నాథోపనీతపరిణీతస్త్రీశవానుగమనపవఘృతప్రాశనాగ్నిస్పర్శనేకర్తవ్యే
అగ్నిఘృతయోరభావేసవ్యాహృత్యాగాయత్ర్యాదశవారమభిమంత్రితం
అర్ధాంజలిపరిమితంజలంపీత్వాశుద్ధిః- శవానుగమనసమయేశవస్యాగ్రేన
గంతవ్యం- పార్శ్వయోశ్చనగంతవ్యం- కింతుపశ్చాదేవగంతవ్యం-శవాను
గమనంవహనందహనంవాకృత్వాస్నాతాసుస్త్రీషుస్వయమపిస్నాత్వావ
హ్నిస్పర్శనాదికంసర్వంసద్యఃకృత్వాగ్రామఃప్రవేష్టవ్యః- స్త్రీణాం
స్నానాత్పూర్వంస్వయమస్నాత్వావాబుద్ధిపూర్వకంగ్రామప్రవేశేత్రి
రాత్రమాశౌచం- అబుద్ధిపూర్వకంచేదేకరాత్రం- ప్రేతబంధుభిస్సహైవ
గ్రామప్రవేశఃకర్తవ్యః- శవానుగమనదివసేసచేలస్నానాదిషుకృతేష్వపిజ
పహోమార్చనదానశ్రాద్ధాదికంనకుర్యాత్। సంధ్యావందనమాత్రంక
ర్తవ్యం- గాయత్రీజపస్సంక్షేపేణకర్తవ్యః। ఔపాసనందేవతార్చనంచఅ
న్యేనకారయేత్। దానంశ్రాద్ధంచపరేహని- ఆతురవ్యంజనేష్వేవమేవ-బ్రా
హ్మణస్యక్షత్రియశవానుగమనేసద్యస్సచేలస్నానం- తతఏకరాత్రమాశౌ
చం-పరేద్యుస్సచేలస్నానమగ్నిస్పర్శనంగాయత్ర్యష్టశతజపఃఘృతప్రాశ
నంపునస్స్నానంఆచమనత్రయంచక్రమేణకర్తవ్యం- ఘృతప్రాశనస్థానే
పంచగవ్యప్రాశనంవాకర్తవ్యం- ఉభయమపికర్తవ్యమితికేచిత్।వైశ్యశవా
నుగమనేప్యేవమేవ- తత్రపక్షిణ్యాశౌచంవిశేషః-ప్రాణాయామషట్కమ
ధికంగాయత్రీజపేనవికల్ప్యతఇతికేచిత్। శూద్రశవానుగమనేతుసద్యస్స
చేలస్నానం- తతస్త్రిరాత్రమాశౌచం- చతుర్థేహనిసముద్రగానదీస్నానం
వహ్నిస్పర్శనం- గాయత్ర్యష్టసహస్రజపః- ఘృతప్రాశనంపునస్స్నానం
ప్రాణాయామత్రయంచకర్తవ్యం। క్షత్రియస్యవైశ్యశవానుగమనే ఏకరా
త్రం- శూద్రశవానుగమనేపక్షిణీ-ద్విరాత్రమితికేచిత్- వైశ్యస్య శూద్ర

శవానుగమనేతు క్షత్రియవదేవాశౌచం- అగ్నిస్పర్శనాదికంసర్వం బ్రాహ్మణ
వదేవ- మార్గాదౌశవమజ్ఞాత్వాయదృచ్ఛయాతు క్షత్రియశవానుగమనేబ్రా
హ్మణస్యనదీస్నానం- పంచశతగాయత్రీజపశ్చ- యదృచ్ఛయావైశ్యశవాను
గమనేనదీస్నానం- పంచాశదుత్తరసప్తశతగాయత్రీజపశ్చ-యదృచ్ఛయా
శూద్రశవానుగమనేనదీస్నానం- సహస్రగాయత్రీజపశ్చనత్వేకరాత్రాది
కమాశౌచం- బ్రాహ్మణస్యసవర్ణవిషయేషుపరిదేవనాశ్రువిమోచనదీనవ
చనాదిష్వాతురవ్యంజనేషుసంచయనాత్పూర్వంచేత్స్నానమాత్రం-త
దూర్ధ్వంచేదాచమనం- క్షత్రియవైశ్యయోస్సవర్ణవిషయాతురవ్యంజనే
సంచయనాత్పూర్వంచేత్సచేలస్నానం- తదూర్ధ్వంతుకేవలస్నానం-శూ
ద్రస్యసవర్ణవిషయాతురవ్యంజనేసంచయనాత్పూర్వంచేదేకరాత్రమాశౌ
చం- తత్రైవప్రేతబంధుస్పర్శంవినాఆతురవ్యంజనేసజ్యోతిరాశౌచం-సం
చయనాదూర్ధ్వంతుస్నానమాత్రం- ఉత్తమవర్ణవిషయాతురవ్యంజనేనికృ
ష్టవర్ణస్యసంచయనాత్పూర్వంస్నానమాత్రం- తదూర్ధ్వమాచమనం-బ్రా
హ్మణస్యక్షత్రియవైశ్యవిషయాతురవ్యంజనేసంచయనాత్పూర్వంచేత్సచే
లస్నానం- తతఏకరాత్రమాశౌచం- ద్వితీయేహనినద్యాంసచేలస్నానేన
శుద్ధిః-సంచయనాదూర్ధ్వంతుస్నానమాత్రం- క్షత్రియస్యవైశ్యవిషయాతు
రవ్యంజనేప్యేవమేవ- బ్రాహ్మణస్యశూద్రవిషయాతురవ్యంజనేసంచయ
నాత్పూర్వంత్రిరాత్రమాశౌచం- క్షత్రియవైశ్యయోస్తుద్విరాత్రం- సంచ
యనాదూర్ధ్వంతుశూద్రవిషయాతురవ్యంజనేత్రయాణామపివర్ణానామేక
రాత్రం- ద్వితీయేహనినద్యాంసచేలస్నానేనశుద్ధిః- అత్రసూతకీగృహంగ
త్వావాశ్మశానేవామార్గమధ్యేవాయత్రక్వచిదాతురవ్యంజనేపియథోక్త
మాశౌచమస్త్యేవ- యదిక్షత్రియవైశ్యయోర్బ్రాహ్మణస్యస్నేహః- తదా
సంచయనాత్పరంతౌసమాశ్వాసనీయౌతతస్స్నానేనశుద్ధిః- యదిశూద్రే
షుస్నేహః తదాఆశౌచాంతేసమాశ్వాసనీయాః-ఆశౌచమధ్యేచేత్పూర్వో
క్తమాశౌచంఅస్తి- స్నేహాదినాసపిండవ్యతిరిక్తప్రేతస్యాలంకరణంవహ
నందహనంవాత్రయమపివాయఃకరోతి-ససద్యఃసచేలంస్నాత్వాదివాచేద
స్తమయపర్యన్తంరాత్రౌచేదుదయపర్యంతంగ్రామాద్బహిరేవస్థిత్వానక్షత్ర

దర్శనాత్పరంసూర్యోదయాత్పరంవాపునఃసచేలంస్నాత్వావహ్నింస్పృ
ష్ట్వాఘృతంపంచగవ్యంవాప్రాశ్యపునస్స్నాత్వాప్రాణాయామంకృత్వా
కృచ్ఛ్రపాదప్రతినిధింకృత్వాబ్రాహ్మణైస్స్వస్తివాచయిత్వాశుద్ధోభవతి-
దహనాద్యనన్తరంసద్యఏవగ్రామంప్రవిష్టశ్చేదహోరాత్రంకృత్స్నమప్యా
శౌచంకృత్వాద్వితీయేహనిపూర్వోక్తంసర్వంకృత్వాశుద్ధోభవతి- ప్రేతా
లంకరణాదికంకృత్వాయస్తుగ్రామంప్రవిశ్యప్రేతగృహేవసతితస్యత్రి
రాత్రమాశౌచం-యదితదీయమన్నంభుఙ్క్తేతస్యదశరాత్రం- అగ్నిస్పర్శన
ప్రభృతిస్వస్తివాచకాంతపంచకంసర్వత్రసమానం-ఇదంచఅగ్నిదస్యసజ్యో
తిరేకరాత్రంత్రిరాత్రంచాశౌచందహనానంతరంముఖ్యకర్తురాగమనే
సంచయనతిలోదకాన్యతరక్రియాయాఅకరణేచవేదితవ్యం- తిలోదకారం
భాత్సంచయనాద్వాపశ్చాన్ముఖ్యకర్తురాగమనే అనాగమనేవాదశరాత్ర
మేవ- తతఏకాదశదినేముఖ్యకర్తురనాగమనేప్యనకృతేనాగమనేతుముఖ్య
కర్త్రాకృతేప్యేకోద్దిష్టేనశుద్ధిః- ఇదంచదశరాత్రంముఖ్యకర్తరిదేశాం
తరస్థితేతత్సంబంధంపురస్కృత్యదహనేవేదితవ్యం- అనాథప్రేతదహనే
తుత్రిరాత్రమేవ- తచ్చసంచయనతిలోదకేచకృతేభవతి- ద్వితీయేహనిసం
చయనం- తృతీయేహనిఏకోద్దిష్టాంతేశుద్ధిః- దహనమాత్రేతుస్నానమా
త్రమితిప్రాగుక్తం- మాతృబంధూనాంమాతులాదీనాందహనేతదీయగృ
హవాసాభావేపిత్రిరాత్రం- తిలోదకారంభేసంచయనేవాకృతేపక్షిణ్యా
శౌచినాంత్రిరాత్రం- త్రిరాత్రాశౌచినాందశరాత్రంఇదంచకర్త్రంత
రస్యాభావేస్వయమేవసంస్కారకరణేవేదితవ్యం- కర్త్రంతరేసతితుదశ
రాత్రమిత్యుక్తమేవ- సమానోదకదహనేతుతిలోదకాద్యభావేపిదశరాత్రం
భృతింగృహీత్వాసవర్ణశవాలంకరణాదౌకృతేపూర్ణమాశౌచం - స్నే
హాదినాహీనవర్ణశవాలంకరణాదౌహీనవర్ణోక్తదశాహాదికంపూ
ర్ణమాశౌచం- తత్రైవభృతిగ్రహణేతదాశౌచాద్ద్విగుణం - అత్రసర్వ
త్రాశౌచాంతేవహ్నిస్పర్శనాదిస్వస్తివాచనాంతంసర్వంకుర్యాత్ - ధ
ర్మార్థమనాథప్రేతవహనాదౌకృతేబంధుత్వరహితానామపిస్నానప్రా
ణాయామాభ్యామేవశుద్ధిః- నకించిదప్యాశౌచం-వహ్నిస్పర్శనాదికంచేసు

పినాస్తి- అత్రపుత్రా వాజ్ఞాతయోవాన్యేవాయావంతః ప్రేతసంస్పర్శే నస్తేనస్యైవమార్గం ప్రవృత్తా అపిస్నాత్వాగత్యగృహప్రవేశసమయేద్వారదేశేస్థిత్వానియతాంతరంగాః నింబపత్రాణివిదశ్యగండూషంకృత్వాచమ్యవహ్నిముదకంగోమయంగౌరసర్షపాన్ దూర్వాపల్లవాన్ ప్రవాళం వృషభంచస్పృష్ట్వాద్వారదేశేపాషాణంనిధాయతస్మిన్పూర్వంపదంనిధాయప్రదీపేనసహమందమందమంతః ప్రవిశేయుః- అలంకృతశవదర్శనే నీయమానశవదర్శనేచసచేలస్నానంకర్తవ్యం- కేవలశవదర్శనేతుఅబుద్ధిపూర్వకేఆచమనం-బుద్ధిపూర్వకేతుస్నానమస్తి బ్రహ్మచారీయది ప్రేతవహనాదికంకరోతి తదాతస్యకృచ్ఛ్రంపునరుపనయనంచకర్తవ్యం ప్రేతవహనాద్యభావేపికేవలసూతకాన్నభోజనేప్యేవమేవ- మాతాపిత్రోర్గురోర్వా మాతామహస్యవామృతౌసన్నిధౌకర్త్రంతరస్యాభావే బ్రహ్మచారిణాపి సర్వంప్రేతకృత్యంకర్తవ్యం- తతః ప్రేతగృహేనవసేత్। ఆశౌచిభిస్సహవాసంచనకుర్యాత్-తదీయమన్నంచనభుంజీతభిక్షామటిత్వాపరగృహేభోజనంకర్తవ్యం- ఏవంస్థితేబ్రహ్మచారిణోదహనదినమాత్రమాశౌచం-ద్వితీయాదిదినేషుపిండోదకదానకాలేగర్భాంగమాశౌచం-తతస్స్నానేనశుద్ధిః- గృహస్థోపియః కశ్చిత్స్వయమాశౌచరహితస్సన్నాశౌచిభిస్సహశయనాదికంప్రేతకర్మోపదర్శనంవాయావన్తిదినానికరోతి తస్యతావద్దినమాశౌచం క్షణార్థఘటికాదిస్వల్పకాలంసహశయనాసనయోః స్నానమాత్రమితి ॥ ఇతి శ్రీవేంకటాంబాగర్భసముద్భూత శ్రీసుబ్రహ్మణ్యసుధీవరవిరచితాయామభినవ షడశీతివ్యాఖ్యాయాం-ధర్మప్రదీపికాఖ్యాయాం-సంపర్కాశౌచనిర్ణయః.

ద్రవ్యాశౌచనిర్ణయః.

మూ॥ ద్రవ్యాణామపిచాశౌచంస్వామ్యాశౌచేవిధీయతే। అశౌ
చాంతేతుశుధ్యంతివారిణాప్రోక్షితానిచేత్ ॥

వ్యా॥ స్వామినఆశౌచేతదీయానాంతండులాదిద్రవ్యాణామపితత్సంబంధాదాశౌచమస్తి- ఆశౌచాంతేజలేనప్రోక్షితానిచేచ్ఛుధ్యంతి-తస్మాదాశౌచదివసేషుతదీయద్రవ్యప్రతిగ్రహోనకర్తవ్యః ॥

మూ॥ దధిక్షీరఘృతాదీనాంనదోషోస్తిస్వయంగృహే ॥

వ్యా॥ దధిక్షీరఘృతతక్రగుడలవణమధుమాంసపుష్పమూలఫలశాకకాష్ఠతృణకూపగతోదకతైలౌషధాజినానాం క్షేత్రగతధాన్యానాంచస్వామిహస్తస్పర్శనంవినాతదనుజ్ఞామాత్రేణస్వయంగ్రహణేనదోషః- కేచిత్తుస్వామినాభూమౌనిక్షిప్తానాంస్వయంగ్రహణమిచ్ఛంతి- తదయుక్తం। స్వామిస్పృష్టానిదుష్యంతీత్యాదివచనేషుస్వామిస్పర్శమాత్రేదోషశ్రవణాత్- ఏవమాపణేవిద్యమానానిద్రవ్యాణివణిజాతులయిత్వాదత్తానిగ్రాహ్యాణి॥

మూ॥ సంపర్కాశౌచవాన్యస్తుయశ్చాత్యాశౌచవాన్భవేత్।
తస్యద్రవ్యాణిశుద్ధానిగ్రాహ్యాణిస్యుర్మనీషిభిః॥

వ్యా॥ సంపర్కాశౌచినఃఅతిక్రాంతాశౌచినశ్చతండులాదిద్రవ్యాణిశుద్ధాని- తత్ప్రతిగ్రహేనదోషః॥

మూ॥ ఆపత్కాలేప్రతిగ్రాహ్యమామమైకాహికంద్విజైః।

వ్యా॥ అత్యంతాతపసంచారాదినావాదుర్భిక్షదేశక్షోభాదినావా ప్రాణసంశయేప్రాప్తేఅనన్యగతికత్వదశాయాంస్త్రీపుత్రాదీనామేకదినభోజనపర్యాప్తమామంతండులాదికంప్రతిగ్రాహ్యం॥

మూ॥ పూర్వసంకల్పితంద్రవ్యంయజ్ఞాదిషుసదుష్యతి। పక్వాన్నంతుస్థితంభోజ్యంపరైర్దత్తంమనీషిభిః॥

వ్యా॥ ఉపక్రాంతేషుయజ్ఞాదిషు- ఆదిశబ్దేనవివాహోపనయనచౌలసీమంతపుంసవనదేవతోత్సవదేవతాప్రతిష్ఠాదయోగృహ్యంతే- తేషూపక్రాంతేషుమధ్యేసూతకంచేత్పూర్వమేవదేవతాయైబ్రాహ్మణేభ్యశ్చ సంకల్పితంద్రవ్యంప్రతిగ్రాహ్యం- పక్వాన్నంతుసూతకాగమాత్పూర్వమేవపక్వంస్థితంచేత్తదన్నంసూతకిస్పర్శనంవినాపరైఃపరివేషితంచేద్బ్రాహ్మణైర్భోజ్యమేవ-

మూ॥ దాతృభోక్త్రోరన్యతరోజానాత్యాశౌచకారణం। తదన్నంనప్రదేయంస్యాన్నచభోజ్యమితిస్మృతిః॥

వ్యా॥ యదిదాతాస్వస్యాశౌచకారణంజననంమరణంవాజానాతి-భోక్తాతునజానాతి- తదాస్వకీయమన్నంబ్రాహ్మణాయనదేయం-యదితుభోక్తాదాతురాశౌచకారణంజానాతి-దాతాతునజానాతితదాతదన్నంనభోజ్యం-

మూ॥ యదిభోజనమధ్యేతుజానాత్యాశౌచకారణం । అన్యగే
హోదకైరాపోశనాదౌనైవదుష్యతి ॥

వ్యా॥ యదిదాతాభోక్తావాభోజనారంభాత్పూర్వంజననాదికంనశ్రుతవంతౌ- భోజనమధ్యేతుశ్రుతవంతౌ - తదాపాత్రస్థితాన్నమాత్రంభుక్త్వాన్యగేహాదుదకమానీయఉత్తరాపోశనంకృత్వా - హస్తప్రక్షాళనాదికమపిఅన్యగేహోదకైరేవకుర్యాత్- పాత్రస్థితాన్నభోజనమధ్యే జలపానమపేక్షితంచేత్తదప్యన్యగేహోదకైరేవ కర్తవ్యం- పాత్రస్థితాన్నస్య దత్తత్వేనస్వత్వనివృత్త్యాస్వామిసంబంధాభావేనతద్భోజనేదోషస్యాప్రసక్తేః- నచయజ్ఞాదావివపరైఃపరివేషణంకర్తుంయుజ్యతే- తస్యపూర్వసంకల్పితవిషయత్వాత్- యజ్ఞాదివిషయత్వాచ్చ- తథాచ-యజ్ఞాదిష్వేవపూర్వసంకల్పితమేవచపక్వంస్థితంచేత్ తదన్నంపశ్చాదాశౌచేప్రాప్తేపరైః పరివేషయిత్వాభోజ్యం - అన్యత్రతుపాత్రస్థితాన్నమాత్రంభోజ్యమితివివేకః- అత్రక్రమేణఋషివచనానిలిఖ్యంతే- తత్రద్రవ్యాణామాశౌచేస్మృత్యంతరం॥ శ్లో॥ ద్రవ్యాణిస్వామిసంబంధాదఘమాప్నువ శుచీనిచ। స్వామిశుద్ధ్యైవశుధ్యంతివారిణాప్రోక్షితాన్యపీతి। అగ్నేరపితదీయస్యాశౌచమస్తి - తథాచదేవలః॥ శ్లో॥ చండాలాగ్నిరమేధ్యాగ్నిస్సూతకాగ్నిశ్చకర్హిచిత్। పతితాగ్నిశ్చితాగ్నిశ్చనశిష్టగ్రహణోచితాఇతి- దధిక్షీరాదివిషయేమరీచిః॥ శ్లో॥ లవణేమధుమాంసేచపుష్పమూలఫలేషుచ। శాకకాష్ఠతృణేష్వప్సుదధిసర్పిఃపయస్సుచ। తైలౌషధాజినేచైవపక్వాపక్వేస్వయంగ్రహః। పణ్యద్రవ్యేషుసర్వేషునాశౌచంమృతసూతకఇతి- పక్వేభక్ష్యాదౌ - అపక్వేతండులాదౌ- ఇదంచపక్వాపక్వాభ్యనుజ్ఞానమన్నసత్రప్రవృత్తవిషయమితివిజ్ఞానేశ్వరాదయః ॥శ్లో॥ అన్నసత్రప్రవృత్తానామామమన్నమగర్హితం। భుక్త్వాపక్వాన్నమేతేషాంత్రిరాత్రంతుపయఃపిబేదిత్యంగిరస్స్మరణాత్ లవణాదికంత్వన్నసత్రాభావేపిగ్రాహ్యమేవ - అంగిరాఅపి॥ శ్లో॥యత్తుక్షేత్రగతంధాన్యంకూపవాపీషుయజ్జలం। అభోజ్యాదపియద్భోజ్యంయచ్చగోషుగతంపయః। ఆమంమాంసంమధుఘృతందధిక్షీరమథౌషధం।గుడస్తక్రంతథోదశ్విద్భోజ్యాన్యేతానినిత్యశఇతి। క్షేత్రగతమిత్యనేనగృహేవిద్య

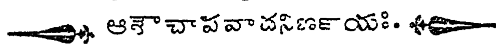
మానస్యధాన్యస్యవ్యుదాసః- కూపవాపీష్వి త్యనేనభాండస్థితోదకస్య వ్యు
దాసః- గోషుగతమిత్యనేనసూతకిస్పృష్టపయసోవ్యుదాసః- నతుదుగ్ధస్యా
పి- అన్యథాదధిఘృతయోరగ్రాహ్యతాపత్తేః- దోహంవినాతయోరసంభ
వాత్- తథాచదధిక్షీరఘృతానాంసూతకిజనస్పర్శాభావేగ్రాహ్యత్వమి
తిమంతవ్యం- సంపర్కాశౌచవిషయేసంగ్రహకారః॥ శ్లో॥ ఆశౌచంయస్య
సంపర్కాదాపతేద్గృహమేధినః। క్రియాస్తస్యనలుప్యంతేగృహ్యాణాంచ
నతద్భవేదితి। గృహేభవాఃగృహ్యాఃస్త్రీపుత్రాదయోద్రవ్యాణిచ - ఇదంచ
క్రియాభ్యనుజ్ఞానమనన్యసాధ్యసంధ్యావందనాదిమాత్రవిషయం-హోమా
చరణాదినిషేధస్యప్రాగుక్తత్వాత్। క్రియాస్తస్యప్రలుప్యంత ఇతికేచిత్ప
ఠంతి- తదాలోపోహోమాదివిషయః- అతిక్రాంతవిషయేబృహస్పతిః॥
శ్లో॥ అతిక్రాంతేదశాహేతుపశ్చాజ్జానాతిచేద్గృహీ। త్రిరాత్రంసూత
కంతస్యనతద్గ్రాహ్యస్యకస్యచిదితి। దశాహగ్రహణంత్రిరాత్రాదేరప్యుప
లక్షణం-ఆపత్కాలవిషయేఽంగిరాః॥ శ్లో॥ నాద్యాచ్ఛూద్రస్యపక్వాన్నం
విద్వానాశౌచినోపిచ।ఆదదీతామమేవాస్మాదవృత్తావేకరాత్రకమితి। అవృ
త్తౌదుర్భిక్షాదినావృత్త్యలాభదశాయామేకదినపర్యాప్తమామమేవ తణ్డు
లాదికంగ్రాహ్యం- నతుపక్వాన్నమిత్యర్థః- వివాహాదిషుపూర్వసంక
ల్పితద్రవ్యవిషయేపరాశరః॥ శ్లో॥ వివాహోత్సవయజ్ఞాదిష్వంతరామృత
సూతకే। పూర్వసంకల్పితంద్రవ్యందీయమానంనదుష్యతీతి। వివాహగ్రహ
ణంచౌలోపనయనాదిసంస్కారకర్మోపలక్షణం- ఉత్సవోదేవతోత్సవః-
తేనదేవతాప్రతిష్ఠాదికముపలక్ష్యతే- పక్వాన్న విషయేస్మృత్యంతరం॥
శ్లో॥ వివాహోత్సవయజ్ఞాదిష్వంతరామృతసూతకే। శేషమన్నంపరైర్దే
యందాతౄన్భోక్తౄంశ్చనస్పృశేదితి। ఇదంచపరపరివేషితాన్న భో
జనాభ్యనుజ్ఞానంయజ్ఞాదిష్వేవపూర్వసంకల్పపవచ- తథాచయజ్ఞాదిభ్యో
న్యత్రపూర్వసంకల్పితాదన్యత్పక్వమన్నంస్థితంచేత్। సర్వథాఽభోజ్యం-
యజ్ఞాదిష్వపిసూతకాగమాత్పరంపక్వంచేత్తన్నభోజ్యం- అన్యతరపరిజ్ఞా
నవిషయేషట్త్రింశన్మతం॥ శ్లో॥ ఉభాభ్యామపరిజ్ఞాతేభోక్తుర్దోషోనవిద్య
తే। ఏకేనాపిపరిజ్ఞాతేభోక్తుర్దోషముపావహేదితి। భోక్తురితి-దాతుర

ష్య్యుపలక్షణం- తథాచ- దాతా జానాతి చేద్దాతుర్దోషః - భోక్తా జానాతి చేద్భోక్తుర్దోషః - యజ్ఞాదిభ్యోన్యత్ర భోజనమధ్యే సూతకపరిజ్ఞానవిషయే షట్త్రింశన్మతం॥ శ్లో॥ భుంజానేషు తు విప్రేషు త్వంతరా మృతసూతకే। అన్యగేహోదకాచాంతాస్సర్వే చేశుచయస్స్మృతా ఇతి । ఆచమనగ్రహణం పానాపోశనాదేరుపలక్షణం - ఉదాహృతవచనేషు సర్వత్ర మృతసూతక ఇతిద్వంద్వైకవద్భావః- మృతకే సూతకే చేత్యర్థః-

సంగ్రహస్తు-

సూతకినస్సకాశాత్తండులాదిద్రవ్యం సువర్ణవస్త్రాదికంచ న ప్రతిగ్రాహ్యం- సూతకినో గృహాదగ్నిరపి న గ్రాహ్యః- తత్ర గుడలవణమధుపుష్పమూలఫలశాకకాష్ఠతృణతైలౌషధాజినాని స్వామిహస్తస్పర్శం వినా తదనుజ్ఞామాత్రేణ స్వయమేవ గ్రాహ్యాణి- ఉదకం తు కూపగతం గ్రాహ్యం- భాండాదిస్థితం తు న గ్రాహ్యం- ధాన్యం క్షేత్రగతం గ్రాహ్యం- గృహస్థితం తు న గ్రాహ్యం- దధిక్షీరఘృతతక్రాణి పరైరేవ దుగ్ధ్వా నిష్పాదితాని గ్రాహ్యాణి- పణ్యద్రవ్యాణి పరైస్తులయిత్వా దత్తాని గ్రాహ్యాణి - అతిక్రాంతాశౌచినస్సంపర్కాశౌచినశ్చ సకాశాత్తండులాదికమపి స్వామిహస్తస్పర్శం వినా గ్రాహ్యం- పక్వాన్నంతు భోజ్యం- దాతా స్వకీయాశౌచకారణం జానాతి చేత్తేన స్వకీయమన్నం బ్రాహ్మణాయ న దేయం- భోక్తా దాతురాశౌచకారణం జానాతి చేత్తదీయమన్నం తేన న భోజ్యం- భోజనమధ్యే దాతురాశౌచే జ్ఞాతే పాత్రస్థితాన్నమాత్రం భుక్త్వా అన్యగేహోదకమానీయ ఉత్తరాపోశనహస్తప్రక్షాళనాదికం కుర్యాత్- పాత్రస్థితాన్నభోజనమధ్యే జలపానమపేక్షితం చేదన్యగేహోదకమేవ పేయం- వివాహోపనయనసీమంతచౌళాదిషు సంస్కారకర్మసు యజ్ఞేషు దేవతోత్సవదేవతాప్రతిష్ఠాదిషు చ మధ్యే సూతకప్రాప్తౌ తదీయం తండులాదిద్రవ్యం సూతకప్రవృత్తేః పూర్వమేవ దేవతాయై బ్రాహ్మణేభ్యశ్చ సంకల్పితం చేత్తత్స్వామిహస్తస్పర్శం వినా పరైర్దత్తం గ్రాహ్యం- స్వయం వా గ్రాహ్యం- సూతకప్రవృత్తేః పూర్వం క్లృప్తం పక్వాన్నం స్థితం చేత్- పరైః పరివేషణం కారయిత్వా భోజ్యం- సూతకాగమాత్పరం పరైః పాకే కృతేపి తదన్నం న భోజ్యం- వివాహాదిభ్యోన్యత్ర సూతక

ప్రవృత్తేః పూర్వం కృతమపి పక్వాన్నం పరైః పరివేషణే కృతేపి న భోజ్యం-దు
ర్భిక్షాదినా వ్యాధినా కేనచిన్నిమిత్తేన ప్రాణసంశయే ప్రాప్తే గత్యంతరాభావ
దశాయాం స్త్రీపుత్రాదీనాం ఏకదినభోజనపర్యాప్తం తండులాదికం సూత
కినకాశాదపి గ్రాహ్యం- అధికం తు న గ్రాహ్యం- యావజ్జీవికనిత్యాన్నదా
ననియమప్రవృత్తస్య తండులాదికం గత్యంతరే సత్యపి గ్రాహ్యం- భక్ష్యజాతం
తు పక్వమపి గ్రాహ్యం- పక్వాన్నం తు సర్వదా న గ్రాహ్యమితి॥ ఇతి శ్రీ వేంక
టాంబాగర్భసముద్భూత శ్రీసుబ్రహ్మణ్యసుధీవరవిరచితాయా-మభినవషడశీ
తివ్యాఖ్యాయాం-ధర్మప్రదీపికాఖ్యాయాం- ద్రవ్యాశౌచనిర్ణయః॥



మూ॥ ఆశౌచం స్యాద్గృహస్థానామన్యేషాం స్నానమాత్రకం।

వ్యా॥ పూర్వోక్తం సర్వమాశౌచం గృహస్థానామేవ - అన్యేషామాశ్ర
మాణాం బంధుజననమరణయోః స్నానమాత్రం॥

మూ॥ పిత్రోరాశౌచమస్త్యేవ తత్రాపి బ్రహ్మచారిణః॥

వ్యా॥ తత్రాపి ఆశ్రమాంతరేష్వపి బ్రహ్మచారిణః పిత్రోర్మృతావా
శౌచమస్తి - స్వయమేవ సంస్కర్తా చేదేకరాత్రం- ద్వితీయాదిదినేషు ప్రే
తకృత్య సమయ ఏవాశౌచం- తతస్స్నానేన శుద్ధిః - అన్యస్సంస్కర్తా చే
త్ప్రథమదినే పితిలోదకదానసమయ ఏవాశౌచం -

మూ॥ గృహిణామప్యుపక్రాంతే స్నానం యజ్ఞాదికర్మణి॥

వ్యా ॥ గృహస్థానామపి యజ్ఞాదికర్మణ్యుపక్రాంతే సత్యాశౌ
చం నాస్తి- ఆదిశబ్దేన వివాహోపనయనచౌళాదికం సర్వమపి స్మార్తకర్మ
జాతం మహాదానాదికం సర్వం పౌరాణికం దేవతాప్రతిష్ఠాదికం సర్వమప్యా
గమికం గృహ్యతే॥

మూ ॥ ఋత్విగ్దీక్షితయోర్యజ్ఞే కర్తృభోక్త్రోశ్చ పైతృకే। వివా
హే దాతృవరయోః కన్యాయాశ్చ న సూతకం॥

వ్యా ॥ కన్యాదాతుస్తత్పత్న్యాశ్చ కన్యాదానపర్యంతమాశౌచం నా
స్తి- కన్యావరయోస్తు శేషహోమాంతవివాహసమాప్తిపర్యంతమాశౌచం
నాస్తి- యజ్ఞగ్రహణం మహాదానాదేరప్యుపలక్షణం -

మూ॥ తథాకర్మవిపాకాద్వా వ్యాధితస్య నసూతకం। ఉత్కా-౧౦
తిదానేకర్తవ్యేముమూర్షోర్ణశ్చ నసూతకం॥

వ్యా॥ ఆదిశబ్దేనమృత్యు మహిషీదానాదికముచ్యతే- ఇదంచకాలవి
ళంబాక్షమత్వేవేదితవ్యం- విళంబసహిష్ణుత్వేతుసూతకమస్త్యేవ॥

మూ॥ అసాధారణకృత్యేషు రాజాదేర్నాస్తిసూతకం॥

వ్యా॥ అసాధారణమనన్యసాధ్యత్వం- ఆదిశబ్దేనవైద్యాదయఉచ్యం
తే- రాష్ట్రోపద్రవే ప్రసక్తేతత్ప్రతీకారాయయుద్ధాదిషుతదంగభూత
ప్రాస్థానికశాంతిహోమాదిషుచ రాజ్ఞాంసూతకంనాస్తి- ధాతుపరీక్షా
ద్యావైద్యానాంవైద్యాంతరస్యాభావేసూతకంనాస్తి - దాసీదాసాదేరపిస్వ
స్వాసాధారణకృత్యేష్వనన్యగతికత్వదశాయాంమాశౌచంనాస్తి- అథఋషి
వచనానిలిఖ్యంతే-అత్రదేవలః॥శ్లో॥నైష్ఠికానాంవనస్థానాంయతీనాంబ్రహ్మ
చారిణాం। నాశౌచంసూతకేప్రోక్తంశావేచాపితథైవచేతి। కౌర్మేపి॥ నైష్ఠి
కానాంవనస్థానాంయతీనాంబ్రహ్మచారిణాం। నాశౌచంకీర్తితంసద్భిఃపతి
తేచతథామృతఇతి। పతితేమృతేగృహస్థానామపిసూతకంనాస్తీత్యర్థః - అ
త్రబ్రహ్మచారిణస్స్నాతకిగృహవాసేపిసూతకంనాస్తి- తత్రభోజనాదికంతు
నకర్తవ్యం- తత్సంపర్కశ్చనకర్తవ్యః॥ శ్లో॥ బ్రహ్మచారీగృహేయేషాం
హూయతేచహుతాశనః। సంపర్కంచనకుర్వంతినతేషాంసూతకంభవేదితి
పరాశరస్మరణాత్ - ఆశౌచిగ్రహవాసినోరగ్నిబ్రహ్మచారిణోరాశౌచిభి
స్సహసంపర్కాభావేయదాశౌచినాంసూతకంతదేతయోర్నభవతి- ఆశౌ
చిభిరగ్నిగృహంనప్రవేష్టవ్యం- యత్రాశౌచినస్సంతితద్గృహంబ్రహ్మ
చారిణానప్రవేష్టవ్యం- అగ్నిగృహపవతేనస్థేయం- తథాసతినదోషః-తత్ర
బ్రహ్మచారిణాభోజనాదికంనకర్తవ్యం॥ శ్లో॥ సూతకేతుయదావిప్రోబ్ర
హ్మచారీవిశేషతః। పిబేత్పానీయమజ్ఞానాత్స మశ్నీయాత్స్పృశేతవా।
పానీయపానేవిప్రస్య పంచగవ్యస్యప్రాశనం। త్రిరాత్రంభోజనేప్రో
క్తంస్పృష్ట్వాస్నానంసమాచరేదితి। స్మరణాత్- త్రిరాత్రంనామకృచ్ఛ్ర
పాదఃఇదంచప్రాయశ్చిత్తంగృహస్యాశౌచేసతిభవతి- తదభావేనభవతి-
తద్భావాభావాచగ్రామాశౌచప్రకరణేప్రతిపాదితౌ- తథాచగృహస్య

శాచేత్ తత్రైషోన్నభోజనే కృచ్ఛ్రపాదః- సూతకినామన్నం భుక్తం చేత్తే
షాం యావత్కాలమాశౌచం తావత్కాలమస్యాప్యాశౌచం భవతి-తదం
తే బ్రహ్మచారీ కృచ్ఛ్రం పునరుపనయనంచ ప్రాప్నోతి-గృహస్థస్య తు తా
దృశమాశౌచం చాంద్రాయణం చేతి ప్రసవాశౌచప్రకరణే ప్రతిపాదితం ప
రాశరోపి॥ శ్లో॥ శిల్పినః కారవో వైద్యా దాసీదాసాశ్చ నాపితాః। రాజాన
శ్శ్రోత్రియాశ్చైవ సద్యశ్శౌచాః ప్రకీర్తితాః। సవ్రతస్సత్రపూతశ్చ ఆహి
తాగ్నిశ్చ యో ద్విజః। రాజ్ఞశ్చ సూతకం నాస్తి యస్య చేచ్ఛతి పార్థివః। ఉద్య
తో నిధనే దానే ఆర్తో విప్రో నిమంత్రితః। తథైవ ఋషిభిర్దృష్టం యథా కా
లేన శుధ్యతీతి- శిల్పినో నామ॥ శ్లో॥ హిరణ్యరూప్యవస్త్రాణాం కాష్ఠపాషా
ణచర్మణాం। సంస్కర్తా తక్రియాభిజ్ఞశ్శిల్పీత్యుక్తో మనీషిభిరితి। బ్రహ్మపు
రాణోక్తలక్షణాః- వస్త్రాణాం చిత్రాదినా సంస్కర్తా శిల్పీత్యుచ్యతే - ధా
వనాదినా సంస్కర్తా రజకస్య కారుకోటినివేశాత్। రజకాద్యాః కారవః - స
వ్రతః కృచ్ఛ్రాదివ్రతనిష్ఠః- సత్రపూతో గవామయనాదిదీక్షితః - యస్యపు
రోహితాదేరనన్యసాధ్యమంత్రాభిచారాదికర్మణ్యాశౌచాభావం పార్థి
వో వాంఛతి తస్య చ పురోహితాదే రాజ్ఞశ్చ సూతకం నాస్తి నిధనశబ్దేన తత్సా
ధనభూతస్సంగ్రామో లక్ష్యతే- తస్మిన్ సంగ్రామే దానే చోద్యతః కృతోప
క్రమః-ఆర్తో వ్యాధితః నిమంత్రితః శ్రాద్ధాదౌ నియోజితః-ఏతేషామనన్యసా
ధ్యకర్మణ్యాశౌచం నాస్తి- కర్మాంతరేష్వాశౌచమస్త్యేవ-అత్ర నిమంత్రణశ
బ్దేన పాదప్రక్షాళనానంతరమాసనస్థస్య యన్నిమంత్రణం తద్వివక్షితం - ఆ
ర్తస్య కర్మవిపాకాదౌ కాలవిళంబాక్షమస్యాశౌచం నాస్తి - శ్రోత్రియాణాం
సద్యశ్శౌచం యుగాంతరవిషయం- యథా కాలేన శుధ్యతీతి। దశాహాదికాలే
న యథా శుధ్యతి తథైవ సద్యశ్శుధ్యతీతి ఋషిభిర్దృష్టమిత్యన్వయః - ఆదిపురాణే
పి॥ శ్లో॥ శిల్పినశ్చిత్రకారాద్యాః కర్మ యత్సాధయంత్యలం। తత్కర్మ నాన్యో
జానాతి తస్మాచ్ఛుద్ధాస్స్వకర్మణి। సూపకారేణ యత్కర్మ కరణీయం ప్రదృ
శ్యతే। తదన్యో వై న జానాతి తస్మాచ్ఛుద్ధస్సూపకృత్। చికిత్సకో యత్కురు
తే తదన్యేన న శక్యతే। తస్మాచ్చికిత్సకస్స్నానే శుద్ధో భవతి నిత్యశః। దా
సీదాసాశ్చ యత్కించిత్కర్మ కుర్వంతి లీలయా। తదన్యో న క్షమః కర్తుం తస్మా

త్తేషుచయఃస్మృతాః। రాజాకరోతియత్కర్మస్వేష్టేష్వస్యస్య తత్కథం। ఏవంసతినృపశ్శుద్ధస్సంస్పృష్ట్వైమృతసూతకే। యత్కర్మ రాజభృత్యానాంహస్త్యశ్వగమనాదికం।తస్మాన్నస్తియస్మాదన్యస్యతస్మాత్తేషుచయఃస్మృతాఇతి। ప్రాస్థానికశాంతిహోమాదాఋత్విగ్వరణాదిషుబ్రాహ్మణానాంరాజసంస్పర్శఆవశ్యకః- యాజమానేసంకల్పాదౌశుచిత్వంచావశ్యకం- సుష్ఠాన్న కరోతీతిసూపకారః- కారుః పాచకఇత్యన్యే- చిత్రకారఇత్యపరే- స్వకర్మణీత్యస్యప్రతివాక్యమనుషంగః-తథాచతేషామనన్యసాధ్యేస్వస్వకర్మణ్యేవాశౌచంనాస్తి - కర్మాంతరేత్వాశౌచమస్తీతివ్యాఖ్యాతారః- ప్రచేతా అపి॥ శ్లో॥ కారవశ్శిల్పినోవైద్యాదాసీదాసాస్తథైవచ।రాజానోరాజభృత్యాశ్చసద్యఃశ్శౌచాఃప్రకీర్తితాఇతి- దాసాదీనాంస్వస్వాసాధారణకృత్యేష్వాశౌచంనాస్తి - కర్మాంతరేత్వస్త్యేవ-తచ్చస్వామితుల్యం॥ శ్లో॥ దాసీదాసశ్చసర్వోవైయస్యవర్ణస్యయోభవేత్। తద్వర్ణస్యభవేచ్ఛౌచందాస్యామాసంతుసూతకమిత్యంగిరస్స్మరణాత్। దాసాదీనాంస్వకీయజ్ఞాతిమరణాదౌస్వామితుల్య మాశౌచం- దాసీప్రసూతాచేత్తస్యాఃప్రసవనిమిత్తమాశౌచం మాసపర్యంతమస్తీత్యర్థః- వృద్ధపరాశరోపి॥ శ్లో॥ రాజ్ఞాంతుసూతకంనాస్తివ్రతినాంనచసత్రిణాం। దీక్షితానాంచసర్వేషాంయస్యచేచ్ఛతిపార్థివః। తపోదానప్రవృత్తేషునాశౌచంమృతసూతకఇతి। తపశ్చాంద్రాయణాదికం-దానంమహాదానాదికం- యాజ్ఞవల్క్యోపి॥ శ్లో॥ఋత్విజాందీక్షితానాంచయజ్ఞీయంకర్మకుర్వతాం। సత్రివ్రతిబ్రహ్మచారిదాతృబ్రహ్మవిదాంతథా।దానేవివాహేయజ్ఞేచసంగ్రామేదేశవిప్లవే।ఆపద్యపిచకష్టాయాంసద్యశ్శౌచంవిధీయతఇతి- ఋత్విజాంమంత్రవరణప్రభృతిప్రయోగపరిసమాప్తిపర్యంతంవరణసంస్కారస్యానువృత్తేరాశౌచంనాస్తి- తథాదీక్షణీయోత్పన్నసంస్కారోయజమానేపత్న్యాంచయావదవభృథమనువర్తతఇత్యాశౌచంనాస్తీతిచంద్రికాయాముక్తం- నిర్ణయసింధౌతుఋత్విజాంమధుపర్కగ్రహణానంతరమాశౌచంనాస్తీత్యుక్త్వా తత్సంవాదాయ॥ శ్లో॥ గృహీతమధుపర్కస్యయజమానాచ్చఋత్విజః। పశ్చాదాశౌచపతితేనభవేదితినిశ్చయఇతి-బ్రాహ్మవచనముదాహృతం- యజమానవిషయేబ్రహ్మపురాణం॥శ్లో॥

తద్వద్గృహీతదీక్షస్యత్రైవిద్యస్య మహామఖే। స్నానంత్వవభృథేయావత్తావత్తస్యససూతకమితి। ఆశౌచాభావస్యస్నాననివృత్తిరుత్తరావధిః- నిర్ణయసింధౌతు ప్రాగవభృథాత్కర్మప్రాప్తిరిత్యుక్తం- ఛందోగపరిశిష్టేచ॥ శ్లో॥ నదీక్షిణ్యాఃపరంయజ్ఞేనకృచ్ఛ్రాదితపశ్చరన్నితి- నచబుఝ్వాజామప్యవభృథపర్యంతమేవాశౌచాభావఃకింనస్యాదితివాచ్యం- తద్విషయేసంకోచకవచనాభావాత్- యజ్ఞీయంకర్మకుర్వతామితిసాధారణ్యోక్తేశ్చ - బ్రహ్మవిత్పరివ్రాజకః- విసూచ్యాదినారాజాదిభయాద్వా దేశోపద్రవోదేశవిప్లవః తదుపశమనాయశాంతకర్మణిసద్యశ్శౌచం- కష్టాయామాపదిదుర్భిక్షాద్యస్యమాతాపిత్రాదిబహుకుటుంబస్యతద్రక్షణోపయోగినిప్రతిగ్రహేదాసద్యశ్శౌచం- స్మృత్యంతరేపి॥ శ్లో॥ ఆశౌచంకర్మమధ్యే తుశావంసూతకమేవవా। ఆపతేద్యదిసర్వేషాంసద్యశ్శౌచంవిధీయతే। మాతాపిత్రోశ్చమరణేపుత్రస్యమరణేతథేతి। ఏకపుత్రవిషయేతువిశేషస్త్రైవోక్తః॥ శ్లో॥ దీక్షితోప్యేకపుత్రశ్చేన్మాతాపిత్రోర్మృతిర్యది। సంస్కృత్య శాలామాగత్యయజ్ఞశేషంసమాపయేదితి। వృద్ధగార్గ్యేణవిశేషాంతరముక్తం॥ శ్లో॥ జ్యేష్ఠస్యతుక్రతోర్మధ్యేమాతాపిత్రోర్మృతిర్యది। దీక్షారూపంనిధాయాత్రసంస్కుర్యాత్పితరౌహిసఇతి- శాండిల్యోపి॥ శ్లో॥ దీక్షితోప్యేకపుత్రశ్చేన్మాతాపిత్రోర్మృతిర్యది। దీక్షారూపంనిధాయాత్రసంస్కుర్యాన్నోదకప్లవః। సంస్కృత్యశాలామాగత్య యజ్ఞశేషంసమాపయేత్। పావయేద్దర్భపుంజీలైర్దీక్షారూపంయథావిధీతి। ఉదకప్లవఉదకదానం- నతుస్నానం-స్నానస్యావశ్యకర్తవ్యత్వాత్ - అత్రేదమనుసంధేయం - జ్యేష్ఠోదీక్షితశ్చేదీక్షారూపంశాలాయాంనిధాయదహనమాత్రంకృత్వా శాలామాగత్యయజ్ఞశేషంసమాపయేత్- కనిష్ఠోదహనవ్యతిరిక్తంసర్వంకుర్యాత్- దశాహమధ్యేయజ్ఞసమాప్తిశ్చేదవభృథస్నానాంతంకృత్వాతతఆరభ్య జ్యేష్ఠఏవదశాహకృత్యమేకోద్దిష్టంచకుర్యాత్- తతోయజ్ఞంసంస్థాప్యషోడశాదికంకుర్యాత్। కనిష్ఠోదీక్షితశ్చేత్స్నానమాత్రంకృత్వా శాలాయామేవతిష్ఠేత్- జ్యేష్ఠోదేశాంతరస్థితశ్చేత్కనిష్ఠస్యైవ జ్యేష్ఠన్యాయః- ఏకపుత్రశ్చేద్దహనమాత్రంతదాకృత్వావభృథస్నానాంతేదశాహకృత్యంస్వయమేవకుర్యాత్ ఏకో

ద్దిష్టాంతేయజ్ఞశేషంసమాపయేత్ - పౌండరీకాదిమహాయజ్ఞేషు దశాహమ
ధ్యేయజ్ఞసమాప్త్యభావేతు ఏకపుత్రో దహనవ్యతిరిక్తందశాహకృత్యమ
న్యేనకారయేదతి- బ్రహ్మపురాణేపి॥ శ్లో॥ రాజ్యనాశస్తుయేనస్యాద్వినారా
జ్ఞస్స్వమండలే। ప్రయాస్యతశ్చసంగ్రామే హోమే ప్రస్థానికేసతి। మ
న్త్రాదితర్పణేవాపిప్రజానాంశాంతికర్మణి। గోమంగళాద్యావైశ్యానాంకృ
షికాలాత్యయేసతి। ఆశౌచంనభవేల్లోకేసర్వత్రాన్యత్రవిద్యతఇతి। యేన
కర్మణావినాస్వమండలేస్వస్యరాజ్యనాశస్స్యాదిత్యర్థః- గోమంగళంనామకృ
ష్యారంభేహలకర్షణప్రయుక్తగోపీడాపరిహారాయగవాందేహదార్ఢ్యా
యచగోష్ఠదేవతాఉద్దిశ్యపూజాబలికర్మాదికముచ్యతే- ఆదిశబ్దేనకృష్యను
కూలకర్మాంతరాణిగృహ్యంతే-సర్వత్రాన్యత్రవిద్యతఇత్యనేనయదన
న్యగతికమత్యావశ్యకంకర్మతస్మిన్కర్మణ్యాశౌచంనాస్తి- గత్యంతరేస
తిఅనావశ్యకేచఆశౌచమస్త్యేవేత్యుక్తంభవతి- పునస్తత్రైవ॥ శ్లో॥ ఇష్టదేవ
ప్రతిష్ఠాయాంగణయాగాదికర్మణి। శ్రాద్ధాదౌపితృయజ్ఞేచకన్యాదానే
చనోభవేదితి। గణయాగోనామమాతృకాదిదైవత్యోలౌకికోయాగః- సఏవదే
వయాగఇత్యుచ్యతే- అయంచానన్యగతికేకర్మణిరాజాదేరాశౌచాభావః-
అనుపక్రాంతేపికర్మణివేదితవ్యః- యజ్ఞాదిషుతు ఉపక్రమానంతరమే
వాశౌచాభావః- తేష్వపిక్వచిదనుపక్రాంతేష్వపితదభావస్సంభవతి-త
థాస్మృత్యంతరం॥ శ్లో॥ యజ్ఞేసంభృతసంభారేవివాహేశ్రాద్ధకర్మణీతి-
శ్రాద్ధేసంభృతసంభారత్వంపక్వద్రవ్యాభిప్రాయం- యజ్ఞవివాహయో
రామద్రవ్యాభిప్రాయమితిచంద్రికాయాముక్తం- తదప్యావశ్యకయజ్ఞాది
విషయం- తథాచవసంతకాలాతిక్రమేప్రాప్తేతస్మిన్సంవత్సరేకాలాం
తరస్యాభావాత్- ప్రతివసంతంకర్తవ్యస్యజ్యోతిష్టోమస్యలోపేప్రత్యవా
యబాహుళ్యాత్- స్నాతకస్యతదానీంవివాహవిళంబేసతివివాహస్యాత్యం
తాభావాపాదకేషుబహుళవిఘ్నేషుప్రసక్తేషు - అనాశ్రమిత్వస్యచపాతి
త్యాపాదకస్య॥ శ్లో॥ అనాశ్రమీనతిష్ఠేత్తదినమేకమపిద్విజ ఇతినిషేధాత్ -
తాదృశావస్థాయామవస్థితస్యాశౌచంనాస్తీతివేదితవ్యం- శ్రాద్ధేసంభృత
పక్వసంభారేఆశౌచాభావప్రతిపాదనమాపద్విషయం- అనాపదితుతృతీయ

వరణప్రభృత్యేవాశౌచాభావః తత్పూర్వమాశౌచే ప్రాప్తే సూతకానంత
రపినేకర్తవ్యం- తథాచ స్మృత్యంతరం॥ శ్లో॥ శ్రాద్ధవిఘ్నే సముత్పన్నే
అంతరామృతసూతకే। అమాయాంతు ప్రకుర్వీత శుద్ధావేకేమనీషిణఇతి।
శ్రాద్ధవిఘ్నో దైవమానుషమూలకః- మృతసూతకఇతిద్వంద్వైకవద్భా
వః- శుద్ధౌసూతకనివృత్తిదినే- అమావాస్యాదివిధానం దైవమానుషమూల
కవిఘ్న విషయం-శుద్ధిదినవిధానం సూతకమృతకవిషయం- తత్త్రైవశిష్టానా
మాచారాత్- వైకల్పికేషుపదార్థేషుశిష్టాచారస్య విషయవ్యవస్థాపక
త్వాత్- బృహస్పతిరపి॥ శ్లో॥ పూర్వం ప్రవృత్తిసీమంతచౌలోపనయనాది
షు। వివాహేషు ప్రతిష్ఠాసువృషోత్సర్గాదికేషుచ। పూర్వప్రవృత్తియజ్ఞే
షుపాకయజ్ఞేషుసప్తసు।శాంతిహోమేషుసర్వేషు యుద్ధార్థవిహితేషు
చ। వ్యాధ్యాదిశమనాయాథశాంతికేదానకర్మణీతి। ప్రవృత్తిరుపక్రమః -
ఉపక్రమశబ్దార్థమాహవృద్ధశాతాతపః॥ శ్లో॥ ప్రారంభోవరణంయజ్ఞే
సంకల్పోవ్రతసత్త్రయోః। నాందీముఖంవివాహాదౌ శ్రాద్ధేపాకపరిక్రియా।
నిమంత్రణంవా శ్రాద్ధేషు ప్రారంభస్స్యాదితిస్మృతిరితి। పాకస్య సకల
పక్వాన్నాదిపదార్థస్య పరిసమంతాత్క్రియా ప్రోక్షణరూపాపాకపరి
క్రియా- పాదప్రక్షాళనానంతరం బ్రాహ్మణేషూపవిష్టేషు అన్నాదిప్రో
క్షణమితినిర్ణయసింధుశుద్ధిప్రదీపికాదౌవ్యాఖ్యాతం- తన్మతేప్రోక్షణమా
పద్విషయే ప్రారంభః। అనాపదితుతదనంతరభావిత్రితీయవరణమారం
భఇతివ్యవస్థా- అన్యేతుపాకపరిక్రియాపాకపరిసమాప్తిరిత్యాహుః-ఇదమే
వయుక్తం- పాకోపకల్పనాదూర్ధ్వమితివచనసంవాదాత్। తథాచ ఆపది
పాకపరిసమాప్తిరుపక్రమః - అనాపదితుత్రితీయనిమంత్రణమితివ్యవస్థా
యుక్తా - యద్వా పాకోపకల్ప నంయజమానవిషయం - నిమంత్రణం భో
క్తృవిషయం- కర్తృవిషయేసంకల్పోప్యారంభఇతికానిచిద్వచనానిదృశ్య
న్తే- తాన్యనాపద్విషయాణీతిబోధ్యం- యజ్ఞేవరణంమధుపర్కాంతమితిని
ర్ణయసింధౌ - అత్రయమోవిశేషాంతరమాహ॥ శ్లో॥ పాకోపకల్పనా
దూర్ధ్వంసూతకేమృతకేపివా। కారయేచ్ఛ్రాద్ధమన్యేనపక్వాన్నంపరివే
షయేదితిపాకోపకల్పనాత్త్రితీయనిమంత్రణాద్వా పశ్చాదాశౌచే ప్రా

ష్టేస్వయమేవ శ్రాద్ధంకుర్యాత్ - అన్నంతుఅన్యేనాశౌచరహితేనపరివేష యేదిత్యర్థః- దక్షోపి॥ శ్లో॥ యజ్ఞకాలేవివాహేషుదేవయాగేచనిష్కృతౌ। హూయమానేత్వథైవాగ్నౌ నాశౌచంనచసూతకమితి- వివాహేష్వితి బహువచనం శేషహోమాంతకర్మకలాపాభిప్రాయమితిస్మృతిముక్తాఫలాదిషువ్యాఖ్యాతం- వస్తుతస్తుకంకణమోచనపర్యంత మాశౌచంనాస్తి- నాగబలిప్రభృతీనామపికర్మణామాత్రతశ్చాస్త్రీభ్యః ప్రతీయేరన్నితిసూత్రోక్తత్వేనగృహ్యవ్యాఖ్యానేషుతాత్పర్యదర్శనాదిష్వభిధానాత్-దేవయాగోలౌకికః - నిష్కృతిః ప్రాయశ్చిత్తం- అగ్నౌహూయమానఇత్యనేన- ఔపాసనహోమకాలోపివక్షితః- తచ్చోపలక్షణం- తథాచజపాదికర్మమధ్యేపిజననమరణశ్రవణేతత్సమాప్తిపర్యంతమాశౌచంనాస్తి - బ్రాహ్మేపి॥ శ్లో॥ వివాహకాలేకన్యాయా లాజహోమాదికర్మణి। ప్రాయశ్చిత్తపరస్యాపిస్వాధ్యాయనిరతస్యచేతి। ఆదిశబ్దేన శేషహోమాంతకర్మకలాపఉచ్యతే॥ ఏకాదశ్యాదివ్రతవిషయేవిష్ణురహస్యవచనం। సూతకేమృతకేచైవనత్యాజ్యంద్వాదశీవ్రతం। ఏకాదశీవ్రతంకుర్యాన్నిత్యంకామ్యంతువర్జయేదితి - ఏకాదశీవ్రతంనిత్యంకామ్యంచేతిద్వివిధం-తత్రనిత్యంసూతకేపికర్తవ్యం- కామ్యంతునకర్తవ్యం- పూర్వోపక్రాంతంచేత్కామ్యమపికర్తవ్యం- తథాచకౌర్మే॥ శ్లో॥ కామ్యోపవాసేప్రక్రాంతేఅంతరామృతసూతకే। తత్రకామ్యవ్రతంకుర్యాద్దానాధ్యయనవర్జితమితి। దానాధ్యయనవ్యతిరిక్తంసర్వం వ్రతదినేకృత్వా శుద్ధిదినేదానాధ్యయనేకుర్యాత్। వ్రతాంతరేష్వప్యయమేవన్యాయోబోధ్యః। వారాహేతుఇతికర్తవ్యతాయాస్సంకోచఉక్తః॥ శ్లో॥ సూతకేతునరస్స్నాత్వా ప్రణమ్య శిరసాహరిం- ఏకాదశ్యాంనభుంజీతవ్రతమేతన్నలుప్యతే। మృతకేపినభుంజీతఏకాదశ్యాంసదానరఇతి- ఉపరాగవిషయేవ్యాఘ్రః॥ శ్లో॥ స్మార్తకర్మపరిత్యాగోరాహోరన్యత్రసూతకఇతి- రాహుదర్శనేతుసూతకేపిదానశ్రాద్ధాదికంస్మార్తకర్మకర్తవ్యమేవ- వృద్ధవసిష్ఠోపి॥ శ్లో॥ మృతకేసూతకేచైవనదోషోరాహుదర్శనే। స్నాత్వాశ్రాద్ధంప్రకుర్వీతదానంశాఠ్యవివర్జితఇతి। విమోచనానంతరంపునరప్యాశౌచమేవ- అత్రేదమనుసంధేయం-

యజ్ఞమహాదానకృచ్ఛ్రచాంద్రాయణబ్రహ్మచర్యాదికమాశౌచాపవాద కంకమణయాఖ్యంచిదుపక్రాంతంచేత్తన్మధ్యేసూతకంమృతకంవానభవతి జ్ఞాతీనాంతిలోదకదానమపినకర్తవ్యం। కింతుతత్కర్మసమాప్తౌ కర్తవ్యం- తథాచ-దశాహమధ్యేసమాప్తిశ్చేత్తచ్ఛేషేణశుద్ధిః-తదూర్ధ్వం మాసత్రయమధ్యేచేత్త్రిరాత్రం- షణ్మాసమధ్యే పక్షిణీ- సంవత్సరమధ్యే చేదేకరాత్రం- సంవత్సరాదూర్ధ్వంచేత్ స్నానసంకృత్వా తిలోదకంచకృత్వాశుద్ధోభవతి- తథాచమనుః॥ శ్లో॥ ఆదిష్టీనోదకందద్యా దావ్రతస్యసమాపనాత్- సమాప్తేతూదకంకృత్వా త్రిరాత్రమశుచిర్భవేదితి। ఆదిశ్యతఇత్యాదిష్టంకృచ్ఛ్రాదికంబ్రహ్మచర్యాదికంచ. తదస్యాస్తీత్యాదిష్టీ - త్రిరాత్రమితిపక్షిణ్యాదేరప్యుపలక్షణం॥

సంగ్రహస్తు.

బ్రహ్మచారిణాంయతీనాంచజ్ఞాతిమరణాదావాశౌచంనాస్తి- స్నానమాత్రంకర్తవ్యం- పతితేమృతేగృహస్థానామపిస్నానమాత్రం-యజ్ఞేషుదీక్షితానాంపత్నీనాంచదీక్షణీయ్యాప్రభృత్యవభృథసమాప్తిపర్యంతమాశౌచంనాస్తి-ఋత్విజాంతుమంత్రవరణప్రభృతిప్రయోగపరిసమాప్తిపర్యంతమాశౌచంనాస్తి - వివాహేనాందీముఖప్రభృతికన్యా వరయోశ్శేషహోమాంతవివాహసమాప్తిపర్యంతమాశౌచంనాస్తి - వస్తుతస్తుకంకణమోచనపర్యంతమాశౌచంనాస్తి- కన్యామాతాపిత్రోస్తుకన్యాదానపర్యంతమేవ. శ్రాద్ధేకర్తృభోక్త్రోః పాదప్రక్షాళనానంతరభావిత్రితీయనిమంత్రణప్రభృతితత్సమాప్తిపర్యంతమాశౌచంనాస్తి-ఆపదితుపాకక్రియాపరిసమాప్తిప్రభృత్యాశౌచంనాస్తి- యద్వాఆపదితుకర్తుఃపాకసమాప్తిప్రభృతి అనాపదిసంకల్పప్రభృతి- భోక్తుస్తుత్రితీయనిమంత్రణప్రభృత్యేవ- కృచ్ఛ్రాదివ్రతేషు ప్రాయశ్చిత్తేషుచశాంతిహోమాదిషుదేవతాప్రతిష్ఠాదిషుమంత్రపురశ్చర్యాదిషుచసంకల్పప్రభృతితత్సమాప్తిపర్యంతమాశౌచంనాస్తి- సీమంతేపుంసవనేచనాందీముఖప్రభృతితత్సమాప్తిపర్యన్తంవధూవరయోరాశౌచంనాస్తి - జాతకర్మనామకరణాదిషుస్నానాంతేషుసంస్కారకర్మసునాందీముఖప్రభృతితత్సమాప్తిపర్యంతంకుమారాచార్యయోరాశౌచంనాస్తి -

ఏవంయత్రయత్ర నాందీముఖంవిహితంతత్రసర్వత్రమాతాపితృప్రభృతిప్రధాన
కర్మసమాప్తిపర్యంతమాశౌచంనాస్తి- సప్తపాకయజ్ఞేషుసంకల్ప ప్రభృతి
తత్సమాప్తిపర్యంతమాశౌచంనాస్తి - ఏతేషుసర్వేషుకర్మసుశ్రవణకాలే
స్నానమాత్రంకృత్వాకర్మసమాప్త్యనంతరంతత్తదాశౌచంగ్రాహ్యం-
ఆశౌచమధ్యేసమాప్తిశ్చేత్తచ్ఛేషేణశుద్ధిః-ఆశౌచేతిక్రాంతేతుజ్ఞాతివిష-
యేమాసత్రయేత్రిరాత్రం-షణ్మాసమధ్యేపక్షిణీ-సంవత్సరమధ్యేచేదేకరా
త్రంతదూర్ధ్వంతుస్నానమాత్రంకృత్వాతిలోదకంచకృత్వాశుద్ధోభవతి-
మాతులాదివిషయేతుత్రిరాత్రాద్యాశౌచమధ్యేకర్మసమాప్తిశ్చేత్తచ్ఛే
షేణశుద్ధిః-త్రిరాత్రాదావతిక్రాంతేస్నానమాత్రం- సంధ్యాజపవైశ్వ
దేవాదిమధ్యేజననమరణశ్రవణేస్నానంకృత్వాకర్మసమాప్యపశ్చాదా
శౌచంగ్రాహ్యం- జపమధ్యేమంత్రన్యాసవతఉత్థానాసంభవేనస్నానంనా
స్తీతివిశేషః- యజ్ఞేవివాహాదిషుమాతాపితృమరణంచేత్కనిష్ఠస్యస్నానమా
త్రం- జ్యేష్ఠస్తుదీక్షారూపంశాలాయాంనిధాయశ్మశానంగత్వా దహనంకృ
త్వాస్నాత్వాపునశ్శాలామాగత్యపూర్వవద్దీక్షారూపంధృత్వాదర్భపుంజీ
పైఃపునరాత్మానంపావఇత్వాయజ్ఞశేషంప్రాగభృథాత్కృత్వాసంచయ
నప్రభృతిదశాహకృత్యమేకోద్దిష్టంచకృత్వావభృథప్రభృతియజ్ఞసంస్థాప్య
షోడశాదికంకుర్యాదితికేచిత్ - అన్యేతుఅవభృథస్నానమపికృత్వాపశ్చాద్ద
శాహకృత్యంకుర్యాదిత్యాహుః- వస్తుతస్తుద్వితీయపక్షఏవసాధుః - కనిష్ఠస్స
మీపేస్థితశ్చేత్సంచయనాదికంతేనకార్యం- జ్యేష్ఠోదేశాంతరేస్థితశ్చేత్కని
ష్ఠస్య జేష్ఠన్యాయః- వివాహేప్యేవమేవ- పరంతుశేషహోమాంతంసర్వం
కృత్వాపశ్చాత్పిత్రోరుత్తరక్రియాఃకుర్యాదితివిశేషః- ప్రధానహోమా
దారభ్యశేషహోమమధ్యేదంపత్యోరన్యతరస్యవామరణేతదానీమేవశేష
హోమాంతంసర్వంకృత్వాసంస్కారంకుర్యాత్ - పౌండరీకాదిమహాయ
జ్ఞేషుదశాహమధ్యేయజ్ఞసమాప్త్యభావేసంచయనాదిదశాహకృత్యమేకోద్ది
ష్టంచకనిష్ఠేనకారయిత్వాషోడశాదికంజ్యేష్ఠఃకుర్యాత్-ఏకపుత్రశ్చేదేకో
ద్దిష్టాంతమన్యేనకారయేత్ ।ఉపనయనేనాందీముఖానంతరంగాయత్ర్యుపదే
శాత్పూర్వంమాతాపితృమరణంచేత్సద్యస్స్నాత్వాశీఘ్రమేవగాయత్ర్యుప

దేశంకారయిత్వాశ్మశానంగత్వా దహనంకృత్వా పునర్గృహమాగత్యక ర్మసమాప్త్యనంతరంసంచయనాదికంకుర్యాత్- వటుఃకనిష్ఠశ్చేత్స్నా నమాత్రంకుర్యాత్- శ్మశానం నగచ్ఛేత్- జ్యేష్ఠోదేశాంతరేస్థితశ్చేత్కనిష్ఠ ఏవపూర్వోక్తక్రమేణజ్యేష్ఠవత్కుర్యాత్-రాజ్ఞాంయుద్ధాదౌప్రసక్తేప్రా స్థానికశాంతి హోమాదావాశౌచంనాస్తి - పురోహితాదేరన్య నన్య సా ధ్యమంత్రాభిచారాదిష్వాశౌచంనాస్తి - వైద్యానాంధాతుపరీక్షాదావై ద్యాంతస్యాభావేసూతకంనాస్తి- దాసీదాసాదీనాందాసాంతరాభావేభా ర్యాపుత్రాదిభిరశక్యేకార్యేకర్తవ్యేసూతకంనాస్తి- రాజభృత్యానామ నన్యసాధ్యేకర్మణిసూతకంనాస్తి- వ్యాధితస్య కర్మవిపాకాదౌకర్తవ్యే అశక్యేచకాలవిళంబేసూతకంనాస్తి- ముమూర్షోరుత్క్రాంతిదానాదౌ కర్తవ్యే సూతకంనాస్తి- దుర్భిక్షాదౌప్రాణసంశయేప్రాప్తే ప్రతిగ్ర హాదిష్వాశౌచంనాస్తి- వైశ్యానాంకృషికాలాత్యయేప్రసక్తేగోవంగశా ష్వాశౌచంనాస్తి - రాజపురోహితవైద్యాదీనాంఅనన్యసాధ్యఏవక ర్మణ్యా శౌచాభావః- అన్యసాధ్యేనిత్యనైమిత్తికాదికర్మసుచాశౌచమస్త్యేవశ్రా ద్ధేత్రితీయనిమంత్రణానంతరం పాకోపకల్పనసంకల్పానంతరం వాశౌచే ప్రాప్తేసత్యస్నాత్వాస్వయమేవశ్రాద్ధంకుర్యాత్- పక్వాన్నమశౌచినా శౌచరహితేనపరివేషయేత్- పాత్రస్థితాన్నప్రోక్షణంభోక్తాకుర్యాత్-అ స్నాత్వాగంతుస్వయమస్పృష్ట్వైవకుర్యాత్- భోక్తుస్తుత్రితీయనిమంత్రణ ప్రభృత్యేవాశౌచాభావః- ఆశౌచమధ్యేఏకాదశీచేత్ - స్నాత్వాహరింహ రంవామనసాధ్యాత్వా ప్రణమ్య ఉపవాసంకృత్వా ద్వాదశ్యాంప్రాతస్స్నాత్వాహరింహరంవామనసాధ్యాత్వాప్రణమ్య పారణాంకుర్యాత్ । తదేవవ్రతంకామ్యంచెన్నకర్తవ్యం-కామ్యమపిపూర్వముపక్రాంతంచేద వశ్యంకర్తవ్యం- వ్రతాంతరేష్వపినిత్యకామ్యేష్వయమేవన్యాయః - ఆశౌ చమధ్యేచంద్రసూర్యోపరాగేస్నాత్వా మోచనపర్యంతందానశ్రాద్ధజ పహోమాదికంసర్వంకుర్యాత్- విమోచనానంతరంపునరప్యాశౌచం ॥ఇ తిశ్రీవేంకటాంబాగర్భసంభూతశ్రీసుబ్రహ్మణ్యసుధీవరవిరచితాయామభిన వషడశీతివ్యాఖ్యాయాం-ధర్మప్రదీపికాఖ్యాయాం-మాశౌచాపవాదనిర్ణయః॥

ఆశౌచనియమనిర్ణయః.

ఆశౌచనియమాః - మూ॥ ప్రేతకార్యంచ సంధ్యాంచ వినా వైతానకర్మ చ। అన్యకర్మసు విప్రస్యనాధికారో స్తిసూతకే ॥

వ్యా॥ వైతానకర్మాగ్నిహోత్రం - విప్రస్యేతి క్షత్రియవైశ్యయో రప్యుపలక్షణం॥

మూ॥ వైతానం ప్రేతకార్యంచ మంత్రోచ్చారణపూర్వకం। స్నానం కృత్వార్ద్రవస్త్రస్సన్ కుర్యాదితి వినిశ్చయః ॥

వ్యా ॥ ఇదంచ దహనసంచయనాదివిషయం- నవశ్రాద్ధాదిషుతు వేదమంత్రో నాస్తి ॥

మూ॥ సంధ్యామానసమంత్రస్స్యాత్ప్రాణాయామస్త్వమంత్రకః। అర్ఘ్యాంతం వాచికమంత్రం స్యాదితి సంధ్యావిధిర్భవేత్ ॥

వ్యా॥ మార్జనాదౌ మనసా మంత్రాన్ స్మరేత్-అర్ఘ్యమంత్రం వాచా సమ్యగుచ్చారయేత్- ప్రాణాయామమంత్రాస్తు మనసాపి నస్మరేత్॥

మూ ॥ అగ్నావౌపాసనే హోమమన్యగోత్రేణ కారయేత్ ॥

వ్యా॥ స్పష్టం॥ మూ॥ దేవతాంతరనామాని సూతకే నైవ కీర్తయేత్। పరమేశ్వరనామాని సమ్యగేవతు కీర్తయేత్ ॥

వ్యా ॥ అగ్న్యాదయో దేవతాంతరాణి ॥

మూ ॥ అధశ్శాయీ బ్రహ్మచారీ ప్రతిగ్రహవివర్జితః। దేవాలయప్రవేశంచ తాంబూలంచ వివర్జయేత్ । అన్యోన్యంనస్పృశేరంశ్చ సూతకస్యాసమాపనాత్। సపిండావాసపిండావేత్యేవం శాస్త్రవినిర్ణయః। సపిండానాంతు సంస్పర్శే సచేలస్నానమాత్రకం। అసపిండస్పర్శనేతు ప్రాయశ్చిత్తముదీరితం ॥

వ్యా ॥ అసపిండాశౌచిస్పర్శనే సాంతపనాదికం ప్రాయశ్చిత్తమస్మాభిః ప్రసవాశౌచప్రకరణే ప్రతిపాదితం ॥

మూ ॥ ఆశౌచాంతే తు సంప్రాప్తే గోమయాదివిలేపనైః। గృహశుద్ధిర్విధాతవ్యా పుణ్యాహంచైవ వాచయేత్ ॥

వ్యా ॥ స్పష్టం - అథస్మృతివచనాని- తత్రశంఖః ॥

శ్లో॥ దానం ప్రతిగ్రహో హోమస్స్వాధ్యాయః పితృకర్మ చ । ప్రే
తపిండక్రియావర్జమాశౌచే వినివర్తత ఇతి। జాబాలిరపి॥ శ్లో॥ సంధ్యాం
పంచమహాయజ్ఞాన్నైత్యకం స్మృతికర్మ చ । తన్మధ్యే హాపయేదేవమాశౌ
చాంతే పునః క్రియేతి । సంధ్యానిషేధో వాచికసంధ్యావిషయః - నతు సర్వా
త్మనా నిషేధః - తథా చ పులస్త్యః ॥ శ్లో॥ సంధ్యామిష్టిం చరుం హోమం యా
వజ్జీవం సమాచరేత్। నత్యజేత్సూతకే వాపి త్యజన్గచ్ఛేదధో ద్విజః॥ సూతకే
మృతకే చైవ సంధ్యాకర్మ న సంత్యజేత్ । మనసోచ్చారయన్మంత్రాన్ ప్రా
ణాయామమృతే ద్విజ ఇతి। ఇష్టిర్దర్శపూర్ణమాసౌ- చరుః స్థాలీపాకః-
హోమః అగ్నిహోత్రం- ఇష్టిచరుగ్రహణం ఇష్టిస్థాలీపాకయోరపి త్యా
గో న సంభవతి- కిము తాగ్నిహోత్రస్యేతి కైముతికన్యాయేనాగ్నిహోత్ర
స్యావశ్యకర్తవ్యత్వసిద్ధ్యర్థం- నతు తయోరపి కర్తవ్యతాసిద్ధ్యర్థమితి కేచి
ద్వ్యాఖ్యాతారః - పైఠీనసిరపి ॥ సూ ॥ సూతకే సావిత్ర్యాంజలిం ప్రక్షి
ప్య ప్రదక్షిణీకృత్య సూర్యం ధ్యాయన్నమస్కుర్యాదితి। భరద్వాజోపి॥ శ్లో॥
సూతకే మృతకే కుర్యాత్ ప్రాణాయామమమంత్రకం। తథా మార్జనమం
త్రాంస్తు మనసోచ్చార్య మార్జయేత్ । గాయత్రీం సమ్యగుచ్చార్య సూర్యా
యార్ఘ్యం నివేదయేత్ । మార్జనం తు నవా కార్యముపస్థానం చ నైవ హీతి।
ఉపస్థానం సూర్యోద్యుపస్థానం- గాయత్రీజపవిషయే విశేషమాహ వ్యా
ఘః ॥ శ్లో॥ ప్రక్షిపేత్సూతకేత్వర్ఘ్యం గాయత్రీం సమ్యగుచ్చరన్। దత్వా ప్ర
దక్షిణం కుర్యాత్సూర్యం ధ్యాయేద్ద్విజోత్తమః । దశకృత్వస్తు గాయత్రీం మన
సైవాశుచిః స్మరేదితి । ఆశ్వలాయనోపి॥ శ్లో॥ ఆపన్నశ్చాశుచిః కాలే తిష్ఠన్న
పి జపేద్దశేతి। జపాంతే ఉత్తమే శిఖరే జాత ఇతి మంత్రం మనసా స్మరేత్ । విష్ణు
రపి॥ సూ ॥ ఆశౌచే హోమదానప్రతిగ్రహస్వాధ్యాయా నివర్తంతే నా
శౌచే కస్యచిదశ్నీయాదితి- కస్యచిత్సపిండవ్యతిరిక్తస్యాన్నం నాశ్నీయాదిత్య
ర్థః । హోమో వైశ్వదేవః- ఔపాసనం త్వన్యగోత్రేణ కారయితవ్యమే
వ- తథా చ సంవర్తః॥ శ్లో॥ విప్రో దశాహమాసీత వైశ్వదేవవివర్జిత ఇ
తి- గోభిలోపి॥ శ్లో ॥ అగ్నిహోత్రే తు హోమార్థం శుద్ధిస్తాత్కాలికీ స్మృ
తా - పంచయజ్ఞాన్న కుర్వీత హ్యశుద్ధః పునరేవ స ఇతి మనురపి॥ శ్లో ॥ దర్శం

చపూర్ణమాసంచకర్మణైతానికంచయత్। సూతకేపిత్యజేన్మోహాత్ప్రా
యశ్చిత్తీయతేహిసఇతి। జాతుకర్ణ్యోఽపి॥ శ్లో॥ సూతకేతుసముత్పన్నే స్మా
ర్తకర్మకథంభవేత్। పిండయజ్ఞంచరుంహోమమన్యగోత్రేణకారయేది
తి। పిండయజ్ఞాదయఃస్మార్తౌపాసనసాధ్యావివక్షితాః - స్మార్తకర్మక
థంభవేదిత్యుపక్రమాత్ - అన్యగోత్రేణతదనుష్ఠానసమయే యజమానః
స్నాత్వార్ద్రవస్త్రస్సన్ స్వయముద్దేశత్యాగౌకుర్యాత్। తయోరనన్య
సాధ్యత్వాదితిస్మృత్యర్థసారాదిషుప్రతిపాదితం- బృహస్పతిరపి॥శ్లో॥ సూ
తకేమృతకేచైవశక్తౌశ్రాద్ధభోజనే। ప్రవాసాదినిమిత్తేషుహావయేన్న
తుహావయేదితి। పునస్సఏవ॥ శ్లో॥జన్మహాన్యోర్వితానస్యకర్మత్యాగోనవి
ద్యతే। శాలాగ్నౌకేవలేహోమఃకార్యఏవాన్యగోత్రజైరితి। వితానస్యశ్రౌ
తకర్మణః- కేవలేశాలాగ్నావౌపాసనేకేవలత్వమగ్న్యంతరాసమవహి
తత్వం- అగ్నిహోత్రంస్వయంకర్తవ్య మౌపాసనమన్య గోత్రేణకార
యితవ్యమిత్యర్థః। స్వయంకరణమన్యాభావేవేదితవ్యం। తథాచకణ్వః॥
శ్లో॥ అగ్నిహోత్రహవంకుర్యాదన్యాభావేస్వయంతువా। కుర్యాత్స్నా
త్వార్ద్రవాసాస్తుతస్మాత్కాలాదృతేశుచిరితి। అశుచిరితిచ్ఛేదః - దేవతా
నామకీర్తనవిషయే ఆపస్తంబః॥ సూ॥ దేవతాభిధానంచాప్రయతఇతివర్జ
యేదితి ప్రకృతం- అప్రయతఆశౌచీ- ధ్యానేతునదోషః- తథాచశ్రుతిః। న
హ్యస్తిమనసఉపఘాతోంతరేణమలవద్వాససీంసూతికాంశవస్పృష్టకంచేతి
శవస్పృష్టకశ్శవసంస్కర్తా - భరద్వాజోపి॥ శ్లో॥ మనోహిశుద్ధమస్యత్ర
సూతోదక్యాశవస్పృశఇతి। పరమేశ్వరనామకీర్తనేధ్యానేచనదోషః॥శ్లో॥
దేవతాంతరనామానినాశుచిఃపరికీర్తయేత్। నారాయణస్య నామానిసర్వ
దాపరికీర్తయేదితిస్మరణాత్। పరమేశ్వరవందనప్రదక్షిణాదికంతునకర్త
వ్యం-తథాచవారాహేద్వాత్రింశదుపచారపరిగణనే॥శ్లో॥ఉచ్ఛిష్టేచైవచా
శౌచేభగవద్వందనాదికమితి! పునస్తత్రైవ॥శ్లో॥మందిరంనప్రవేష్టవ్యం ప్ర
విష్టస్యఫలంశృణు।సార్గాలీంయోనిమావిశ్యజన్మానినవపంచచ।భవిష్యతివరా
రోహేవ్యాధః క్రూరోతినిష్ఠురఇతి । ఆపస్తంబస్తుబ్రాహ్మణేభ్యోపిప్ర
ణామోనకర్తవ్యఇత్యాహ॥ సూ ॥ అప్రయతేననాభివాదంతథాప్రయ్యో

తాయాం ప్రయతశ్చన ప్రత్యభివదేదితి బోధాయనోపి ॥ సూ ॥ నోదకుంభహస్తోభివాదయేన్న పుష్పహస్తో నాశుచిరితి । అశుచిర్జననాద్యాశౌచవాన్ - బ్రహ్మచర్యాదివిషయే గౌతమః॥ సూ ॥ అదశ్శయ్యాసనా బ్రహ్మచారిణస్సర్వే సమాసీరన్నితి। మార్కండేయోపి॥ శ్లో॥ కృతలబ్ధాశనాశ్చైవ భవేయుస్సమాహితాః । నచైవమాంసమశ్నీయుర్వ్రజేయుశ్చ నయోషితమితి లబ్ధమయాచితోపనతం - తదపి క్షారలవణవర్జం భోక్తవ్యం- తథాచమనుః॥ శ్లో॥ అక్షారలవణాన్నాస్స్యుర్నిమజ్జేయుశ్చ తేస్వహం। మాంసాశనంచనాశ్నీయుశ్శయీరంశ్చ పృథక్షితావితి । పృథగిత్యనేన పరకీయదేహస్పర్శస్య వ్యుదాసః - క్షితావిత్యనేన ఖట్వాతల్పయోర్వ్యుదాసః- యాజ్ఞవల్క్యోపి॥ శ్లో॥ కృతలబ్ధాశనా భూమౌస్వపేయుస్తేపృథక్ పృథగితి। వసిష్ఠస్త్రిరాత్రమేవ కృతాయాచితాన్న భోజనమనశనం వా కర్తవ్యమిత్యాహ॥ సూ ॥ అధఃప్రస్తరేత్ర్యహమనశ్నంత ఆసీరన్। కృతేనోత్పన్నేన వావర్తేరన్నితి। ఉత్పన్నమయాచితలబ్ధం - అధఃప్రస్తరో నామ ఆశౌచినామాసనయోగ్యస్తృణమయః కటః- ఆశ్వలాయనస్త్వేకరాత్రమేవేత్యాహ॥ సూ॥ నైతస్యాం రాత్ర్యామన్నం పచేరన్ కృతేనోపలబ్ధేన నావర్తేరన్నితి- అంగిరా అపి ॥ శ్లో॥ నాశ్నీయుస్తద్దినే సర్వే చౌరసాద్యాస్సపిండకాః। దశరాత్రం భవంత్యేతేలవణక్షారవర్జితాః॥ తైలతాంబూలహీనాశ్చ ఏకభుక్తాజితేంద్రియా ఇతి। తస్మాదేకరాత్రం త్రిరాత్రం వా అనశనం కృతాయాచితాన్న భోజనం వా కర్తవ్యం - దశరాత్రం క్షారలవణవర్జం స్వగృహే పక్వమేవ భోక్తవ్యం- ఆశ్వలాయనస్త్రిరాత్రం వా క్షారలవణవర్జమిత్యాహ॥ సూ॥ త్రిరాత్రమక్షారలవణాశినస్స్యుర్ద్వాదశరాత్రం వా మహాగురుష్వితి - తథాచ త్రిరాత్రం దశరాత్రం వా క్షారలవణవర్జం భోక్తవ్యం- తదప్యేకవారం దివా- నరాత్రౌ- తథాచ విష్ణుపురాణం ॥ శ్లో ॥ దివాచ భుక్తం భోక్తవ్యం న మాంసం మనుజర్షభేతి। తదపి జ్ఞాతిభిస్సహైవ ఏకత్ర సహైవ భోక్తవ్యం తథాచ మరీచిః॥ శ్లో॥ ప్రథమేహ్ని త్రితీయే చ పంచమే సప్తమే తథా। జ్ఞాతిభిస్సహా భోక్తవ్యమేతత్ప్రేతేషు దుర్లభమితి। ఆశ్వలాయనోపి॥ శ్లో ॥ సంతృప్తేషు సపిండేషు భోజనైర్విషమేహని । నిత్యం వా ప్రాగశదినాత్ప్రేతశ్చాతీవ

తృప్యతి। తేషాంతృప్త్యాకథాలాపైస్సహైకత్రైవభోజనాత్ ।ఆసుతృప్య న్తితప్తేత్రాస్తప్తేత్రితస్యాతిదుర్లభమితి। ఆశౌచనియమజాతంసర్వమపి శావాశౌచేనుష్ఠేయం- ప్రసవాశౌచేతునైతావంతోనియమాః - కింతునిత్య నైమిత్తికపరిత్యాగోబ్రహ్మచర్యందానప్రతిగ్రహాదివర్జనంచ - తాం బూలాదికంతునవర్జనీయం-తద్వర్జనస్యశావాశౌచప్రకరణస్థత్వాత్।అ ధశ్శయ్యాసనా బ్రహ్మచారిణఇతిగౌతమవచనాదారభ్యయావన్తిపచనాన్యు దాహృతానిస్యుః తానిసర్వాణి శావాశౌచప్రకరణస్థాని - అన్యానిసా ధారణానీతిబోధ్యం ॥

ఆశౌచాంతకర్తవ్యనిర్ణయః.

ఆశౌచాంతేకృత్యమాహసంవర్తః॥ శ్లో ॥ ఆశౌచేనిర్గతేకుర్యాద్గృహ మార్జనలేపనే సవాసాజలమాప్లుత్యశుద్ధఃపుణ్యాహవాచనైరితి।వసిష్ఠోపి॥ శ్లో॥ ఆశౌచాంతేతుకర్తవ్యంబ్రాహ్మణైరభిషేచనం । ఋగ్భిర్యజుర్భి శ్ఛందోగైరబ్లింగైఃపావమానికైః।ఆశిషశ్చగృహీత్వాథశ్రాద్ధకర్మసమా చరేదితి। శ్రాద్ధమేకోద్దిష్టం- వ్యాసోపి॥ శ్లో॥ సంపూజ్యగంధపుష్పాద్యైః బ్రాహ్మణాన్స్వస్తివాచయేత్ । ధర్మకర్మణిసంకల్పే సంగ్రామేద్భు తదర్శనే। యజ్ఞార్థేచప్రతిష్ఠాదౌసర్వసంస్కారకర్మసు। శుద్ధికామ స్తుష్టికామశ్శ్రియస్కామశ్చనిత్యశఇతి। తస్మాదాశౌచాంతేశుద్ధికామేనపు ణ్యాహవాచనంకర్తవ్యం- క్షత్రియవైశ్యశూద్రాణాంప్రకారోభిన్నః॥ శ్లో॥ పుణ్యాహవాచనంచైవంబ్రాహ్మణస్యవిధీయతే। ఏతదేవత్రిరోంకా రంకుర్యాత్క్షత్రియవైశ్యయోః। మంత్రవర్జంతుశూద్రాణాంకుర్యా త్పుణ్యాహమస్త్వితి। వచనేనైవవిప్రస్యవృద్ధిరస్త్వితివాచకమితిస్మరణాత్। క్షత్రియవైశ్యయోరోంకారోచ్చారణపూర్వకంత్రివారంపుణ్యాహమస్త్వి తివదేత్ - శూద్రాణాంతుకేవలంపుణ్యాహమస్త్వితిబ్రూయాత్-ప్ర ణవంవర్జయేత్- వైదికమంత్రాభావేపిబ్రాహ్మణవచనేనైవశుద్ధివృ ద్ధ్యాదికంభవతి- అస్మిన్నర్థేసంశయోమాభూదిత్యాహత్రివాచకమితి త్రిరుక్తేసంశయాభావస్యలోకసిద్ధత్వాత్- పుణ్యాహవాచనానంతరమేకా దశద్వాదశయోరహ్నోఃకర్తవ్యానికర్మాణికుర్యాత్॥

మూ॥ సునివృత్తాః క్రియాశ్చేత్స్యాదాశౌచనియమైస్సహ ।
ప్రాప్నువంతి పితృత్వం హి ప్రయాతాః కర్తృబాంధవాః ॥

వ్యా॥ ప్రయాతాః మృతాః - కర్తృబాంధవాః మాతాపిత్రాదయః - పితృత్వం నామ స్వకీయపుణ్యకర్మఫలానుభవయోగ్యతా - తదనుకూలదేహవిశేషప్రాప్తిర్వా - తథాచ పితృభావం ప్రాప్తా మాతాపిత్రాదయః స్వకృతపుణ్యఫలం పుత్రాదిభిర్దినేదినే తత్తత్పుణ్యకాలవిశేషేషు చ తత్తత్కర్మవిశేషేషు చ క్రియమాణేన దానశ్రాద్ధాదినా నిష్పాదితం చిరకాలభోగ్యం ఫలాతిశయం చానుభవంతః సర్వదా పుత్రాదీనాం వంశాభివృద్ధిమభ్యుదయాతిశయం చ ప్రార్థయంతే - తత్ప్రసాదేన చాయం దీర్ఘాయుస్సత్సంతానః శ్రేయస్వీ చ భవతీత్యాహ॥

పిత్రాదిప్రసాదేన పుత్రాదేః వంశాభివృద్ధినిఖిల
శ్రేయః ప్రాప్తినిర్ణయః.

మూ॥ పితౄణాం చ ప్రసాదేన కర్తుర్వంశోఽభివర్ధతే । శ్రేయసాం చాభివృద్ధిస్స్యాద్భూయసాముత్తరోత్తరం ॥

వ్యా॥ దేవబ్రాహ్మణసంతర్పణాపేక్షయా పితృసంతర్పణమేవ సర్వేషాం పరమో ధర్మః - తేషాం జననపోషణసంస్కరణాదినా ప్రత్యాసన్నతమత్వాద్దేవబ్రాహ్మణసంతర్పణార్హేషు సర్వేష్వపి శుభకర్మసు పితౄణామేవ ప్రథమం పూజ్యత్వాచ్చ - తథాహి - అగ్నిష్టోమాదిషు సర్వేషు యజ్ఞేషు నాందీముఖేన ప్రాగేవ పితౄన్ తర్పయిత్వా పశ్చాద్దేవాన్ యజతి - వివాహోపనయనసీమంతపుంసవనాదిషు నాందీముఖం కృత్వా పశ్చాద్దేవతత్తద్దేవాన్ ప్రీణయతి - తీర్థయాత్రాయాం తత్తత్పుణ్యక్షేత్రాణి ప్రవిశ్య ప్రథమం తీర్థశ్రాద్ధం కృత్వా తత్తత్తీర్థాధిష్ఠాతారం జగదీశ్వరమారాధయతి - ఇదం చ సర్వం మాతాపిత్రాదీనాం పితృత్వప్రాప్తావేవ సంఘటతే - తదభావే తేషాం నాందీముఖాదికం ప్రతి దేవతాత్వాయోగాత్ తతశ్చ పుత్రాదీనాం కస్మిన్నపి కర్మణ్యధికారాభావః సిద్ధ ఏవ - ఆశౌచనియమాన్వితైః - పుత్రాదిభిః క్రియాయాం కృతాయాం పితృత్వం ప్రాప్తా

౧౨౦. పిత్రాదీనాంపితృత్వపుణ్యఫలప్రాప్తినిర్ణయః.

మాతాపిత్రాదయః స్వకీయపుణ్యకర్మఫలం పుత్రాదికృతదానశ్రాద్ధాదిజనితం ఫలాతిశయంచానుభవంతః పరమోపకారిణాంపుత్రాదీనాం శాశ్వతాని శ్రేయాంసి ప్రార్థయంతే - లోకేహి అనుపకారిణామపి పుత్రాదీనాంమాతాపిత్రాదయస్సర్వదైవశ్రేయాంసి ప్రార్థయమానాదృశ్యంతే - కిమువక్తవ్యంమహోపకారిణః పుత్రాదేః శ్రేయాంసి ప్రార్థయంతఇతి - అతస్తేషామాశిషాపుత్రాదీనాం దీర్ఘమాయుస్సార్వకాలికమారోగ్యమాచంద్రార్కం వంశాభివృద్ధిరుత్తరోత్తరశ్రేయోభివృద్ధిశ్చభవతీతి। తేనకృతైషా విదుషామభినవషడశీతిభావబోధాయ ధర్మప్రదీపికాఖ్యా వ్యాఖ్యా జీయ్యాదతీవవిఖ్యాతా ॥.....................*

ఇతి శ్రీవేంకటాంబాగర్భసంభూత శ్రీసుబ్రహ్మణ్యసుధీవర
విరచితాయామభినవషడశీతివ్యాఖ్యాయాం- ధర్మ
ప్రదీపికాఖ్యాయాం- పిత్రాదిప్రసాదేన
పుత్రాదేః వంశాభివృద్ధినిఖిల
శ్రేయః ప్రాప్తినిర్ణయః.

అభినవషడశీతిః- సవ్యాఖ్యా సమాప్తా.